

VERSENYKÉPESSÉGI PROGRAM 330 PONTBAN

2019

„Látni, amit mindenki lát, és gondolni, amit még senki sem gondolt.”

Szent-Györgyi Albert

VERSENYKÉPESSÉGI PROGRAM 330 PONTBAN

2019

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: Hergár Eszter

1054 Budapest, Szabadság tér 9.

www.mnb.hu

ISBN 978-615-5318-26-9

A Magyar Nemzeti Bank (MNB) törvényi feladata, hogy elsődleges mandátuma, az árstabilitás elérése és fenntartása mellett, a rendelkezésre álló eszközeivel támogassa a Kormány gazdaságpolitikáját, így a sikeres felzárkózáshoz nélkülözhetetlen versenyképesség erősítését. A magyar Kormány 2015-ben felkérte a Magyar Nemzeti Bankot, hogy a jegybankban rendelkezésre álló szakmai tudással segítse Magyarország fenntartható felzárkózását versenyképességének javítása által.

A Versenyképességi program célja a magyar gazdaság sikeres felzárkózásának támogatása az ország erőforrásaiban rejlő növekedési potenciál teljes és fenntartható kiaknázásával. A program javaslati részletesen kiterjednek többek között a termelékenységre, az emberi erőforrás mennyiségére és minőségére, a technikai haladásra, a szabályozói környezetre, a vállalkozói attitűdre és a finanszírozási lehetőségekre. A Magyar Nemzeti Bank 2016-ban jelentette meg a Versenyképesség és növekedés című könyvet a hazai versenyképességi folyamatok elemzése és a továbblépési lehetőségek feltárása céljából. A jegybank a könyvben lefektetett elvek és javaslatok mentén alkotta meg 2017-ben Versenyképességi jelentését, majd 2018-ban a 180 lépés a magyar gazdaság fenntartható felzárkózásáért című műhelymunkáját. A Versenyképességi program e munka szerves folytatása, amely részletesen kifejti azon intézkedésekre vonatkozó javaslatokat, amelyek megvalósítása érdemben hozzájárulhat Magyarország sikeres felzárkózásához.

A programot készítette Palotai Dániel és Virág Barnabás irányításával: Asztalos Péter, Babos Dániel, Baksay Gergely, Balatoni András, Bálint Máté, Balogh Csaba, Banai Ádám, Bartha Lajos, Becsey Zsolt, Benkő Klaudia, Bense Richárd, Bereczki Ákos, Berta Dávid, Bögöthy Zoltán, Cseh Árpád, Csomós Balázs, Csontos Orsolya, Domokos Péter, Erdélyi Levente, Eszes Dóra, Fábián Gergely, Fáykiss Péter, Gabler Gergely, Gergely Ádám, Hausmann Róbert, Holczinger Norbert, Horváth Dániel, Kajdi László, Kandrács Csaba, Kóczyán Balázs, Kolok András Bese, Koroknai Péter, Krakovsky Stefan, Kreiszné Hudák Emese, Kuti Zsolt, Lanther Tünde, Meizer Gábor, Nagy Ágnes, Nagy Koppány, Nagy Tamás, Rippel Géza, Sajtos Péter, Sisak Balázs, Szabics András Zsolt, Szakács János, Szalai Ákos, Szebelédi Ferenc, Szebeny Miklós, Szombati Anikó, Szőrfi Zsolt, Takács Kristóf, Vajda Péter, Varga Lóránt, Varga Péter, Varga-Balázs Attila, Winkler Sándor.

Tartalom

Bevezető	9
Összefoglaló	11
1. Új pénzügyi modell	17
1.1. A Garanciarendszer hatékonyságának javítása	19
1.2. Az „Angyalbefektetések” ösztönzése	21
1.3. Hitelkonvergencia támogatása	23
1.4. Banki digitalizáció fejlesztése	30
1.5. Tőkepiac szélesítése	38
1.6. Biztosítási és pénztári szektor versenyképességének javítása	43
2. Háztartási megtakarítások aktivizálása	47
2.1. Lakossági állampapírfinanszírozás erősítése	48
2.2. Magasabb hazai részesedés a hazai vállalatokban és sikereikben	50
3. Kkv stratégia	52
3.1. A kis- és középvállalatok termelékenységének növelése a beruházások révén	53
3.2. A kis- és középvállalati szegmens termelékenységének javítása a mérethatékonyság növelésével	55
3.3. A kis- és középvállalkozások versenyképességének javítása célzott intézkedések és hálózatosodás révén	58
3.4. Inspiráló vállalkozó környezet	60
3.5. Képzett humán tőke a kisvállalatokban	62
3.6. A modern korban versenyképes kkv szektor támogatása	63
4. Külgazdaság és gazdaság szerkezet	66
4.1. A magyar kis- és középvállalkozások külgazdasági aktivitásának növelése	67
4.2. A betelepülő külföldi tőke tudásának hasznosítása	69
5. Munkaerőpiac	71
5.1. A munkaerő-tartalék felszabadítása a versenyszektor részére	72
5.2. A munkaerő-tartalék aktivizálása az adórendszer eszközein keresztül	74
5.3. Bérek fenntartható emelése	77
5.4. Külföldön élők hazavonzása	79
5.5. Felnőttek képzési rendszerének megerősítése	81
5.6. Szakmai továbbképzések erősítése	83
5.7. Vállalkozói hajlandóság erősítése	85

6. Területi felzárkózás	87
6.1. Munkaerő-mobilitás ösztönzése	88
6.2. Kevésbé fejlett régiók közvetlen támogatása	91
6.3. Finanszírozás a kevésbé fejlett régiókban	93
7. Családbarát program	95
7.1. A családtámogatási rendszer elemeinek erősítése	97
7.2. Egészségügyi rendszer családbarát fejlesztése	101
7.3. Családbarát adóreform	104
7.4. A gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézményrendszer fejlesztése	106
7.5. Mindennapi élet támogatása a gyermeket nevelő családok számára	109
7.6. A családok otthonteremtésének támogatása	112
7.7. Az otthonteremtés támogatása az építőipari kapacitások bővítésével	115
7.8. A gyermekvállalás elismerése a nyugdíjrendszerben	117
7.9. Nyugdíjrendszer demográfiai kihívásainak enyhítése	119
8. Egészséges társadalom	124
8.1. Prevenció megerősítése	125
8.2. Az egészségügyi finanszírozási rendszer átalakítása	133
8.3. Az ellátórendszer fejlesztése	142
9. Tudásalapú társadalom	149
9.1. A közoktatási rendszer fejlesztése	150
9.2. Nemzetközileg elismert felsőoktatás	162
10. Kutatás-fejlesztés és innováció	174
10.1. A kutatói humán erőforrás biztosítása	175
10.2. A kutatási ráfordítások növelése	177
11. Állami hatékonyság	180
11.1. Kisebb bürokrácia	181
11.2. Digitális közigazgatás	183
11.3. Ügyfélbarát adóhivatal	185
11.4. Adóelkerülés csökkentése	187
11.5. Versenyképes kincstári rendszer	189

12. Modern infrastruktúra és hatékony energiafelhasználás	191
12.1. Gyorsabb vasúti közlekedés	193
12.2. Kiváló úthálózat	195
12.3. A 4. Ipari forradalomnak megfelelő telekommunikációs és elektromos hálózat	197
12.4. Hatékony energiafelhasználás	200
12.5. Zöld gazdaság	203
Javaslat melléklet	209
Az MNB versenyképességi program 330 pontjának felsorolása	209
Rövidítések jegyzéke	217
Az MNB 2019. évi Versenyképességi programjában megjelenő rövidítések magyarázata	217

Bevezető

A Magyar Nemzeti Bank (MNB) törvényi feladata, hogy az elsődleges mandátuma, az árstabilitás elérése és fenntartása mellett, a rendelkezésre álló eszközeivel támogassa a Kormány gazdaságpolitikáját, így a sikeres felzárkózáshoz nélkülözhetetlen versenyképesség erősítését. A magyar Kormány 2015-ben kérte fel a Magyar Nemzeti Bankot, hogy a jegybankban rendelkezésre álló szakmai tudással segítse Magyarország fenntartható felzárkózását versenyképességének javítása által.

A Versenyképességi program célja a magyar gazdaság fenntartható felzárkózásának támogatása. Ennek keretében a Magyar Nemzeti Bank 330 javaslatot fogalmazott meg 12 területen, amelyek segítik az országban rejlő növekedési potenciál kibontakozását és fenntartását. A programjavaslat a 2015 óta tartó versenyképességi elemző munka eredménye, előzménye pedig a 2018 nyarán közzétett 180 pontos versenyképességi műhelymunka. A Versenyképességi program a 180 pontot további ajánlásokkal egészíti ki, valamint részletezi is azokat.

A versenyképességi fordulatot az teszi lehetővé, hogy a 2010 utáni gazdaságpolitikai reformok következtében a magyar gazdasági modell egyszerre képes biztosítani a pénzügyi egyensúlyt és a dinamikus gazdasági növekedést. 2010-ben sikeres költségvetési és gazdasági stabilizáció kezdődött, amelyet 2013-tól monetáris politikai fordulat követett. Ezzel rég nem látott összhangba került a gazdaságpolitika két fő ága, és megteremtődött a makropénzügyi egyensúllyal párosuló reálnövekedés gazdasági modellje, amelynek központi eleme a teljes foglalkoztatás biztosítása. A sikeres reformok eredményeképpen Magyarország az uniós csatlakozás után 9 évvel végre kikerült az Európai Unió túlzott deficit eljárása alól, tartósan csökkenő pályára állította a GDP-arányos államadósságát, a kkv-hitelezések jegybanki újraindításával elkerülte a hitelbefagyást, a háztartások mérlegéből teljesen kivezette a devizahiteleket, valamint a belső finanszírozási források erősítésével jelentősen csökkentette a nemzetgazdaság külső sérülékenységét.

A magyar gazdaság felzárkózási pályára állt, azonban ez csak akkor lehet tartósan sikeres, ha hosszú távon is fennmarad a fejlett országokhoz képest évi legalább 2 százalékpontos növekedési többlet. A növekedésbarát gazdaságpolitikai reformok 2013-ra értek be és vezettek növekedési fordulathoz, aminek következtében 2017-2018 átlagában a magyar gazdaság az EU átlagot 2 százalékponttal meghaladó ütemben nőtt, tehát a felzárkózási fordulat is megkezdődött. A fenntartható gazdasági felzárkózáshoz azonban a magyar gazdaság növekedési ütemének tartósan meg kell haladnia a 4 százalékot. A gazdaságtörténeti tapasztalatok azt mutatják, hogy a gyorsabb növekedést mutató, fejlődő gazdaságok esetében ugyanis a fejlett régiókhoz képest vett növekedési többlet általában előbb fogy el, mint amikor utolérnék a fejlett gazdaságokat. Ezt a jelenséget nevezi a közgazdasági szakirodalom a közepes fejlettség csapdájának. A felzárkózási folyamat tétje tehát, hogy Magyarország ki tud-e törni a közepes fejlettség csapdájából, amire az elmúlt száz évben alig egy tucatnyi ország volt képes. Ezek többsége távol-keleti ország, mint például Dél-Korea, Hongkong vagy Szingapúr. Európában az elmúlt bő fél évszázadban ez csak Ausztriának, Finnországnak és Írországnak sikerült.

A közepes fejlettségű országok csapdájából való kitöréshez objektív és széleskörű helyzetelemzésre, a nemzetközi példákból a tapasztalatok levonására, valamint a magyar adottságokat figyelembe vevő javaslatok megfogalmazására van szükség. Az MNB versenyképességi munkája ezen gondolatmenet szerint haladt 2015-től kezdődően. 2016-ban jelent meg a *Versenyképesség és növekedés* című monográfia, amely a gazdasági felzárkózás elmélete és a sikeresen felzárkózó országok története mellett tartalmaz magyar versenyképességi helyzetelemzést és 50 javaslatot is annak javítására. Ezt a helyzetértékelés elmélyítése követte 2017-ben az első hazai *Versenyképességi jelentésben*, amely átfogó diagnózist nyújt hazánk versenyképességéről közel 110 indikátor segítségével, amelynek több, mint 90 százaléka objektív mutató. A helyzetértékelést javaslatok megfogalmazása követte 2018 júliusában a *180 lépés a magyar gazdaság fenntartható felzárkózásáért* címmel. A 2018. évi *Növekedési jelentés* meghatározta és részletesen kifejtette azokat a makrogazdasági peremfeltételeket, amelyek teljesülése szükséges ahhoz, hogy hazánk 2030-ra felzárkózzon az osztrák fejlettségi szint közelébe. Ezen előzményekre alapozva fogalmaz meg 12 területen 330 javaslatot a *Versenyképességi program*.

1. ábra
Az MNB legfőbb versenyképességi műhelymunkái 2016-tól

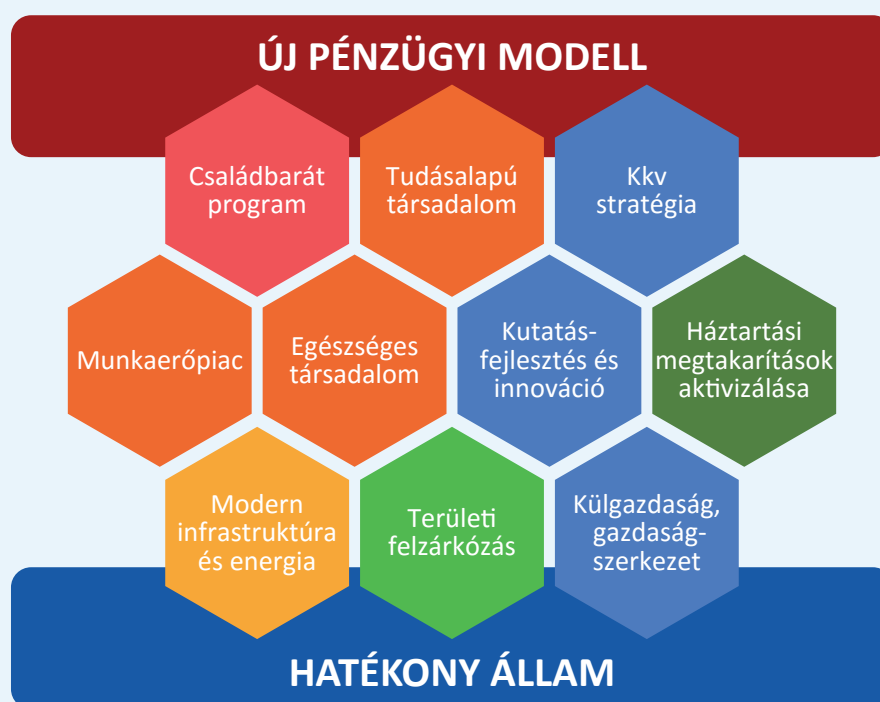
Forrás: MNB.

A versenyképesség fogalma alatt a Magyar Nemzeti Bank a fenntartható felzárkózást, vagyis a hosszú távú fejlődést megalapozó tényezők összességének színvonalát érti. Az MNB megközelítésében egy nemzetgazdaság akkor versenyképes, ha a rendelkezésre álló erőforrásait optimálisan hasznosítja a lehető legmagasabb szintű, de még fenntartható jólét elérésére. A versenyképes gazdasági működéshez a makropénzügyi egyensúly és reálgazdasági stabilitás mellett szükséges az innováción és megújuláson alapuló vállalati ökoszisztéma, a jó intézmények és a hatékony szabályozás, a minőségi oktatás és egészségügy, a modern infrastruktúra és az egészséges szerkezetben elérhető pénzügyi források. Ezekre építve lehet jól működő és kiszámítható üzleti környezetet kialakítani, beruházásokat és innovációt ösztönözni, ami a szakképzett munkaerő megbecsülésén keresztül elvezethet a termelékenység növekedéséhez és a tartós gazdasági és társadalmi felzárkózáshoz. A sikeresen felzárkózó gazdaságok azonban meglehetősen heterogének, kulturális berendezkedésüket, méretüket, gazdasági szerkezetüket, erőforrásaikat és földrajzi elhelyezkedésüket tekintve egyaránt. Ahogy a versenyképességnek nincsen általános és mindenki által egységesen elfogadott, pontos definíciója, úgy a sikeres gazdasági felzárkózásnak sincs egységes és univerzális receptje. Minden országnak a saját, egyedi útját érdemes követni, ami térben és időben dinamikusan változhat. A helyes versenyképességi reformoknak önmagukon túlmutató, multiplikatív hatásuk van, amelyek szerteágazó és többszörösen visszacsatoló pozitív folyamatokat indítanak be a teljes nemzetgazdaságban. Ez teszi ugyanis lehetővé, hogy minél nagyobb hatásfokkal szabaduljanak fel az addig inaktív erőforrások.

Összefoglaló

A Magyar Nemzeti Bank 2019-es Versenyképességi programja 12 területen 330 versenyképességi javaslatot mutat be részletesen, amelyek megvalósítása nagymértékben elősegítheti a versenyképességi fordulat megvalósulását és Magyarország sikeres felzárkózását. A versenyképességi reformprogram szisztematikus és logikus végrehajtása alkalmas lehet arra, hogy a magyar fejlettségi szint 2030-ra az osztrák fejlettség 80–90 százalékára emelkedjen. A program 12 területe a versenyképesség valamennyi lényeges tényezőjét érinti a hagyományos és humán tőke mennyiségi és minőségi mutatóitól az intézményi és gazdaságszerkezeti kérdésekig. A versenyképességi kulcsterületek több ponton összekapcsolódnak, így a reformok végrehajtása pozitív visszacsatolásokat eredményezhet. Két területet külön is érdemes kiemelni a modellből, tekintettel arra, hogy ezek képesek leginkább befolyásolni valamennyi témakört: ez a pénzügyi modell megújulása és az állami hatékonyság növelése. Ezek fejlődése különösen erős multiplikatív hatást eredményezhet a többi területen (2. ábra).

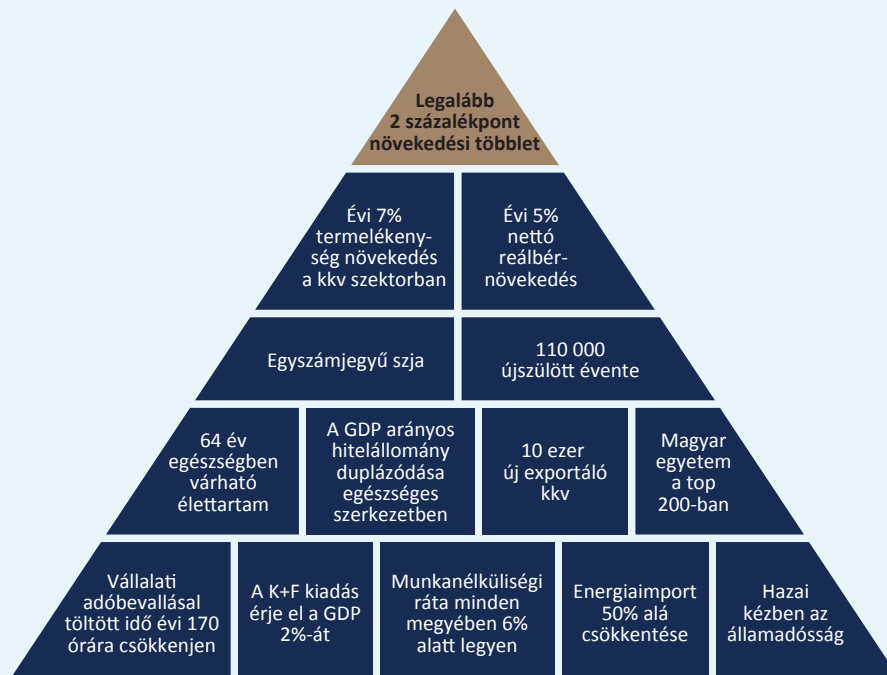
2. ábra
A versenyképességi fordulat 12 kulcsterülete

Forrás: MNB.

A Versenyképességi program az MNB több éve zajló versenyképességi munkájába illeszkedik és szoros kapcsolatban áll a megelőző versenyképességi kiadványokkal. A javaslatok kialakítása során figyelembe vette a Magyar Nemzeti Bank a 2018. évi Növekedési jelentésében már kitűzött célokat, amelyeket a 3. ábra foglal össze. A legfontosabb cél a felzárkózáshoz szükséges, legalább 2 százalékpontos növekedési többlet elérése a referenciaországokhoz képest. Ezt a termelékenység bővülése teheti lehetővé, amelyet dinamikus, évente akár 5 százalék feletti reálbéremelkedés követ. A termelékenységnövekedés mögött a kis- és középvállalatok hatékonyságának és exportképességének javulása, az állami bürokrácia csökkentése, valamint a vállalati finanszírozás fejlődése áll. A vállalati és állami szektor finanszírozásához egyaránt hozzájárulhat a háztartási megtakarítások aktivizálása. Gazdasági felzárkózás csak gyarapodó népesség mellett képzelhető el, ezért a célok között szerepel a demográfiai fordulat, az egészséges élettartam növekedése és a képzettségi szint fejlődése, amelyet a személyi jövedelemadó csökkentése is támogathat a magasabb képzettséggel járó magasabb bér elismerésével.

3. ábra
A versenyképességi programjavaslat fő céljai

Forrás: MNB.

ÚJ PÉNZÜGYI MODELL

A fenntartható gazdasági növekedéshez elengedhetetlen a hatékony tőkeallokáció. A pénzügyi rendszer megújítása a hitelezési aktivitás prudens növelésén, az alternatív finanszírozási formák megerősítésén és a digitális megoldások elterjesztésén keresztül támogatja a felzárkózást. A kiegyensúlyozott gazdasági növekedéshez szükséges a gazdasági szereplők pénzügyi stabilitást nem veszélyeztető, megfelelő árazású és elérhetőségű forráshoz jutása. Az új pénzügyi modell fejezetben megfogalmazott javaslatok hozzájárulnak a hitelek szélesebb körű, a gazdasági növekedést jobban támogató hozzáférhetőségéhez és a pénzügyi intézmények hatékonyabb működéséhez. Az intézkedések egy része azt támogatja, hogy bármely életszakaszban is legyen egy vállalat, versenyképes kondíciók mellett jusson hozzá a fejlődéshez szükséges forrásokhoz. A bankhitel mellett az alternatív finanszírozási formáknak is nagyobb teret kell teremteni, sok vállalat számára például a tőkepiac jelentheti a kitörési lehetőséget. A további intézkedések a digitális megoldások pénzügyi szektorban való széles körű elterjedését, ezáltal a költséghatékonyság növekedését, az olcsóbb és magasabb szintű szolgáltatások elérhetőségét támogatják.

HÁZTARTÁSI MEGTAKARÍTÁSOK AKTIVIZÁLÁSA

Az ország külső sérülékenysége jelentősen csökkent az elmúlt években, főleg annak köszönhetően, hogy külső (deviza) források helyett belső (forint) forrásokra tudott támaszkodni. A további szükséges forrásokat biztosíthatja a magas megtakarítási ráta és a háztartások tovább növekvő kereslete az állampapírok és a tőkepiaci befektetések iránt. Magyarország külső sérülékenysége csökkent a lakossági állampapírok állományának dinamikus növekedésével, azonban a nemzetközi viszonylatban is magas hazai készpénzállomány és az alacsony hazai részvénytőkepiaci befektetések arra utalnak, hogy vannak még tartalékok a megtakarítások aktivizálásában. A háztartási megtakarítások aktivizálása területén megfogalmazott javaslatok célja, hogy a háztartások a frissen képződött megtakarításaikat nagyobb arányban fordítsák állampapír vásárlásra, és a hazai befektetők hangsúlyosabb szerepet kapjanak a tőkepiacon. Ennek elérését segítheti többek között az állampapír termékstruktúra átalakítása, a pénzügyi ösztönzők növelése vagy a technológiai újítások és kényelmi funkciók alkalmazása. A tőzsdén a hazai befektetők fokozott aktivitására a tőzsdei osztalék adómentessége, a munkavállalói részvényprogram ösztönzése, illetve a hazai intézményi befektetők megerősítése hathat pozitívan.

KKV STRATÉGIA

Az MNB által javasolt kkv stratégia középpontjában a termelékenység növelése áll, amely a beruházások és a méret-hatékonyság növelésén, valamint az innovációs kapacitások erősítésén keresztül érhető el, és alapját adhatja a bérek hasonló ütemű növelésének. A kkv-k adják a magyar vállalkozások túlnyomó részét, a foglalkoztatottak 70 százalékát és a hozzáadott érték mintegy felét. Munkatermelékenységük azonban csak harmada a nagyvállalatokénak, ezért a kkv szektorban a tőke és a munka hatékonyabb, méretgazdaságos felhasználása a legfontosabb feladat a növekedési tartalékok kihasználására. Más országokkal összehasonlítva a magyar kkv szektoron belül túlzottan magas a mikro- és kisvállalatok aránya, ami a mérethatékonysági előnyök nem megfelelő kihasználtságán keresztül termelékenységi veszteséget okoz. Amennyiben a közepes méretű vállalkozások aránya nőne, a legkisebbeké pedig csökkenne, az önmagában is számottevően növelné a szektor versenyképességét. Emellett fontos a piactisztulást támogatni, hogy az inaktív vállalkozások ne kössenek le erőforrásokat. Ezt a méretbeli konszolidációt a felvásárlások és fúziók megfelelő szabályozása segítheti elő. A beruházási aktivitás növelését és a fejlesztéseket támogathatja a beruházások levonhatósága a helyi iparűzési adó alapjából és azonnali elszámolhatósága a társasági adó alapján. Emellett érdemes a legkisebb vállalatok fejlesztéseit is támogatni, melyre béremelési feltételhez kötött támogatási programot javaslunk. A hazai kkv szektor alacsony termelékenységének további oka, hogy csak minden ötödik kkv innovál. Az innovatív vállalkozói ökoszisztéma kialakítását nonprofit tanácsadó központok felállítása mellett az oktatási költségek társasági adó alapból való levonhatósága segítené. A kkv-k infokommunikációs fejlesztéseit az újonnan létrehozandó Neumann János Alap segítheti.

KÜLGAZDASÁG ÉS GAZDASÁGSZERKEZET

Magyarország nagyon aktív külkereskedelmi tevékenységet folytat, azonban az exportban mérsékelt a hazai hozzáadott érték aránya, miközben az exportáló kkv-k számának növelésében is jelentős tartalék mutatkozik. A külső piacon versenyképes termékeink túlzott mértékben függenek a felhasznált importált javaktól, és az export viszonylag szűk vállalati körben koncentrálódik. A magas külkereskedelmi nyitottságunkért alapvetően a nagyvállalati szegmens felel, a külkereskedelmi forgalmunk nagyságrendileg 20 százalékát adja csak a kkv szektor. Célként javasoljuk kitűzni, hogy az exportáló kkv-k száma a jelenlegi 32 ezerről további 10 ezerrel emelkedjen, és az export hazai hozzáadott érték tartalma növekedjen a jelenlegi 50 százalék körüli szintről. Az exportáló kkv-k számának emelkedéséhez hozzájárulhat a szolgáltatásexport nagyobb mértékű erősítése, vagy a kínai egy övezet – egy út (One belt – one road) kezdeményezés geostratégiai előnyeinek jobb kihasználása. Az exporton belüli hazai hozzáadott érték növelését támogatná a beruházási támogatások tudásintenzív, belföldön jól beágyazott feldolgozóipari ágazatokra fókuszálása, és a kiemelten támogatott vállalatok körében a magyar beszállítók arányának növelése.

MUNKAERŐPIAC

A hazai munkaerőpiac esetében kiemelten fontos a rejtett tartalékok hatékonyabb kihasználása és felszabadítása, a bérek fenntartható emelése a személyi jövedelemadó csökkentésével együtt, valamint a felnőttképzési és a továbbképzési rendszer erősítése. A sikeres gazdaságpolitika következtében Magyarország megközelítette a teljes foglalkoztatást, de vannak még munkaerőpiaci tartalékok az inaktívak, a külföldön élő magyarok és az alacsonyabb hozzáadott értékű munkakörben (például közfoglalkoztatás) dolgozók körében. A növekedési fordulat óta az átlagbérek is jelentős bővülést mutattak hazánkban, azonban a hazai átlagbérek szintje továbbra is számottevően elmarad az EU-s átlagtól, amely különbséget a bérfelzárkóztatás folytatása mellett hosszabb távon a termelékenység növelése mérsékelheti. A bérek fenntartható emelése a munkát terhelő adók további csökkentésével, mindeneke előtt a személyi jövedelemadó 9 százalékra csökkentésével valósítható meg. A munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetben lévő csoportok aktivitásának növelése elsősorban az adórendszer eszközein keresztül valósítható meg, amelyben kiemelt szerepe lehet a Munkahelyvédelmi Akcióterv átalakításának. Emellett az atipikus foglalkoztatási formák elterjedésének ösztönzése is támogathatja a munkaerőpiachoz lazábban kötődő csoportok foglalkoztatását. A külföldön élő magyarok hazavonzása többek között a hiányszakmák bérfejlesztésével és külföldi toborzással lehetséges. A munkaerő folyamatos fejlődése érdekében törekedni kell a felnőttoktatási és a felnőttképzési intézmények fejlesztésére.

TERÜLETI FELZÁRKÓZÁS

Hazánkban jelentős területi különbségek azonosíthatók a gazdasági fejlettséget és aktivitást tekintve. A gazdasági folyamatok területi hatása kétarcú: a gazdaságban a vállalatok és a munkaerő jellemzően koncentrálódik, ami rövid távon termelékenységi többletet eredményez, de hosszú távon kielezi a regionális gazdasági és társadalmi különbségeket. Ennek eredménye, hogy Magyarországon a fejlettebb régiókban (Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország) az erős munkakereslet következtében gyakorlatilag elfogyott a munkaerő-tartalék, az ország keleti részét ugyanakkor magas munkakínálat és alacsony kereslet jellemzi. A munkaerőpiac területi egyenlőtlenségeivel párhuzamosan Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország fejlettsége meghaladja az átlagos fejlettséget, míg az ország keleti és dél-nyugati részének fejlettsége érdemben elmarad az országos átlagtól. A területi egyenlőtlenségek csökkentése érdekében azt a célt fogalmaztuk meg, hogy a megyei munkanélküliségi ráta mindenütt csökkenjen 6 százalék alá. A munkanélküliségi rátára vonatkozó célérték elérése a munkaerő mobilitásának ösztönzésével valósítható meg, ami kiterjedhet az ingázás és a lakhatás támogatására is. A megyei szintű fejlettség esetében a felzárkózáshoz kiemelten fontos a Budapesten kívüli gazdasági központok és a helyi erőforrásokra épülő fejlesztések fokozott támogatása.

CSALÁDBARÁT PROGRAM

A hazai demográfiai alapfolyamatokat – az európai országokhoz hasonlóan – a népesség létszámának folyamatos csökkenése és öregedése jellemzi. Kedvező jel azonban, hogy az elmúlt években a termékenységi ráta már emelkedett Magyarországon, bár még nem érte el a társadalmi reprodukcióhoz szükséges 2,1-es értéket. Az elmúlt időszakban megvalósított és a 2019 februárjában bejelentett családpolitikai intézkedések számottevően támogatják a családalapítást és a családok gyarapodását. Tekintettel azonban a kérdés súlyára, a családtámogató programok kidolgozása valószínűleg még hosszú ideig nem tekinthető befejezettnek, ezért olyan kiegészítő javaslatokat fogalmaztunk meg, amelyek a folyamatban lévő programokkal együtt hozzájárulhatnak a kívánatos demográfiai fordulathoz. Figyelemmel kell lenni arra, hogy eltérő ösztönző eszközök segíthetik hatékonyan az első, a második és a harmadik gyermek megszületését. A demográfiai fordulat megvalósulását célzó javaslataink kiterjednek a családtámogatási rendszer egyes elemeire, a családi adórendszerre, a gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézményrendszerre, a nők munkaerőpiaci részvételét növelő intézkedésekre, valamint az otthonteremtésre és a nyugdíjrendszerre is. Ezek közül is különös fontosságúnak tartjuk az anyák munkaerőpiaci visszatérésének támogatását, amelyet elsősorban az atipikus foglalkoztatási formák elterjedése és a bölcsődei férőhelyek számának további jelentős bővítése segítené elő. Egy ma kezdődő demográfiai fordulat azonban csak több évtizedes időtávon fejti ki kedvező hatását a nyugdíjrendszerre, így a jelenlegi demográfiai kihívást egy minél nagyobb lefedettségre törekvő kiegészítő önkéntes nyugdíjrendszer enyhíthetné. Javasoljuk ezért az alanyi jogú tagságot a meglévő önkéntes rendszerben, vagy új jóléti alapokban, amelyek képesek lennének együtt kezelni az egészség és nyugdíjkiegészítő célokat, valamint további jóléti célokat is segíthetnének (pl. lakás, gyermekvállalás, idősgondozás), amelyben az egyéni hozzájárulásokat foglalkoztatói és állami támogatások egészítenék ki. A demográfiai fordulatot ösztönöznék továbbá a gyermekvállalás nyugdíjrendszerben való elismerése is, ami a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát és igazságosságát egyaránt erősítené.

EGÉSZSÉGES TÁRSADALOM

A magyar lakosság egészségi állapota – hasonlóan a régiós országokéhoz – elmarad a nyugat-európai szinttől, ami jelentős hatékonysági, termelékenységi és növekedési tartalékot jelent a gazdaság számára. Ebben a fejezetben nem teszünk arra kísérletet, hogy átfogó egészségügyi reformjavaslatot mutassunk be, ami meghaladná e kiadvány kereteit. Az egészségügyi rendszer fenntarthatóságát és az egészségesen várt életek növekedését legnagyobb mértékben az segítené, ha növekedne a lakosság egészségtudatossága, valamint a jelenleginél sokkal nagyobb hangsúlyt kapna a prevenció. Különösen fontosnak tartjuk, hogy a betegségek megelőzése és az egészséges életmódra törekvés mellett a betegségeket minél előbb felismerjék rendszeres állapotfelmérésekkel és szűrővizsgálatokkal, valamint a háziorvosi rendszer megerősítésével. Az egészségügyi rendszer egyes részei jelenleg külön-külön törekednek a költséghatékonyságra, amely viszont együttesen nem megfelelő kimenetet eredményez. Az állami ellátórendszer jó néhány területen rendelkezik hatékonysági tartalékkal (például: ágykihasználtság, egynapos ellátások), amelyet a szakmai és a pénzügyi ellenőrzés erősítése segíthet kiaknázni, miközben a magán finanszírozáson belül számottevően növelni kellene az intézményesített csatornákon

(egészségpénztárakon, egészségbiztosításokon) keresztül történő ráfordítások arányát. Az egészségpénztári rendszer és a kiegészítő egészségbiztosítások súlyának számottevő bővülése a jelenleg is kifizetett egyéni kiadások hatékonyságának érdemi növelésével járna, így javasoljuk az alanyi jogú tagságot az egészségpénztárakban (vagy a fent javasolt jóléti alapokban), amelyben az egyéni hozzájárulásokat foglalkoztatói és állami támogatások egészítenék ki.

TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOM

Az oktatási rendszer egyik legfőbb kihívása, hogy a munkaerőpiac olyan jövőbeli állapotára készítse fel a fiatalokat, amelynek előrejelzése a gyorsuló fejlődés miatt egyre nehezebb. A modern kor kihívásainak csak a folyamatos (ön)fejlesztés és az élethosszig tartó tanulás segítségével lehet megfelelni. Az oktatási rendszernek a jövőben a lexikális alaptudás biztosítása mellett a megfelelő alapkészségek (köztük kiemelten az informatikai ismeretek és idegen nyelvek) és a pénzügyi műveltség fokozott elsajátítására kell koncentrálnia, illetve a folyamatos tanulás igényével és képességével kellene felruháznia a diákokat. Fontos emellett, hogy az oktatási rendszer a jelenleginél hatékonyabb módon csökkentse a diákok társadalmi és gazdasági háttéréből adódó különbségeit, valamint mérsékelje a végzettség nélküli iskolaelhagyás régiós összehasonlításban magas szintjét. Célszerű lenne továbbá a felsőfokú, és azon belül is főleg a reál területeken végzett diplomások arányának növelése hazánkban, amelyet elsősorban a hazai felsőoktatási intézmények nemzetközi megítélésének erősítése, a ráfordítások növelése és a lemorzsolódás csökkentése segíthet elő.

KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

A kutatás-fejlesztés és innováció erősítése elősegítheti a mennyiségvezérelt magyar gazdaság átállását a tudás és technológia alapú modellre. Magyarország innovációs tevékenysége ma még számottevően elmarad az Európai Unió átlagától. Ennek részben gazdaságszerkezeti okai vannak, ugyanis a külföldi nagyvállalatok jellemzően nem az innovatív folyamataikat telepítik Magyarországra, a hazai tulajdonú kisebb vállalatok innovációs aktivitása pedig nemcsak a nagyvállalatoktól marad el, de a hasonló méretű uniós versenytársaitól is. A K+F kiadások 2017-ben a GDP 1,4 százalékát tették ki, ami 0,7 százalékponttal elmarad az uniós átlagtól és 1,8 százalékponttal az osztrák értéktől. Hazánk innovációs kapacitásainak növelését szolgálja, amennyiben a GDP arányos K+F kiadásokat 2 százalék fölé lehetne növelni 2030-ig. A vállalkozások, valamint az állami finanszírozású kutatóhelyek közös projektjeinek növekedése elősegítheti a cél elérését. A K+F létszám növelését segítheti elő a PhD-val rendelkező fejlesztőknek járó adókedvezmény kiterjesztése a magánszférában egyetemi végzettséggel rendelkező kutatók részére, valamint a kutatási-fejlesztési segédkezélyzet bérének emelése. A K+F+I aktivitást erősítheti a szabadalmak fenntartási díjainak csökkentése, valamint feltételes munkáltatói járulékcsoökkentés azon kkv-k részére, amelyek K+F beruházást hajtanak végre.

ÁLLAMI HATÉKONYSÁG

Az állam hatékony működése számos csatornán keresztül befolyásolja a gazdaság egészének versenyképességét, amit a kisebb bürokrácia és a digitalizáció térnyerése érdemben támogathat. Az államapparátus működtetése költséges, így fontos, hogy a kiadások hatékonyan kerüljenek felhasználásra. Az eredményes működéshez hozzájárulhat többek között a bürokrácia csökkentése, a munkafolyamatok és a közigazgatásban foglalkoztatottak létszámának optimalizálása, a párhuzamosságok megszüntetése és a közigazgatás digitalizációja. Az online intézhető közigazgatási ügyek (e-közigazgatás) fejlesztése folyamatos Magyarországon, azonban a közszolgáltatások digitalizáltságának szintje még jelentősen elmarad az Európai Unió más országaitól. Az elmúlt évek egyik legnagyobb előrelépését hazánkban a személyi jövedelemadó bevallásának adóhatóság általi elkészítése jelentette, ami közel 4 millió adózót érint. A vállalatok működése szempontjából az adóadminisztrációval töltött idő azonban még mindig magasnak tekinthető, 2018-ban átlagosan 277 órát kellett egy vállalatnak adófizetéssel eltöltenie, miközben az EU átlag 172 óra volt, így további intézkedések szükségesek ennek csökkentése érdekében. A rejtett gazdaság mértékének csökkentésével (például az online pénztárgépek és EKÁER rendszerének kiterjesztésével) párhuzamosan mérséklődik a piaci torzulás és nő az adóbeszedés hatékonysága, változatlan adókulcsok mellett nagyobb adóbevételt generálva a költségvetésnek. Az adóelkerülés mértékének további csökkenését támogathatja a pénzügyi tranzakciós illeték kivezetése a lakosság körében, az online pénztárgépek szélesebb körű kiterjesztése, és az elektronikus fizetési módok támogatásának folytatása.

MODERN INFRASTRUKTÚRA ÉS HATÉKONY ENERGIAFELHASZNÁLÁS

A hagyományos infrastruktúra modernizálása és a modern infrastruktúra fejlesztése egyaránt fontos versenyképességi tényező, ami mellett a magyar gazdaság energiafelhasználásának csökkentése és a zöld gazdaság erősítése is hozzájárulhat a sikeres felzárkózáshoz. A magyar vasúti és közúthálózat sűrűsége megfelelő, de a minősége több tekintetben elmarad az európai átlagtól. A vasúti hálózat fejlesztését az elektromos vasútvonalak arányának növelése segítheti, a közúti közlekedést pedig gyorsabbá és biztonságosabbá tehetné a gyorsforgalmi utak bővítése, valamint az önvezető autózásra alkalmassá tétele. A távközlési infrastruktúra Magyarországon gyors és megbízható, de a modern technológiák folyamatos nyomon követése erőfeszítéseket igényel: az új generációs telekommunikációs hálózatok elterjesztésére és az információbiztonság növelésére egyaránt szükség van. A magyar energiafelhasználás importaránya 58 százalék, aminek 50 százalék alá csökkentését segítheti elő a környezetkímélő belföldi energiaforrások termelési és felhasználási arányának növelése, a hazai energiatárolás fejlesztése és közvetetten az energiahatékonyság növelése. A környezetbarát energiaforrások további terjedése ahhoz is hozzájárulhat, hogy a megújuló energiaforrások aránya a teljes energiafelhasználásban 13 százalékról 30 százalékra emelkedjen 2030-ra.

1. Új pénzügyi modell

Fő cél: A GDP-arányos hitelállomány duplázódása egészséges szerkezetben

A gazdaság fenntartható növekedéséhez szükség van a bankrendszer hitelezésen keresztüli támogató hozzájárulására, ami különösen igaz egy olyan országban, ahol a finanszírozás alapvetően bankközpontú. Az MNB becslése alapján a vállalati és a háztartási hitelállomány GDP-arányos szintje annak hosszú távú trendjénél számottevően alacsonyabb szinten van. A mérlegalkalmazkodás következtében kialakult negatív hitelrész záródásához dinamikus hitelbővülés mellett is évekre lesz szükség. A hitelciklus felívelő szakaszában stabilitási szempontból kiemelt fontosságú az újonnan kihelyezett hitelek szerkezete. Fontos, hogy a cégek a teljes életciklusuk során megfelelő feltételek mentén jussanak banki, illetve tőkepiaci forráshoz. A banki szempontból kockázatosabb vállalatok finanszírozásában jelentősen emelkedett az intézményi garanciával támogatott hitelek volumene, azonban a jelenlegi garanciaportfólió egy része nem tekinthető addicionálisnak, vagyis a jó kockázati besorolású vállalatok finanszírozását segíti. Az elmúlt években tapasztalt hitelezési fordulat ellenére a megfelelően élénk banki verseny kialakulását továbbra is gátolja a hitelkiváltás és a bankszámlaváltás folyamatát kísérő adminisztratív terhek és költségek magas mértéke. Az elmúlt időszak magas jövedelmezősége látszólag elfedte a szektornak azt a strukturális gyengeségét, ami szerint az eszközarányos működési költségek a magyar bankrendszerben a legmagasabbak az Európai Unió országai közül. Ehhez nagyban hozzájárul a digitális csatornák alacsony fokú elterjedtsége. Ezért a jövőbeni fejlesztési tevékenységek integráns részét kell képeznie a legújabb technológiai vívmányok adaptálása ahhoz, hogy a bankrendszer fel tudja venni a versenyt a jelenleg a szektoron kívülről érkező FinTech cégek által kínált megoldásokkal. E téren a szabályozás oldaláról a pénzügyi innovációt akadályozó jogszabályi követelmények, illetve a piacra lépést befolyásoló általános korlátok azonosítása és körültekintő módosítása jelenti a legnagyobb kihívást.

A tőkepiaci finanszírozás fejlesztésével egy jól diverzifikált finanszírozási környezet létrehozása a cél. Egy esetlegesen kialakuló hitelszűke befagyaszthatja a vállalatok forrásokhoz jutását, továbbá a jövőben az EU-s források esetleges csökkenése is finanszírozási korlátot eredményezhet. A tőkeági finanszírozás fejlesztése hozzájárulhat a jól diverzifikált finanszírozási környezethez. Emellett szoros pozitív kapcsolat van a tőkepiaci fejlettsége, a jólét és az innováció között. A tőkepiac sikeres szélesítésének alapfeltétele a keresleti és kínálati oldal élénkítése és a kiegyensúlyozottabb befektetői bázis megteremtése.

A hitelezési fordulatot követő új hitelciklusban kívánatos mind a lakossági, mind a vállalati (elsősorban kkv) hitelezés felfutásának ösztönzése, valamint a bankok hitelezési hajlandóságának növelése, nyitva a kockázatosabb ügyfelek irányába is, de a pénzügyi stabilitás veszélyeztetése nélkül. Fontos, hogy az eladósodás a hitellel rendelkező háztartások számának növelése mellett és ne koncentráltan valósuljon meg, szerkezetében pedig a hosszú kamatperiódusú hitelek arányának növelése a cél. Vállalati hitelezésben a jelenlegi garanciarendszer hatékonyabb működéséhez az addicionálisnak tekinthető portfólió arányának növelése szükséges, mely potenciálisan elérhető többek között a „fordított” kezességvállalással, a kizáró („KO”) kritériumok célzott lazításával, valamint a nagyobb kockázatvállaláshoz kapcsolódó banki folyamatok átalakításával. A lakossági hitelezés szerkezetének egészséges mederben tartását a Minősített Fogyasztóbarát Lakáshitel termékek arányának további emelése, valamint a meglévő hitelállomány ilyen irányú módosítása biztosíthatja. A bankok közötti verseny erősítését a hitelkiváltások elősegítése, a bankszámlaváltás egyszerűsítése és a hitelfelvevők mobilitásának növelése szolgálhatja. A pozitív hiteltörténeti adatok kötelező átadásának lehetővé tétele, az ügyféladatok továbbíthatósága, valamint a KHR-ben tárolt adatok folyamatos lekérdezhetőségének biztosítása pedig az egyszerűbb és költséghatékonyabb ügyfélazonosítást és kockázatértékelést segítheti, ami az ügyfél oldalán alacsonyabb felárakban csapódhat le. Érdemben gyorsulhat és egyszerűsödhet a hitelezés folyamata a legjobb régiós gyakorlatok átvételével, mint például az elektronikus úton történő szerződéskötés és aláírás feltételeinek egyszerűsítése, a keresetkimutatások hitelintézetek általi elektronikus lekérdezhetőségének biztosítása, vagy egy központi értékbecslő adatbázis létrehozása, melynek eredményeként a digitális csatornán értékesített hitelek aránya is növekedne a hagyományos fióki értékesítéssel szemben. A fiókhálózat költséghatékonytáborát javító racionalizálásának és a termékek hozzáférhetőségének egyidejű megvalósulását elsősorban a digitális csatornák elterjedése támogathatja. Az elektronikus fizetési módok és mobilfizetési alkalmazások fejlesztése a fogyasztók számára jobb ügyfélményt, társadalmi szinten pedig költségmegtakarítást és

a gazdaság fehéredését jelenti. A piacra új szolgáltatásokkal és megoldásokkal belépő innovátorok és a szabályozó közti szoros együttműködés elősegítése az MNB Innovation Hubon keresztül segíthető elő leginkább, míg előzetes tevékenységi engedély és a szabályozói előírások széles köre alóli időszakos mentesség biztosítása a Regulatory Sandbox törvényi szintű szabályozásával érhető el. Lényegesen csökkentheti emellett a pénzforgalmi piacra lépési korlátokat a 2019 közepétől rendelkezésre álló azonnali fizetési infrastruktúra, valamint a megváltozó európai és hazai pénzforgalmi jogszabályi környezet.

A jelenleg régiós összevetésben is alacsony tőzsdei kapitalizáció növelésére megfontolandó lehet az állami vállalatok bevezetése kisbefektetői részvényprogrammal, illetve a bankok tőzsdei bevezetésének ösztönzése. Állami intézmények szerepvállalásával feltőkésítési programok indítása pedig a hazai vállalatok – főleg kkv-k – számára jelenthet magasabb tőkeági forrásbevonást.

1.1. A GARANCIARENDSZER HATÉKONYSÁGÁNAK JAVÍTÁSA

- (1) „Fordított” kezességvállalási eljárás kialakítása
- (2) Kizáró („KO”) kritériumok célzott lazítása
- (3) Hitelintézeti vállalások az addicionálisnak tekinthető portfólió arányának növelése érdekében
- (4) Rugalmasabb (70–90 százalékos) garanciamérték
- (5) A nagyobb kockázatvállaláshoz kapcsolódó banki folyamatok átalakítása
- (6) Összehangolt, intézményi garanciát népszerűsítő marketing

Helyzetértékelés

A garanciarendszernek, más szóval az intézményi kezességvállalásnak jelentős szerepe van a mikro-, kis- és közepes méretű vállalkozások (kkv-k) hitelhez jutásának elősegítésében. A garanciaszervezet azáltal, hogy a vállalt kezesség mértékéig helyt áll az ügyfél nemteljesítése esetén, lehetővé teszi a hitelintézetek kockázati kitettségeinek csökkentését. Ideális esetben olyan ügyfelek/ügyletek finanszírozását segíti elő, melyek intézményi kezességvállalás nélkül nem, vagy nem a szükséges összegben juthatnának a kívánt forráshoz; az így megvalósuló ügyletek tehát addicionálisnak tekinthetők.

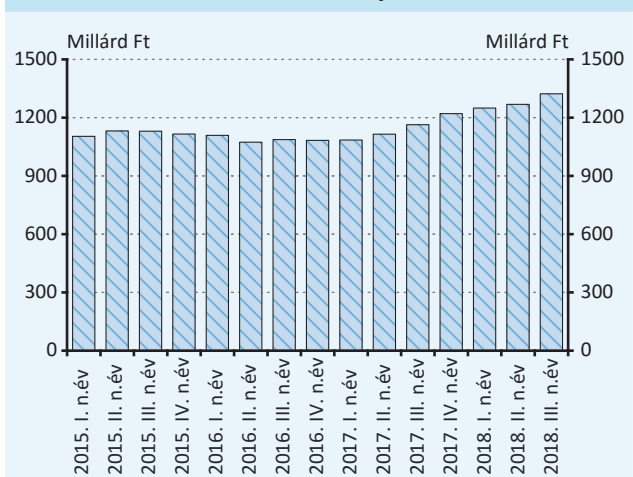
Az elmúlt években a garanciaszervezetek számos, igénybevételre ösztönző intézkedést tettek (csökkentett díjak, gyorsabb jóváhagyási procedúra, elektronikus ügyintézés), amellyel párhuzamosan **jelentősen emelkedett a garanciaállomány mennyisége**. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a **jelenlegi garanciaportfólió egy része nem tekinthető addicionálisnak**, azaz a hitelintézetek olyan ügyletek mögé is bevonják a garanciát, melyek anélkül is létrejöhetnek. Az ilyen esetek egy részében a „duplabiztosítékolás” és a tőkekövetelmény csökkentése ösztönzi a hitelintézetet a kezesség igénybevételére. Más esetekben a bankok az ügyfeleiket a garancia révén felmentik a saját biztosíték nyújtása alól, ami erkölcsi kockázatot hordoz, ha az ügyfél kevésbé lesz érdekelt a hitel visszafizetésben.

A jelenlegi garanciarendszer hatékonyabb működéséhez az addicionálisnak tekinthető portfólió arányának növelése szükséges, azaz azon ügyleteké, melyek az intézményi kezességvállalás nélkül nem (vagy nem a szükséges összegben) jönnének létre. Ehhez **a hitelezési szempontból kockázatosabbnak ítélt – azonban még élet- és garanciaképes – vállalkozások hitelhez jutásának elősegítése szükséges**. A kockázati nyitás mellett fontos azon vállalkozások megszólítása, akik saját megítélésük szerint – akár korábbi kedvezőtlen tapasztalataik alapján – nem kapnák meg a szükséges forrást.

A rendelkezésre álló felmérések adatai szerint a finanszírozási (kereslet és kínálat közötti) rést döntő többségben a mikrovállalkozások – jellemzően látens – hiteligényei

alkotják. Ezen szegmens hitelállományának növekedésében jelentős szerepet játszhat a garanciaportfólió addicionálisabbá válása.

1.1. ábra
Mikrovállalkozások hitelállományának volumene

Forrás: MNB.

Javasolt intézkedések

(1) „Fordított” kezességvállalási eljárás kialakítása: „Fordított” kezességvállalási eljárás esetén az eddigiektől eltérően a banki hiteligény előtt a garanciaszervezet minősítené az ügyfelet. Ezen eljárás keretében **az ügyfél elsőként a garanciaszervezethez fordul** hiteligényével, és amennyiben garanciaképesnek minősül, egy „ígérvényt” kap az intézménytől. Az „ígérvény” egy előzetes kötelezettségvállalást jelent a garanciaszervezet részéről, melynek birtokában a vállalkozás a hitelintézetet felkeresve nagyobb eséllyel juthat a kívánt finanszírozási forráshoz.

(2) Kizáró („KO”) kritériumok célzott lazítása: A hitelintézetek és garanciaszervezetek által alkalmazott – egyes ügyfeleket a finanszírozásból eleve kizáró – ún. „KO” kritériumok célzott lazítása révén bővíthető lenne a kockázatos, de még élet- és garanciaképes, hitelezhető vállalkozások köre. A garanciaszervezetek az elmúlt években már több lépést is tettek a lazítás irányába, de **az addicionálisnak tekinthető**

portfólió arányának növeléséhez további kizáró feltételek lazítása és a bankok által használt egyes befogadási feltételek enyhítése szükséges lehet, természetesen a prudens hitelezés keretein belül.

(3) Hitelintézeti vállalások az addicionálisnak tekinthető portfólió arányának növelése érdekében: A hitelintézetek és a garanciaszervezetek között létrejött megállapodások módosításával elősegíthető, hogy a bankok – előre meghatározott kritériumok szerint – vállalásokat tegyenek a garanciaportfólión belüli kockázatosabb ügyletek arányának növelésére. Amennyiben a garantált hitelállomány egy minden szereplő által ismert és alkalmazható nemteljesítési valószínűség-modell alapján kerül kockázati szegmensenként besorolásra, az addicionalitás kritériumának megfelelő ügyletek (minimum) aránya egységesen meghatározható a portfólión belül. Ezáltal – ezen (minimum) arányhoz kapcsolódó – feltételekhez köthető a hitelintézetek által a jövőben igénybe vehető garancia mennyisége, ami hozzájárulhat a magasabb kockázatvállalás elősegítéséhez.

(4) Rugalmasabb (70–90 százalékos) garanciamérték: Rugalmasabb garanciamérték bevezetésével a bankok a kockázatosabb ügyleteik esetén 80 százalékot

megaladó garanciamértéket is igénybe vehetnének. Egy adott garanciaportfólión belül a bankok saját döntésük alapján differenciálhatnák az egyes garanciák mértékét a 70–90 százalékos sávban úgy, hogy a portfólió egészét tekintve a fedezettség nem haladná meg az – EU-s előírás szerinti maximum – 80 százalékot. Az intézményi kezességvállalás mértékének 80 százalék feletti igénybevételi lehetősége segítheti a kockázatosabb ügyletek finanszírozását.

(5) A nagyobb kockázatvállaláshoz kapcsolódó banki folyamatok átalakítása: Az egyes banki folyamatok átalakításával csökkenthetők a hitelintézetek nagyobb kockázatvállalással összefüggő terhei, ami ösztönzőleg hathat a kockázati étvágy növelésére. A garantált hitelállomány vonatkozásában a behajtási folyamatok garanciaszervezet általi átvállalása, továbbá a megtérülési sorrend – bankok számára kedvező – átalakítása hozzájárulhat a kívánt cél eléréséhez.

(6) Összehangolt, intézményi garanciát népszerűsítő marketing: Egy összehangolt, intézményi garanciát népszerűsítő marketing kampány mind a meglévő, mind a potenciális (még hitellel nem rendelkező) ügyfelek számára segítséget jelenthet abban, hogy nagyobb bizalommal forduljanak hiteligényükkel a bankokhoz.

1.2. AZ „ANGYALBEFEKTETÉSEK” ÖSZTÖNZÉSE

- (7) Az üzleti angyal adókedvezmény kiterjesztése a 3 évnél idősebb vállalkozásokra
 (8) Co-investment lehetőségek elősegítése állami közreműködéssel

Helyzetértékelés

Az induló- és növekedés előtt álló vállalkozások finanszírozási igénye éppen akkor a legmagasabb, amikor jövedelemtermelő képességük még a legalacsonyabb. Ezen vállalkozások banki finanszírozása magas kockázatot hordoz, emiatt jellemzően kiszorulnak a bankhitelek piacáról. A magas finanszírozási kockázat okai, hogy a vállalkozások (i) nem rendelkeznek értékelhető gazdasági múlttal, (ii) magas a megszűnő vállalkozások aránya, illetve a csődráta, (iii) amit tovább nehezít az alacsony biztosítéknyújtási képességük. A bankhitelt helyettesítő forrás bevonás lehetősége erre szakosodott személyektől, illetve szervezektől lehetséges.

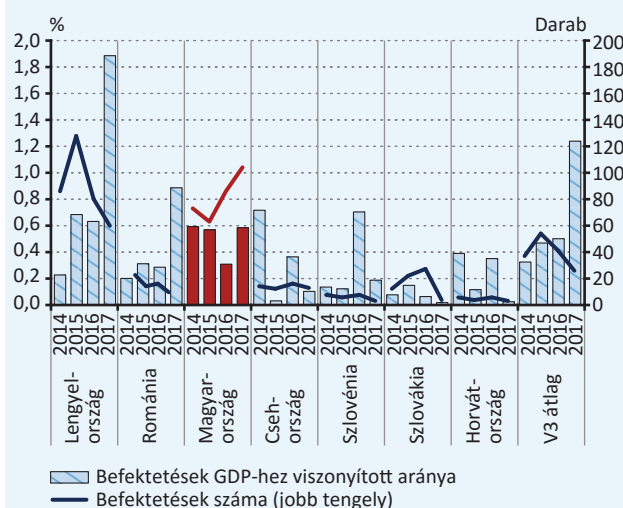
Az induló vállalkozások életében három befektetői kör egymást kiegészítő finanszírozása tölt be jelentős szerepet. A vállalkozás induló életszakaszának egyik fő feladata a termék/szolgáltatás kidolgozása, a prototípus megalkotása, mely jelentős költségeket emészt fel, ugyanakkor a „startup” cég ekkor bevételekkel még nem rendelkezik. A finanszírozást a kezdeti időszakban az alapító mellett jellemzően a családtagok és a barátok nyújtotta kölcsönök biztosítják a „startup” részére. Ezen informális befektetők mellett jelennek meg az **angyalbefektetők**, akik tőkejuttatás mellett szakmai tudásukkal, tapasztalataikkal és kapcsolati tőkéjükkel segítik a vállalkozásokat. A vállalkozások ezen életszakaszában juthatnak szerephez a **magvető tőkebefektetők** is, akik a piac feltérképezésében, az üzleti koncepció és terv elkészítésében, valamint a finanszírozásban vállalnak szerepet. A magvető tőkebefektetők között megjelennek a magán- és a kockázati **tőkebefektető társaságok** is. A tőkebefektetések tekintetében folyamatos fejlődés volt megfigyelhető az elmúlt években Magyarországon, mind a befektetések értéke, mind azok száma tekintetében, ami összhangban van az ország makrogazdasági feltételeinek és kilátásainak javulásával.

Javasolt intézkedések

(7) Az „üzleti angyal” adókedvezmény kiterjesztése a 3 évnél idősebb vállalkozásokra: Az angyalbefektetők kockázattőke-alapú befektetéseket eszközölnék induló és magas növekedési potenciállal rendelkező startup

vállalkozásokban. A Kormány 2017-ben üzleti angyaloknak szóló társasági adókedvezményt vezetett be, ami nagy lépést jelentett a legnehezebb finanszírozási fázis, a magvető szakasz támogatásában. A befektetők részére a támogatással a befektetés eredményétől függetlenül a részesedés bekerülési értékének mintegy negyede mindenképpen megtérül a kevesebb befizetendő adón keresztül. Javasolt az angyalbefektetőknek biztosított társasági adókedvezmény eddigi tapasztalatainak feldolgozása és annak eredményei alapján az adókedvezmények újragondolása annak érdekében, hogy a befektetők érdeklődése a kezdeti fázist követő növekedési, expanzív és érett fázisokban is fennmaradjon. Ehhez az szükséges, hogy ne csak a 3 évnél fiatalabb innovatív vállalkozásokba való befektetésért lehessen kedvezményt kapni, hanem az idősebb vállalkozások is tőkéhez jussanak. Ehhez szükségessé válhat a jelenlegi *de minimis* értékhatár emelése. Végrehajtási szempontból kulcskérdés, hogy a valóban innovatív vállalatokhoz jussanak el a támogatások, így ennek keretrendszerét gondosan kell kialakítani.¹

1.2. ábra
 Magántőke befektetések száma és értéke
 Magyarországon (2014-2017)

Forrás: investeurope.eu, Eurostat.

(8) Co-investment lehetőségek elősegítése állami közreműködéssel: A co-investment keretében a magán- és az

¹ A jelenlegi szabályozásról ld. 331/2017. (XI. 9.) Korm. rendelet.

állami szektor együttes, közös befektetés hajt végre. A befektetési lehetőségek átvilágítását, az üzleti terv elemzését a magánbefektető hajtja végre és ezt követően ajánlja fel a társbefektetői lehetőséget az állami befektető részére. A felek tranzakciónként állapodnak meg a befektetés

feltételeiről. A közös alapok alkalmasak a kockázatok megosztására, csökkentésére. A magánbefektető méreteihez viszonyítva nagyobb összegű befektetések valósíthatók meg, továbbá méretüknél fogva méretgazdaságosan is működtethetők.

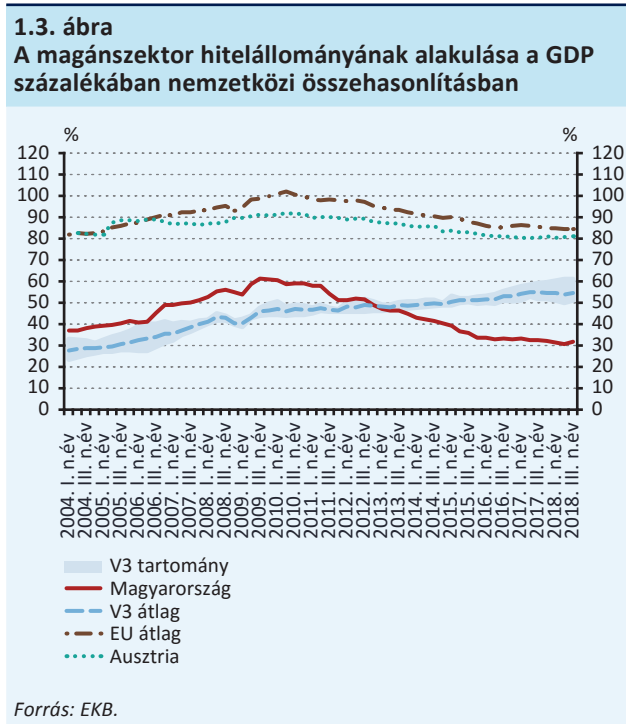
1.3. HITELKONVERGENCIA TÁMOGATÁSA

1.3.1. Egészséges hitelezés a fenntartható gazdasági növekedés szolgálatában

- (9) Az ügyfelek kamatkockázatának csökkentése
- (10) Pénzügyi tudatosság erősítése

Helyzetértékelés

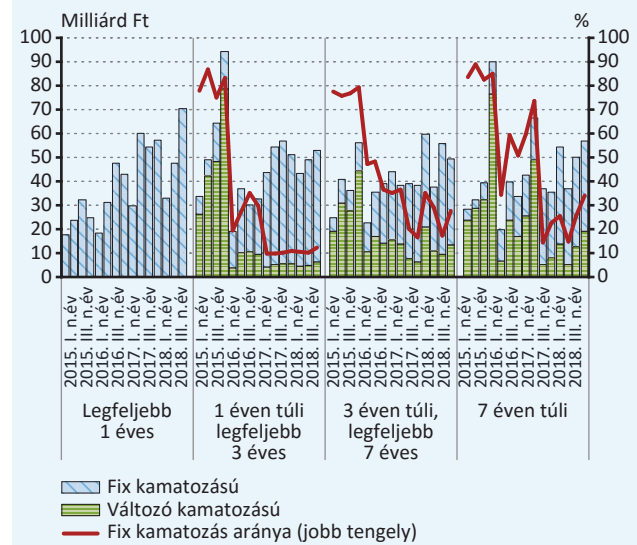
A gazdaság fenntartható növekedéséhez szükség van a bankrendszer hitelezésen keresztüli támogató hozzájárulására, különösképpen azokban az országokban, ahol a finanszírozás alapvetően bankközpontú – ezen országok közé tartozik hazánk is. A pénzügyi és gazdasági válság 2008. évi kitörését követően Magyarországon a vállalati és lakossági hitelállomány nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő mértékű csökkenésen ment keresztül, miközben hitelkínálata visszafogásával a bankrendszer negatívan járult hozzá a reálgazdaság növekedéséhez.

A hitelciklusok felívelő szakaszában stabilitási szempontból kiemelt fontosságú az újonnan kihelyezett hitelek szerkezete. A vállalati hitelezés jelenlegi növekedése megfelelő, de szerkezete lejárat- és kamatkockázatokat hordoz magában,

különösen a kvk-k finanszírozásában. A hosszú lejáratú és fix kamatozású hitelek aránya a Növekedési Hitelprogram kivezetése óta visszaesett, nemzetközi összehasonlításban is alacsony. Az egy évnél hosszabb kamatperiódussal rendelkező hitelek aránya a vállalati szektorban az új hitelkibocsátáson belül a fejlettebb országokban (pl.: Hollandia, Csehország, Németország) többszöröse a hazai értéknek.

1.4. ábra
A kvk-forinthitelek kamatfixálás szerinti megoszlása

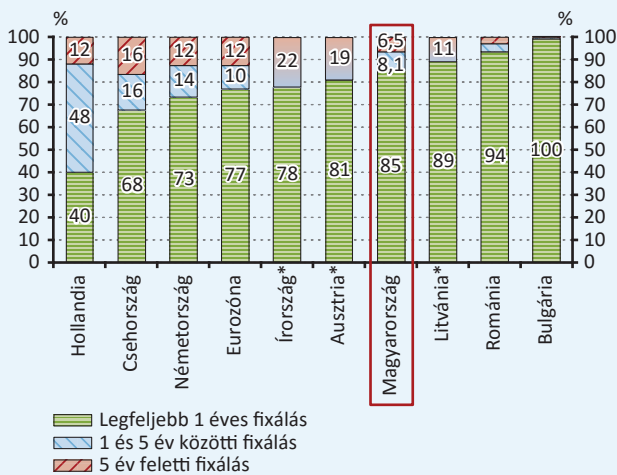

Megjegyzés: A legfeljebb 1 évre fixált kamatozású hitelek az ábrán nem kerültek feltüntetésre tekintettel, hogy a korábbi és a nemzetközi definíciókhoz hasonlóan technikailag a változó kamatozású hitelekhez csoportosíthatók.

Forrás: EKB.

Annak érdekében, hogy a stabilitási szempontból előnyös, hosszú távon kiszámítható kamatozású hitelek részaránya növekedjen, az MNB 2019 elején elindította a Növekedési Hitelprogram Fix konstrukciót 1000 milliárd forint keretösszeggel. A program a kvk-k hitelállományán belül növelni kívánja a hosszú lejáratú kamatfixálás arányát.

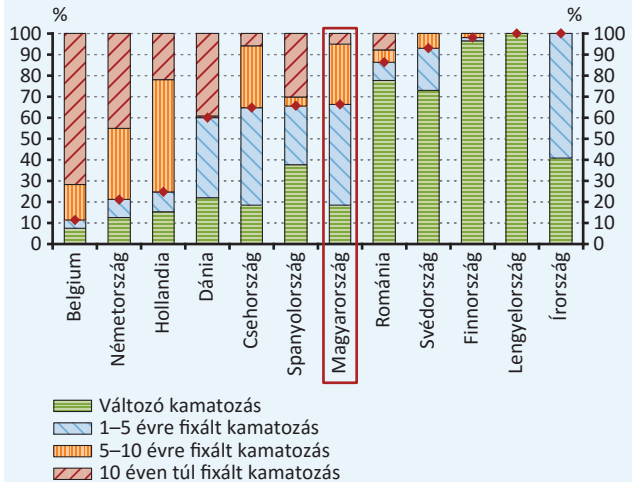
1.5. ábra
A legfeljebb 1 millió euro összegű vállalati hitelek megoszlása a kamatfixálási periódus szerint

Megjegyzés: 2017. április és 2018. március közötti szerződéskötések.
*Az éven túli fixálású hitelekre részletesebb bontás nem állt rendelkezésre.

Forrás: Nemzeti jegybankok, EKB.

1.6. ábra
Az új lakáscélú hitelek kamatperiódus szerinti megoszlása az Európai Unióban

Megjegyzés: Az adatok 2018 második negyedévére vonatkoznak. A piros négyzetek a maximum 5 éves kamatperiódusok arányát jelölik.

Forrás: European Mortgage Federation.

A háztartási szegmenst tekintve kockázatot jelenthet, ha – a válságot megelőző időszakhoz hasonlóan – az újonnan felvett hitelek is koncentráltan jelennek meg, ha az eladósodás túlzott a jövedelem arányában, vagy ha olyan kockázatok kapcsolódnak a hitelfelvételhez, amelyek viselésére a háztartások nincsenek felkészülve. Az eladósodás túlzott mértékét hivatottak megelőzni az MNB által bevezetett adósságfék szabályok, amely mellett hatékony eszköz a lakosság pénzügyi tudatosságának mélyítése. A devizahitelezés megszűnésével a felvett hitelekhez árfolyamkockázat már nem kapcsolódik, azonban a jelenlegi alacsony kamatkörnyezetben a változó kamatozású hitelek – különösen a lakáshitelek esetében – a jövőben esetleg emelkedő törlesztési terhei ebben a szegmensben is visszafizetési problémákat okozhatnak. A több éves kamatperiódussal rendelkező hitelek aránya a fennálló hitelállományban egyelőre nem éri el az 50 százalékot, pusztán az új folyósításokon keresztül ez az arány csak nagyon nehezen tud növekedni.

Ennek kezelése érdekében az MNB bevezette a **Minősített Fogyasztóbarát Lakáshitel termékminősítést, amely kedvező feltételekkel és összehasonlítható módon teszi elérhetővé a lakáshitelek pénzügyileg tudatos felvételét.** A hitelképes ügyfelek körében a hosszabb kamatfixálásban való eladósodást a jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató kamatkockázat szerinti differenciálásával is ösztönzi a jegybank. Az MNB intézkedéseinek is köszönhetően az új hitelkibocsátáson belül folyamatosan emelkedik a fixált hitelek aránya, 95 százalékos szintet érve el 2018 novemberére.

Javasolt intézkedések

(9) Az ügyfelek kamatkockázatának csökkentése: A jelenlegi alacsony kamatkörnyezetben a hosszabb futamidejű, jellemzően lakáscélra folyósított hitelek esetében potenciális kockázatot jelent az adósok számára, ha változó, vagy csak rövid időre fixált kamatozású hitelt vesznek fel. A probléma kezelése érdekében az MNB egyrészt bevezette a standardizált, összehasonlítható feltételek és legalább 5 éves kamatrögzítés mellett elérhető Minősített Fogyasztóbarát Lakáshitel termékminősítést, másrészt a hosszabb kamatfixálásban való eladósodást a jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató kamatkockázat szerinti differenciálásával is ösztönzi a jegybank. A lépések biztosítják, hogy az új lakáshitel-folyósításokban alacsony legyen a változó kamatozású hitelek aránya. A fennálló változó kamatozású jelzáloghitel-állomány esetében a hosszabb kamatrögzítésű hitelekkel való kiváltás jelenthet megoldást, amit a kiváltásokat terhelő költségeket csökkentő intézkedések támogathatnak.

A vállalati hitelezés esetében stabilitási szempontból előnyös, ha a hosszú távon kiszámítható finanszírozást jelentő rögzített kamatozású hitelek részaránya növekszik. Az MNB így 2019 elején elindította a Növekedési Hitelprogram Fix programot 1000 milliárd forint keretösszeggel, aminek célja ezen részarány kétszeresére növelése.

(10) Pénzügyi tudatosság erősítése: Az MNB felmérése alapján a fiatalok több mint négyötöde semmilyen pénzügyi oktatásban vagy képzésben sem részesült eddigi élete

során, így egy általános edukációs program lenne szükséges a pénzügyi tudatosság hazai szintjének olyan mértékű növelésére, amely tudatos bankolási és megfontolt hitelfelvételi magatartást eredményezne. A pénzügyi tudatosság további erősítése a közoktatásban a 2017 novemberében elfogadott nemzeti stratégia első kétéves cselekvési terve

mentén valósulhat meg. Ezeneken felül a banki digitalizációs folyamatok hatékonyságának növelésével, valamint a lakosság internet-hozzáféréseinek és online kultúrájának fejlesztésével a tudatos online bankolást választók aránya is javulhat, ami a pénzügyi tudatosságon túl erősítheti a bankok hatékonyságát is.

1.3.2. Intenzívebb árverseny mellett olcsóbb bankolás

- (11) A Minősített Fogyasztóbarát termékek további terjesztése
- (12) A hitelkiváltások átfutási idejének csökkentése
- (13) Az előtörlesztéshez kapcsolódó adminisztratív terhek és díjak mérséklése
- (14) A pozitív hiteltörténeti adatok kötelező átadásának lehetővé tétele
- (15) A hiteltörténeti adatok folyamatos lekérdezhetőségének biztosítása
- (16) Egyszerű és felhasználóbarát bankszámlaváltás lehetőségének megteremtése
- (17) Bankszámlacsomagok összehasonlíthatóságának erősítése

Helyzetértékelés

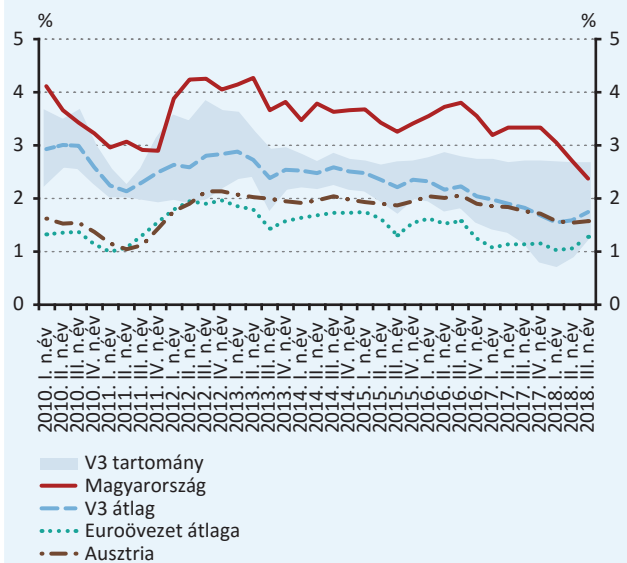
A megfelelően élénk banki verseny kialakulását gátolja a hitelkiváltás és a bankszámlaváltás folyamatát kísérő adminisztratív terhek és költségek magas mértéke. A bankok által alkalmazott felárak és díjak mértéke mind a hitel-, mind a bankszámlatermékek esetében sok esetben a bankok közötti verseny elégtelen mértékére utal. A verseny élénkülését gátolják a bankváltáshoz kapcsolódó adminisztrációs terhek és költségek, a banki ajánlatok alacsony fokú összehasonlíthatósága és a fogyasztók informáltságának, pénzügyi tudatosságának elégtelen mértéke. A hitelpiacon e tényezők hátráltatják a hitelkiváltások számának növekedését, ami a verseny élénkítésén túl a változó kamatozású hitelek magas állományának mérséklését is szolgálja. További problémát jelent, hogy a Központi Hitelregiszter jelenlegi hozzájáruláshoz kötött működési modellje nem támogatja teljes hatékonysággal a hitelbírálati folyamatokat. A hitelezők a KHR-ből szereznek információt a hitelbírálat során a már hitellel rendelkező nemteljesítő adósok késedelembe eséséről, azonban a tartozásaikat rendszerben törlesztő hitelfelvevők tekintetében az ügyfelek jóváhagyása szükséges a KHR-ben tárolt hitelinformációk átadásához. Ezért – bár a meglévő hitelinformációs rendszer lefedettsége nemzetközi összehasonlításban magas – a KHR jelenlegi felépítése következtében a pozitív hiteltörténeti adatok átadásának megtagadásából fakadó kockázati költségeket a jó adósok fizetik meg, ami egyszerre eredményez magasabb kamatokat és magasabb nemteljesítési rátát is.

Javasolt intézkedések

(11) A Minősített Fogyasztóbarát termékek további terjesztése: A vállalati hitelekkel szemben a lakossági hitelek felárai továbbra is jelentős teret mutatnak a csökkenésre régiós összehasonlításban, amelynek egyik fő oka a bankok közötti verseny mérsékelt intenzitása. A hitelintézetek közötti verseny fokozását elősegítő lépésnek tekinthető a Minősített Fogyasztóbarát Lakáshitel (MFL) program bevezetése, amely a termékek összehasonlíthatóságának erősítése révén az alacsonyabb pénzügyi tudatossággal rendelkező ügyfelek számára is átlátható piaci versenyt teremt. A minősített

termékek széleskörű elterjedésével a kisebb kamatkockázattal rendelkező, hosszabb távra rögzített kamatozású lakáshitelek felárai csökkenhetnek. A minősítés pozitív hatásai egyéb termékek, így például bankszámlák, értékpapírszámlák vagy lakásbiztosítások tekintetében is érvényesülhetnek, amit a keretrendszer kiterjesztése, illetve a benne foglalt feltételrendszer minél szélesebb körű, akár jogszabályon alapuló elvárása támogathat.

1.7. ábra
A felár nemzetközi összehasonlítása a hazai pénznemben nyújtott lakáscélú hiteleknél

Megjegyzés: A változó vagy legfeljebb 1 évig fixált kamatozású lakáscélú hitelek esetében a 3 havi BUBOR, míg az éven túl fixált lakáshitelek esetében a megfelelő IRS feletti, THM-alapú simított felár.

Forrás: MNB, EKB, EMF, Datastream, nemzeti jegybankok.

(12) A hitelkiváltások átfutási idejének csökkentése: A hitelkiváltások átfutási idejét a folyamat egyes elemeinek racionalizálásával közel felére lehetne mérsékelni. A hatékonyabb értékbecslési eljárások alkalmazásának engedélyezése hitelkiváltások esetében gyorsabb eljárást eredményezne. A hitelkiváltásokhoz kapcsolódó átfutási idő csökkentésében jelentős szerepet játszhatna a közjegyzői okiratba foglalás gyakorlatának egyszerűsítése is. Egy, az egyoldalú

tartozáselismerő nyilatkozatokra vonatkozó standardizált, digitális formában kiadott okirat az egyszerűbb eljárás mellett a hitelfelvevő tájékozódását is jobban szolgálja.

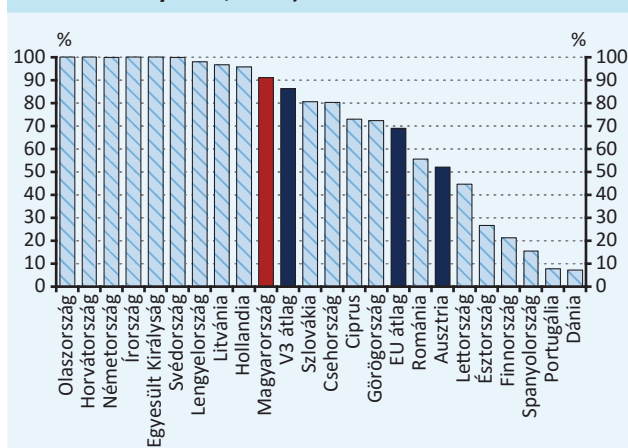
(13) Az előtörlesztéshez kapcsolódó adminisztratív terhek és díjak mérséklése: Az ügyfelekre háruló adminisztratív terhek célzott beavatkozásokkal, például az előtörlesztési és közjegyzői díjak mérséklésével számottevően csökkenhetnek. A Minősített Fogyasztóbarát Lakáshitelek további elterjedése szintén pozitív hatással lehet az adminisztratív terhek és díjak csökkenésére.

(14) A pozitív hiteltörténeti adatok kötelező átadásának lehetővé tétele: A teljesítő adósok hiteltörténeti adatainak bankok általi automatikus megismerhetősége a pontosabb hitelbírálat révén alaposabb kockázatkezelést és megfontoltabb hitelfolyósítást tenné lehetővé, összességében pedig az átlagosan felszámított kamatfelárak és így az elérhető hitelkamatok mérséklődését is elősegíthetné. Mindemellett az adósságfék szabályok hatékonyságát is javíthatná a pozitív hiteladatok kötelező átadhatósága. Ennek megfelelően javasolt az adósok teljesítő hitelei vonatkozásában nyilvántartott adatok adós hozzájárulása nélkül való átadhatóságának jogszabályi biztosítása, számos európai ország (például a régióban Csehország és Lengyelország) gyakorlatának megfelelően.

(15) A hiteltörténeti adatok folyamatos lekérdezhetőségének biztosítása: Az elektronikus úton történő pénzügyi szolgáltatásnyújtást támogatná, valamint a szolgáltatás hatékonyságát növelné, ha a KHR adatbázisból való adatlekérés és átadás az év minden napján, napi 24 órában, valós időben megvalósulhatna, és nem pusztán a referenciaadat-szolgáltatók, de az érintett személyek is közvetlenül lekérhetnék az adatokat. Ez érdemben csökkentené a bank és az ügyfél közötti információs aszimmetria nagyságát, így pontosabb helyzetfelmérés lehetőséget ad a pénzügyi intézmények számára, hogy alacsonyabb kockázati felárat és így alacsonyabb kamatlábat állapítsanak meg az ügyfél számára. A 24/7/365 jellegű lekérdezhetőség megvalósításához szükséges a kezelő informatikai rendszer fejlesztése.

(16) Egyszerű és felhasználóbarát bankszámlaváltás lehetőségének megteremtése: A bankváltás folyamatának egyszerűsítésével és az egyablakos bankváltás továbbfejlesztésével javulna a szolgáltatók közötti árverseny, valamint a számlaváltás költségei is csökkennének. Ennek megfelelően javasolt tovább mérsékelni a váltáshoz kapcsolódó átfutási időket, és biztosítani minél több kapcsolódó szolgáltatás átadását az új számlavezető számára. A folyamatban kedvező változásokat okozhatnak az azonnali fizetéshez kapcsolódóan megjelenő másodlagos számlaazonosítók: a fizetési partnereknek ezeket megadva nincs szükség adatmódosításra a tranzakcióban résztvevő felek között akkor sem, ha egyébként bankváltás miatt a másodlagos számlaazonosítóhoz kapcsolt bankszámlaszám megváltozik.

1.8. ábra
Hitelinformációs rendszer lefedettsége (felnőtt lakosok arányában, 2019)

Forrás: Világbank – Doing Business.

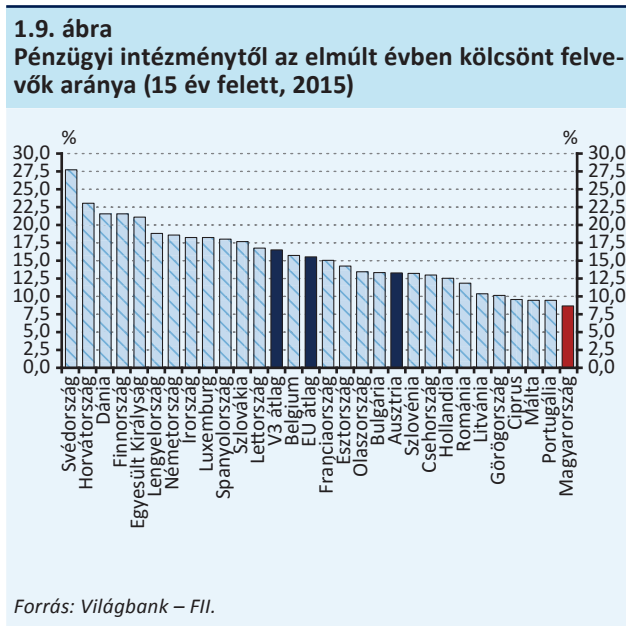
(17) Bankszámlacsomagok összehasonlíthatóságának erősítése: Ennek érdekében szükséges egy transzparens és standardizált gyakorlat kialakítása, ami lehetővé teszi az ügyfelek számára a különböző bankszámlakonstrukciók minél részletesebb összehasonlíthatóságát. Ezt támogatná egy standard dimenziók mentén való összevetést lehetővé tevő online felület kialakítása, valamint a banki díjstruktúrák standardizálása, főként a jelenlegi tranzakcióalapú árazás csomagalapúra való megváltoztatása. A minél pontosabb összehasonlíthatóság lehetővé tenné, hogy az ügyfelek mind az elérhető szolgáltatások, mind a felmerülő költségek tekintetében a számukra optimális konstrukciókat megtalálhassák. A fentebb összefoglalt célokat támogatja az európai szintű fizetési számla rendelet (PAD), ami többek között egységes terminológiát és díjjegyzékstruktúrát ír elő a pénzforgalmi szolgáltatóknak.

1.3.3. Olcsó termékek kényelmesebb elérhetőséggel

- (18) Bankszámla konstrukciók kidolgozása és terjesztése nyugdíjasok, szociálisan hátrányos helyzetben lévők bankkapcsolatainak növelésére
- (19) Egységes bankszámlakivonatok alkalmazása
- (20) Egységes hiteligénylési felület kisvállalatoknak

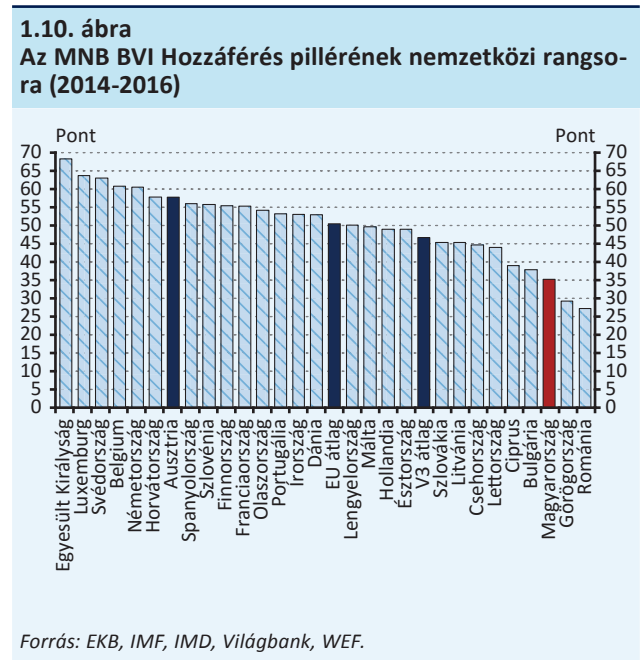
Helyzetértékelés

A gazdaság folyamatainak gördülékeny működéséhez elengedhetetlen, hogy a meglévő források elérhetőek legyenek azon szereplők számára, akik azokat hatékonyan fel tudják használni. **Magyarországon mind a háztartási, mind a vállalati szegmens finanszírozásában is jellemzően a hitelintézeti szektornak van a legnagyobb szerepe, így a banki hitelek hozzáférhetősége kiemelt fontossággal bír.** Míg az ügyfelek szempontjából a széles hálózat az előnyös, addig a költséghatékony működéshez és a források racionális elosztása érdekében az egyes pénzügyi hálózatok optimalizálására és szinergiájára kell törekedni.

Az MNB Banki Versenyképességi Indexe (BVI) alapján hazánk mind a *banki infrastruktúra*, a *banki termékek elterjedtsége* és a *banki hitelhez való hozzáférés* tekintetében az európai rangsor utolsó harmadában helyezkedik el. A mutatók közül mindössze a hitelinformációs rendszerben szereplők arányával, a vállalati hitelhez jutás egyszerűségében és a teljes igényelt (vállalati) hitel megkapók arányában szerepel a magyar bankrendszer a rangsor első felében. A bankszámlával rendelkezők arányában, illetve az elmúlt egy évben lakossági vagy vállalati hitelt felvevők arányában a sereghajtók közé

tartozunk. Bár a hitelinformációs rendszer eredménye pozitívnak mutatkozik, a kötelező pozitív adólista hiánya nem segíti a hitelképesnek ítélt ügyfelek hitelhez jutását. Ezen felül a nemzetközi adatokból az is kiderül, hogy a számlával nem rendelkező lakosok körében kiemelkedően magas azok aránya, akik a bizalom hiányára hivatkozva nem nyitnak számlát. Külön említendő egyes jól azonosítható csoportok, mint például a nyugdíjasok helyzete, akiknél az átlagosnál lényegesen alacsonyabb a számla- és kártyalefedettség.

A fiókhálózat leépítésének és a termékek hozzáférhetőségének egyidejű megvalósulásához a digitális csatornák elterjedtsége is hozzásegíthet, azonban ezek ismertsége a lakosság körében továbbra is alacsony szinten van. Elsősorban olyan a környező országokban is megjelenő gyakorlatokról van szó, mint az online számlanyitás, hiteligénylés, videóhívással történő ügyintézés vagy akár a mesterséges intelligencián alapuló tanácsadás. Az elektronikus csatornán lebonyolítható ügyfélazonosítás jogszabályi lehetőségét a 2017. évi LIII. törvény tette lehetővé. Bár egyre nő a bankok által nyújtott, távoli azonosításon alapuló szolgáltatások köre, számos adminisztratív akadály megléte akadályozza a valódi áttörést.

Mindemellett kiemelten fontos a mikro- és kisvállalkozások hitelignylési folyamatának egyszerűsítése. A nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján számos kisméretű vállalkozásnak nehézséget okoz a hitelignylési folyamat bonyolultsága, ideértve a bankok eltérő és esetenként nem egyértelműen kommunikált igényeit is.

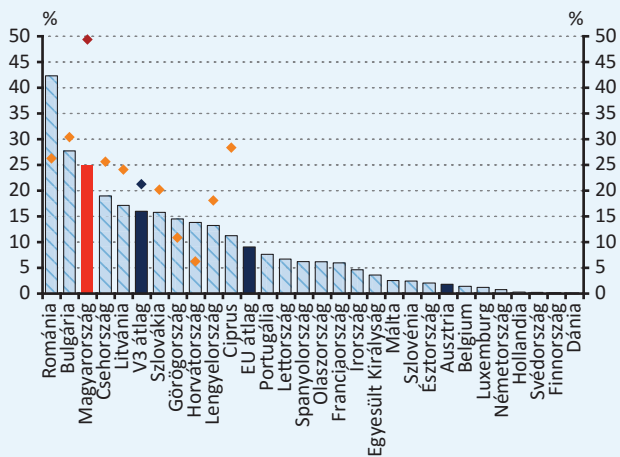
Javasolt intézkedések

(18) Bankszámla konstrukciók kidolgozása és terjesztése nyugdíjasok, szociálisan hátrányos helyzetben lévők bankkapcsolatainak növelésére: A hátrányos helyzetű háztartások hozzáférési problémájára megoldást jelenthetne, ha elérhetőek lennének rendkívül kedvező számlacsomagok. Nyugdíjasok és szociálisan hátrányos helyzetben lévők számára kidolgozott bankszámla konstrukciókkal növelhető lenne a bankkapcsolatok száma. Javasolt ezért, hogy 2020-tól jogszabályi előírás alapján legyen elérhető minden banknál egy, e fogyasztói csoportok számára kedvezményes feltételekkel igénybe vehető számlakonstrukció.

(19) Egységes bankszámlakivonatok alkalmazása: A standardizált bankszámlakivonatok elősegítenék az ügyfelek információhoz jutását, a bankszámlához kapcsolódó költségek áttekinthetőségét, így a számukra optimális szolgáltatáscsomag kiválasztását. A bankszámlakivonatok egységes, strukturáltabb formában történő közlése nagyban támogatná a bankszámlaváltást is. A bankszámlakivonatok standardizálásához szükséges a jelenlegi banki jó gyakorlatok és ügyféligények felmérése, ami alapján a szabályozó kialakíthatja a minden számlavezető intézmény által jól hasznosítható standard formát.

(20) Egységes hitelignylési felület kisvállalatoknak: A hitelfelvételi kedv és a bankok közötti verseny növelése érdekében készüljön egy olyan elektronikus felület, amelyen keresztül a mikro- és kisvállalkozások egyszerre több bankhoz is benyújthatják ugyanabban a formában hitelignylüket, és a részt vevő hitelintézeteknek arra néhány napon belül ajánlatot kelljen adni, összehasonlítható formában. Az igénylés egyszerűsítése és egységesítése mellett további segítséget jelentene a vállalkozásoknak egy olyan kiadvány, amely hasznos tudnivalókkal szolgál a hitelfelvétellel kapcsolatos ismeretekről, valamint tartalmaz egy jól érthető útmutatót az igénylési folyamat egyes lépéseiről.

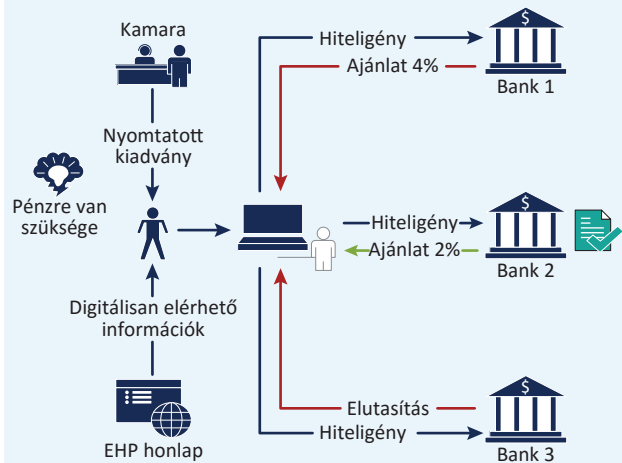
1.11. ábra
Pénzügyi intézménynél vezetett számlával nem rendelkezők aránya (15 év felett, 2017)

Megjegyzés: A négyzetek azon számlával nem rendelkező lakosok arányát jelzik, akik a pénzügyi intézményekkel szembeni bizalom hiánya miatt nem rendelkeznek számlával. Az adat csak az ábrán szereplő országok esetében érhető el.

Forrás: Világbank–GFD.

1.12. ábra
Az egységes hitelignylés koncepciója

Forrás: MNB.

1.4. BANKI DIGITALIZÁCIÓ FEJLESZTÉSE

1.4.1. A hatékonyság a banknak alacsonyabb költséget, az ügyfélnek alacsonyabb hitelkamatot jelent

(21) Fiókhálózatok optimalizálása

(22) POS terminálok és egyéb elektronikus fizetési megoldások lefedettségének javítása

(23) Adókedvezmény a pénzügyi tranzakciós illetékből az elavult IT rendszerek felújítására, cseréjére és az azonnali fizetési rendszerrel összehangolt fejlesztésekre

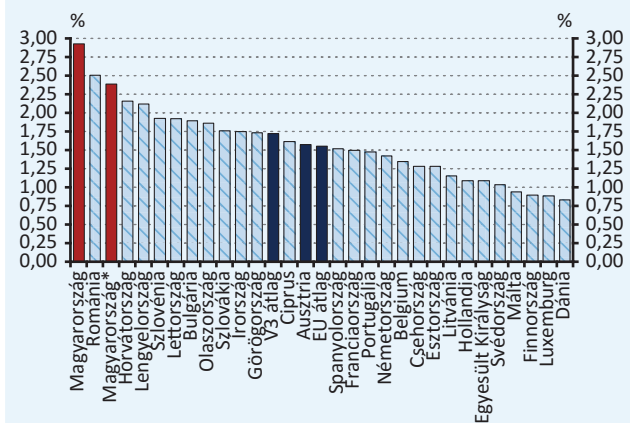
Helyzetértékelés

Az eszközarányos működési költségek a magyar bankrendszerben a legmagasabbak az Európai Unió országai közül. 2018 első negyedéves adatai szerint pedig az elmúlt évek javuló trendje vissza is fordult. Valamennyi szektor működésében a hatékonyság lehető legmagasabb szintjére kell törekedni, hogy mind a tőketulajdonosok, mind az ügyfelek minimális forrásvesztéssel szembesüljenek. A magyar bankrendszer esetében a gazdaság egyéb szegmenseinek, illetve fejlettebb országok bankrendszereinek innovációi jelenthetnek pozitív példát a folyamatok áramvonalasításában. Mind az ügyfelekkel való érintkezésben és termékeik értékesítésében, mind a belső rendszerek működésében tér van az előrelépésre. Számos nyugat-európai nagybank tett, illetve tervez lépéseket tenni a fiókhálózatuk és így állományi létszámuk leépítése felé. A fiók által betöltött szerepet fokozatosan a digitális csatornák – internetes bankolás, mobilalkalmazások, kibővített ATM-ek – veszik át. Továbbá új szolgáltatástípusok is feltörekvőben vannak, amelyeket a bankok legtöbbször FinTech vállalatokkal együttműködve fejlesztenek, ezáltal javítva az ügyfélélményt és kiszélesítve a meglévő szolgáltatások körét.

A belső folyamatokat illetően az IT rendszerek korszerűsítése és egységesítése, illetve a digitalizációra alkalmas papíralapú folyamatok modernizációja szükséges. A hitelintézetek mindennapi folyamatainak gerincét képezi a core és egyéb IT rendszerek meghibásodásuktól mentes működése. Az MNB 2018. évi felméréséből többek között kiderült, hogy az intézmények alapvető IT rendszereinek mintegy 26,5 százaléka esetében továbbra is jelen van valamilyen elavult, azaz a gyártó által már nem támogatott komponens a belső IT rendszerekben. Az intézmények ezen körén belül 12,2 százalék esetében merült fel működési probléma, míg a korszerű rendszereknél ez az arány csak 5,3 százalékot ért el. A korszerűsített IT rendszerek csökkentik a karbantartási költségeket, illetve növelik a működési stabilitást és jobban védenek a kibertámadásokkal szemben. A megkérdezett intézmények mintegy fele – mind az összes intézmény, mind a nagybankok

körében – nem tervez sem korszerűsítést, sem egységesítést, viszont a fejlesztést igénylő rendszerek esetében jellemzően van terv felújításra a közeljövőben. Ez a kiberbiztonsági kockázatok mellett a későbbiekben versenyhátrányt jelenthet azon intézményeknek, akik erre nem helyeznek kellő hangsúlyt.

1.13. ábra
Bankrendszeri eszközarányos működési költségek nemzetközi összevetésben (2017)

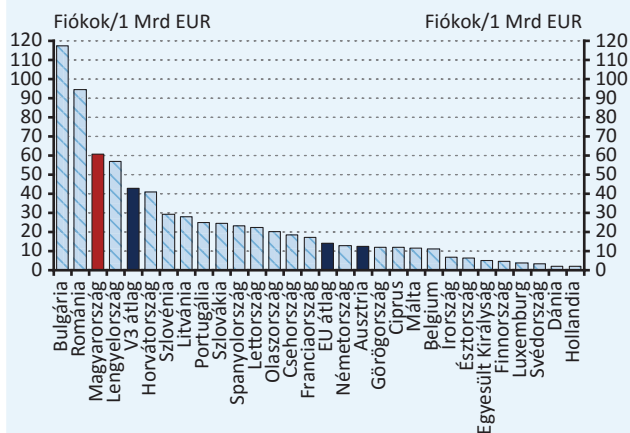
Megjegyzés: Konszolidált adatok alapján, HU* egyedi hatásoktól (külföldi leánybankok, állami terhek) szűrve.

Forrás: MNB, EKB CBD.

Javasolt intézkedések

(21) Fiókhálózatok optimalizálása: Ahhoz, hogy az ügyfelek számára megfelelő mértékben rendelkezésre álljanak a banki szolgáltatások, de a működési költségek se nőjenek túlzott mértékben, a meglévő és új hálózatok szinergikus lefedettségére, valamint a nyújtott és új szolgáltatások fejlesztésére van szükség. Az intézeteknek fel kell mérniük, hol érdemes és kifizetődő fenntartaniuk fiókjait, és hol hatékonyabb a digitális csatornák népszerűsítése és terjesztése. Bár sok ügyfél jelenleg is igényli a személyes kommunikációt ügyintézés során, de a fiatalabb korosztályok tagjainál megvalósulhatnak az online csatornákat, illetve mobilalkalmazásokat integráló gyakorlatok.

1.14. ábra
1 milliárd euro magánszektori hitelállományra jutó bankfiókok száma (2017)

Megjegyzés: Hiányzó adatok esetén a legfrissebb adatok alapján becsültünk értéket.

Forrás: EKB, IMF.

(22) POS terminálok és egyéb elektronikus fizetési megoldások lefedettségének javítása: Az utóbbi években jelentősen emelkedett a forgalomban lévő készpénzállomány Magyarországon, valamint továbbra is magas a készpénzhasználat aránya. A hazai forgalomban lévő készpénzállomány 2018 decemberére meghaladta a 6 ezer milliárd forintot és 2011 eleje óta több mint két és félszeresére növekedett, átlagosan több mint 10 százalékos éves növekedési ütemet érve el. A POS terminálok és egyéb elektronikus fizetési

megoldások – pl. beszedési megbízások, elektronikus pénztárcák és egyéb hatékony megoldások – lefedettségének javításával a készpénzhasználat, valamint a szürke gazdaság aránya is visszaszorulhat. Ehhez nagymértékben hozzájárulhat az azonnali fizetési rendszer bevezetése, amelyre épülve olyan innovatív fizetési megoldások létrehozására nyílik lehetőség, amelyek eredményeképpen az elektronikus fizetés azokban a helyzetekben is releváns alternatívát képezhet, amelyekben jelenleg a készpénz jelenti az egyetlen megoldást. Hazánkban jelenleg megközelítőleg 14800 az egy-millió lakosra jutó POS terminálok száma. Az Európai Unió átlagához történő felzárkózás érdekében a POS terminálok és egyéb elektronikus fizetések lebonyolítását kereskedői oldalon lehetővé tevő eszközök egy millió lakosra jutó számának nagyságrendileg 26000 darabra történő emelése lenne szükséges.

(23) Adókedvezmény a pénzügyi tranzakciós illetékből az elavult IT rendszerek felújítására, cseréjére és az azonnali fizetési rendszerrel összehangolt fejlesztésekre: A bankok IT infrastruktúrájának megvalósulása érdekében célszerű lehet adókedvezmények bevezetése, amelyek mérsékelnék a beruházásokra szükséges tőke mennyiségének visszatartó hatását. A banki rendszerek hatékony, biztonságos működése a rájuk épülő modern szolgáltatásokkal egyetemben jelentős hozzáadott értékkel rendelkezhetnek a magyar gazdaság számára. Az adókedvezményt a rendelkezésre álló költségvetési mozgástérrel összhangban kell kidolgozni.

1.4.2. Banki termékek és szolgáltatások néhány kattintással

(24) A digitalizáció fejlesztése és mélyítése

(25) Mobilfizetési alkalmazások fejlesztésének ösztönzése illetékedvezményrel

(26) Az azonnali fizetési rendszerrel összehangolt digitalizációs fejlesztések támogatása

(27) Banki csomagárazás bevezetése a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások területén

Helyzetértékelés

Az Európai Unió tagállamainak bankrendszerében az eszközarányos működési költségek és a digitális csatornák elterjedtsége között magas a korreláció az MNB Bankrendszeri Versenyképességi Indexe szerint. A kettő közötti kapcsolat arra enged következtetni, hogy a **digitális csatornák alacsony fokú elterjedtsége is hozzájárul ahhoz, hogy a hazai bankrendszer az eszközarányos működési költségek tekintetében sereghajtó az Európai Uniót tagállamai között.** Bár a fiókokban történő személyes ügyintézés lehetőségét továbbra is számos ügyfél igényli, az egyes fejlett országokban kiépített digitális infrastruktúra mindkét oldal számára hatékonyabb, időtakarékosabb, illetve kényelmesebb megoldást jelenthet.

Mind az *internetes bankolást használók arányában*, mind a *digitális fizetést indítók vagy fogadók* és az *internetes fizetést végzők arányában* hazánk bankrendszere sereghajtó pozíciót foglal el az uniós tagállamok rangsorában.

A bankok mind back-office, mind front-office tevékenységeik terén elmaradásokat mutatnak fejlettebb ágazatokkal, illetve más országok bankrendszereihez képest. A további innovációk elérése előtt célszerű a már meglévő elektronikus megoldások jelenlétének mélyítése. A papíralapú folyamatok digitalizációja, illetve a fejlettebb szolgáltatások népszerűsítése által is csökkenthetők a költségek, az ügyfelek pozitív tapasztalata az új rendszerekkel pedig segíthet a későbbi újítások gyorsabb terjedésében. A digitális, illetve online termék értékesítésnek az alapoktól jelen kellene lenniük, és bár több bank esetében most is van lehetőség például online számlanyitásra, a folyamat kevésbé ismert a lakosság körében.

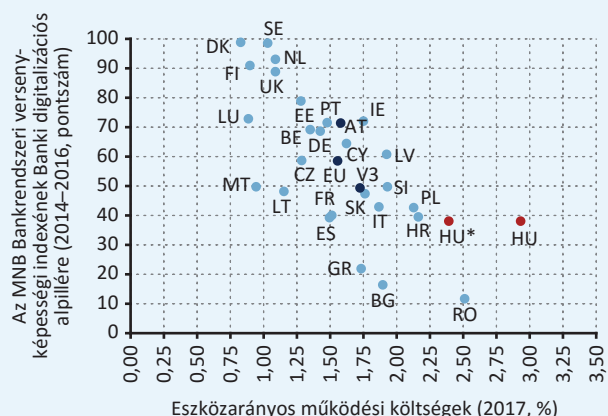
Jelentős elmaradás tapasztalható az elektronikus számlafizetések terén az európai átlagtól. A jelenleg leginkább elterjedt postai sárga csekkek esetében ugyan előrelépés volt, hogy könnyebb és olcsóbb lett a fizetési kártyák használata ezek befizetésénél, azonban a ténylegesen elektronikus számlafizetésnek tekinthető csoportos beszedések forgalmának növekedése mérsékelt volt az utóbbi években. Ezért szükséges lehet olyan új elektronikus számlafizetési megoldások fejlesztése, amelyek révén kényelmesen és olcsón lehet befizetni a közüzemi számlákat. Ehhez technológiailag

számottevő segítséget jelenthet a jövőben az azonnali fizetés bevezetése és az ezekhez kapcsolódó fizetési kérelem szolgáltatás központi infrastruktúrája, azonban a piaci szereplők oldalán is szükségesek fejlesztések.

Javasolt intézkedések

(24) A digitalizáció fejlesztése és mélyítése: Működési hatékonyságuk növelése érdekében a bankoknak is törekedniük kell a pénzügyi digitalizáció kiterjesztésére, amit az MNB kész támogatni. A back- és front-office folyamatok digitalizációjára kell törekedni a hatékonyság növekedése és a következő fejlődési fázisok megvalósítása érdekében. A fejlesztések eredményeképp az internetes bankolás és elektronikus fizetési csatornák tekintetében sikeresen elérhetjük az uniós átlagát. Ehhez kapcsolódik továbbá a termékek digitális csatornákon történő értékesítése, aminek széles körű elterjedését a teljes bankrendszer esetében ki kellene használni, a fiókba való személyes megjelenés szükségességét minimalizálni szükséges, és a kommunikációban is érdemes digitális a kapcsolattartási formákat előnyben részesíteni.

1.15. ábra
Az eszközarányos működési költségek és a banki digitalizáció közötti összefüggés

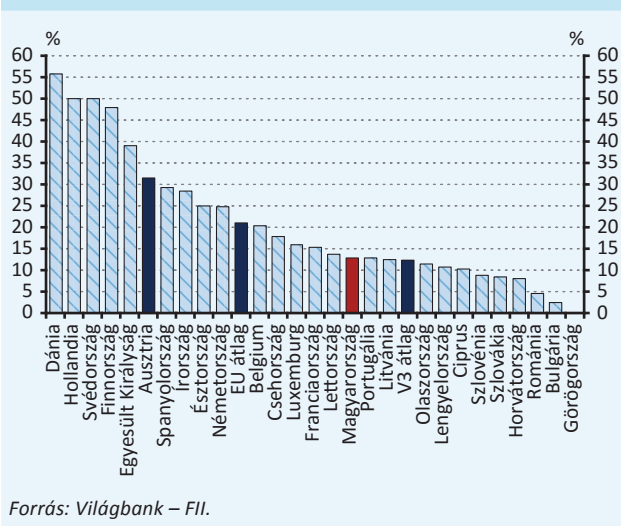

Megjegyzés: Az eszközarányos működési költségek konszolidált adatok alapján, HU* egyedi hatásoktól (külföldi leánybankok, állami terhek) szűrve. Az MNB BVI Banki digitalizációs alpillér mutatói között szerepelnek az Internetes bankolást használók aránya, a Digitális fizetést végzők vagy fogadók aránya a Mobiltelefonos fizetést végzők aránya és az Internetes fizetést végzők aránya.

Forrás: MNB, EKB CBD, Eurostat, Világbank.

(25) Mobilfizetési alkalmazások fejlesztésének ösztönzése illetékkedvezménnyel: Tekintettel arra, hogy az okostelefonok már nagymértékben elterjedtek Magyarországon, és – főként a fiatalabb lakosok körében – egyre nagyobb a nyitottság a mobilfizetési alkalmazások használatára, ez a fejlesztési irány gyors előrelépést hozhat a digitális csatornák népszerűsítésében. Azonban a mobilfizetést támogató alkalmazások továbbra sem érhetőek el valamennyi banknál, illetve egyes intézményeknél a már meglévő szolgáltatás nem kompatibilis valamennyi okostelefonnal. A piaci fejlesztéseket ösztönözhetné, ha a bankok tranzakciós illeték terhei mérséklődnének mobil elérhetőségeik arányában.

1.16. ábra
Mobiltelefonnal fizetést végzők aránya a fiatalok körében (százalék, 15-34 között, 2014)

(26) Az azonnali fizetési rendszerrel összehangolt digitalizációs fejlesztések támogatása: Az azonnali fizetési rendszer lehetővé teszi innovatív pénzforgalmi szolgáltatások elterjedését, mely érinti a fizikai és elektronikus elfogadó helyeken, illetve személyek között történő fizetéseket és bizonyos számlák kiegyenlítését. Mivel ezáltal gyakorlatilag bármilyen fizetési helyzetben lehetségessé válik a készpénzmentes fizetés, az elektronikus fizetési módok elterjedését és a készpénzhasználat visszaszorítását

hatékonyan támogatná e fizetési megoldások elterjedése. Ezt elősegíthetné az elektronikus fizetési módok, például az azonnali fizetési rendszer útján való fizetési lehetőségek biztosításának kötelezővé tétele bizonyos kereskedelmi vagy vendéglátóipari vállalkozásoknál, például az online pénztár-gép használatára kötelezett üzletekben és az online számlázásra kötelezett vállalatoknál. A bővülő pénzforgalmi szolgáltatások adatbeviteli megoldásként felhasználhatnak QR kódot, érintés nélküli (NFC) technológiát és akár Bluetooth technológiát is, amit a kidolgozandó nemzeti szabványok és a kötelezően előírt nyílt technológiák is támogathatnak majd.

(27) Banki csomagárzás bevezetése a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások területén: A hazai fogyasztók rendkívül költségérzékenyek az egyes fizetési módok közötti választás tekintetében. Mivel a készpénzes, illetve bankkártyával történő fizetések esetében a fogyasztók nem érzékelnek közvetlen költségeket, az átutalások esetében viszont jellemzően tranzakciónkénti díjakkal szembesülnek, az átutalás jelentős versenyhátrányban van a készpénzzel és a fizetési kártyákkal szemben. Ez nagymértékben megnehezíti a társadalmi szempontból igen költséges készpénzhasználat visszaszorítását. Az átutalások használatának széleskörű elterjedése és az azonnali fizetési rendszerben rejlő potenciális lehetőségek teljes mértékű kiaknázása érdekében a bankok részéről **olyan árazási struktúra bevezetése lenne kívánatos, amely nem tartalmaz az átutalásokhoz közvetlenül kapcsolódó díjakat.** Jó példaként szolgálhatnak a bankkártyák, amelyek esetében az utóbbi évek dinamikus forgalombővülésében nagy szerepet játszott, hogy a fogyasztók csak éves kártyadíjakkal szembesülnek, vásárlási tranzakciókhoz kapcsolódó díjakkal viszont nem. Ezzel és az átutalásokhoz kapcsolódó európai árazási trendekkel összhangban minden hazai lakossági fogyasztó számára **alapszolgáltatásként kellene biztosítani a jövőben, hogy a havi számlavezetési díj megfizetése ellenében korlátlan számú és összegű átutalást indíthasson.** Emellett a készpénzzel és bankkártyával versenyképes lakossági átutalásokat érintő banki árazás kialakítását nagymértékben támogathatja a lakossági átutalásokhoz kapcsolódó pénzügyi tranzakciós illeték teljes eltörlése.

1.4.3. Igényeljünk hitelt kényelmesen, online

- (28) Egyszerűbb és gyorsabb online szerződéskötés és aláírás
- (29) A NAV-nál elérhető kereset kimutatások hitelintézetek általi elektronikus lekérdezhetőségének biztosítása
- (30) A lakáshitelek felvételéhez kapcsolódó közjegyzői díjak csökkentése
- (31) A közjegyzői hitelesítés kiváltása egy központi digitális platformmal
- (32) Teljeskörű online ügyintézés a fedezetlen hitelek felvételekor
- (33) Központi értékbecslő adatbázis létrehozása
- (34) A földhivatali információk (TakarNet) automatizálása a folyamatos elérhetőség biztosítása mellett
- (35) A digitális csatornán értékesített jelzálog- és fogyasztói hitelek arányának növelése

Helyzetértékelés

Bár a már meglévő digitális csatornák igénybevétele és a belső folyamatok racionalizálása önmagában is alkalmas a hitelintézetek működési hatékonyságának növelésére, **a fejlesztési tevékenység integráns részét kell képeznie a legújabb technológiai vívmányok körülményeként alkalmazásának is.** Mivel a mesterséges intelligenciához és blokklánchoz hasonló innovációk pénzügyi rendszeren belül való alkalmazásával a BigTech és egyéb FinTech cégek is kísérleteznek, számos jelentős nyugati bankcsoport is ezek felhasználására törekszik. Bár a technológiai trendek rendszerint nyugati megjelenésük után csak lassan terjednek el a közép-európai régióban, néhány FinTech vállalat nemzetközi terjeszkedése során Magyarországra is kiterjesztheti ügyfélbázisát. Ennek következtében a hazai bankok piaci részesedésük megőrzése érdekében vagy felveszik a versenyt az újtó, nemzetközi vállalatokkal, vagy együttműködésre lépnek más FinTech cégekkel új szolgáltatások fejlesztésére törekedve.

Egyes hazai bankok és az általuk támogatott FinTech cégek esetében már felfedezhető modern újítások, ennek ellenére a folyamatok teljes újragondolásával a bankrendszerben egészében növelhető lehet a hatékonyság. A pénzügyi szolgáltatások nyújtására irányuló szerződés számos esetben a hatályos jogszabályok szerint csak írásban köthető, aminek elektronikus úton való biztosítása nem minden esetben

tisztázott. Részben ebből következik a hitelbírálat és -kiváltás jelentős időigénye is. Emellett magas költséget és adminisztrációs terhet jelent a szerződés közjegyzői hitelesítése is, amit több fejlett gazdaságban is hatékonyabb módon terveznek átalakítani. Noha a digitális, illetve interneten keresztül történő hitelbírálat hazánkban már megjelent a hazai intézmények egy szűk körének kínálatában, a jelzáloghitelek esetében azok háztartási hitelezésben betöltött kiemelkedő szerepe miatt a személyes tanácsadás egyes fázisokban a jövőben is várhatóan megmarad. Számos részfolyamat automatizálása azonban elősegítené a hitelezés és a banki működés hatékonyságának növekedését. Ehhez kapcsolódik az ingatlanok értékbecslése is, amelyre jelenleg valamennyi banknak önálló gyakorlata van, így a módszertanok is eltérnek, ami esetenként akár stabilitási kockázatot is jelenthet. Bizonyos ingatlanok esetén a helyszíni szemlélet nem igénylő értékbecslésnek már van gyakorlata egyes országokban, amelynek lehetőségeit hazánkban is érdemes megvizsgálni.

Javasolt intézkedések

(28) Egyszerűbb és gyorsabb online szerződéskötés és aláírás: A magánszemélyek körében az írásbeliség minden kritériumát kielégítő elektronikus aláírási forma megléte nem terjedt el, így **a jelenlegi jogszabályi feltételek újragondolása szükséges.** Az írásbeliségre vonatkozó szabályozás felülvizsgálata során elsődleges szempont az egyszerűsítés

1.17. ábra

Adminisztratív korlátok hitelkiváltás esetén

(10 millió Ft hitelösszeg)	Ingatlan értékelése	Hitelbírálat	Szerződés kötése	Közokiratba foglalás	Zálogjog bejegyzés	Folyósítás	Összesen
Átlagos költség	30 e Ft	ingyenes	ingyenes	45 e Ft	17 e Ft	folyósítási díj: 100 e Ft (1%) előtörlesztési díj: 150 e Ft (1,5%)	~ 400 e Ft
Átlagos időigény	10-15 nap	15-20 nap	1 nap	1-2 nap	1 nap	4 nap	30-35 nap

Megjegyzés: Az MFL konstrukción belül egyes szakaszok átlagos időigénye, illetve díjai is alacsonyabbak lehetnek.

Forrás: MNB.

és az online igénybe vehető pénzügyi szolgáltatások körének bővítése, amit támogathat az Ügyfélkapu rendszer és az e-személyi igazolványok e célra való használatának elterjedése. Emellett az ügyfelek távoli azonosítása tekintetében is szükséges egy minél szélesebb körű technológiai megoldások elterjedését támogató jogszabályi követelményrendszer kialakítása. Az Ügyfélkapu rendszer a távoli ügyfélazonosítás megvalósítására is megfelelő alternatívát nyújthat, a pénzmosás elleni szabályoknak való megfelelés biztosításával és kiberbiztonsági szempontok érvényesítésével, így az Ügyfélkapu regisztráció során már egyszer azonosított ügyfeleket nem lenne szükséges a bankoknak is azonosítania. Ennek eszköze lehet a biometrikus azonosítás és ezt követően a videóhívással történő ügyintézés beépítése és általánossá tétele.

(29) A NAV-nál elérhető kereset kimutatások hitelintézetek általi elektronikus lekérdezhetőségének biztosítása:

A munkabérből élők jövedelmének igazolását szolgáló, NAV által összeállított kereset kimutatások online elérhetővé egyszerűsítheti és gyorsíthatja a hitelbírálattal kapcsolatban. Az adatok védelmének biztosítása érdekében az adatok hitelintézetek általi elérésének jóváhagyása biztosítható lenne például az adósok Ügyfélkapuján. Ennek megvalósítása így az elektronikus ügyintézés és a jövedelem hiteles igazolását egyidejűleg támogathatja.

(30) A lakáshitelekhez kapcsolódó közjegyzői díjak csökkentése:

Az általában jelentős részben a hitelfelvevő által fizetendő közjegyzői díjak mértéke túlzottan magasnak tekinthető, ami mind az új hitelek felvételekor, mind a meglévő hitelek kiváltásakor jelentős terhet ró az ügyfelekre. Szükségesnek látjuk ezért a jelzáloghitel-szerződések tekintetében alacsonyabb díjak megállapítását, és a közjegyzői okiratba foglalás folyamatának sztenderdizálás útján történő egyszerűsítését. A mérséklődő adminisztratív terhek a változó kamatozású hitelek kiváltása tekintetében is pozitív hatással járnának, ezáltal hozzájárulva a kamatkockázat csökkentéséhez.

(31) A közjegyzői hitelesítés kiváltása egy központi digitális platformmal:

A hitelkihelyezés folyamatát egyszerűsítheti a közvetlen végrehajthatóságot biztosító közjegyzői hitelesítés digitalizálása és automatizálása. A rendszer egységesítése és központosítása mind az időigény, mind a költségek tekintetében előrelépést jelenthetne a hitelkihelyezés során. Célszerű lenne a jelenlegi folyamat jogi kereteinek és technikai megvalósításának felülvizsgálata, illetve egy új működési modell kidolgozása, mely egyszerűbb, hatékonyabb, gyorsabb és olcsóbb eljárást eredményezne.

(32) Teljeskörű online ügyintézés a fedezetlen hitelek felvételekor:

Az ügyfelekkel való kapcsolattartás online

csatornákra terelése javasolt azon hiteltermékek esetében, ahol azok összege, illetve futamideje nem teszi indokolttá a személyes tanácsadást. Az online csatornák alkalmazása jelentősen elősegítheti a banki hatékonyság növelését. A pozitív KHR adatok átláthatóságának és folyamatos elérhetőségének biztosítása, valamint bankok között alkalmazható központi adatbázisok és a kereset kimutatások hitelintézetek általi lekérdezhetőségének biztosítása érdemben csökkenthetné a bank és az ügyfél közötti információs aszimmetria nagyságát és javíthatná a hitelbírálattal kapcsolatos döntés pontosságát. A hitelkérelmi folyamat optimalizálását célzó beavatkozásokkal a fedezetlen hitelek teljes igénylési folyamatának online biztosítása megvalósítható lenne.

(33) Központi értékbecslő adatbázis létrehozása:

Az értékbecslés jelenlegi, jelentős idő- és pénzbeli ráfordítással járó gyakorlatával szemben egy központi adatbázis lehetővé tenné a módszertanok egységesítését, mérsékelhetné az értékbecslés időigényes jellegét, egy erre épülő ártérkép pedig az előbírálattal szemben is szerepet játszhatna. Bizonyos magas tranzakciószámú területeken egy központi adatbázisból építkező, statisztikai alapú módszertan kiegészíthetné vagy bizonyos esetekben akár felválthatná az időigényes, fizikai jelenléttel járó értékbecslést.

(34) A földhivatali információk (TakarNet) automatizálása a folyamatos elérhetőség biztosítása mellett:

A földhivatali információk jelenlegi digitális elérhetőségének hasznosságát jelentősen korlátozza, hogy a kinyerhető adatok használatára továbbra is manualitást igényel a hitelintézetek oldalán, valamint, hogy csak munkaidőben biztosított. A megfelelő formátumban és adattartalommal való folyamatos lekérdezhetőség jelentősen javítaná a rendszer hatékonyságát, növelve a hitelezési folyamatok digitalizációjának szintjét. Az ingatlannyilvántartási bejegyzések online kezdeményezése szintén jelentősen csökkentené a hitelezési folyamatokhoz kapcsolódó ráfordítások mértékét, mind a hitelezők, mind a hitelfelvevők oldalán.

(35) A digitális csatornán értékesített jelzálog- és fogyasztói hitelek arányának növelése:

Bár bizonyos feltételek mellett már elérhető a fedezetlen hitelek interneten keresztül történő folyósítása, a gyakorlat nagyobb mértékű elterjedése és az online ügyfélazonosítás és szerződéskötés biztonságos kereteinek kiépítését követően érdemes lehet megfontolni a korlátok további lazítását. A közjegyzői hitelesítés digitalizációja és egy központi értékbecslő rendszer kiépítésével – megfelelően prudens jogi kereten belül – egyes jelzáloghitelek előbírálata is teljes mértékben lezajlódhatna interneten keresztül. Mindenesetre jelenleg is fontos felismerni azokat a fázisokat a folyamatban, amelyek a fiókhoz kötik és egyben lassítják a folyósítás lebonyolítását.

1.4.4. Innováljuk a bankrendszert hazai cégek újító ötleteivel

- (36) Az adminisztratív és működési előírások legyenek a kockázatokkal arányosak
- (37) A meglévő információforrásokhoz való szélesebb körű hozzáférés biztosítása a piac új belépői számára
- (38) Innovátorok és a szabályozó közti szoros együttműködés elősegítése az Innovation Hubon keresztül
- (39) Előzetes tevékenységi engedély biztosítása a Regulatory Sandbox keretrendszerben
- (40) A szabályozói előírások alól mentességet nyújtani képes Regulatory Sandbox kibővítése

Helyzetértékelés

Banki digitalizációban és innovatív termékek adaptálásában az utolsó harmadban van a magyar bankrendszer az EU-ban. A hazai bankrendszer – régiós és EU-s viszonylatban mért – versenyképességi hátrányának egyik tényezője a digitalizációban látható általános lemaradás. A régiós legjobb gyakorlatok lehetőséget biztosítanak a szolgáltatások jelentős hányadának online igénybevételére, a teljesen digitális kapcsolattartásra, az adatok szélesebb körű elérhetőségére, jobb felhasználására, ami a nagyobb ügyfélelégedettségen túl jelentősen növelné a bankok költséghatékonyágát is. Az innovatív digitális megoldások alacsony elterjedtsége hazánkban egyben a hatékonyságjavulás egyik fő akadálya is. A nagyobb fokú digitalizáció útján növekvő költséghatékonyág támogatja a bankok jövedelmezőségét, sokkellenálló képességének, rugalmasságának erősítését.

Meghatározóak a hazai pénzügyi közvetítőrendszerben a piacra lépési és a piaci működést befolyásoló általános korlátok. Magyarországon a FinTech piac kis mérete kevésbé támogatja új ötletek megszületését. Az elmúlt években számos kockázati tőkealap fektetett be FinTech cégekbe. Generális probléma az újonnan piacra lépni szándékozó innovatív vállalatok alacsony szintű jogi és szabályozói tájékozottsága, illetve az erre vonatkozó lehetőségeik, valamint a múltbeli adatok és tapasztalatok hiánya. Az új piaci belépőknek az engedélyezéshez kapcsolódó IT és személyi feltételek megteremtése gyakran lényegi nehézséget okozhat. Ezen akadályok hátráltatják a pénzügyi innovációt és a pénzügyi közvetítés jelenlegi szereplőit nem ösztönzik kellőképp az innovatív működésre.

A pénzügyi innovációt akadályozó jogszabályi követelmények azonosítása és körültekintő módosítása a szabályozás jelenlegi kihívása. A jelenlegi pénzügyi szabályozás utójára a válság utáni években újult meg világszerte, így a pénzügyi innovációk szempontrendszeré még nem épülhetett be kellőképpen. Emiatt a FinTech újítások megvalósíthatósága jogi szempontból több helyen is tisztázatlan vagy akadályokba ütközik, annak ellenére, hogy a pénzügyi rendszerben jelentős hatékonyságnövekedést indukálhatna ezen innovatív megoldások piacra kerülése.

Javasolt intézkedések

(36) A jogszabályban foglalt adminisztratív és működési előírások legyenek a kockázatokkal arányosak: Az új piaci belépők engedélyezéssel kapcsolatos terheinek csökkentéséhez a szabályozó részéről szükséges felülvizsgálni azon jogszabályban rögzített elvárásokat, amelyek a kockázatok kezelését csak részlegesen támogatják, de jelentős akadályokat gördítenek a hatékony működés vagy akár az új belépők piacra lépésének útjába. A felülvizsgálat során fontos szempont az egyenlő versenyfeltételek megteremtése és az innováció ösztönzése a prudenciális szempontok figyelembevételével. A felülvizsgálatot követően szükség esetén sor kerülhet a szabályozói követelmények – mint az engedélyköteles tevékenységekhez kapcsolódó induló tőke követelmények, a kiszervezett tevékenységként végezhető tevékenység típusok, a vezetőségre vonatkozó személyi feltételek, az IT infrastruktúrára vonatkozó egyes elvárások vagy az ügyfél hitelképességének vizsgálatára igénybe vehető szolgáltatások és információk köre – enyhítésére is az intézmények működése által jelentett tényleges kockázatok fényében.

(37) A meglévő információforrásokhoz való szélesebb körű hozzáférés biztosítása a piac új belépői számára: Az egyenlő versenyfeltételek megteremtése érdekében fontos a piaci szereplők közötti információk aszimmetria megszüntetése. Ehhez biztosítani kell minden piaci szereplő számára a központi adatnyilvántartásokhoz való egyenlő hozzáférést. Jelenleg a KHR hozzáférés könnyítené meg leginkább az új, referencia-adatszolgáltatóknak nem minősülő piaci szereplők működését, de a későbbiekben az egyéb központi adatbázisok elérhetőségének fejlődésével más hozzáférések egyenlő biztosítása is szükséges lehet, például értébecsléshez vagy jövedelmi adatokhoz kapcsolódó információk tekintetében.

(38) Innovátorok és a szabályozó közti szoros együttműködés elősegítése az Innovation Hubon keresztül: Az MNB által felállított Innovation Hub célja, hogy egyablakos formában, rugalmas, célorientált hozzáállás mellett az innovatív pénzügyi megoldások térnyerését támogassa. A jegybank által működtetett támogató platform hatékonyságát nagyban emelheti, ha a működés során feltárt, az innovációt indokolatlanul korlátozó szabályozói követelmények az MNB jelzését követően a lehető legrövidebb idő alatt módosulhatnak.

A piaci szereplők és a szabályozó közti kapcsolatrendszer fejlesztése és a naprakész, digitalizációs folyamatokat megfelelő mértékben lekövető szabályozói keretrendszer ösztönözheti a piac oldalán az innovatív gondolkodásmódot, a szabályozó hatóság számára pedig a preferált fejlesztési irányokról és a kapcsolódó kockázatokról való tájékozódás megkönnyítheti a megfelelő támogatási mechanizmusok kialakítását.

(39) Előzetes tevékenységi engedély biztosítása a Regulatory Sandbox keretrendszerben: A pénzügyi közvetítés potenciális új belépői (főként a FinTech cégek) számára segítséget jelenthet egy olyan szabályozás törvényi kialakítása, amelynek révén előzetes tevékenységi engedély megadására nyílhat lehetőség. Ennek keretében az engedéllyel még nem rendelkező pénzügyi szolgáltatók a tényleges piaci bevezetést megelőzően is hatékonyan mérhetnék fel a pénzügyi innovációjukra vonatkozó piaci igényt egy kontrollált, limitált ideig igénybe vehető tesztkörnyezetben valós ügyfelek által. Ez egyrészt elősegítheti a későbbi

piacra lépést, másrészt ösztönözheti a piaci szereplőket az innovációra, a szabályozó oldalán pedig a tesztelés során szerzett tapasztalatok segíthetnek a potenciális kockázatok felmérésében.

(40) A szabályozói előírások alól mentességet nyújtani képes Regulatory Sandbox kibővítése: Az innovatív technológiák meghatározott keretek közötti tesztelésére szolgáló és a szabályozói előírások alól időszakos mentességet nyújtani képes Regulatory Sandbox keretrendszer alacsony költségek mellett és a potenciális kockázatok megfelelő kezelése révén hatékonyan képes ösztönözni a pénzügyi innovációk beépítését a banki működésbe. A **jelenleg MNB rendeleti hatáskörben működő keretrendszer törvényi szintű szabályozása** a piaci szereplők széles köre számára biztosíthatná a tesztelés lehetőségét, ami a hazai pénzügyi rendszer versenyképessége szempontjából előremutató lenne. Továbbá egy ilyen kibővített keretrendszer hatékonyabban lehet képes azonosítani az innovációt indokolatlanul fékező további előírásokat, szabályozói hiányosságokat.

1.5. TŐKEPIAC SZÉLESÍTÉSE

1.5.1. Sikeres hazai vállalatok a hazai tőzsdén

- (41) Állami vállalatok bevezetése kisbefektetői részvényprogrammal
- (42) Bankok tőzsdei bevezetésének ösztönzése
- (43) Modern vállalati kötvénypiac kiépítése
- (44) Állami szerepvállalás a hazai részvénytőzsdén
- (45) A tartós befektetési számla (TBSZ) adómentességének biztosítása új tőzsdei részvény esetén
- (46) Kkv-kra specializált kereskedelmi platform elindítása
- (47) Tőzsdére lépés költségeinek levonhatósága a társasági adóból

Helyzetértékelés

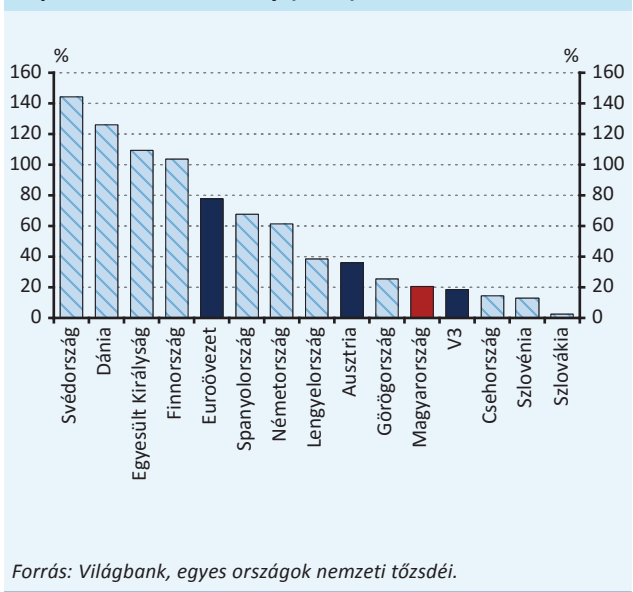
Számos tanulmány világít rá arra, hogy egy **diverzifikált pénzügyi rendszer a versenyképes gazdaság és fenntartható növekedés alapjául szolgál.** Jelenleg hazánkban ez a diverzifikáció nagyon alacsony szinten jelenik meg, a finanszírozás szinte kizárólag banki csatornán keresztül zajlik. A finanszírozás ilyen arányú függősége a bankszettortól jelentősen növeli egy adott gazdaság sérülékenységét, és a kialakuló hitelválságok során befagyasztja a forrásokhoz való hozzájutást a cégek számára. A jövőben továbbá az EU-s források csökkenése is növelheti a tőkepiac szerepét.

A tőzsde elsődleges feladata, hogy tőkeági forrást biztosítson a vállalatok számára, és így váljon a modern piacgazdaság egyik motorjává. Ennek okán Magyarországon is kiemelkedő jelentőséget kell fordítani a megfelelő tőkepiaci környezet kialakítására, amely cél eléréséhez az érintett szereplők együttműködésére és érdekközösségére van szükség.

Fontos megemlíteni, hogy a cél nem az, hogy a tőkeági finanszírozás lépjen a banki hitelezés helyébe, hanem hogy egy jól diverzifikált finanszírozási környezet jöjjön létre. **Magyarországon a GDP arányos tőzsdei kapitalizáció nemzetközi összehasonlításban alacsony, 20,6 százalék.** Ezzel az értékkel jelentősen le vagyunk maradva akár régiós országokat tekintve (Lengyelország), akár a fejlett nyugat-európai vagy skandináv államokkal összehasonlítva, ahol ez az érték sokszor 100 százalék felett van. Ráadásul a fejlett bankrendszerrel rendelkező, bankközpontú gazdaságok esetében a tőkepiac-központú gazdaság felé tett lépés javíthatja a növekedést (Cournéde és Denk, 2015).

A 30 százalékos kapitalizációs arány elérése becslések szerint 0,2-0,3 százalékponttal növelheti a potenciális kibocsátás szintjét a gazdaságban.

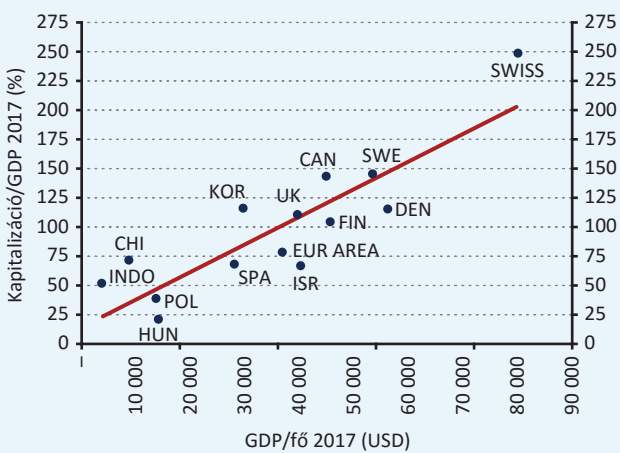
1.18. ábra
Kapitalizáció/GDP arány (2017)

Ezen túlmenően az utóbbi hét évben jelentősen növekvő hazai lakossági, illetve intézményi vagyon hosszú távon biztosíthatná a hazai nagyvállalatok és kkv-k számára a megfelelő finanszírozási forrást, így járulva hozzá a hazai gazdaság finanszírozásához és növeléséhez. Másrészt ez a struktúra elősegítené, hogy a lakosság nagyobb arányban részesedjen a hazai reálgazdaság sikereiből, ami kedvező tovagyrűző hatásokkal járna (hosszú távú öngondoskodás kialakulása, vagyonosodó lakosság nagyobb gyermekvállalási hajlandósággal).

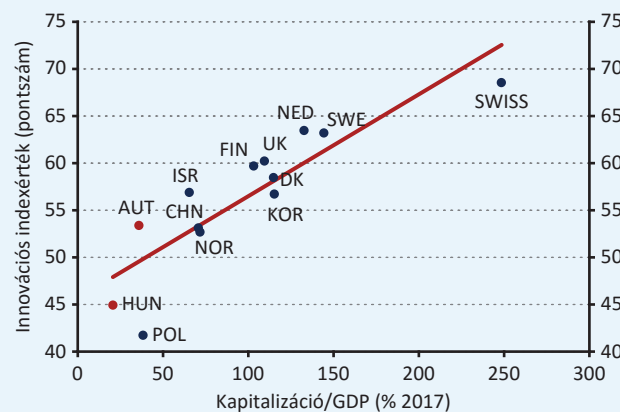
Azért is fontosnak tartjuk a hazai tőkepiac fejlesztését és a részvénytőzsdén kapitalizáció növelését, mert nemzetközi adatokat megvizsgálva **szoros pozitív kapcsolat látható a tőkepiac fejlettsége, a jólét és az innováció között.**

1.19. ábra
Tőkepiac és az egy főre jutó GDP közötti kapcsolat (2017)

Forrás: Világbank.

1.20. ábra
Tőkepiac és az innovációs képesség közötti kapcsolat

Forrás: Világbank, Global Innovation Index, 2018.

Javasolt intézkedések

(41) Állami vállalatok bevezetése kisbefektetői részvényprogrammal: Állami vállalatok bevezetése kisbefektetői részvényprogrammal fontos és jelentős lépés lenne a tőzsdéi kapitalizáció növelésében. Magyarországon a 90-es években lezajlott privatizációs hullám során történő tőzsdéi értékesítés (OTP, Magyar Telekom, MOL) jelentős hozadékot jelentett nem csak az értékesített vállalatok és az értékesítő állam, hanem a – széles lakossági kört is magába foglaló – befektetők számára is. Azokban az országokban, ahol hagyományosan erős az állami szerepvállalás a tőkepiacokon (Franciaország, Németország, Lengyelország), az állami vállalatok tőzsdéi jelenléte szinte kötelező elem. Ugyanakkor – akár a hazai, akár a nemzetközi példák alapján – a tőzsdéi bevezetéssel az államnak nem szükséges a befolyásáról vagy

akár a többségi tulajdonáról lemondania egy tőzsdéi bevezetés során. Az állam szempontjából a tulajdonosi szerepének a tőzsdéi befektetőkkel történő megosztása költségvetési szempontból azonnali pozitív hatással bír. Továbbá az államnak más közvetett jellegű és hosszabb távon érvényesülő előnye is származhat a hatékonyabb működésből a magasabb foglalkoztatáson és adóbevételeken keresztül. Mivel egyes állami vállalatok a legnagyobb árbevétellel rendelkező hazai cégek között jelentős arányban képviseltetik magukat, listázásuknak kiemelt jelentősége és hatása lenne a magyar tőkepiacon. A lakosság számára biztosított kedvezményes jegyzés során, egyrészt megteremtődhet egy stabil másodpiaci bázis, másrészt a lakosság közvetlenül tud részesedni a nagy állami vállalatok és a magyar gazdaság sikereiből.

(42) Bankok tőzsdéi bevezetésének ösztönzése: Bankok bevezetésének ösztönzése is kiemelt jelentőségű lépés lenne a hazai tőzsdéi kapitalizáció emelésében. Ezzel a lépéssel a Lengyelországban már végbemenő banki privatizációhoz hasonló eredményeket érhetne el Magyarország. A tíz legnagyobb mérlegfőösszeggel rendelkező lengyel bank mindegyike listázva van a varsói tőzsdén, és nem csak a kapitalizáció szempontjából, de a forgalmat tekintve is fontos szereplői a tőzsdének. A magyar tőkepiac szereplői számára is jelentős előnyöket biztosítana az egyes bankok hazai tőzsdén történő megjelenése. Az alapkezelők, pénztárok, biztosítók számára sokkal nagyobb tér nyílna meg BÉT-es részvények vásárlására, illetve a hazai kitétségeket is könnyebben tudnák növelni, kevésbé akadályozná őket ebben az egyedi papírokra vonatkozó befektetési limitek. Az intézményi szereplők számára amellet, hogy diverzifikáltabb portfóliókat tudnak létrehozni, növelik egyben a papírok másodpiaci likviditását is.

(43) Modern vállalati kötvénypiac kiépítése: A vállalatok számára létfontosságú, hogy hozzáférjenek a mindennapi üzleti tevékenységük és hosszú távú beruházásaik finanszírozásához szükséges forrásokhoz. Egy megfelelően fejlett és likvid kötvénypiac a bankhitel felvétele melletti alternatív forrásbevonási lehetőséget jelenthet. A diverzifikált finanszírozás lehetősége egészséges versenyt idézhet elő a bankhitelek és a kötvénypiaci források között, aminek eredményeképp a vállalatok forrásszerzési költsége akár mérséklődhet is. Állami intézmények közreműködése támogatja, hogy a magyar vállalatikötvény-piac, melynek mérete jelenleg elmarad a környező országok átlagától, fejlődésnek induljon. A kötvénykibocsátás elsősorban a nagyobb vállalatok számára jelenthet alternatívát, azonban a piac fejlődésével később kkv-kal szemben fennálló hitelkövetelések is megjelenhetnek értékpapírosított formában, ami a kkv-szektor finanszírozási feltételeinek további javulását eredményezheti.

(44) Állami szerepvállalás a hazai részvénytőzsdék fejlesztésében: Az állami intézmények részvételére nagy szükség lehet egyrészt a már a tőzsdén lévő cégek feltőkésítése érdekében, másrészt pedig a tőzsdei listázáskor történő tranzakcióban való támogató részvétel miatt. A tőzsdei kapitalizáció fellendítése és a másodpiac minőségének biztosítása érdekében olyan befektetési alapok létrehozására lenne szükség, melyek a hazai tőzsdén jegyzett vállalatokba történő befektetéseket eszközölnék. Egyrészt indokolt lenne egy átláthatóan működő kkv befektetési alap létrejöttének segítése, ami szélesítené a befektetői keresletet megfelelő kockázatkezelés mellett, s ezzel a kkv-k finanszírozási lehetőségeit bővítené. Másrészt állami szerepvállalással lehet segíteni a hosszú távú befektetéseket a magyar gazdaságba egy állami forrásból létrehozott, EU-s korlátok alá nem eső tőkealap kialakításával, mely bármely cégméretbe, bármilyen típusú piacra lépéskor befektethet. Ugyancsak ezt a célt szolgálná egy kombinált termék, egy hazai vegyes alap létrehozása, melyben forintban kibocsátott lakossági állampapírok és BÉT-re bevezetett magyar részvények vannak. Indokoltnak tartjuk egy dedikált **állami IPO alap** létrehozását is, mely a tőzsdére lépő cégek megjelenésekor az elsődleges tranzakciókban vesz részt befektetőként.

(45) A tartós befektetési számla (TBSZ) adómentességének biztosítása új tőzsdei részvény esetén: Tőzsdei céggé válás esetén a tulajdonosok számára akadályt jelenthet, hogy a tőzsdei tranzakció során a Tartós Befektetési Számlára (TBSZ) került részvények után adófizetési kötelezettségük keletkezhet. Javasoljuk, hogy az új tőzsdei cégek tranzakciói során az **eredeti tulajdonosok a tranzakciót követően a TBSZ-re került megmaradt részvényei élvezzenek adómentességet**, hiszen az itt megkeletkező árfolyamnyereség nem realizált, csupán a részvények ártértékelődéséből származó

virtuális profit. Tehát a tulajdonos csak akkor fizessen árfolyamnyereség-adót, ha valóban értékesíti a részvényeket.

(46) A kkv-kra specializált platformok elindítása: A kkv-k tőkepiaci beágyazottságának növelésére európai és régiós szinten is számos kezdeményezés indult az értéktőzsdék szervezeti keretein belül. A nagyobb nyugat-európai (pl. London, Frankfurt, Párizs) és a régiós tőzsdéken (Prága, Varsó, Bukarest) már szinte mindenhol található speciálisan a kkv-k igényeire specializálódott alpiacok, és a szabályozók különféle támogatási formákkal – pl. a befektetők számára nyújtott adó- és illetékkedvezményekkel, alacsonyabb beszámolási követelményekkel – segítik ezen piacok szélesedését és mélyülését. Ezen megfontolások alapján a BÉT is elindította dedikáltan a magyar kkv-k számára kialakított alpiacát (XTEND). Az új platformon 2018 végéig két cég regisztrálta magát, de a kereskedés még nem indult el. A platform jövőbeli sikerességét a jegyzett cégek száma, kapitalizációja, és forgalma határozza meg, melyet különböző állami ösztönzők megléte tovább támogathat.

(47) Tőzsdére lépés költségeinek levonhatósága a társasági adóból: További ösztönzőt jelentene a vállalatok számára a tőzsdei megjelenéshez, ha a **tőzsdére lépés közvetlen költségei leírhatóak lennének a társasági adóalapból**. A tőzsdei listázás folyamata során felmerülő számos költség jelentősen ronthatja az érintett cégek gazdasági eredményeit, és ez bizonyos esetekben visszatarthatja a tulajdonosokat a tőzsdei megjelenéstől. Egyes becslések szerint egy cég számára a tőzsdére lépés költsége elérheti a tranzakció méretének akár 2,5-4 százalékát. Ezeknek a költségeknek a TAO-ból történő levonása jelentős ösztönzőt jelentene a tőzsdére igyekvő vállalatoknak, ugyanakkor a költségvetés szempontjából marginális hatása lenne.

1.5.2. Tegyük a tőkepiaci fejlődést támogató környezetért

- (48) A tőkepiaci szabályok és az általános EU-s gyakorlatok összhangjának biztosítása
 (49) Digitális platformok elérhetőségének javítása
 (50) Tőzsdéfejlesztési kormány- vagy miniszteri biztos vagy megbízott kinevezése

Helyzetértékelés

A hatályos tőkepiaci törvény (Tpt.) a tájékoztató-készítés tekintetében az érvényben lévő Prospektus Direktívánál és az elterjedt uniós gyakorlatnál számos ponton szigorúbb követelmények elé állítja a hazai nyilvános tőkepiacon megjelenő, illetve ott jelen lévő kibocsátókat, ami versenyhátrányba hozza a magyar tőkepiacot és a hazai cégeket egyaránt. Ezen versenyhátrány különösen a hazai multilaterális kereskedési rendszerre (MTF) és a BÉT által üzemeltetett Xtend piacra regisztrálni kívánó kis- és középvállalkozások számára jelent problémát.

2017 júniusában került elfogadásra az új EU Prospektus Rendelet (2017/1129 EU), amely a tagállami jogszabályokba való átültetés nélkül, közvetlenül lesz hatályos az EU tagállamokban, és igen jelentős könnyítéseket fog bevezetni elsősorban a kkv szektorba tartozó és a gyakori kibocsátók számára. Kardinalis új elem például, hogy – az eddigi általánosan elterjedt jogalkalmazást áttemelve – a Rendelet preambuluma kimondja, hogy az MTF-ekre való regisztráció önmagában nem tájékoztató-köteles. Ugyan a Rendeletet csak 2019. július 21-től kell teljeskörűen alkalmazni, bizonyos részei korábban hatályba lépnek. A Rendelet 2017 júliusától alkalmazandó rendelkezései némileg bővítették azoknak a szabályozott piacra történő értékpapír-bevezetéseknek a körét, amelyek esetében nem kötelező tájékoztatót közzétenni.

A tőkepiacok digitális átalakulásának legkézzelfoghatóbb megjelenése a folyamatautomatizálás, amely mintegy két évtizede van hatással a tőkepiacokra és a tőkepiaci termékek kereskedelmére. Az automatizáció következtében jelentősen növekszik a tőkepiaci termékek forgalma és csökkennek a tranzakciós költségek az elsődleges és másodlagos piacokon egyaránt. A tranzakciós költségek közül a disztribúciós költségek csökkenése növeli a versenyt, míg a magasabb fokú digitalizáció csökkenti az információ hozzáféréseinek költségét és az információs aszimmetriát. Ez utóbbi a kisbefektetők szempontjából különösen előnyös, mivel javuló feltételek mellett érhetik el az elsődleges piacokat is.

Ugyancsak a hatékony tőkepiaci struktúra megteremtését segítené egy dedikáltan erre a célra kinevezett kormányzati tisztségviselő, akinek a feladatai közé tartozik a tőkepiac

koordinált fejlesztése érdekében a BÉT stratégiájának megvalósításához szükséges kormányzati támogatás biztosítása az érintett kormányzati szervek közti koordinációval, együttműködve a BÉT-tel és az érintett piaci szereplőkkel is.

Javasolt intézkedések

(48) A tőkepiaci szabályok és az általános EU-s gyakorlatok összhangjának biztosítása: A helyzetértékelés során ismertetett diszkrétan, versenyhátrányok nagy része a Prospektus Rendelet egészének 2019. júliusi hatályba lépésével a BÉT reményei szerint legnagyobb mértékben megszűnnek. Azonban épp ebben az átmeneti időszakban várható az első kibocsátók megjelenése az Xtenden, ezért a BÉT kulcsfontosságúnak tartja, hogy ne tartsák őket vissza az indokolatlanul szigorú szabályok, illetve, hogy ne érje őket hátrányos megkülönböztetés a 2019. júliusa után regisztrálni kívánó kibocsátókkal szemben. Ezért megfontolandó, hogy a rendelet kedvezőbb feltételeket hozó rendelkezéseit a magyar jogrend mihamarabb implementálja, és ehhez kapcsolódóan módosuljanak a Tpt. jelenleg versenyhátrányt okozó pontjai is.

(49) Digitális platformok elérhetőségének javítása: A digitális átalakulás, és a digitális platformok elterjedésének támogatása kiemelten fontos feladat a nemzetgazdaságok számára, hiszen a tőkepiaci trendeket vizsgálva az egyes tőkepiaci FinTech megoldások globális szinten kimagasló növekedést mutatnak. Ezen új platformok elterjedésével már a legkisebb cégek számára is elérhetővé válik a tőkepiac, és a jellemzően a banki finanszírozásból kiszoruló vállalkozások is megfelelő tőkét tudnak ezeken a platformokon gyűjteni. Sok esetben ezek az innovációra építő kis vállalkozások lesznek a későbbiekben az egyes országok nemzeti bajnokai, és biztosítják a stabil gazdasági növekedés alapját. Nemzetközi szinten azt látjuk, hogy számos térségben (pl. skandináv országokban) a digitális platformok egyre nagyobb szerepet kapnak a finanszírozási csatornában köszönhetően a támogató gazdasági környezetnek. Véleményünk szerint a hazai szabályozói és gazdasági környezet kialakítása során az új digitális platformok megjelenését és működését segítő keretrendszert kell kialakítani.

(50) Tőzsdéfejlesztési kormány- vagy miniszteri biztos vagy megbízott kinevezése: Javasoljuk, hogy a tőkepiac

fejlesztése érdekében **kerüljön kinevezésre egy új kormány- vagy miniszteri biztos**, aki biztosítja a még hatékonyabb kommunikációt és együttműködést a hazai tőkepiac és a kormányzati döntéshozók között. A biztos folyamatosan egyeztessen a tőkepiaci szereplőkkel és

érintettekkel, a tőkepiacot érintő javaslatokról (pl. szabályozási kérdések, korlátok lebontása, adózási szempontok, befektető-védelem, oktatás), illetve rendszeres időközönként számoljon be az elért eredményekről.

1.6. BIZTOSÍTÁSI ÉS PÉNZTÁRI SZEKTOR VERSENYKÉPESSÉGÉNEK JAVÍTÁSA

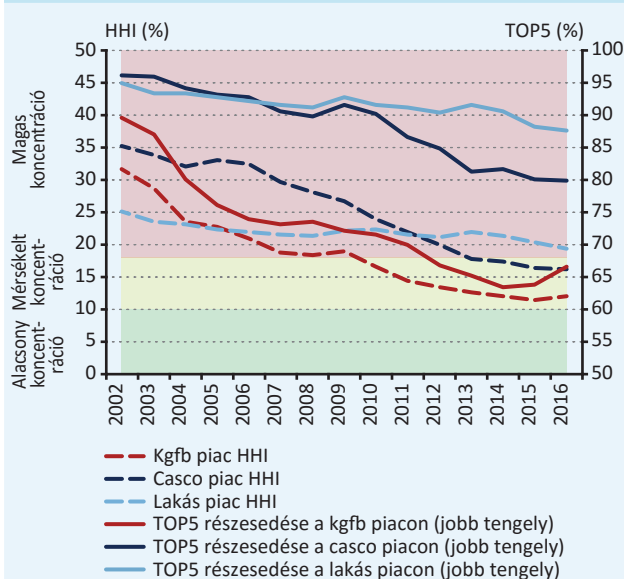
- (51) A nem-életbiztosítási ágban a termékek ügyfélértékének növelése
- (52) A biztosítóváltás segítése jogi és technológiai eszközökkel
- (53) Teljes költségmutató (TKM) rendszer továbbfejlesztése és kiterjesztése a pénztári szektorra
- (54) A biztosítási és a banki szektor közötti digitális kapcsolatrendszer fejlesztése
- (55) Casco-penetráció növelése
- (56) Garanciarendszer fejlesztése a biztosítási és pénztári szektorban

Helyzetértékelés

A nem-életbiztosítási termékek sok esetben nem fedik le a kívánt szinten az ügyfelek tényleges biztosítási szükségleteit, illetve a gyenge verseny és az árazás miatt nem adnak elég ügyfélértéket. A nem-élet ágban egyes termékcsoportoknál magas a piaci koncentráció, kiemelkedő a jövedelmezőség és alacsony a kárhányad, ami összességében egyértelmű jele annak, hogy a verseny nem elég erős, és így a termékek ár/érték aránya javítható. Mindez azt jelenti, hogy egyes területeken a gazdasági szereplők a náluk felmerülő kockázatokat indokolatlanul drágán tudják csak fedezni, ami a versenyképességet jelentősen gyengítő tényező lehet. Összességében a termékek tényleges biztosítási szükséglet-höz igazításával (lefedett kockázatok, szolgáltatási feltételek és szintek korrekciója révén) a felmerülő kockázatokra a szektor megfelelő fedezetet nyújthat, csökkentve ezzel a káresemények egyént és a gazdaság egészét sújtó hatását. Az ehhez igazított árazás megfelelő optimumot biztosít a biztosítási ráfordítások és a kockázatok között.

Az egyes biztosítók közötti verseny gyenge az összehasonlíthatóság hiánya és a biztosítóváltás bonyolultsága miatt. Az ügyfelek a meglévő szerződéseiket az elvi lehetőség ellenére csak csekély számban cserélik le számukra kedvezőbb új termékekre, így szükségtelenül költséges, esetleg már nem a szükségletükhöz igazodó biztosítási fedezetük marad. Ennek okai, hogy a biztosítóváltás technikailag és jogilag indokolatlanul bonyolult, az új díjak meghirdetésének időpontja követhetetlen. A biztosítóváltások megkönnyítését támogatná egy intézmények közötti adat- és információ-áramlást elősegítő technikai megoldás. A díjhirdetési időpontok egységesítése az ügyfelek számára áttekinthetőbbé tenné a kínálatot, ami egyszerű módon fokozhatja a versenyt. 2017-ben a GVH is megfontolásra javasolta évente egynél több koncentrált váltási időszak bevezetését.

1.21. ábra
Herfindahl-Hirschman-index bruttó díjbevétel alapján az egyes ágazatokban

Megjegyzés: A háttér színezete a HHI szerinti koncentrációt szemlélteti.
Forrás: MNB, 2018.

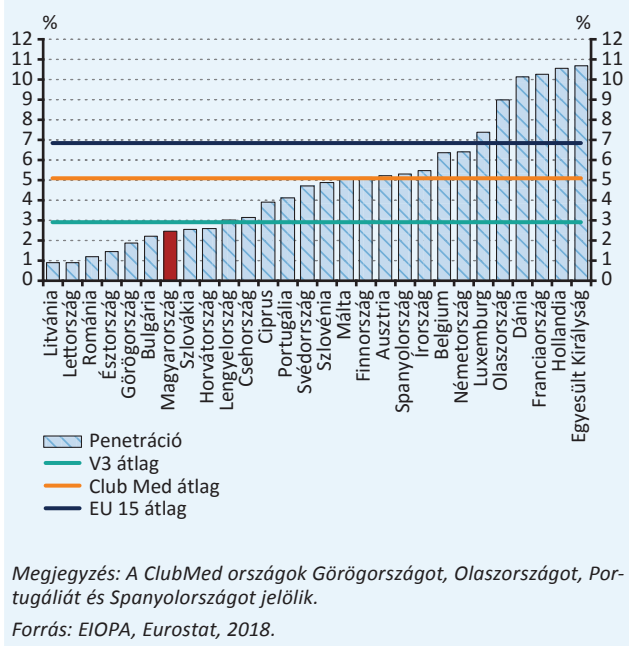
A biztosítási piacon az etikus életbiztosítási szabályozás jelentős előrelépést jelentett, de maradt még teendő. Az egyes biztosítási és pénztári megtakarítási termékeket jelenleg nehéz összehasonlítani egymással. A rendelkezésre álló összehasonlítást lehetővé tevő eszközök nem bizonyulnak elegendőnek az ügyfelek számára az intézmények kiválasztásában. Az európai szinten alkalmazott mutatók módszertanuk miatt csak korlátozottan alkalmasak az összehasonlításra, illetve a termékek tényleges költségeinek megítélésére. A Magyarországon a megtakarítási célú életbiztosításokra már évek óta alkalmazott teljes költségmutató (TKM) hosszabb távú párhuzamos fenntartása nem

feltétlenül célszerű, ezért megfontolandó lehet TKM egyéni-esített módozatának kifejlesztése, amely modellszámítások helyett az ügyfelet terhelő tényleges költség megítélését is lehetővé teszi. Célszerű továbbá a TKM alkalmazásának kiterjesztése a pénztárakra is, hogy az összehasonlíthatóság minél szélesebb körben megvalósulhasson. Az összehasonlíthatóság magasabb szintje az ügyfélbizalmat és ezzel a hosszú távú termékek iránti elkötelezettséget növeli. A jelenlegi TKM és az azon keresztül megvalósuló költség-szabályozás a befektetési egységekhez kapcsolódó biztosításokra terjed ki, azonban megfontolandó ennek a megközelítésnek a kiterjesztése hagyományos életbiztosításokra is.

A hitelezéshez kapcsolódó biztosítások esetében a bankok és a biztosítók közötti információ-áramlás nem hatékony, ami a szereplők kockázatait szükségtelenül növeli, így a versenyképességet gyengíti. A hitelekhez kapcsolódó biztosítások (pl. csoportos hitelfedezeti, lakás, casco) nyilvántartása, az érintettek közötti információáramlás a vizsgálati tapasztalatok és az érintettek (hitelintézetek, biztosítók) véleménye szerint sem hatékony jelenleg. Mivel mindkét oldal sokszereplős, egységes megoldásra van szükség, ami lehetővé teszi az adatok közvetlen, gyors és olcsó lekérdezését, sztenderd riportok előállítását. A fejlesztés segítségével a hitelintézetek lényegében folyamatosan meggyőződhetnek a hitelbiztosítéku szolgáló ingatlanok biztosításának megfelelőségéről és fennállásáról. A hitelfedezetek biztosítottságának naprakész ismerete az üzleti előnyök mellett a tőkekövetelmény számítása szempontjából is jelentőséggel bír. A rendszer ezen túl biztosítja az engedélyezés egyszerű kezdeményezését is, ami a jelzálogfedezethez tartozó lakásbiztosítások váltását könnyíti, ezáltal a verseny élénkítését segíti. Hitelfedezeti biztosítások esetében a szereplők számára egyértelműen áttekinthető, mely ingatlanokat használták már fel fedezetként, ezzel kizárva egy adott ingó/ingatlan vagyontöbbszöri hitelfedezetként történő felhasználását.

A biztosítási penetráció EU összehasonlításban alacsony. Az MNB a biztosítási szektor 10 éves jövőképe 7 pontban című kiadványában megállapította, hogy a Magyarországon a biztosítások penetrációja (azaz a bruttó díjbevétel GDP-hez viszonyított értéke) európai összehasonlításban alacsony, 2015-ben mindössze 2,5 százalék (összehasonlításul Ausztriában ez 5,2 százalék volt).

1.22. ábra
Az EU országok biztosítási penetrációja (bruttó díjbevétel/GDP) 2015-ben

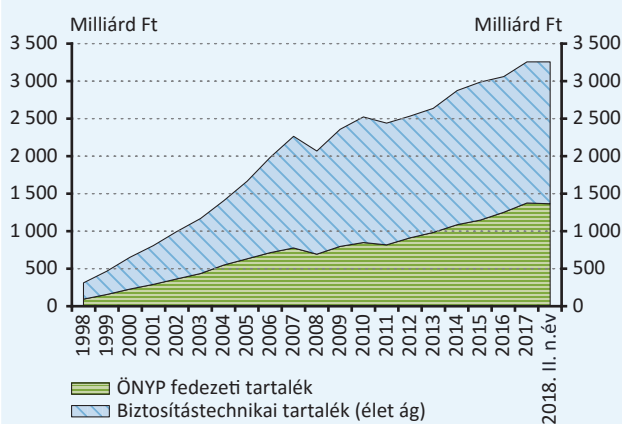

A biztosítási szektor jövőképét tárgyaló kiadvány előrevesztíti a penetráció növekedésének lehetőségét, azonban ehhez különféle lépések szükségesek. Az életbiztosításokban jelentős potenciál rejlik, ami jelentős penetrációemelkedést vetíthet előre. A felelősségbiztosítások és az egészségbiztosítások eddigi növekedési trendjének folytatódása várható, ami az utóbbi esetében különféle intézkedésekkel tovább fokozható (ld. 3.1.3. fejezet). A vagyonbiztosítások közül a lakásbiztosítások lefedettsége már jelenleg is magas, míg a casco esetében a penetráció mindössze 19 százalék², így utóbbinál jelentős tér van a növekedésre. Az új gépjárművek értékesítésének utóbbi években látott felfutása támogatja a folyamatot (főként finanszírozott beszerzés esetében), azonban a további bővüléshez szükség lenne a használt autókhoz igazított feltételű és árazású termékek jelenlétére is. Jelentős költségcsökkentés érhető el a biztosításhoz kapcsolódó folyamatok digitalizálásával, ami szélesebb kör számára teheti elérhetővé a casco biztosítást. A casco biztosítások adóterhelése más termékekhez képest jelenleg magasabb. Felmerülhet az, hogy - a költségvetésre semleges módon - átsúlyozásra kerüljenek a különböző típusú biztosításokat terhelő adók, így a kedvezőbb díjszerkezet nagyobb penetrációt tenne lehetővé.

² közúti gépjárművek száma/casco biztosítások száma (2017.12.31)

A pénzügyi rendszer egyes szektorai közötti versenyt torzíthatja a kapcsolódó garanciarendszerek eltérő fejlettségi szintje, ami gyengítheti a pénzügyi rendszer egészét és az ügyfelek bizalmát. Az ügyfelek bizalma a pénzügyi intézményrendszer stabilitásának alapvető feltétele. E bizalom meglétéhez az intézmények prudens működésén és az erős felügyeleten kívül nagymértékben hozzájárul a különféle garanciarendszerek megléte. Bár ágazati szintű európai garanciarendszer egyik szektorban sincs, a legtöbb országban kiterjedt garanciarendszerek léteznek, melyek vagy mind az élet és nem-élet üzletágat, vagy legalább az egyiket teljes mértékben lefedik és csupán néhány országban nincs semmilyen garancia ezekre a szektorokra. Magyarországon jelenleg a biztosítási szektorban az intézmény esetleges csődje esetén kizárólag a kötelező gépjármű felelősség (kgfb) biztosítás esetére van garancia, tehát a többi nem-élet biztosításra, az életbiztosításokra, valamint önkéntes pénztárakra nincs az ügyfeleket védő hazai garanciamechanizmus. Így az ezekben a szektorokban elhelyezett befektetéseket, megtakarításokat, ügyfélköveteléseket nem védik a más szektorokban megszokott OBA-hoz és BEVA-hoz hasonló garanciák.

1.23. ábra
Önkéntes nyugdíjpénztári fedezeti tartalékok és biztosítástechnikai tartalékok (élet ág) alakulása

Forrás: MNB, 2018.

Az önkéntes nyugdíjpénztári fedezeti tartalékok és biztosítástechnikai tartalékok (élet ág) alakulása az elmúlt 10 évben a tartalékállományok jelentős, több, mint 50 százalékos növekedését mutatja, amely növekedés miatt különösen kiemelt a betétbiztosítási, befektető-kártalanítási rendszerekkel azonos szintű garanciarendszerek kialakítása a biztosítási és a pénztári szektort illetően is. Annak érdekében, hogy az esetleges intézményi csődök ne gyengítsék

a hosszú távú megtakarítások iránti bizalmat, javasolt a meglévő garanciarendszerek versenysemleges módon történő kiterjesztése, ami által a lakossági ügyfelek megtakarításai – a banki, illetve a tőkepiaci szektorhoz hasonló módon – 30 millió forintig biztosítottak lennének. A garanciarendszer teljessé tétele a pénzügyi rendszer egészének stabilitásához hozzájárulna.

Javasolt intézkedések

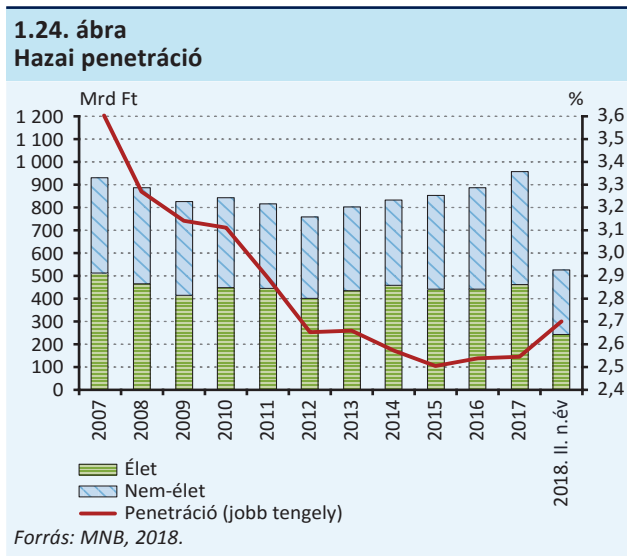
(51) A nem-életbiztosítási ágban a termékek ügyfélértékének növelése: A nem-élet ágban az ügyfélérték növelése érdekében a tényleges szükséglethez igazodó, magasabb szintű szolgáltatást biztosító keretrendszer kialakítása az etikus életbiztosítási szabályozás tapasztalata mentén, melynek részeként megfontolható a Minősített fogyasztóbarát termék koncepciójának egyes biztosításokra való kiterjesztése is.

(52) A biztosítóváltás segítése jogi és technológiai eszközökkel: E tekintetben megfontolható a negyedéves díjhirdetések rendszerének bevezetése egyes fogyasztói biztosítások esetén. Technológiai segítséget adhat a biztosításokat nyilvántartó rendszer kiépítése.

(53) Teljes költségmutató (TKM) rendszer továbbfejlesztése és kiterjesztése a pénztári szektorra: Az élet ági etikus koncepció továbbfejlesztésének keretében az életbiztosítási termékek költségeinek összehasonlítását segítő teljes költségmutató (TKM) harmonizálása az európai költségmutatóval, illetve az egyediesített TKM-ek irányába történő elmozdítása kívánatos. Emellett célszerű a TKM adaptálása pénztárakra, illetve a hagyományos biztosítások költségeinek a termékek ügyfélértékének növelése érdekében történő szabályozása.

(54) A biztosítási és a banki szektor közötti digitális kapcsolatrendszer fejlesztése: Mind a nem-élet, mind az élet ágat érintően a hitelfedezeti biztosítások esetén a hitelintézet és a biztosító közötti adatáramlás gyorsítása, online kommunikáció fejlesztésének ösztönzése, elektronikus, akár automatizált adathozzáférési mechanizmusok kialakítása kívánatos.

(55) Casco-penetráció növelése: Célszerű lehet a használt autók (casco) biztosítottságának növelése a megfelelő biztosításokkal, hatékony elektronikus megoldásokkal és ehhez igazodó árazással. Megfontolható a biztosítási adó egyes ágazatok, termékek közötti, költségvetésre semleges módon történő átsúlyozása a casco penetráció növelése érdekében.

(56) Garanciarendszer fejlesztése a biztosítási és a pénztári szektorban: Javasolt a biztosítási garanciarendszer kiterjesztése a már megfelelő garanciarendszerrel védett kgfb-n kívüli biztosítások esetében a lakossági ügyfelekre, – az OBA-hoz és BEVA-hoz képest szektorsemleges – 30 millió forintos értékhatárig a biztosító felszámolása, illetve tevékenységi engedélyének visszavonása esetére. Hasonlóképp megfontolandó garancia biztosítása a pénztárak engedélyének visszavonása, felszámolása és a harmadik személy (vagyonkezelő, letétkezelő, a pénztár látra szóló és lekötött betétjét kezelő hitelintézet) engedélyének visszavonása, csődje, felszámolása esetén valamennyi érintettre kiterjedően, egységesen 30 millió forintig. A pénztári garanciaalapnak nem keletkezne kártalanítási kötelezettsége a normál pénz és tőkepiaci folyamatok miatt elszenvedett befektetési veszteség esetén.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A biztosítási szektor 10 éves jövőképe 7 pontban MNB (2018) Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/biztosi-tasi-sektor-jo-vo-je-pst-online.pdf>

Piacelemzés a magyarországi új személy- és haszongépjármű forgalmazás és javítás piaci, valamint a kapcsolódó biztosítási piac vizsgálatára 2010-2014, GVH 2017 Elérhető: http://www.gvh.hu/akadalymentes//data/cms1036222/Piacelemzes_Gepjarmu_forgalmazas_javitas_tanulmany_2017_05_09.pdf, letöltve 2018. 10. 11.)

Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája (2017-2019) Elérhető: <http://www.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf>

Ilyés, T., Varga, M. (2015): Mutasd, mivel fizetsz, megmondom, ki vagy – A pénzforgalmi szokásokat befolyásoló szociodemográfiai tényezők. Hitelintézeti Szemle, 14/2. Elérhető: <http://www.hitelintezetiszemle.hu/letoltes/2-ilyes-varga.pdf>

2. Háztartási megtakarítások aktivizálása

Fő cél: Hazai kézben az államadósság

Az ország külső sérülékenysége jelentősen csökkent a lakossági állampapírok iránti kereslet növekedésével, azonban új ösztönzőkre van szükség ahhoz, hogy elérhető legyen a lakosság kezében lévő állampapír-állomány érdemi növelése és ezen keresztül a stabil belföldi finanszírozási bázis megerősítése. A háztartások javuló jövedelmi és vagyoni helyzetével párhuzamosan a lakosság állampapír-állománya hét éve töretlenül emelkedik. A lakossági állampapírok iránti kereslet növekedése lehetővé tette, hogy az államadósságon belül a külföldiek részaránya 35 százalék alá csökkenjen és ezzel együtt az ország külső sérülékenysége tovább mérséklődjön. Az aktuális értékesítési adatokat figyelembe véve azonban új ösztönzők szükségesek a lakossági finanszírozás megőrzéséhez. Ez többek között megmutatkozhat a termék-struktúra átalakításában, a pénzügyi ösztönzők növelésében, vagy a technológiai újítások és kényelmi funkciók alkalmazásában. A válságot követően általános tendencia volt az országok többségében a készpénztartás növekedése, azonban Magyarországon az EU átlagát is meghaladja a készpénz állománya a GDP-arányában. Ezt alapul véve további potenciális keresleti forrásként azonosítható a készpénztartás leépítése, a főként megtakarítási célú felhalmozás megfelelő intézkedésekkel becsatornázható az állampapírpiacra.

A hazai magán- és intézményi befektetők jóval kisebb arányban tartanak vállalati részvényeket, mint a régió más országaiban, miközben nagy szükség lenne a kkv szektor megerősítéséhez a tőkepiac fellendítésére. A magyar tőkepiac szélesítésének feltétele a kínálati oldal mellett a keresleti oldal növelése, elsősorban a hazai befektetők aktivizálásával. Mindezt alátámasztja, hogy míg 2010–2017 között közel 57 százalékkal nőtt a háztartások pénzügyi vagyona, addig a közvetlen részvénybefektetések arányaiban nem nőttek és a teljes vagyonportfóliónak mindössze 1,6 százalékát teszik ki. Lengyelországban a lakosság pénzügyi vagyonán belül a tőzsdei részvények részesedése 2,8 százalék, míg Németországban 5,6 százalék. A tőzsdei jelenlétre érett vállalatok számára a kiegyensúlyozottabb befektetői összetétel a kívánatos, mert a válság egyik legfőbb tanúsága, hogy a külföldi befektetők gyorsabban építik le a kitétségüket, mint a rezidensek. A hazai befektetők fokozott aktivitására a tőzsdei osztalék adómentessége, a munkavállalói részvényprogram ösztönzése, illetve a hazai intézményi befektetők megerősítése hathat pozitívan.

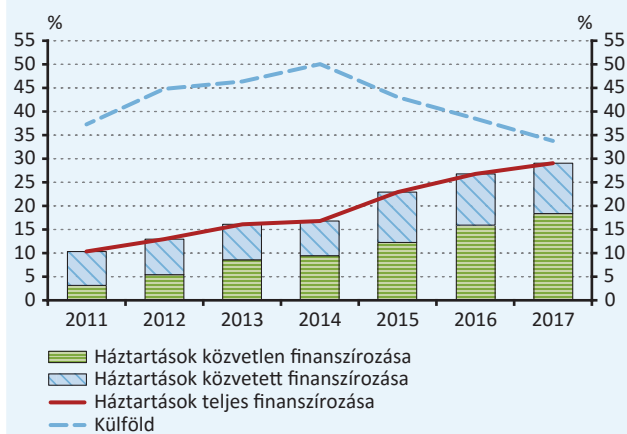
2.1. LAKOSSÁGI ÁLLAMPAPÍRFINANSZÍROZÁS ERŐSÍTÉSE

- (1) Futamidő növelése és termékstruktúra átalakítása
- (2) Kézpénzből állampapír
- (3) Technikai újítások és kényelmi szolgáltatások a lakossági állampapírok vásárlása során
- (4) Adókedvezmény nyújtás technikájának átalakítása, a TBSZ újragondolása
- (5) Értékesítési csatornák fejlesztése

Helyzetértékelés

A külső sérülékenységet csökkentő intézkedések eredményeként jelentősen nőtt a belső források súlya az államadósság finanszírozásában. A lakosság állampapír-állománya 2011 óta folyamatosan emelkedett, 2017 végén az államadósság 18 százalékát tette ki. Ha a pénzügyi közvetítőkön keresztül megvalósult, közvetett finanszírozást is figyelembe vesszük, ez az arány közel 30 százalék. E folyamat lehetővé tette a külföldiek által tartott értékpapírok súlyának csökkenését az államadósságon belül, amely a 2014-ben elért 50 százalékos csúcspól folyamatos mérséklődést követően már 35 százalék alatti. A belföldi források előtérbe kerülésében két intézkedés játszott kulcsszerepet: egyrészt, hogy az ÁKK elkezdte preferálni a lakossági állampapírból történő finanszírozást, másrészt a jegybank önfinszírozási programja is hozzájárult a hazai bankrendszer forint-állampapír vásárlásának növekedéséhez, és így a külső sérülékenység csökkenéséhez.

2.1. ábra
A háztartások és a külföld értékpapír finanszírozása az államadósság arányában

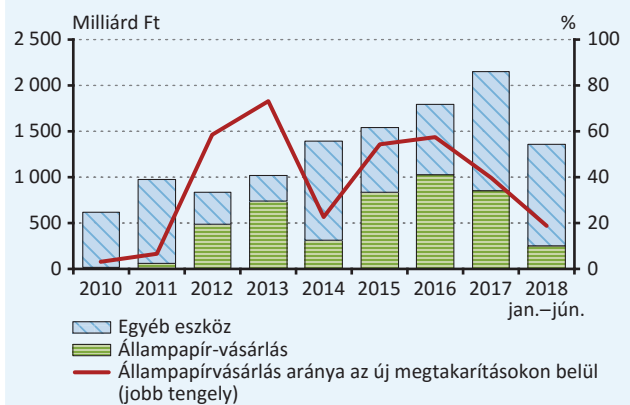

Forrás: MNB.

2018 első félévében a lakosság új megtakarításainak a korábbiaknál kisebb részét fordította állampapírok vásárlására, így a lakossági finanszírozás fenntartásához új ösztönzőkre van szükség. A lakosság állampapír-állománya 2011 óta dinamikusan bővült, és 2018 szeptemberében 5500

milliárd forintot tett ki. 2013 körül inkább a lakossági portfólió-átrendeződés volt az emelkedés forrása, majd az elmúlt két évben a gyorsan bővülő jövedelmek járultak nagyobb mértékben hozzá a növekedéshez. Ugyanakkor 2016-tól a hozamprémium csökkenése miatt megállt a portfólió-átrendeződés és a likvid befektetési formák kezdtek el bővülni. Ennek eredményeképpen a háztartások 2018 első felében új megtakarításaiknak csupán 20 százalékát helyezték állampapírba a korábban jellemző 50 százalék helyett. Ezért a jövőben új ösztönzők kialakítására van szükség, ami az új megtakarítások mellett a más vagyonelemekből történő átcsoportosítást is célozhatja.

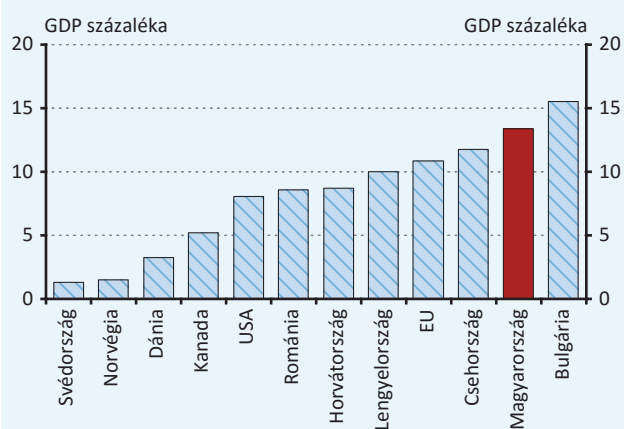
2.2. ábra
A háztartások állampapír-állománya

Forrás: MNB.

Magyarországon a készpénzállomány nemzetközi viszonylatban magas – a döntően megtakarítási célú felhalmozás ugyanakkor megfelelő ösztönzőkkel átcsoportosítható. A válság utáni években a legtöbb vizsgált országban emelkedett a GDP-arányos készpénzállomány, aminek háttérben a mérséklődő inflációs és hozamkörnyezetben megváltozó lakossági portfólió-összetétel áll. A portfólió-átrendeződésben a likvid eszközök, különösen a készpénz és látra szóló betét preferenciája lett hangsúlyos, és egyaránt érintette a fejlett és feltörekvő országokat. Mivel a készpénz tartás alternatíva költsége a nulla közelébe csökkenő hozamok következtében jelentősen mérséklődött, a háztartások vélhetően elsősorban vagyontartás céljából növelték a készpénz-megtakarításaikat.

2.3. ábra
Egyes országok GDP-arányos készpénz-állománya (2017)

Forrás: Eurostat, nemzeti jegybankok honlapja.

Javasolt intézkedések

(1) Futamidő növelése és termékstruktúra átalakítása:

a megújítási kockázat csökkenésén keresztül a stabil államadósság finanszírozást erősítené, ha a lakossági állampapírok átlagos futamideje számottevően magasabb lenne. Annak érdekében, hogy érdemben tudjon nőni a lakossági állampapírtartás, javasoljuk a lakossági termékpaletta bővítését hosszabb futamidejű, vonzó kamatozású értékpapírok bevezetésével.

(2) Készpénzből állampapír: Javasoljuk a készpénz megtakarítás állampapírba való átforgatását célzó koncepció bevezetését. Annak érdekében, hogy a lakosság meglévő

magas likviditású készpénz vagyonát állampapírba fektesse, addicionális ösztönzőkre lehet szükség.

(3) Technikai újítások és kényelmi szolgáltatások a lakossági állampapírok vásárlása során: az elmúlt időszak fejlesztései (WebKincstár, mobilos alkalmazás, államkincstári kirendeltségek) mellett számos olyan újítás jöhet még szóba, amely tovább növelné az állampapír-vásárlás elérhetőségét. Ezért javasoljuk az automatikus kamattőkésítés, az automatikus vásárlási lehetőség bevezetését, az adminisztrációs terhek csökkentését, valamint a TBSZ rendszer újragondolását.

(4) Adókedvezmény nyújtás technikájának átalakítása, a TBSZ újragondolása: Cél, hogy a lakosság minél hosszabb távú állampapírokban tartsa a megtakarítását, ami számára kamatelőnyvel, az állam számára a megújítási kockázat csökkenésével jár. Jelenleg a Tartós Befektetési Számla konstrukcióval érhető el a kamatadó mentesség, azonban ez a megoldás nagyon bürokratikus. Számos háztartás számára visszatartó lehet, hogy külön értékpapír számlára van szükség, amelyet évente meg kell újítani. Ezért javasoljuk a hosszú távú lakossági állampapírok tartásával járó kamatadómentesség egyszerűbb elérhetőségét.

(5) Értékesítési csatornák fejlesztése: Jelenleg a lakossági állampapír-állomány jelentős részét budapesti családok tartják, amely a magasabb vagyon és képzettség mellett összefüggésben állhat a földrajzi elérhetőséggel is. Így a lakossági állampapír piacra új csoportok vonhatók be az értékesítési csatornák fejlesztésével, a budapesti értékesítési hálózat hatékonyságának növelésével, a vidéki értékesítési csatornák szélesítésével, a Posta és egyéb ügynökhálózatok bevonásával. Célszerű lenne az így szerzett új ügyfeleket egyúttal a Webkincstár felé terelni.

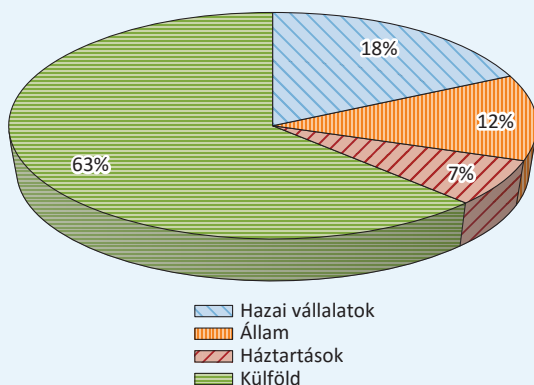
2.2. MAGASABB HAZAI RÉSZESÉDÉS A HAZAI VÁLLALATOKBAN ÉS SIKEREIKBEN

- (6) A tőzsdei osztalék adómentessége
- (7) Munkavállalói részvényprogram ösztönzése
- (8) Jóléti alapok létrehozása a nyugdíj- és az egészségmegtakarítások fúziójával
- (9) NYESZ számlán is osztalékadó mentesség

Helyzetértékelés

A tőzsdei kibocsátások számának jelentős növelése mellett **a tőkepiac sikeres szélesítésének alapfeltétele a keresleti oldal élénkítése, a befektetők ösztönzése.** A Budapesti Értéktőzsdén jegyzett vállalatok részvényeinek jelentős része nemzetközi intézményi befektetői kör tulajdonában van. Ez kevésbé stabil befektetői háttérrel biztosít, mivel az ilyen típusú befektetők jelentősen növelhetik az árfolyamok volatilitását azáltal, hogy a magyar piac méretéhez képest azonnali, koncentrált eladói vagy vételi nyomást tudnak kifejteni a piaci környezet hirtelen megváltozása esetén.

2.4. ábra
Magyar tőzsdei részvények tulajdonosi szerkezete (2018. november)

Forrás: MNB.

A tőzsdei forgalom és a piaci kapitalizáció növelése mellett a kiegyensúlyozottabb befektetői bázis megteremtése kívánatos. Ez elsősorban a hazai intézmények és háztartások eszközportfóliójában a magyar tőzsdei részvények arányának növelésével érhető el, a nemzetközi befektetői kör érdeklődésének fenntartása mellett.

Magyarországon a lakosság közvetlen részvénybefektetések aránya a teljes megtakarítási állományon belül nemzetközi összehasonlításban kritikusan alacsony, pedig egy jól diverzifikált, tőzsdei termékeket kellő mértékben tartalmazó hosszú távú megtakarítási portfólió a kisbefektetők számára is előnyös.

A magyar lakosság pénzügyi megtakarítási állománya 2018 második negyedévében meghaladta az ötvenezer milliárd forintot, amivel az elmúlt hét évben az EU-ban relatív értelemben a harmadik legnagyobb növekedést tudta elérni. Így jól látszik, hogy a magyar részvénytőzsdé iránti alacsony érdeklődés oka elsősorban nem a tőkehiány, hanem az extrém kockázatkerülés, valamint a megfelelő pénzügyi kultúra és az öngondoskodás hiánya.

2.5. ábra
A lakosság pénzügyi vagyonának emelkedése hazai devizában (2010–2017)

Ország	Rangsor	Változás (2010-2017)
Lengyelország	1	69,50%
Svédország	2	63,71%
MAGYARORSZÁG	3	56,72%
Csehország	4	45,67%
Egyesült Királyság	5	43,31%
Dánia	6	42,41%
Finnország	7	36,52%
Németország	8	32,88%
Spanyolország	9	22,56%
Szlovénia	10	14,96%
Görögország	11	0,43%

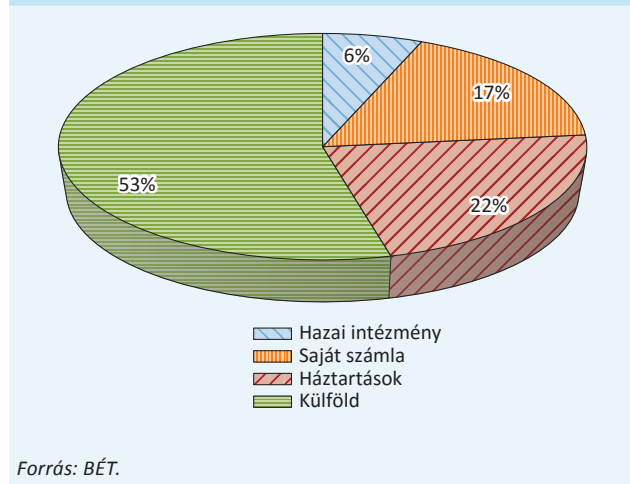
Forrás: Eurostat.

A hazai befektetői oldal mélyítésében kritikus szerepet játszhat a magyar lakosság pénzügyi vagyonának a jelenleginél nagyobb arányban történő hosszú távú tőzsdei befektetése, ami a jelenlegi nyugdíjrendszer kiegészítéseként járulhat hozzá a lakosság közép- és hosszú távú jólétéhez. Jelenleg csupán a teljes vagyon 1,6 százalékát fektetik tőzsdei részvényekbe, mely jócskán elmarad a régiós (Lengyelország – 2,8 százalék), vagy nyugat-európai országok (Svédország – 6,7 százalék; Dánia – 5,9 százalék; Németország – 5,6 százalék) hasonló értékétől.

Bár az alaplikviditást a magánbefektetői réteg adja, a tőzsdei forgalom túlnyomó részét az intézményi befektetők tranzakciói jelentik, melyen belül is **jelenleg a külföldi szereplők**

dominánsak a BÉT-en, akik a tranzakciók több mint 50 százalékáért felelősek. A klasszikus értelemben vett (nem brókeri saját számlás) hazai intézményi befektetők aktivitása az utóbbi években jelentősen visszaesett, ők a részvénytársasági forgalomnak már csak 6-7 százalékát adják.

2.6. ábra
A BÉT azonnali piaci forgalmának megoszlása (2018. január-szeptember)

Az intézményi befektetők BÉT részvénytársasági aktivitásának növelésén túl egy egészségesebb befektetői szerkezet kialakítása kívánatos, amit a hazai intézményi befektetők pénzügyi és szabályozói szinten történő támogatásával lehet elérni.

Javasolt intézkedések

(6) A tőzsdei osztalék adómentessége: A hazai lakosság tulajdonosi bázisának erősítését segítheti a BÉT-en megvásárolt részvények osztalékfizetése után fizetendő adó eltörlése természetes személyek számára.

(7) Munkavállalói részvényprogram ösztönzése: Szintén a lakossági bázis növeléséhez járulhat hozzá a **munkavállalói részvényprogram (MRP) ösztönzése.** Napjaink kardinális kérdése a munkaerőhiány és a magas fluktuáció. Általános vélekedés, hogy a munkavállalók és a menedzsment érdeke különbözik a tulajdonosokétól. A cégből kapott részesedés ösztönzőleg hat a teljesítményre, és a tulajdonosok által kijelölt célok elérésére. Az üzletmenet nyereséges és növekvő szakaszában a munkavállaló motivált a teljesítménye fokozásában és lojalitásának megőrzésében. A részvényeken keresztül a munkavállaló közvetlenül részesedhet a vállalat sikeréből. A program lebonyolítását megkönnyíti a tőzsdén jegyzett eszközök használata, hiszen a munkavállalók rendszeresen tájékozódhatnak az aktuális piaci értékről, azaz a transzparencia tovább élénkíti a program ösztönző

hatását. A fentieket figyelembe véve úgy gondoljuk, hogy célszerű lenne államilag is támogatni a tőzsdei cégek MRP programjait a program költségeinek az adóalapból való leírásával. Az MRP programok elterjedésének pozitív hatása lenne a cégekre, a hazai tőkepiacra és a munkavállalókra egyaránt.

(8) Jóléti alapok létrehozása a nyugdíj- és egészségmegtakarítások fúziójával: Az új rendszerben ún. *Jóléti Alap* létrehozására lenne szükség, mely a jelenlegi önkéntes nyugdíj-, egészség- és önszegélyező pénztári szereplőket tömörítené egybe. Ebben a Jóléti Alapban minden egyes munkavállaló és munkáltató **a bruttó bér egy bizonyos százalékát fizetné be a munkavállaló saját dedikált jóléti számlájára**, melynek lenne külön nyugdíj- és egészségzsebe (az egyén saját döntése alapján határozhatná meg a két külön zsebbe érkező pénzösszeg mennyiségét). **Az állam a két szereplő befizetése mellé további adókedvezményeket biztosítva** (munkavállalói befizetések után szja visszaigénylés, munkáltatói befizetés adóalapból történő leírása) tehetné a rendszert még vonzóbbá az egyes szereplők számára. A nyugdíj zseb a nyugdíjba vonulást segítő, a nyugdíjpénztári megtakarítási rendszerhez hasonlóan működő alternatíva (lásd a „Nyugdíjrendszer demográfiai kihívásainak enyhítése” alfejezetben), míg az egészség zseb egészség-jellegű felhasználást (például: egészségügyi szolgáltatás, gyógyszer, gyógyászati segédeszköz) illetve egyéb jóléti szolgáltatásokat (például: munkanélküliségi ellátás, tanévkezdési támogatás, idősgondozás, otthoni ápolás, újszülött ápolás) igénybevétele tenné lehetővé (lásd a „Magánforrások intézményesített és irányított felhasználása” alfejezetben). Egy ilyen új lépés a nyugdíjajogot tekintve egybevágna a Lengyelországban ez évben elfogadott új nyugdíjreform-tervezettel, ahol szintén az említett három szereplő részvételével próbál meg az állam az öregedő társadalom kihívásaira választ adni. A lengyel intézkedések során becsléseink szerint 1500 milliárd forintnak megfelelő összeg érkezik be évente friss nyugdíjmegtakarításként ezen az új csatornán keresztül, aminek jelentős része a varsói tőzsdén listázott lengyel cégek finanszírozását segíti elő. A hazai tőkepiac számára elsősorban a nyugdíj zsebbe beáramló friss tőke biztosíthatna folytonos keresletet a hazai részvények után, így a hosszú távú lakossági megtakarítások közvetlenül tudnák finanszírozni a gazdaság növekedését és emelni az ország innovációs képességét.

(9) NYESZ számlán is osztalékadó mentesség: A jelenlegi szabályozás szerint csupán a TBSZ-en (Tartós Befektetési Számla) tartott részvények utáni osztalék mentesül az adófizetési kötelezettség alól. Javasoljuk, hogy ezt az **adókedvezményt a Nyugdíj Előtakarékosági Számlákra is terjesztésük ki.**

3. Kkv stratégia

Fő cél: Évi 7 százalékos termelékenységnövekedés a kkv szektorban

A kis- és középvállalati szegmens foglalkoztatási és a hozzáadott értékben betöltött súlya miatt a vállalkozások fejlesztésének legfontosabb célcsoportja. A kkv szektor a vállalati foglalkoztatás 71 százalékát, a hozzáadott érték 47 százalékát és az export 20 százalékát adja. A kkv szektor emellett döntő többségben hazai tulajdonban áll, és jobban beágyazott a magyar gazdaságba, mint a sokszor szigetszerűen működő külföldi tulajdonú nagyvállalatok.

A kkv szegmens gazdasági jelentősége miatt a magyar célzott gazdaságfejlesztési programok középpontjában áll. 2014 és 2015 átlagában sikerült 7 százalék feletti termelékenységnövekedést elérnie a szegmensnek. Előretekintve ennek a termelékenység növekedésnek a fenntartása szükséges a tartós gazdaság növekedéshez, amihez érdemben hozzá tudnak járulni az uniós vagy egyéb forrásból finanszírozott fejlesztési programok.

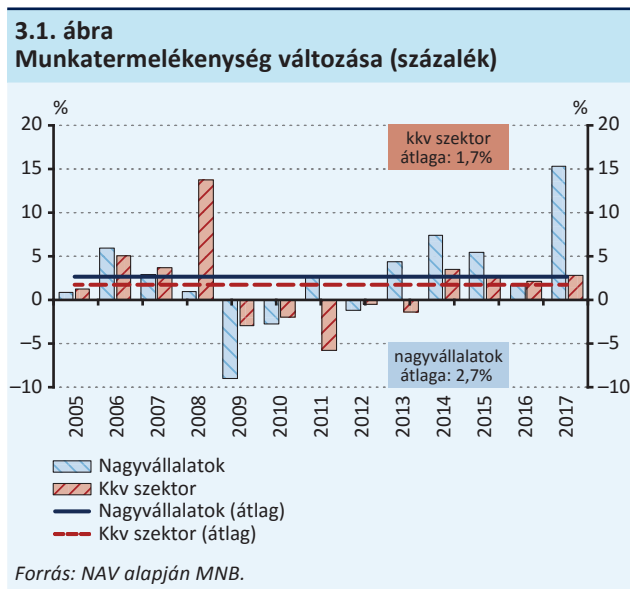
A múltban a kkv szektor növekedése törékeny volt. Ez egyrészt abból adódik, hogy a kkv-k döntően a belső piacra termelnek, ami a diverzifikáció hiánya miatt növelte a szektor kockázatoságát. A piacokra való belépést az nehezítette, hogy sok kkv nem innovál, és alapvető digitális eszközöket sem használ, emiatt lemaradhatnak a digitalizáció által meghatározott piaci versenyben. További problémát jelent a gazdaság dualitása két okból is. Egyrészt a tőke és munka nem elég hatékonyan kerül felhasználásra akkor, ha a kkv szektor túlságosan elaprózódott. Más országokkal összehasonlítva a magyar kkv szektoron belül dominál a mikro és kis vállalati méret, ami a mérethatékonysági előnyök nem megfelelő kihasználtságán keresztül termelékenységi veszteséget okoz. A dualitás másik következménye és részben oka, hogy miközben a kkv-k ugyanazon a munkaerőpiacon versenyeznek a munkaerőért, mint a nagyvállalatok, addig jellemzően kevesebb állami támogatást tudnak igénybe venni fejlesztéseikre. A munkaerőpiaci esélyek közelebb hozása különösen fontos lesz egy olyan környezetben, ahol a munkaerőpiaci kapacitások szűkülnek, így egyre erősebb lesz a verseny a (képzett) munkaerőért. A kkv szektor termelékenységének fokozására több intézkedést is javasoltunk, melyek közül kiemelhető a kkv-k bérfelvezetéseit beruházási vissza nem térítendő támogatással ellentételező javaslatunk, vagy a szociális hozzájárulási adó célzott csökkentése a kkv-knál. Ezen felül jövőbeli versenyképességünket érdemben meg fogja határozni, hogy a kezdeti fázisú innovatív vállalkozásoknak milyen feltételeket tud teremteni az állam.

3.1. A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALATOK TERMELÉKENYSÉGÉNEK NÖVELTÉSE A BERUHÁZÁSOK RÉVÉN

- (1) A kkv-k által igénybe vehető fejlesztési adókedvezmény esetében a beruházás értékhatárának 500 millió forintról 100 millió forintra csökkentése
- (2) A beruházások azonnali elszámolhatósága az adóalapban
- (3) A beruházások levonhatósága a helyi iparüzési adóból
- (4) Kkv bérfejlesztési támogatás beruházási feltételekkel

Helyzetértékelés

A kis- és középvállalatok termelékenysége érdemben elmarad mind a hazai nagyvállalati szektor termelékenységéhez képest, mind a külföldi kkv-k termelékenységéhez képest. Az elmúlt 10 év átlagában a vállalati szektor termelékenység-bővülése 2 százalék volt, ami kevesebb mint a Növekedési jelentésben publikált makrogazdasági pályához szükséges 7 százalék.

A bérek kigazdálkodása feszes munkaerőpiaci környezetben nehéz kihívás elé állítja a cégeket.³ Számos szegmensben ez orvosolható lenne automatizációs fejlesztésekkel, ami viszont a vállalati belső források szűkössége miatt sokszor nem valósul meg. Másrészt a kkv-k jelentős része nem alkalmaz fejlett technológiákat, amelyek jelentősen növelhetnék termelékenységüket. Harmadrészt a fejlesztéshez igénybe vehető társasági adókedvezmények általában nagyvállalatoknak kedveznek. Ez alól kivételt képez a kkv kamatfizetési kötelezettsége után igénybe vehető kedvezmény, azonban annak előfeltétele a hitelfelvétel, ami pont a belső források

szűkössége vagy a biztosíték hiánya miatt (elsősorban a szolgáltató szektorban) sokszor nem érhető el.

Javasolt intézkedések

(1) A kkv-k által igénybe vehető fejlesztési adókedvezmény esetében a beruházás értékhatárának 500 millió forintról 100 millió forintra csökkentése segítheti a tudásintenzívebb vállalkozásokat abban, hogy beruházzanak. A jelenlegi adórendszerben társasági adókedvezmény igénybevételére jogosultak a vállalatok 500 millió forintos jelenértékű beruházásnál (speciális esetekben 100 millió forint) akkor, ha a beruházást kkv valósítja meg. Ez az értékhatár néhány alacsonyabb fajlagos beruházási igényű ágazatnál – legfőképpen szolgáltatások tartozhatnak ide – magas lehet. Ezt jól tükrözi az is, hogy a NAV 2017. évi adatai alapján fejlesztési adókedvezményt 96 százalékban nagyvállalatok érvényesítenek, illetve a nagyvállalatok közül szinte mindegyik ipari cég. Az értékhatár bizonyos feltételekhez kötött leszállítása 100 millió forintra emelhetné a tudásintenzív vállalkozások beruházási kedvét.

(2) A beruházások azonnali elszámolhatósága az adóalapban. A jelenlegi szabályozás szerint a vállalatok a beruházások költségeit több adóévre szétosztva írhatják le az adóalapból. Az értékcsökkenési kulcsok emelése révén lehetővé válhatna, hogy akár a beruházás első évében elszámolhatóak legyenek ezek a költségek, így ösztönözve a gazdasági szervezeteket a beruházások mértékének növelésére.

(3) A beruházások levonhatósága a helyi iparüzési adóból: A helyi iparüzési adó alapja a társasági adóéhoz képest jóval szélesebb, így nagyobb terhet jelent a vállalkozások többségének számára. A szélesebb adóalap miatt a cégek magasabb hányada köteles iparüzési adót fizetni (nincs veszteségelhatárolás, és kisvállalati adónemekbe való kilépés lehetősége sem), ennek megfelelően a beruházások költségeinek leírhatósága ennél az adónemnél a működő vállalatok magasabb hányadát ösztönözheti termelékenységük növelésére.

³ A bérek erős emelkedésének a munkaerő költség növelésen kívül keresletlénkítő hatása is van. A bérhányad mögött meghúzódó keresleti hatásokkal részletesen foglalkoztunk a 2017. évi Növekedési jelentésben (1. fejezet).

(4) Kkv bérfelkészítési támogatás beruházási feltételekkel a kis és mikro méretű vállalkozások modernizációs igényeit támogathatná, miközben hozzájárul a keresetek növekedéséhez is. A kapacitásfejlesztő támogatás vissza nem térítendő formában lenne elérhető, amit a cégek a személyi jellegű ráfordítási növekményük alapján vehetnének igénybe. A program célcsoportja az a vállalati szegmens, amely

a legnehezebben tudja kigazdálkodni a minimálbér-emelések költségét, ugyanakkor fejlesztési igényei megvannak. A támogatás lehívásához további gazdaságfehérítő feltételt javasolt kikötni, mint az elektronikus bér átutalás. A támogatás összege nem haladhatja meg a de minimis támogatások törvényi összeghatárát.

3.2. A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALATI SZEGMENS TERMELÉKENYSÉGÉNEK JAVÍTÁSA A MÉRETHATÉKONYSÁG NÖVELÉSÉVEL

- (5) Felvásárlások és fúziók elősegítése
- (6) Felszámolási eljárások egyszerűsítése, gyorsítása
- (7) 2 éves osztalékadó-elengedés, ha a vállalat élén generációváltás történik

Helyzetértékelés

A hazai kkv szektor szerkezete rendkívül elaprózódott, a mikrovállalatok aránya lényegesen meghaladja a fejlett gazdaságokban megfigyelhető súlyt. A jelenlegi elaprózódott struktúrának eredménye, hogy a hazai kkv szektor nem használja ki a mérethatékonyságból eredő versenyképességi, termelékenységi lehetőségeket, ami makrogazdasági szinten termelékenység-veszteséget okoz.

Az elaprózódottságon felül további problémát jelent, hogy a hazai tulajdonban lévő közepes- és nagyvállalatok tulajdonosainak átlagéletkora 2018-ban 65 évre emelkedett, így hamarosan generációváltást kell végrehajtani ezeknek a cégeknek az élén. Azonban nem mutatkozik elégséges kereslet ezekre a cégekre. Ezen cégek alapításakor, az 1990-es évek elején az állam is aktív volt a tőke reallokálásában a kárpótlási jegyek, MRP-programok, egzisztenciahitel és privatizációs lízingek révén (Szendrői és Kövesdy, 2018). Jelenleg viszont elkerülhetetlennek látszik, hogy a generációváltás tőkemozgással járjon, a kérdés, hogy hova allokálódik az ilyen módon felszabaduló tőke. Ebben lehet fontos szerepe az államnak: a generációváltók többnyire családon belül szeretnék tartani a cégeiket, ugyanakkor számos tanulmány azt igazolja, hogy a családi cégek vezetésének felváltása profi menedzsmenttel jelentősen növeli a cégek hatékonyságát.

A vállalati szektor gazdasági értelemben inaktív szereplői szintén csökkentik a termelékenységet és értékes erőforrásokat (munka és tőke) kötnek le a hazai gazdaságban. Megállapítható, hogy az inaktív cégek⁴ aránya az elmúlt évtizedben folyamatosan emelkedett, 2016-ban pedig már meghaladta a 11 százalékot, ami számottevő növekedés a kétezres évek elejéhez képest (2004-ben 2 százalék alatt volt).⁵ A minimálbér-emelési intézkedések a feszes munkaerőpiaci környezetben várhatóan hozzájárulnak a tőke reallokáció gyorsulásához azzal, hogy az inaktív és/vagy alacsony hatékonysággal termelő cégek kilépnek a piacról, azonban további piactisztító intézkedésekre lehet szükség. A benyújtott csődkérelmek száma országosan alacsonynak tekinthető, és 2010 óta folyamatosan

csökken. Másfelől kedvező, hogy a sikeres, azaz a hitelezőkkel kötött egyezséggel záruló csődeljárások aránya magas, 2017-ben 49 százalék volt. Ennek ellenére a nemzetközi benchmarkok alapján számos tennivaló maradt. A Világbank felmérése alapján a vagyonkimentési arány 44 százalék, ami elmarad az OECD magas jövedelmű országainak átlagától (71 százalék). Mind az eljárások hossza, mind az eljárások költsége magasabb Magyarországon, mind az OECD legmagasabb fejlettségű államainak átlaga. A csődeljárásokra vonatkozó szabályozásnak tehát célul kell kitűznie, hogy a pénzügyi nehézségekkel küzdő vállalkozások (adós) időben megvalósított szerkezetátalakítása, reorganizációja csődhelyzet esetén is valódi lehetőséget teremtsen a talpra állásra.

Javasolt intézkedések

(5) Felvásárlások és fúziók elősegítése: Számításaink alapján a mérethatékonyság miatt egy átlagos kisvállalat 80 százalékkal, egy átlagos középvállalat pedig 230 százalékkal termelékenyebb, mint egy mikrovállalat. A mérethatékonyság elérése ösztönözhető felvásárlások és fúziók elősegítése révén. Ennek érdekében a kormányzatnak szükséges megvizsgálnia a lehetséges eszközöket, hogy a jelenlegi, nem hatékony vállalatszerkezet egy mérethatékonyabb és ezáltal termelékenyebb szerkezet felé tolódjon el. Ehhez olyan jogi háttér szükséges, amely elősegíti a kis- és középvállalati tranzakciókat, illetve olyan szabályzási környezet, amely elősegíti a tranzakciós finanszírozás elérhetőségét a kisvállalatok számára, illetve a finanszírozás költségeinek csökkenését. Fontos kiemelni, hogy a kérdéskör nem csupán jogi terület, hanem legalább ilyen fontos lenne a vállalati ökoszisztéma építése és az inspiráló vállalkozói környezet támogatása. Abban az esetben ugyanis, ha a fúzió szándéka megvan az érintett társaságoknál, számos jogi megoldás közül választhatnak (összeolvadás, részesedésvásárlás, összehangolt magatartásra irányuló együttműködési megállapodás, eszközök és kötelezettségek átvétele szerződésátruházással stb.). Így részben nem gazdasági tényezők (kapcsolatok, intézményrendszerbe vetett bizalom stb.) javíthatják a kkv szektor hatékonyságát.

⁴ Az inaktív, vagy más néven zombi vállalkozás olyan vállalkozás, amely nem tudja törleszteni adósságait, illetve hosszabb időtávon képtelen a gazdaságos működésre, ugyanakkor ennek ellenére még nem szűnt meg.

⁵ A jelenség mindazonáltal nem csupán hazánkban mutatkozik, az OECD felmérései szerint a többi tagjai esetén szintén nőtt a zombi vállalatok száma a válság utáni években.

(6) Felszámolási eljárások egyszerűsítésére, gyorsítására azért van szükség, mert a csődeljárási szabályok szigorúsága és az eljárás hossza jelentősen visszavetik a vállalkozói kedvet. Ennek keretében szükség lehet a személyes vagyoni felelősség mértékének felülvizsgálatára annak érdekében, hogy az támogassa a vállalkozói kedvet, de még ne akadályozza a tisztességes működést. Magyarország Észtorozággal együtt jelenleg az egyik legszigorúbb szabállyal rendelkezik az OECD-ben. A csődvédelem maximális hossza, illetve az 5 éves mentesítési idő⁶ is magasnak számít nemzetközi összevetésben.⁷

A csődeljárás hatékonyságát jelentősen növelni lehet megfelelő jelzőrendszer kialakításával a csődközei helyzetekre. Akár a hitelezőnek, akár az adósnak lehetőséget kell teremteni arra, hogy szabályozott keretek közötti reorganizációt kezdeményezzenek, amennyiben annak megvalósítására még reális esély van a vállalkozás pénzügyi adatai alapján.

Szintén hatékonyságnövelő hatása lehet, amennyiben az adósnak a maga által kezdeményezett eljárásban már az eljárás kezdetén rendelkezésre áll egy (saját maga vagy általa megbízott szakértő által előkészített) **reorganizációs terv**, amely nem csak a helyzetét elemzi, de megalapozott megoldási javaslatokat is tesz, és ezt már a csődkérelemmel együtt be kellene nyújtania. Mindez lehetőséget ad az adós tulajdonosának és menedzsmenájének is a helyzetfelmérésre és megoldási lehetőségek végiggondolására. A reorganizációs tervvel kapcsolatban célszerű lehet a **hitelezők mozgásterének bővítését célzó megoldások kidolgozása** a jogalkotás során. Annak a lehetőségét is javasolt biztosítani, hogy a reorganizációs tervet a hitelezők véleményezhessék, arra eltérő tartalmú javaslatokat tehessenek, akár a teljes átalakításra vonatkozóan is. Abban az esetben pedig, ha a reorganizációs tervet minden hitelező támogatja, indokolt lehet rövidebb idejű, egyszerűsített eljárási szabályokat alkalmazni.

Célszerű lenne jogszabályi szinten meghatározni a reorganizációs tervekkel szembeni követelményrendszert, ideérve az alkalmazható restrukturálási eszközökre vonatkozó részletszabályok kidolgozását is. Ezen intézkedések hozzájárulnának a tervek szakmai színvonalának növeléséhez, amely lényegesen elősegíti a reorganizációs folyamatokat.

A reorganizációs tervek rendszerint követelés-elengedési, részlet-, vagy halasztott fizetési megoldásokat tartalmaznak csupán, holott a jogszabály most is lehetővé teszi **egyéb eszközök alkalmazását, ideértve a követelés fejében történő részesedésszerzést, illetve az ún. mentőfinanszírozás nyújtását is.** A követelés fejében történő részesedésszerzés alkalmazását gyakran blokkolják az adós társaság tulajdonosai, még olyan esetben is, amelyben a társaság működéséhez kapcsolódó, kellő szakértelemmel rendelkező hitelező szerezne tagsági jogokat. Javasolt megvizsgálni annak a lehetőségét, hogy az adós cég tulajdonosai a jelenlegi szabályoknál csak szűkebb körben tehessék ezt. Az adós a fizetési nehézségeit áthidaló pénzügyi megoldások segítségével (legyen az akár hitelező, akár új finanszírozó által nyújtott) könnyebben tud kilábalni adósságaiból. Fizetési nehézségekkel küzdő, csődeljárás alatt álló vállalkozás azonban még nehezebben jut külső forrásokhoz. Tehát az ilyen finanszírozást nyújtók ösztönzésével az átmeneti nehézségekkel küzdő életképes vállalkozások kisebb arányban kerülhetnének megszüntetésre (például az új finanszírozásból eredő követelés privilegizálttá nyilvánításával egy esetleges felszámolási eljárás során).

A fizetéseképtelenségi ügyekben (a felszámolás mellett a reorganizációra irányuló eljárás is idetartozik) **eljáró bíróságok jogosítványainak erősítése nagymértékben hozzájárulhat az eljárások gyorsításához,** illetve az esetleges csalárd, időhúzó magatartások kiszűréséhez. Ebben fizetéseképtelenségi szakértők támogathatják a bíróság munkáját. A bírói kar továbbképzése (speciális üzleti számviteli képzések), fizetéseképtelenségi kérdésekkel kapcsolatos ismereteik specializálása szintén növelheti az eljárások eredményességét.

Az adós fizetéseképtelensége megállapítását elodázó eljárási cselekményeinek lehetőségét (pl. a kezdeményező hitelező korábban nem vitatott követelésének vitatása) minimalizáló rendelkezésekkel elkerülhető, hogy csalárd módon hátráltassa a vele szemben fennálló hitelezői igények kielégítését.

Az adós folyamatban lévő peres eljárásai a felszámolási eljárások elhúzódásához vezethetnek, mivel azok lezárásáig a felszámolási eljárás sem zárható le. Ezen perek elbírálására vonatkozó **határidők rövidítése** gyorsíthatja a folyamatot. Az is javíthatja az időhatékonyságot, amennyiben

⁶ A cégek vezető tisztségviselőivel szemben jelenleg meglehetősen szigorú eltiltási szabályok vannak érvényben abban az esetben, ha a cég teljes vagyonihiányára tekintettel törésre kerül vagy ha a kénysztörlési eljárás felszámolási eljárásba fordul át. Az öt éves eltiltási idő európai viszonylatban meglehetősen hosszúnak számít, ugyanakkor a tapasztalatok azt mutatják, hogy valódi elrettentő erővel nem bír ez a szabály. Az eltiltási idő mérsékelt csökkentése megtartaná szankciós jellegét, ugyanakkor lehetőséget teremtene a becsületes vállalkozók újratekésítéséhez.

⁷ Bár az eljárások átlagosan két éves időtartama megfelel az uniós átlagnak, a biztosított hitelezők megtérülési aránya csupán 43 százalék fizetéseképtelenségi eljárásban, szemben a 65 százalékos európai átlaggal. Pénzügyi nehézségek esetén a leggyakoribb kimenetel az adott cég felszámolása, a növekvő számú felszámolási eljárások közül pedig egyre magasabb a három éven túl befejeződő felszámolások aránya (2017-ben 14 százalékuk volt három éven túli) (OBH adatok).

a felszámolási eljárás megindulását követően ezeket a **pe-reket a fizetésektelenségi ügyben eljáró bíróságok folytatnák le.**

Javasolt a felszámoló számára egyértelmű törvényi határidőt tűzni a vagyontárgyak értékesítésére annak érdekében, hogy az eljárás várható időtartama és így a várható megtérülés ideje is egyértelműbben meghatározható legyen a hitelezők számára. Ez szintén növelné az eljárás transzparenciáját.

Az intézkedések révén elsősorban az innovatív szegmensekben élénkülhet a cégalapítási kedv. Másrészt a felszámolási eljárások gyorsításával segíthető a tőke gyors reallokációja termelékenyebb szegmensek felé.

(7) 2 éves osztalékadó-elengedés, ha a vállalat élén generációváltás történik: A generációváltások támogatása a családi vállalkozások élén azért vált szükségessé, mert becsléseink alapján 53 ezer vállalkozás vezetője lesz nyugdíjas

korú a következő 1-5 évben. A kiöregedés a vállalkozások nagyjából ötödét érintheti. Ezek a vállalkozások döntően a mezőgazdaságban vannak, így a **kistérségek fokozottan veszélyeztetettek ebből a szempontból.** A generációváltás előtt állók a legtöbb esetben családon belül szeretnék tartani a cégüket, ugyanakkor problémát okoz, hogy a fiatalok szakmailag nem tartják elég érdekesnek a folytatást, vagy nem tartják elég jövedelmezőnek a tevékenységet. Az **osztalékadó 2 éves elengedése** segíthetné azt, hogy a generációváltással elindulhasson egy új termelési/értékesítési modell, és hogy az átmeneti időszakban a tulajdonosi jövedelmek ne csökkenjenek. A kedvezményt pozitív adóalap mellett lehetne igénybe venni, ami biztosítja azt, hogy a hatékony vállalatokhoz jussanak el a támogatások. A generációváltás megtörténtét érdemes a tulajdonosok átlagéletkorának bizonyos mértékű csökkenéséhez kötni (pl. 30 százalékos csökkenés az átlagéletkorban). A generációváltás támogatása ezen felül javasolt egyéb szoft tényezők révén is (mentorálás, tanácsadás, közvetítő intézmények, bizalomépítés az intézményrendszer iránt).

3.3. A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK VERSENYKÉPESSÉGÉNEK JAVÍTÁSA CÉLZOTT INTÉZKEDÉSEK ÉS HÁLÓZATOSODÁS RÉVÉN

- (8) A kkv-k innovációs menedzsment kapacitásának növelése nonprofit tanácsadó központ létrehozásával
- (9) Klaszterek működésének a támogatása
- (10) Klaszterek és egyéb hálózatosodási formák létrejöttének támogatása
- (11) Állami programok, lehetőségek széles körű kommunikációja
- (12) Mentorhálózatok működésének támogatása

Helyzetértékelés

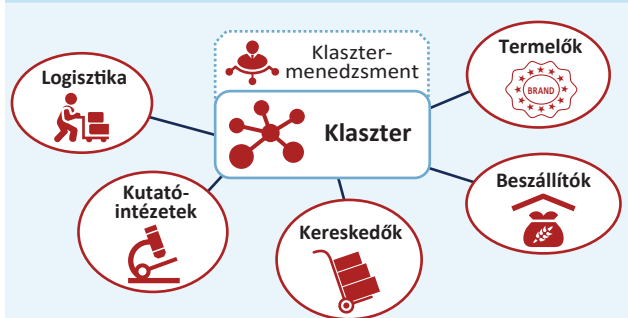
A jelenlegi fejlesztéspolitikai rendszerben a vállalatok kapacitásbővítési igényeikre általában úgy tudnak pályázni, hogy semmilyen együttműködési formát nem kell felmutatniuk.⁸ Ezáltal növekszik a vissza nem térítendő források elaprózódásának veszélye, hiszen az **egyes támogatások csak egy-egy vállalat falain belül hasznosulnak, nincsen tovagyűrűző hatás.** Erre válaszolva egyes uniós központi programok, mint a Horizont 2020, vagy a kkv-k fejlesztéseit támogató COSME konzorciumi formában megvalósuló projekteket támogatnak.

Szerte a világon, a vállalatok (és kutatóintézetek) közötti együttműködések finanszírozása egyre gyakoribb az ún. klasztereken keresztül, melyre számos jó nemzetközi példát találunk (pl. Canada Innovation Superclusters Initiative, Growth Centres Australia, USA Regional Innovation Clusters). A klaszterek hatékony módjai a kkv-k, nagyvállalatok, kutatóintézetek együttműködéséből fakadó méretgazdaságossági előnyök kihasználásának, illetve az innovációs potenciál becsatornázásának. A klaszterek nemzetközi és innovációs fókuszúak és valamennyi ágazatban, sőt ágazatok között megvalósíthatók. A klaszterek tagjai általában a teljes termelési vertikumot lefedik, ennek megfelelően tagjai a klaszter magtevékenységét végző cégeken kívül kutatóintézetek, beszállítók, kereskedők, szállítók, raktározók, stb.

A klaszterek nemzetközi szempontból is értelmezhető méretűek, így érvényesülhetnek bizonyos méretgazdasági hatások, amelyek emelik a termelékenységet. A klasztereket menedzsment irányítja, amely koordinálja a tagok közös erőfeszítéseit.

Klaszterek programjainak finanszírozására Magyarországon jelenleg is léteznek elérhető források, azonban ezekre kevés kereslet mutatkozik.⁹ Ennek fő oka lehet, hogy a vállalatok általában önállóan is tudnak pályázni vagy hitelhez jutni, így

3.2. ábra
Egy klaszter sematikus ábrázolása

Forrás: MNB.

nem kényszerülnek bele az együttműködésekbe. Magyarországon ma nagyságrendileg 180 klaszter működik 28 különböző területen, amelyből 25 rendelkezik a legmagasabb akkreditált innovációs klaszter minősítéssel.¹⁰

Az együttműködések erőteljesebb finanszírozásán kívül fontos, hogy a nem innovatív szegmensek fogékonyabbá váljanak az innováció iránt. Ezt demonstrációs mintaprogramok, tudásközpontok segíthetik.

Javasolt intézkedések

(8) Javasoljuk a kkv-k innovációs menedzsment kapacitásának növelését üzleti megközelítéssel végző nonprofit tanácsadó központ létrehozását. Ennek mintája lehet az „Innovate UK” ügynökség, mely közel 10 éve alakult annak érdekében, hogy a versenyszférát megjárta szakemberekkel segítsenek innovációs tevékenységeket generálni a kkv szektorban. Fő tevékenysége, hogy vállalatokat köt össze partnerekkel, fogyasztókkal és befektetőkkel, valamint állami támogatást ad a kutatóintézetek és vállalatok között megvalósuló projektekhez. Egy ilyen intézményrendszer legjobb megvalósítási formája az, ha ágazatonként jön létre, hiszen

⁸ Ez alól kivételt képeznek a nagyvállalatok, melyek csak úgy támogathatók uniós forrásokból (GINOP 1), hogy ha a projekt eredményéből kkv-k részesülnek.

⁹ A klaszterek működésének finanszírozására kiírt GINOP-1.3.2-15 „Professzionális klaszterszervezetek minőségi szolgáltatás-nyújtásának támogatása” konstrukció kezdetekben 2 milliárdos kerete 7 milliárdosra lett megemelve 2017-ben, majd 2018-ra 1 milliárdra csökkentették le.

¹⁰ Pénzügyminisztérium (2018): Klaszterfejlesztés kereső térkép. Letöltve: 2018.06.08

így biztosítható a specializált szaktudás terjedése. Tudásközpont már létezik itthon az építőiparban, azonban itt is szükséges lenne kibővíteni a szolgáltatást kkv tanácsadásra is.

(9) Klaszterek működésének támogatása: Javaslatunk, hogy a jövő gazdaságfejlesztési rendszere a klaszterek köré épüljön úgy, hogy valamennyi gazdaságfejlesztési témájú állami támogatásnál jelentős előnyt élvezzenek a klaszter formában megvalósuló projektek. Folytatva a jelenlegi rendszert, a klaszterek működésének támogatása lineáris rendszerben valósulhatna meg: 1. a különböző iparági vagy területi szereplők klaszterré válása klasztermenedzsment létesítésével (induló klaszter fázis), 2. a klaszterek közös projektjei, közös beruházások (fejlődő klaszter), 3. profi menedzsmenttel rendelkező, K+F+I tevékenységekkel rendelkező klaszter (akkreditált klaszter).

(10) Klaszterek és egyéb hálózatosodási formák létrejöttének támogatása: Kisebb vállalatok esetében célravezető lehetnek a kevésbé szervezett, ugyanakkor a tudásmegosztás szempontjából nem kevésbé fontos szövetségek, szövetkezetek is. A szövetkezetek, szövetségek és egyéb társulási formák szakmai programjainak támogatására kiírt kisösszegű egyszerűsített pályázat ösztönözheti az együttműködési hajlandóságot főként a legkisebb vállalkozásoknál (1-9 fő). Az ettől nagyobb vállalkozások méretükből fakadóan már a klasztertámogatási rendszeren keresztül tudnának állami támogatást élvezni.

(11) Állami programok, lehetőségek széles körű kommunikációja alapjaiban meghatározza a fejlesztéspolitika

sikerességét. Az uniós pályázati lehetőségek széles körben ismertek, ugyanakkor a kisebb volumenű programokról már kevésbé értesültek a cégek. A termelékenység növelés legfontosabb eleme a vállalkozói kultúra javítása lehet szemléletformáló programok és modern vállalatirányítási technológiák bevezetésének támogatása révén. Az „Ipar 4.0 Mintagyárak” és hasonló, más szegmensekben létrejövő demonstrációs programoknak érdemi szerepe lehet a jövőben. A későbbiekben a demonstrációs programok tudásközponttá fejlesztése célravezető lehet (például a már említett Ipar 4.0 mintaprogram esetében ez kimondott cél 2019 közepére).

(12) Mentorhálózatok működésének támogatása: A mentorhálózatok hatékony módjai a tudástranszfernek. Egy jelenleg is létező magyarországi mentorprogram résztvevői úgy nyilatkoztak, hogy a mentorálásnak köszönhetően a cégük 30 százalékkal növelte árbevételét és stabilitását. A mentorprogramok hasznosságát a magyar kormány is elismeri, ugyanis EU-s forrásból 3,3 milliárd forinttal támogatja a mentorálást különösen a női, a fiatal, a generációváltással szembenéző, a beszállítóvá válás, vagy a külpiacra lépés előtt álló vállalkozások számára. Az állami konzorcium 500 vállalkozás mentorálását tűzte ki célul 2020 végéig, azonban ennél jóval nagyobb a célcsoport, így további forrásokra lehet szükség. **A jelenlegi program kibővítését javasoljuk a következő uniós ciklusra vonatkozóan különös figyelemmel arra, hogy minden magyarországi felsőoktatási intézményben elérhető legyen a mentorálási program.**

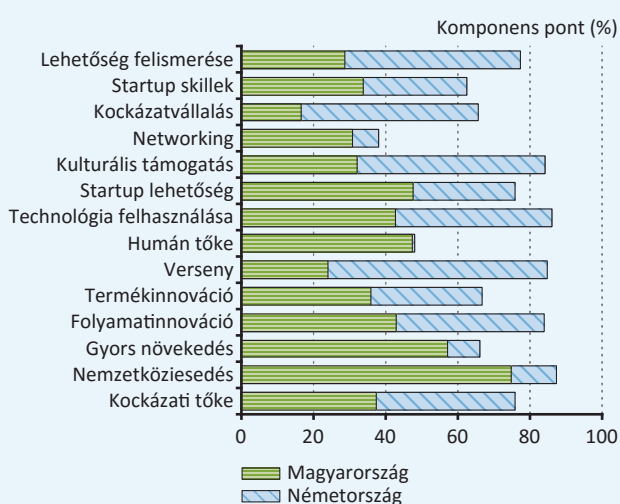
3.4. INSPIRÁLÓ VÁLLALKOZÓ KÖRNYEZET

- (13) Fiatal és női vállalkozók számára kedvezőbb pályázati és hitelfelvételi lehetőségek biztosítása
- (14) Nagyvárosi co-working irodák számának emelése
- (15) Nagyvállalatok által szponzorált akcelátorok számának növelése
- (16) Egyetemi inkubátorok és spinoffok támogatása
- (17) Releváns startup konferenciák, meetupok szervezése és támogatása
- (18) A kezdő vállalkozók első három évében társasági adó mentesség

Helyzetértékelés

A magyar vállalatok innovációs hajlamuk alapján három csoportba sorolhatók. **A vállalatok ötöde folytat innovációs tevékenységeket (21 százalék), más részük innoválna, de valamiért nem tud (8 százalék), és a többségük sajnos nem is lát okot az innovációra (71 százalék).** A kkv-k innovációhoz való heterogén viszonyulása miatt differenciált megközelítés javasolt. A legnagyobb kihívást a vállalkozói attitűdök javítása jelenti (3.3. ábra).

3.3. ábra
Magyarország vállalkozói attitűdjének dimenziói (2018)

Forrás: Global Entrepreneurship Index, 2018.

A kezdő vállalkozások általában az innovatív szegmensbe tartoznak. Jellemző rájuk azonban, hogy még nem rendelkeznek a megfelelő vezetői készségekkel ahhoz, hogy sikeresek legyenek a piacon. A korai fázisú innovatív vállalkozások (startupok) 90 százaléka nem éli meg a harmadik születésnapját (Marner és szerzőtársai, 2011). Emiatt nem csak finanszírozási forrást szükséges biztosítani a cégeknek, hanem képzési lehetőséget és kapcsolati tőkét is.

Ehhez a szakpolitikának folyamatos együttműködésre kell törekednie az érintettekkel. Magyarországon történt már erre irányuló munka a szakmai szervezetek, minisztériumok

finanszírozó intézmények részvételével, így a korábbi jó példák segíthetnek tovább az építkezést (Runway 2.0.2.0, Magyarország Digitális Startup stratégiája).

Javasolt intézkedések

(13) Fiatal és női vállalkozók számára kedvezőbb pályázati és hitelfelvételi lehetőségek biztosításának hatására növekedhet a nők szülés utáni munkába állásának hajlandósága, valamint a termelékenység is. Magyarországon a nem alkalmazott jogviszonyban dolgozó nők kb. fele annyian vannak, mint férfi társaik, így jelentős termelékenységi tartalék azonosítható a nők vállalkozóvá válásának támogatásában. A női vállalkozók átlagban képzettebbek a férfi vállalkozóknál. Az információhoz és finanszírozási forrásokhoz való hozzáférés mellett fontos kérdés, hogy a nőknek gyakran nehézséget okoz a családi élet és a munka összeegyeztetése, amin egyértelműen segíthet a bölcsődei és óvodai szolgáltatások javítása.

(14) Nagyvárosi co-working irodák számának emelése: Az innovatív korai szakaszban lévő vállalkozókra jellemző, hogy otthonról dolgoznak, és az üzleti megbeszéléseket egy csendesebb kávézóban bonyolítják, azonban ez a megoldás nem való mindenkinek. Ennek egyik vetülete a magánélet és a munka összeférhetetlensége. Emellett fontos szempont az is, hogy a vállalkozások kezdeti fázisában a kapcsolati tőke érdemi hatással van a vállalkozás fejlődésére. Ezekre az igényekre nyújtanak jó megoldást a nagyvárosi co-working irodák. Budapesten már piaci alapon működik számos ilyen helyszín, ugyanakkor a globális felmérések azt mutatják, hogy például a digitális nomádok miatt továbbra is magas marad az igény az ilyen megoldások iránt és nem csak a fővárosokban (Global Coworking Survey, 2018). **Az elsősorban vidéki önkormányzatok épületgazdálkodási tervezésénél kiemelt szempontként javasoljuk a co-working irodák létesítésének lehetőségét mérlegelni.**

(15) Nagyvállalatok által szponzorált akcelátorok számának növelése: Az akcelátor programok vonzó tulajdonsága, hogy mentori támogatást nyújtanak, valamint segítenek abban, hogy a potenciális befektetők előtt megjelenhessenek ezek a cégek. Az akcelátorok gyakorlatilag lehetőséget

biztosítanak arra, hogy a kezdeti fázisban lévő innovatív vállalkozások üzleti tervei finomodjanak. Ma már egyre több nagyvállalat is indít ilyen programokat (pl. Antenna Hungária, Telenor, OTP). A cél az, hogy a nagyvállalatoktól érkező tudásanyag egy része átgyűrűzzön az innovatív kisvállalkozásokhoz. Az állam segítheti ezt a folyamatot például azzal, ha a nagyvállalati akcelátor programban résztvevő vállalkozások számára védett jogi környezetet biztosít (regulatory sandbox). Az MNB már jelenleg is alkalmazza fintech területen az eszközt.¹¹ Ezen felül a nemzetközi életbe is szükséges integrálni a létező akcelátorokat.

(16) Az egyetemi inkubátorok és spinoffok támogatása növelheti a vállalkozói ötletek arányát és a cégalapítási hajlandóságot. Jelenleg ugyanis az látszik, hogy bár a magyar egyetemisták többsége inkább lenne vállalkozó, mint alkalmazott, csak 17 százalékuk rendelkezik kiforrott tervvel. Ezen felül számos hallgató úgy ítéli meg, hogy amennyiben szüksége lenne kapcsolati tőkére, nem tudná azt megkapni. Az egyetemi inkubátorok támogatására már jelenleg is létezik példa a magyar gazdaságfejlesztési rendszerben, ugyanakkor döntően továbbra is egyetemen kívüli inkubátorok kapnak állami támogatást. A hallgatók igényei azonban jól láthatóan még a preinkubációs fázisba esnek (ötletkeltetés, koncepció, cégalapítás). Emiatt felértékelődik az egyetemi mentori szolgáltatások szerepe. A felsőoktatásban részt vevő hallgatók vállalkozási hajlandóságának növelése érdekében javasoljuk az egyetemi spinoffok (kutatóhelyek szellemi eredményeinek felhasználására épülő vállalkozások) népszerűsítését. Javasoljuk továbbá olyan rendezvények támogatását, amelyen több képzési területről is részt

vesznek hallgatók. Számos esetben ugyanis az innovációs folyamat megkezdéséhez szükséges alapötlet teljesen más témakörből származik, mint ami annak későbbi hasznosulási területe lesz.

(17) Releváns startup konferenciák, meetupok szervezése és támogatása: Az informális csatornákon keresztül szerveződő startup világ számos esetben nem igényel állami támogatást a kapcsolatépítéshez, ugyanakkor lehetnek olyan esetek, amikor az igények meghaladhatják egy-egy szervező anyagi lehetőségeit. Tipikusan ilyenek lehetnek a külföldi előadók/partnerek részvételével tartott meetupok. Akár egy kisebb összegű állami programmal is sokat javulhatna a hazai startup világ nemzetközi megjelenése.

(18) A kezdő vállalkozók első három évében társasági adó mentesség: Számos nemzetközi példa létezik arra, hogy a kezdő vállalkozások indulásuknál nem adóznak, vagy jelentős kedvezmények mellett teszik meg azt. Az Egyesült Államokban a „Startup NY” csomag részeként 10 évig számos adó alól mentesülnek a cégek, Észtországban csak akkor adóznak a vállalatok, ha osztalékot is fizetnek. Szingapúrban csak az első 100 ezer dolláros profit elérése után adóznak az innovatív kezdő vállalkozások. Az első 2-3 évben érvényes adómentesség érdemben javítaná a vállalkozói kedvet és biztosíthatná, hogy a kezdő vállalkozás kizárólag az üzletmenetére koncentrálhasson. Ezen felül javulhatna a kezdő vállalkozások túlélési rátája is. A javaslat jelentős adójogi tervezést igényel annak érdekében, hogy csak a valóban új, életpályájukat most kezdő cégek vehessék igénybe.

¹¹ <https://www.mnb.hu/letoltes/innovationhub-tajekoztato.pdf>

3.5. KÉPZETT HUMÁN TŐKE A KISVÁLLALATOKBAN

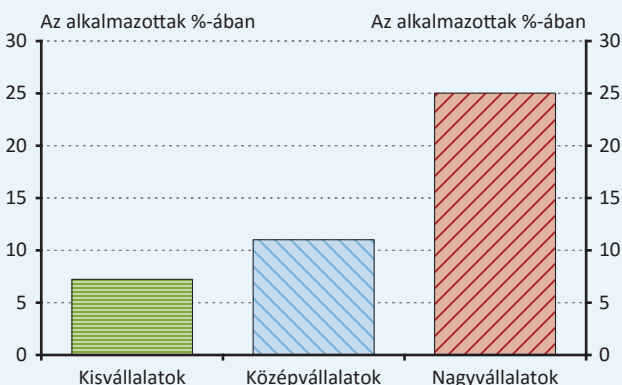
- (19) A szociális hozzájárulási adó további mérséklése csak kkv körben
 (20) Stratégiai partnerségi megállapodások innovatív kkv-kkal
 (21) Eredménycélokhoz kötött digitális kurzusok

Helyzetértékelés

A kis- és középvállalkozások számára a bérkiadások **nagyobb terhet jelentenek, mint a nagyvállalatoknak.** Egyrészt ezen vállalkozások általában munkaintenzívebbek, mint a nagyok, másrészt alacsonyabb a termelékenységük. Mégsem fizethetnek számottevően alacsonyabb bért a képzett munkaerőnek, mert egy és ugyanazon munkaerőpiacon versenyeznek a munkaerőért, mint a nagyvállalatok. A nagyvállalati szegmens ráadásul érdemben több társasági adókedvezményt tud érvényesíteni, mint a kkv szektor, ezzel további előnyt szerezve a munkaerőpiacon. A NAV adatai szerint a nagyvállalatok 2018-ban (2017-es adóbevallásuk alapján) a társasági adókedvezmények több, mint 60 százalékát hívták le, miközben foglalkoztatási súlyuk csak 29 százalékos.

A kkv szegmens csak úgy tud versenyképessé válni, ha **fogékonyabbá válik a tudásra.** Ezt a változást a vállalati képzések számának növelése is segítheti, amit a technológia és digitalizáció okozta kihívások is sürgetnek. A magyar kisvállalatok alkalmazottainak mindössze 11 százaléka, a középvállalatok alkalmazottainak 14 százaléka jár továbbképzésre, míg a nagyvállalatoknál ez az arány jóval nagyobb, 28 százalék (3.4. ábra).

3.4. ábra
A szakmai képzésben résztvevők aránya (2015)

Megjegyzés: Teljes munkaidőben foglalkoztatottak. Az ábra a résztvevők arányát mutatja az alkalmazottak százalékában.

Forrás: Eurostat.

Javasolt intézkedések

(19) A szociális hozzájárulási adó további mérséklése csak kkv körben: A kkv szektor növekedésének korlátja, hogy amíg nem érik el a – gyakran külföldi tulajdonú – nagyvállalatok termelékenységi szintjét, addig nem tudnak munkavállalóikat azokkal azonos bért adni és így a legjobb munkavállalókat alkalmazni. Növeli ennek jelentőségét az EU nyitott munkaerőpiacából eredő kihívás is. Több adóforma jött létre 2010 után célzottan a kisvállalatok részére (KATA, KIVA), ami részben a fentiek kompenzálására hivatott, azonban a kkv-k jelentős része továbbra is a hagyományos adózási formák között működik. Annak érdekében, hogy e vállalatok munkaerőpiaci versenyképessége növekedjen, javasoljuk a munkát terhelő közterhek célzott csökkentését a kis- és középvállalkozásoknál.

(2) Stratégiai partnerségi megállapodások innovatív kkv-kkal: Az egyedi jogcímen adott kormányzati támogatások kevés kivételtől eltekintve kizárólag nagyvállalatokat támogattak. Sok esetben ezek a támogatások létszámfejlesztéshez voltak kötve, ezáltal előnybe hozva a nagyvállalatokat a munkaerőpiacon a kkv-kkal szemben, hiszen a támogatások akár 2-3 évre (nem ritka esetben 5 évre) előre kifizették a beruházás által létesített munkahelyek bérköltségét.¹² Például egy tapasztalt fejlesztő bérét az innovatív kkv szektornak is ki kell gazdálkodnia, miközben egyedi támogatásra alig van esélye. Emiatt javasolt, hogy a Kormány egyedi alapon mérlegelt stratégiai megállapodásokat kössön azokkal a kkv-kkal, amelyek éltechnológiát képviselnek Magyarországon. A megállapodásokat a beruházásösztönzési célelőírányzat finanszírozhatná.

(21) Eredménycélokhoz kötött digitális kurzusok: A képzettségi szint emelését érdemben segítheti, ha a vállalkozók számára olyan lehetőségek lennének elérhetőek, amelyek munkaidőn kívül, rugalmasan biztosítják a továbbképzési lehetőségeket. A képzési tananyagok nem a lexikális tudás fejlesztésére kell koncentrálnia, hanem a számos iparágban átívelő készségekre (kreativitás, gondolkodás, informatikai készségek stb.). Egy sztenderdizált, eredménycélokhoz kötött digitális kurzus rendszer összehasonlíthatóvá tenné a munkavállalók készségeit, ami a termelékenység emelése mellett segítheti a munkaerő eredményesebb allokációját is.

¹² 2004 és 2018 között egy leendő foglalkoztatottra (folyó áron) átlagban 6 millió forintnyi támogatás jutott, ami az időszak egészére kalkulált feldolgozóipari átlagbérrrel nagyjából 3 éves bruttó bérnek feleltethető meg.

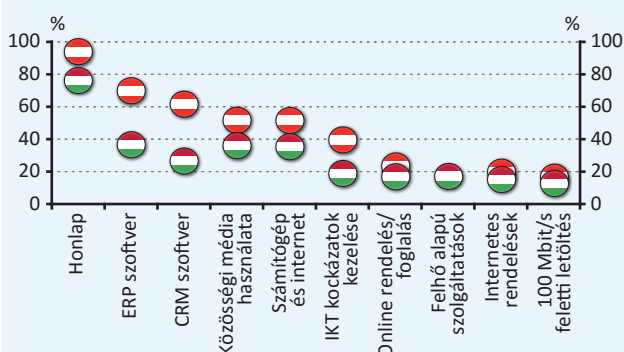
3.6. A MODERN KORBAN VERSENYKÉPES KKV SZEKTOR TÁMOGATÁSA

- (22) Kötelező vállalati honlap
- (23) Vidéki digitális infrastruktúra fejlesztése
- (24) IKT kockázatok kezelésére vonatkozó szabályok szigorítása
- (25) Neumann János Alap a vállalkozások IKT fejlesztéseinek támogatására
- (26) Uniós támogatások szempontrendszerének súlyozása a tudásintenzív ipari szolgáltatások felé

Helyzetértékelés

A globális trendek egyértelműen abba az irányba mutatnak, hogy a digitalizációt nem fogják tudni megkerülni a vállalkozások. Ennek ellenére a hazai kkv-k jellemzően keveset fektetnek be a digitális technológiákba. Ezzel szemben a vezető digitális technológiák (ERP, CRM, felhőszolgáltatások) országhatáron belül már elterjedtek a nagyvállalatok körében. Az infrastruktúra tekintetében főként vidéken szükséges további fejlesztéseket megvalósítani, míg országosan a legfontosabb feladat a digitális írástudatlanság csökkentése lehet.

3.5. ábra
Fejlett technológiát használó középvállalatok aránya (2015)

Forrás: Eurostat.

Fontos látni azt is, hogy bár a legtöbb vállalkozásban használnak számítógépet a termelésben, jellemzően semmilyen informatikai kockázati intézkedést nem alkalmaznak. Ez amellet, hogy kockázatos a vállalat termelésére nézve, nemzetgazdasági szintű problémákat is okozhat.

A technológiák adaptációján kívül szükséges a technológiák előállítására is megfelelő választ adnia a szakpolitikának. A jelenlegi uniós ciklusban a Kormány vállalta, hogy gazdaságfejlesztési forrásainak 60 százalékát vállalkozásfejlesztésre allokálja (Partnerségi Megállapodás, 2014). A technológiai fókusz azonban csak közvetetten jelenik meg a támogatáspolitikában. Specializált technológiai intézmények,

dedikált pályázati források, valamint a klaszterek támogatása is segíthetnek abban, hogy erősödjön a technológiai fókusz a jövőben.

Javasolt intézkedések

(22) Kötelező vállalati honlap: Magyarországon ma minden negyedik vállalatnak nincsen honlapja. Ez egyrészt piaci hatékonysági probléma (partnerek felkutatása), másrészt átláthatósági is. Ma már számos ingyenes weblapépítő alkalmazás érhető el, amelyet mindenféle informatikai szak tudás nélkül is lehet használni. A cégbejegyzéshez, illetve nyilvántartásban maradáshoz (adószámhoz) feltételként előírt vállalati honlap, vagy közösségi platformon készített oldal emelhetné a cégek láthatóságát.

(23) Vidéken számos helyen szükséges befektetni a digitális infrastruktúrába. A szupergyors (100 mbit/s feletti) internethozzáférés egyedül történő kiépítése nem gazdaságos megoldás a vállalatoknak. A hálózati szolgáltatóknak csak egy bizonyos kritikus tömeg elérése után éri meg a hálózat kiépítése. Egy brit mintára megvalósuló voucher program, ahol a támogatást közvetlenül a vállalkozások kaphatnák segíthetne abban, hogy növekedjen a szupergyors internet iránti igény, ezáltal addicionális beruházásokat biztosítva. A vállalatok közvetlen támogatása segíthet abban, hogy a vállalatok megversenyeztessék az egyes szolgáltatókat, így a lehető leggazdaságosabb forráshasznosulást eredményezve. Brit számítások alapján egy ilyen programra elköltött összeg kb. nyolcszorosan térült meg (Dept. for Culture, Media and Sports, 2017). A gyorsabb hozzáféréssel lehetővé válik az is, hogy a magasabb hozzáadott értékű folyamatokhoz (felhő szolgáltatások) is hozzáférjenek a vállalatok.

(24) IKT kockázatok kezelésére vonatkozó szabályok szigorítása: Egy 2018-as kutatás eredménye alapján minden negyedik kkv költött az elmúlt egy évben informatikai fejlesztésre, ugyanakkor csak minden ötödik vezető tartja komoly veszélynek, hogy eszközeit támadás éri. Ez annak ellenére van így, hogy manapság már ingyenes védelmi szoftverek is elérhetőek, amelyek segíthetnek kezelni ezeket

a kockázatokat.¹³ E tekintetben szükséges megvizsgálni annak a lehetőségét, hogy a szakpolitika miként tudná ösztönözni a kkv-k IT biztonsági beszerzéseit, akár szabályozói eszközökkel is.

(25) Neumann János Alap a vállalkozások IKT fejlesztéseinek támogatására: Az IKT eszközök használata elsősorban szemléletformálási kérdés, amire már jelenleg is létezik állami támogatású program. Az igényt mutatja az is, hogy a program kezdeti 2 milliárdos kerete 4,6 milliárd forintra emelkedett 2018-ban. A jövőben egy célzott állami alap elsősorban a már meglévő technológiák (ERP, CRM szoftverek, felhő szolgáltatások stb.) adaptálását támogathatná szemléletformálással, oktatással és beruházási kerettel.

(26) Uniós támogatások szempontrendszerének súlyozása a tudásintenzív ipari szolgáltatások felé: A kormányzati politikák világszerte hagyományosan kiemelt ágazatokban gondolkodnak. A modern gazdaságfejlesztésben azonban inkább a kevert, illetve horizontális megközelítések dominálnak, ugyanis a vállalatok, illetve vállalkozói hálózatok (klaszterek) már nem egy-egy statisztikai ágazathoz kötődnek. Emiatt erősíteni kell a technológiai fókuszot az uniós támogatásoknál. A jelenlegi ciklus támogatáspolitikájában érdemi technológiai fókuszot egyedül az IT technológiák jelentenek, ezt bővíteni érdemes néhány magyar erősségű kulcstechnológiára és nem csak kutatás-fejlesztési fókuszban.¹⁴ Német mintára célravezető lehet egy kockázati tőkebefektető vállalat létrehozása (High-Tech Gründerfonds).

¹³ <https://www.portfolio.hu/vallalatok/a-kkv-k-fele-nem-is-hallott-a-gdpr-rol-de-a-digitalizacioval-is-hadilabon-allnak.292350.html>

¹⁴ Specializáció az S3 stratégiai irányokon keresztül érvényesül a magyar fejlesztéspolitikában, de kizárólag a kutatás-fejlesztési források elbírálásánál jelent előnyt a pályázat elbírálásakor, ha a pályázó az alábbi területeken valósítja meg projektjét: fotonika, lézertechnológia, anyagtechnológiák, bionika, nem gépipari fémfeldolgozás, elektronika és félvezető technológia, korszerű szénhidrogén technológia, korszerű csomagolóstechnológia, vegyipar, építőipar, textilipar, fa- és bútorigar, logisztika, kulturális és kreatív ipar.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Australian Government (2018): Industry Growth Centres. Elérhető: <https://www.industry.gov.au/strategies-for-the-future/industry-growth-centres>
- BossConnect (2019): Eredményeink. Elérhető: <http://bossconnect.com/eredmenyeink/>
- Department for Digital, Culture, Media & Sport (2017): Broadband Connection Voucher Scheme Impact and Benefits Study. Elérhető: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/640070/Connection_Voucher_Scheme_Impact_and_Benefit_Study_-_August_2017_PDF.pdf
- Deskmag (2019): The 2018 State of Coworking Spaces. Elérhető: <http://www.deskmag.com/en/the-state-of-coworking-spaces-in-2018-market-research-development-survey>
- Government of Canada (2018): Innovation Superclusters Initiative. Elérhető: <https://www.ic.gc.ca/eic/site/093.nsf/eng/home>
- Government of the United Kingdom (2018): Innovate UK. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/organisations/innovate-uk>
- IFKA (2018): Ipar 4.0 technológiai központ. Elérhető: <https://www.ipar4.hu/hu/page/ipar-4-0-technologiai-kozpont>,
- Magyar Kormány (2018): Éves Fejlesztési Keretek 2018. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/ves-fejlesztési-keretek>,
- Magyar Nemzeti Bank (2018): Startol az MNB Innovation Hub. Prezentáció. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/innovationhub-tajekoztato.pdf>
- Magyar Országgyűlés (1996): 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról, hatályos változat.
- Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2018): Gyorsjelentés 1. kötet.
- Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2018): Társasági adó adatbázis.
- Nemzeti Innovációs Hivatal (2014): Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia. Elérhető: <https://nkfih.gov.hu/hivatalrol/nemzeti-intelligens/nemzeti-intelligens-180603-1>
- Pénzügyminisztérium (2018): „A cégek adminisztrációs terheinek csökkentését tervezi a PM”. Sajtóközlemény. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/nemzetgazdasag-miniszterium/adougyekert-felelos-allamtitkarsag/hirek/a-cegek-adminisztracios-terheinek-csokkentese-tervezi-a-pm>
- Pénzügyminisztérium (2018): Klaszterfejlesztés kereső térkép. Elérhető: <http://www.klaszterfejlesztas.hu/>
- Portfolio.hu (2018): A kkv-k fele nem is hallott a GDPR-ról, de a digitalizációval is hadilábon állnak. Elérhető: <https://www.portfolio.hu/vallalatok/a-kkv-k-fele-nem-is-hallott-a-gdpr-rol-de-a-digitalizacioval-is-hadilabon-allnak.292350.html?k=2&i=292350>
- Szendrői G., Kövesdy M. (2018): A magánszemélyek szerepe a 90-es évek privatizációs tranzakcióiban. Megjelent: Cégérték 13. évf, 94. szám. Concorde MB Partners, Budapest. Elérhető: http://www.cmbp.hu/wp-content/uploads/2018/09/Cegertek_94_LR.PDF
- The Global Entrepreneurship and Development Institute (2018): Global Entrepreneurship Index 2018. Elérhető: <https://thegedi.org/global-entrepreneurship-and-development-index/>
- Világbank: Ease of Doing Business indicators. Elérhető: http://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/hungary#DB_ri

4. Külgazdaság és gazdaságszerkezet

Fő cél: 10 ezer új exportáló kkv

A magyar gazdaság nyitottsága, azaz a külkereskedelmünk aránya a GDP-hez viszonyítva európai összehasonlításban is kiemelkedő. A kilencvenes évek közepétől beáramló külföldi működőtőke érdemi szerepet játszott az európai viszonylatban is magasnak számító érték kialakulásában. Mára elmondható az is, hogy Magyarország a globális kereskedelmi láncolatokba az egyik leginkább integrált ország. A nyitottságunk a kezdeti 35–40 százalékos értékről a GDP 160 százaléka fölé emelkedett, míg globális értéklánc-integráltságunk 2011-ben 37 százalékkal haladta meg a világtátlagot. Azonban gazdaságszerkezetünk belső értékteremtő képessége gyengének mondható a termelés magas importigénye miatt. Másrészt, a jelenlegi ösztönző rendszer számos esetben – jelentőségéhez képest – nem támogatja eléggé a szolgáltató szektort. A szolgáltatások súlyának növekedése a gazdaságban természetes velejárója és okozója is a termelékenységek növekedésének. Erre vonatkozóan kiemelten fontos lenne, hogy a különböző állami fejlesztéspolitikai eszközök érdemben támogassák a tudásintenzív szolgáltatásokat.

A kkv-k számára a külkereskedelem még nem általánosan elterjedt tevékenység. A magas külkereskedelmi nyitottságunkért alapvetően a nagyvállalati szegmens felel, a külkereskedelmi forgalmunk nagyságrendileg 20 százalékát adja csak a kkv szegmens. A hazai tulajdonú külkereskedő vállalatok (minden vállalati méretet egybevéve) 25 százalékban exportálnak és importálnak is, 11 százalékban csak exportálnak, míg 46 százalékban csak importálnak. Fontos kérdés tehát, hogy mind a külkereskedelmet még nem folytató, mind a külkereskedelmet már folytató magyar vállalatoknál növekedjen az exportforgalom. Erre a célra a kkv-k esetében elsősorban a környező országok piaci jöhetnek szóba, míg a nagyvállalati szegmensnek a gyorsan fejlődő térségek jelenthetnek jó célpontot. Termékszinten is azonosíthatók speciális piacok, ahol a magyar vállalatok érvényesülhetnek. Ennek kihasználásában fontos szerepet töltsön be az állam is. A magyar exportösztönzés intézményrendszere számos változáson esett át az elmúlt években, néhány javaslatunkkal ehhez a folyamathoz kívánunk hozzájárulni.

A szolgáltatások exportja mellett, hogy kevésbé tőkeigényes, válságállóbb is, emiatt felértékelődik a jövőben. A hazai vállalkozások számára elsősorban az agrártechnológiához és a környezetvédelemhez (víztisztítás, zöldenergia) kapcsolódó területeken, valamint az információs technológiai szolgáltatások nyújtásában lehet a legnagyobb potenciál.

A globális erőviszonyok keletre tolódásával egyidejűleg megnövekedett a keleti (elsősorban kelet-ázsiai) befektetések jelentősége a világon. Magyarország kiváló földrajzi pozíciója miatt kiemelkedő célpontja lehet az új, kelet felől érkező FDI-nak. A magyar vállalatoknak emiatt számos lehetőség nyílik arra, hogy kihasználják az ide érkező tőke előnyeit.

4.1. A MAGYAR KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK KÜLGAZDASÁGI AKTIVITÁSÁNAK NÖVELESE

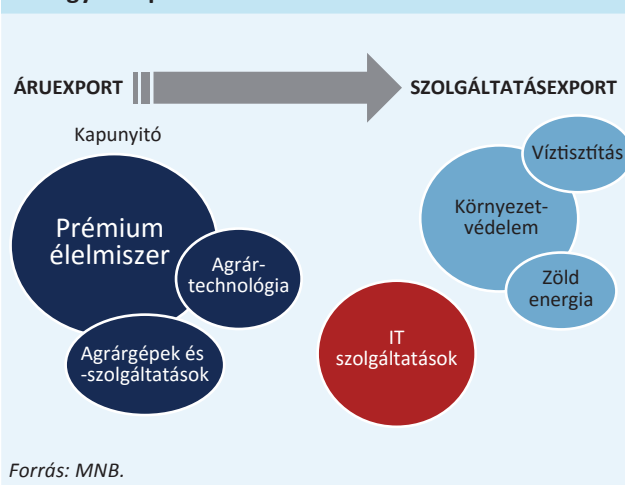
- (1) Áruexport mellett a szolgáltatásexport erősítése
- (2) Egy övezet – egy út kínai kezdeményezés által elérhető előnyök kiaknázása
- (3) Gyorsan növekvő és stabil intézményekkel rendelkező új piacokra való belépés támogatása
- (4) Hazai külkereskedő réteg támogatása, új kereskedőház koncepció
- (5) Piacra kész vállalatok átmeneti működése nemzetközi co-working irodában
- (6) Ország-, szektor-, termékpromóció és céges brandépítés szétválasztása

Helyzetértékelés

A **kkv-k számára fontos kitörési pontot jelent a külpiacra lépés és a nemzetközi termelési láncokba való bekapcsolódás.** A külkereskedelemben való részvétel magasabb vállalati foglalkoztatással, munkatermelékenységgel és teljes tényező termelékenységgel jár. Az információs technológia fejlődésével leküzdhetővé vált a nagy távolság a kereskedelmi partnerek között, ami megfizethetőbbé teszi a külpiacra lépést a nagyvállalatok mellett a kkv-k számára is.

A szolgáltatások súlya dinamikusan növekszik a külkereskedelemben az információs és kommunikációs technológia elterjedésének köszönhetően, a kkv-knak pedig fontos szerepe lehet a szolgáltatásexportban is a közeljövőben, amely általában magasabb hozzáadott értéket képvisel az áruexportnál. Mivel a szolgáltatások kevésbé tőkeigényesek, ezek exportálása is a kkv-knak kedvez. Emellett egyes szegmensekben, mint a prémium élelmiszerek, az agrártechnológia vagy a víztechnológia, kitörési pontok jöhetnek létre a magyar kkv-k számára.

4.1. ábra
A magyar export célrendszere

A közeljövőben fontos lenne, hogy egyre több kkv exportáljon magasabb technológiai intenzitású terméket, vagy tudásintenzív szolgáltatást. A kkv-k esetében a kivitel

növelésére elsősorban a Magyarországhoz közeli területeken van lehetőség. A regionális, elsősorban délkelet-európai irányú kereskedelmet a megfelelő távolságon kívül támogatja a nagy növekedési potenciál, továbbá a szomszédos országok magyar lakta területei miatt az alacsony nyelvi korlátok. Ezen felül a vállalatok számára olyan régiók jöhetnek szóba, ahol a népesség dinamikusan növekszik, illetve ahol a fizetőképes kereslet a szélesedő középosztály következtében érdemben emelkedik.

Javasolt intézkedések

(1) Az áruexport mellett a szolgáltatásexport erősítésében érdemi potenciál azonosítható. Magyarországon a feldolgozóipari FDI megjelenése előtt az export nagyságrendileg harmadát adták a szolgáltatások, 2005-re azonban visszaesett az arányuk 15 százalék környékére, míg napjainkban sem több 20 százaléknál. A szolgáltatások támogatását több tényező is indokolja. Egyrészt az elmúlt tíz év tanulsága is azt mutatja, hogy a szolgáltatások exportja jóval válságállóbb volt, mint az áruexporté. Másrészt a gazdasági jólét kiterjedésével egyre inkább megnövekszik a külkereskedelmi partnereink szolgáltatáskereslete mind termelési, mind végfelhasználási oldalon. Harmadrészt az elérhető technológiai megoldások sokasodásával (internet, felhőtechnológia) már jóval könnyebb a szolgáltatásexport, mint korábban. A hazai vállalkozások számára elsősorban az agrártechnológiához és a környezetvédelemhez (víztisztítás, zöldenergia) kapcsolódó, valamint az információs technológiai szolgáltatások nyújtásában lehet a legnagyobb potenciál. A szolgáltatáskereskedelem szerkezetének megváltozása a hazai termelési struktúrát is befolyásolja, így a piaci szolgáltatások egyre hangsúlyosabbá válnának.

(2) Az „egy övezet – egy út” (One belt – one road) kínai kezdeményezésnek számos jelenleg is létező magyar vonatkozása létezik. A kkv-k exporttevékenységét Kínában 8 külgazdasági attasé támogatja, ezen felül magyar-kínai gazdasági vegyes bizottság is működik. A külkereskedelmet segíti, hogy 2013-ban a Kína Export-Import Bank és az Eximbank hitelmegállapodást kötött. Magyarország stratégiai helyen fekszik Kína szempontjából: nyugatról fejlett piacok, keletről

dinamikusan fejlődő piacok vesznek minket körül, miközben az unió tagjaként könnyen hozzáférünk egy 500 milliós piachoz. Ezt az adottságot a jövőben is ki lehet használni törekedve a kölcsönösen előnyös együttműködések megtartására és fejlesztésére. A kedvező földrajzi elhelyezkedés kihasználásából olyan hagyományos szolgáltató ágazatok is profitálhatnak, mint a turizmus és a szállítás.

(3) A gyorsan növekvő és stabil intézményekkel rendelkező új piacokra való belépés támogatása: A következő régiók felelhetnek meg ezeknek a kritériumoknak: Mexikó és Brazília, Délkelet-Európa, Afrika egyes gazdaságai, ASEAN országok. Ezeknek az országoknak a fejlődési üteme jelentősen meghaladja a fejlett országok bővülését. Továbbá ezeken a helyeken jellemzően stabil intézményi környezet alakult ki az elmúlt évtizedekben, ami lehetővé teszi a magyar külgazdasági intézményrendszer hosszú távú építkezését. Az új piacokra való belépést olyan kapunyitó termékek szolgálhatják, mint a prémium élelmiszerek vagy az agrárgépek, ami a hazai mezőgazdaságot és élelmiszeripart is kedvező helyzetbe hozhatja. A kv-k áruexportjának fő célja a Magyarországhoz közel eső régiók, elsősorban a Dél- és Kelet-Európa.

(4) Hazai külkereskedő réteg támogatása, új kereskedőház koncepció: A magyar kereskedőházak jellemzően a külföldi vásárlókat kötik össze a magyar beszállítókkal, ugyanakkor a kereskedelmi (terjesztési) haszon nagy része az exportfolyamatot megszervező külföldi partnereknél, szállítóknál

marad. A nagyobb hozzáadott értéket az jelentené, ha a hazai exportőr és a célpiaci nagykereskedő közötti kapcsolat közvetlen lenne. Ehhez a jelenlegi kereskedőház koncepciót meg kell újítani úgy, hogy a HEPA Magyar Exportfejlesztési Ügynökség Nonprofit Zrt. exportőri (terjesztői) tevékenységét is támogasson, esetleg maga folytasson.

(5) Piacra kész vállalatok átmeneti működése nemzetközi co-working irodában: A fizikai jelenlét a külföldi piacokon általában költséges alternatíva a magyar vállalkozásoknak. Ez főként a kisebb méretű vállalatokra igaz. A magyar külgazdasági intézményrendszer (nagykövetségek, kereskedőházak) számos épülettel gazdálkodik, amelyek kihasználtságát lehet növelni magyar vállalkozások képviselőinek ideiglenes befogadásával. A magyar vállalkozások a világszerte egyre népszerűbb co-working irodákban is helyet kaphatnának. A személyes jelenléttel (legyen az akár csak 1-2 hét hosszú is) könnyebbé válik a közös munka például a külgazdasági attasé hálózattal, így több eredményes projekt jöhet létre állami támogatással.

(6) Ország-, szektor-, termékpromóció és céges brandépítés szétválasztása: Az új külkereskedelmi stratégia az exportpromóciós eszközrendszer és szerepkörök újragondolását kívánja. Egy lehetséges új struktúrában az alábbi feladatok és szerepkörök különülnének el: 1. országpromóció; 2. szektorpromóció; 3. termékpromóció; 4. céges sales.

4.2. A BETELEPÜLŐ KÜLFÖLDI TŐKE TUDÁSÁNAK HASZNOSÍTÁSA

(7) Állami gazdaságfejlesztési források irányítása a tudásintenzív, illetve belföldön jól beágyazott feldolgozóipari ágazatokra

(8) Kiemelten támogatott vállalatok magyar beszállítói aktivitásának ösztönzése

(9) Következő uniós támogatási ciklus tervezésénél kiemelt szempont legyen a termelőberuházások szolgáltatások felőli támogatása

Helyzetértékelés

A külföldi közvetlen tőkeberuházások (FDI) hazai működése akkor tekinthető sikeresnek, ha számos szegmens tud profitálni a külföldi cégek jelenlétéből. A szerkezeti adatok azt mutatják, hogy e tekintetben nem sikeres Magyarország, mivel hozzáadott érték arányosan erőteljesen rászorul a külföldi köztes termékek behozatalára.

Ha nagy importfelhasználással termelnek a meghatározó ágazatok, akkor alacsony belső hozzáadott értékteremtő képességgel rendelkező gazdaság jön létre. A magas importfelhasználás, több kedvezőtlen következménnyel is járhat:

1. a nemzetközi beszállítói csatornák akadályoztatása esetén vagy a termelési átállások miatt magas a termelésleállások valószínűsége;
2. ha többet tudnak termelni a vállalatok, ennek másodkörös haszonélvezője a belföld helyett a külföldi beszállítói kör;
3. a termelés helyspecifikus erőforrást (föld, ásványok, helyspecifikus szaktudás) nem, vagy csak alig használ fel, emiatt az ilyen tevékenységek áttelepíthetősége magas.

Az eddig elérhető egyedi kedvezmények érdemi többsége a magas importhányaddal működő feldolgozóipari vállalatokat segítette: 2017-ben a fejlesztési adókedvezmények 92 százalékát feldolgozóipari vállalatok hívták le, míg az egyedi kormánydöntéssel támogatott beruházások kevés kivétellel mind a feldolgozóiparban csapódtak le. Célszerű lenne az általában véve jobb multiplikatív tulajdonságú szolgáltatásokra nagyobb hangsúlyt helyezni.

A szolgáltatások munkaintenzívebbek, mint a feldolgozóipar, emiatt itt elsősorban nem a kapacitásfejlesztési támogatások és beruházásokhoz köthető adókedvezmények lehetnek célravezetőek. A munkaköltség és a hozzáadott érték arányát mérő bérhányad mutató az elmúlt 2 évben 9-10 százalékponttal volt magasabb a szolgáltatásokban, mint a feldolgozóiparban. Ennek következtében a munkát terhelő célzott adócsökkentés érdemben javíthatja a szolgáltatások relatív jövedelmezőségét is. Az Európai Bizottság adatai szerint 2017-ben a nem pénzügyi vállalatokat terhelő

effektív adó 11,1 százalék volt Magyarországon (a második legalacsonyabb az EU-ban), míg a munkavállalókra rakódó teher 46,2 százalék, ami a legmagasabb ráta az Unión belül.

Javasolt intézkedések

(7) Állami gazdaságfejlesztési források irányítása a tudásintenzív, illetve belföldön jól beágyazott feldolgozóipari ágazatokra: Az elmúlt közel három évtizedben a feldolgozóipar kiemelt célpontja volt a külföldi működőtőkének. A feldolgozóipari FDI betelepülése jelentős állami ösztönzők mellett történt, és számos esetben zöldmezős beruházásokat jelentett. A mai napig ezek mellett számos olyan feldolgozóipari ágazat működik, amely rendelkezik magyar tradíciókkal, és jó multiplikatív tulajdonságokkal, de eddig nem részesültek az állami támogatásokból. Ilyen például a nemfém ásványi anyag gyártás, a speciális gépgyártás, vagy a textilipar is. Célszerű lenne a nagyvállalati beruházási támogatásoknak és az uniós alapokból származó forrásoknak a feldolgozóiparon belül ezekre a multiplikatív ágazatokra fókuszálni. A hagyományosan erős FDI jelenléttel rendelkező ágazatok (járműipar és elektronika) esetében törekedni kell arra, hogy a behozott tevékenységek minél inkább a magas hozzáadott értékű szegmenseket érintsék (K+F, tervezés, prototípus-gyártás stb.).

(8) A kiemelten támogatott vállalatok magyar beszállítói aktivitásának ösztönzése elengedhetetlen, annak érdekében, hogy a gazdaság belső értékteremtő képessége fokozódjon. Az Audi beszállítóinak mindössze 7 százaléka magyar tulajdonú vállalat (HIPA, 2016). Általánosságban a magyar beszállítók a beszállítói lánc közepén és alján helyezkednek el és sok esetben csak egyszerűbb alkatrészeket szállítanak be, ráadásul ezek a cégek sokszor csak egy, vagy két vállalat számára értékesítenek, ami kockázatos a működésük szempontjából. A beszállítóknál ezért támogatni kell az értékláncban való feljebb lépést, a termékpaletta szélesítését, valamint az új megrendelői igények felkutatását.

(9) A következő uniós támogatási ciklus tervezésénél kiemelt szempont legyen a termelőberuházások szolgáltatások felőli támogatása: A szolgáltatások multiplikatív tulajdonságai kedvezők, emiatt érdemes kihasználni a feldolgozóipar és a szolgáltatások közötti kapcsolódási lehetőségeket. A lehetőség

erre történelmi léptékben is adott. A globális trendek azt mutatják, hogy a jelenlegi automatizációs forradalom minden eddiginél nagyobb igényt fog támasztani a magas hozzáadott értékű ipari szolgáltatások iránt (szenzorok, mesterséges intelligencia, kognitív rendszerek, egyedi design, big data stb.). Ezzel szemben a jelenlegi pályázati rendszerben

a kapacitásbővítő támogatásoknál néhány magas hozzáadott értékű szolgáltatási ágazatból pályázó kkv-k hátrányban vannak pont a feldolgozóipari vállalatokkal szemben.¹⁵ Az uniós támogatások prioritásait a jövőben érdemes úgy alakítani, hogy a feldolgozóipar professzionális szolgáltatások felőli támogatása kiemelt szempont legyen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Budapest Bank (2017): Egyre népszerűbbek a coworking irodák. Elérhető: <http://www.dobbantoprogram.hu/cikkek/egyre-nepszerubbek-a-coworking-irodak/>

Department for Culture, Media and Sport of the UK (2017): Broadband Connection Voucher, Scheme Impact and Benefits Study. Elérhető: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/640070/Connection_Voucher_Scheme_Impact_and_Benefit_Study_-_August_2017_PDF.pdf

European Commission (2014): Statistical Data on Women Entrepreneurs in Europe. Country Fiche Hungary. Elérhető: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/7804/attachments/15/translations/en/renditions/native>

HIPA (2016): Direkt Beszállítói Kézikönyv. Elérhető: <https://hipa.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/16>

Idea Consult (2013): Support for continued data collection and analysis concerning mobility patterns and career paths of researchers. Elérhető: https://cdn2.euraxess.org/sites/default/files/policy_library/report_on_case_study_of_researchers_remuneration.pdf

Kövesdy Mihály, Szendrői Gábor (2018): A magánszemélyek szerepe a 90-es évek privatizációs tranzakcióiban. Cégérték 13. évf, 94. szám. Elérhető: http://www.cmbp.hu/wp-content/uploads/2018/09/Cegertek_94_LR.PDF

Magyarország Kormánya (2018): Éves fejlesztési keretek. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/ves-fejlesztisi-keretek>

Marnier és szerzőtársai (2011): Startup Genome Report Extra on premature Scaling. Elérhető: https://s3.amazonaws.com/startupcompass-public/StartupGenomeReport2_Why_Startups_Fail_v2.pdf

Miniszterelnökség (2014): Magyarország Partnerségi Megállapodása a 2014–20-as fejlesztési időszakra. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=52032>

Európai Bizottság (2017): Tax wedges. Elérhető: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/tax-wedges.xlsx

Európai Bizottság (2017): Effective average tax rates, non financial sector. Eredetileg: ZEW (2017). Elérhető: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/effective-tax-rates.xlsx

Abby Semple (2015): Útmutató a közigazgatási hatóságok számára az innovációs célú közbeszerzésről, 1. kiadás. Elérhető: https://www.kozbeszerzes.hu/data/filer_public/8c/aa/8caa271a-cdf5-4227-b3d7-bfa85525eda7/ppi-platform-guide-hun-final-lowres.pdf

¹⁵ A magas hozzáadott értékű szolgáltatások alábbi ágazatai nem szerepelnek az Irinyi tervben, így nem jár többlet pont, ha a pályázó kkv ezekben az ágazatokban tevékenykedik: Információ-technológiai szolgáltatás, Információs szolgáltatás, Mérnöki és építész-mérnöki tevékenység; műszaki vizsgálat, elemzés; Tudományos kutatás, fejlesztés; Formatervezés. (forrás: GINOP-1.2.2-16 Mikro-, kis- és középvállalkozások kapacitásbővítő beruházásainak támogatása felhívás)

5. Munkaerőpiac

Fő cél: Egyszámjegyű sja és évente 5 százalék nettó reálbér-növekedés

Az elmúlt években a hazai munkaerőpiac alakulását tekintve több kedvező folyamat figyelhető meg, azonban számos területen további tartalékok és fejlődési lehetőségek azonosíthatók. 2010 óta a foglalkoztatásbővítő és növekedésösztönző gazdaságpolitikai intézkedések hatására a hazai foglalkoztatás érdemben – az EU-ban a legnagyobb mértékben – emelkedett, amivel párhuzamosan a munkanélküliségi ráta történelmi mélypontjára süllyedt (3,7 százalékra). A foglalkoztatásbővítés legfőbb eszköze a munkát terhelő adók csökkentése volt, emellett több kormányzati intézkedés – Munkahelyvédelmi Akcióterv bevezetése, közfoglalkoztatás kibővítése, jóléti transzferek racionalizálása – is támogatta a munkaerőpiac válságból való kilábalását. Az intézkedések hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar munkaerőpiac mennyiségi mutatói számos tekintetben felzárkóztak a régiós és az uniós átlaghoz, azonban aktivitási rátánk továbbra is elmarad az EU átlagától. A hazai munkaerőpiac az elmúlt években nagyon feszessé vált, számos régióban és iparágban jelentős a termelést korlátozó munkaerőhiány. A növekedési fordulat óta az átlagbérek is jelentős bővülést mutattak hazánkban, amihez az erőteljes bérezési alapfolyamatok mellett a minimálbér és a garantált bérminimum szignifikáns emelése (2010 és 2019 között előbbi 103, utóbbi 118 százalékkal emelkedett) is hozzájárult. A jelentős béremelkedés ellenére azonban a hazai átlagbérek szintje továbbra is számottevően elmarad az EU-s átlagtól, amely különbséget a bérfelzárkóztatás folytatása mellett hosszabb távon a termelékenység növelése mérsékelheti. A hazai munkavállalók továbbképzési helyzete megfelel a régiós szintnek, ugyanakkor elmarad a nyugat-európai és különösen a skandináv országok szintjétől. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel hozzájárul ahhoz, hogy növekedjen a munkaerő termelékenysége, és hogy a vállalatok innováció- és exportképessé váljanak. A vállalkozásokkal kapcsolatos ismeretek bővítése szükséges ahhoz, hogy a vállalatalapítási szándék sikeres vállalkozások létrehozásában valósuljon meg.

A hazai munkaerőpiac esetében kiemelten fontos a tartalékok hatékonyabb kihasználása és felszabadítása, a bérek fenntartható emelése a személyi jövedelemadó csökkentésével együtt, valamint a felnőttképzési és a továbbképzési rendszer erősítése. Magyarország Alaptörvénye is kimondja, hogy hazánk gazdasága az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik, aminek érdekében Magyarország törekszik megteremteni annak feltételeit, hogy minden munkaképes ember, aki dolgozni akar, dolgozhasson. Emellett Magyarország külön intézkedésekkel biztosítja a fiatalok és a szülők munkahelyi védelmét (Magyarország Alaptörvénye, 2011). A munkaerő mennyiségét tekintve jelentős tartalékok azonosíthatók a közfoglalkoztatottak, a regisztrált munkanélküliek, az inaktív hátrányos csoportok (nyugdíj körűliek, fiatalok, alacsony képzettségűek, szülőképes korú nők) és a külföldön élő magyarok körében. A hátrányos csoportok aktivitásának növelése elsősorban az adórendszer eszközein keresztül valósítható meg, amiben kiemelt szerepe lehet a Munkahelyvédelmi Akcióterv átalakításának. Emellett az atipikus foglalkoztatási formák elterjedésének ösztönzése is támogathatja a munkaerőpiachoz lazábban kötődő csoportok foglalkoztatását. A külföldön élő magyarok hazavonása többek között a hiányszakmák bérfejlesztésével és külföldi toborzással lehetséges. A bérek fenntartható emelése a munkát terhelő adók további csökkentésével, mindenekelőtt a személyi jövedelemadó 9 százalékra csökkentésével valósítható meg. A munkaerő folyamatos fejlődése érdekében törekedni kellene a felnőttoktatási és a felnőttképzési intézmények fejlesztésére. Érdemes továbbá adókedvezményekkel, pályázatokkal és szabályozási eszközökkel is megerősíteni a szakmai továbbképzések rendszerét, illetve a vállalatokat is érdekeltté tenni abban, hogy minél több erőforrást fektessenek a munkavállalók folyamatos fejlesztésébe.

5.1. A MUNKAERŐ-TARTALÉK FELSZABADÍTÁSA A VERSENYSEKTOR RÉSZÉRE

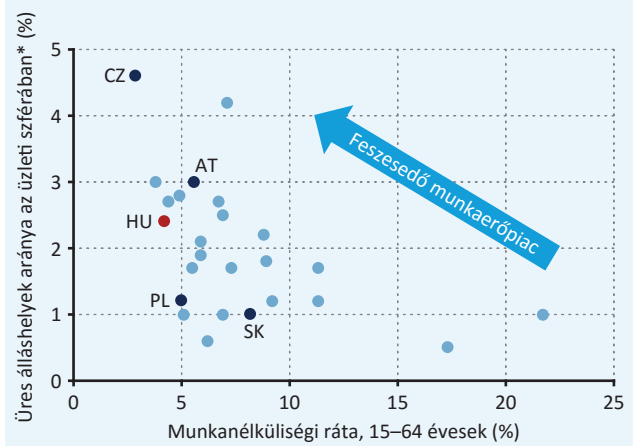
- (1) Az állam fizesse a munkába álló közfoglalkoztatott bérét, amennyiben a munkáltató legalább még ugyanannyi ideig tovább foglalkoztatja
- (2) A közmunkáért fizetett bér és a minimálbér különbségének növelése
- (3) A nyugdíjkorhatár alatt, nyugdíj mellett munkát vállalók esetében növekedjen a munkajövedelem összegének engedélyezett felső határa
- (4) Atipikus foglalkoztatási formák további ösztönzése kapacitásbővítés és szervezetfejlesztés érdekében

Helyzetértékelés

Az elmúlt években megfigyelhető kedvező munkaerőpiaci folyamatok ellenére is érdemi tartalékok azonosíthatók a munkaerő létszámát illetően. Az egyik jelentős tartalékot jelentő terület a közfoglalkoztatás, amelyben az elmúlt időszak csökkenése ellenére ma is sokan dolgoznak. A közfoglalkoztatásban dolgozók száma 2016-ban megközelítette a 220 ezer főt, jelenleg pedig 120-130 ezer körül alakul. A foglalkoztatási adatok arra utalnak, hogy a közfoglalkoztatásból kiáramló jelentős része a versenyszektorban helyezkedett el, amihez célzott állami programok is hozzájárultak (képzési programok, elhelyezkedési juttatás, szakmai segítő igénybevétel, munkaerőpiaci szolgáltatások). Egy másik jelentős munkaerőpiaci tartalékot a nyugdíjkorhatár körüliek jelentenek, akiknek az aktivitása elmarad az Európai Unió átlagától. Az 55–74 évesek aktivitási rátája hazánkban 30 százalék körül alakul, ezen belül az idősebb korosztályok aktivitása alacsonyabb.

A közfoglalkoztatottak és a nyugdíj körüliek elsődleges munkaerőpiacra történő bevonása enyhítheti a munkapiac feszességét. A hazai munkaerőpiac az elmúlt években érdemi feszesedést mutatott. A munkaerő a vállalati felmérések alapján több ágazatban is szűk keresztmetszetként jelentkezik, egyes ágazatokban pedig a termelést egyre inkább korlátozó tényezőként. Jelenleg a munkanélküliségi ráta historikusan alacsony szinten alakul, amivel párhuzamosan az üres állás helyek száma emelkedett az utóbbi években. Ennek következtében a hazai munkaerőpiac európai uniós összehasonlításban a feszesebbek közé tartozik (5.1. ábra). A közfoglalkoztatottak és a nyugdíj körüliek beáramlása az MNB reformpályáján hozzájárul a versenyszektor foglalkoztatásának 250 ezer fős bővüléséhez 2030-ig.

5.1. ábra
A munkaerőpiaci feszeség az Európai Unióban
2017-ben

Megjegyzés: *Az üres állás helyek aránya az üzleti szférában az üres állás helyek számát mutatja az összes állás hely százalékában a B-N ágazatokban.

Forrás: Eurostat.

Javasolt intézkedések

(1) Az állam fizesse a munkába álló közfoglalkoztatott bérét, amennyiben a munkáltató legalább még ugyanannyi ideig tovább foglalkoztatja: A közfoglalkoztatottak versenyszférában történő elhelyezkedését a munkáltatók oldaláról is célszerű ösztönözni. A munkaadók jelenleg bérköltség támogatásban részesülnek, amennyiben az alkalmazottaik köréből szakmai segítőket alkalmaznak a korábbi közfoglalkoztatottak beilleszkedésének elősegítésére. Emellett azonban további támogatások is ösztönözhetik a munkáltatókat közfoglalkoztatottak felvételére. Ilyen eszköz lehet,

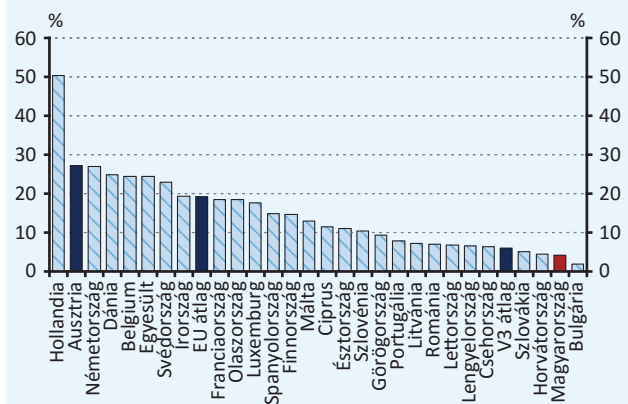
ha az állam egy időre átvállalja a korábbi közfoglalkoztatott bérének fizetését azzal a feltétellel, hogy a munkaadó vállalja, hogy legalább ugyanannyi ideig még foglalkoztatja. A közfoglalkoztatásban maradáshoz képest ez nem lenne többletkiadás a költségvetés számára, de az intézkedéssel a közfoglalkoztatott beilleszkedési időszaka alatt felmerülő költségek is kompenzálhatók a munkaadók számára.

(2) A közmunkáért fizetett bér és a minimálbér különbségének növelésével tovább nyílna az olló az elsődleges és másodlagos munkaerőpiaci keresetek között, ösztönözve a közmunkások átlépését a piaci alapú foglalkoztatásba.

(3) A nyugdíjkorhatár alatt, nyugdíj mellett munkát vállalók esetében növekedjen a munkajövedelem összegének engedélyezett felső határa: Az öregségi nyugdíjkorhatárt még be nem töltött, a nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíjban, korhatár előtti ellátásban, vagy szolgálati járandóságban részesülő ellátottak munkavállalása esetében a mindenkor minimálbér 18-szorosának (2.682.000 Ft/év) megfelelő munkajövedelem felett szüneteltetni kell a nyugdíj folyósítását. Az engedélyezett felső határ emelése hozzájárulna a nyugdíjas korhoz közel állók munkaerőpiaci aktivitásának emelkedéséhez és a gazdaság felfröszéséhez is.

(4) Az atipikus foglalkoztatási formák további ösztönzése kapacitásbővítés és szervezetfejlesztés érdekében alapvetően a távmunkás, részmunkaidős foglalkoztatás elősegítését jelenti. Magyarországon a munkavállalásnak ezen formái európai összehasonlításban hagyományosan alacsonyak. A hazai munkaerőpiacon jelenleg mindössze az alkalmazottak alig több mint 4 százalékát foglalkoztatják részmunkaidőben, míg ez az arány az EU-ban 19, Ausztriában pedig 27 százalék felett alakul (5.2. ábra). A részmunkaidős foglalkoztatás alacsony hazai részesedése a 25–49

5.2. ábra
A részmunkaidős munkavállalás aránya a teljes foglalkoztatáson belül az Európai Unióban 2018 második negyedévében

Forrás: Eurostat.

éves nőknél rendkívül szembetűnő, ahol szintén 5 százalék a magyar arány, míg ugyanez Ausztriában közel 50 százalék.

Az elmúlt években a kormány egy uniós pályázat (GINOP-5.3.2-16) kiírásával kívánta ösztönözni a rugalmas foglalkoztatás elterjesztését, melynek keretében több mint 6 milliárd forint állt rendelkezésre kapacitásbővítési és szervezetfejlesztési tevékenységek, valamint kismértékű infrastruktúrális beruházások támogatására. Az atipikus foglalkoztatás számos előnnyel jár: rugalmasságot ad a munkáltatónak, kevésbé terheli a foglalkoztatottakat, ami kevesebb kiesett munkaórához és táppénzhez vezet, valamint segíti a kisgyermekes anyák és a fiatalok, tanulók egyszerűbb foglalkoztatását. Így megítélésünk szerint továbbra is érdemes az atipikus foglalkoztatási formákat ösztönző intézkedést bevezetni a korábbihoz hasonló pályázatok útján, amit viszont a potyautas magatartás és morális kockázatok elkerülése érdekében szükséges megfelelően monitorozni.

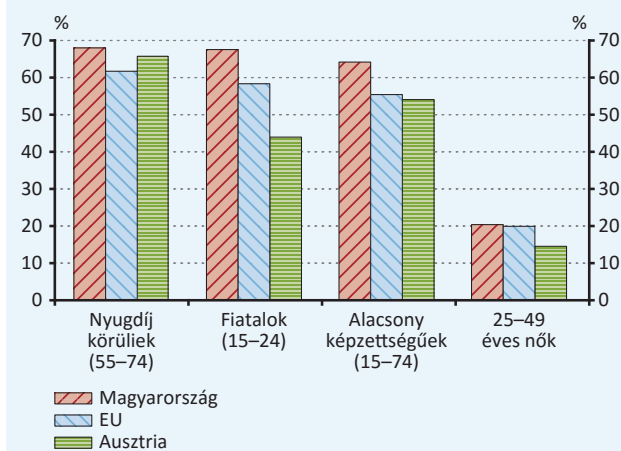
5.2. A MUNKAERŐ-TARTALÉK AKTIVIZÁLÁSA AZ ADÓRENDSZER ESZKÖZEIN KERESZTÜL

- (5) Munkahelyvédelmi Akcióterv szakképzetlen foglalkoztatottak kategóriájának bővítése
- (6) Munkahelyvédelmi Akcióterv kiterjesztése a munkavállalói járulékokra
- (7) Munkahelyvédelmi Akcióterv kibővítése a minimálbérig
- (8) Munkahelyvédelmi Akcióterv kiterjesztése gazdaságfehérítő szempontok alapján szektorspecifikus kedvezmény formájában
- (9) Nyugdíjazási korhoz közel állók alkalmazásának ösztönzése az önkéntes nyugdíjpénztári munkáltatói befizetések adómentessé tételével
- (10) Anticiklikus munkaerőpiaci járulék
- (11) Célzott munkaidő csökkentés részben vagy egészben szociális hozzájárulási adó kompenzációval és/vagy állami bérkompenzációval a sérülékeny csoportokban

Helyzetértékelés

A magyar foglalkoztatási és aktivitási ráta meredek emelkedéssel felzárkózott a régiós szintre, de az EU és Ausztria értékeitől továbbra is elmarad. Az inaktivitás elsősorban a nyugdíj előtt állók, illetve már nyugdíjasok körében, a 25 év alatti fiatalok, az alacsonyan képzettek és a szülőképes korú nők esetén a leginkább jellemző (5.3. ábra). A hazai munkanélküliségi ráta 4 százalékos szintre bár csaknem teljes foglalkoztatást jelez, azonban nem mutatja, hogy milyen arányú a munkát nem kereső (inaktív) csoport. A munkaképes korú inaktív népesség munkaerőpiaci bekapcsolódása révén megítélésünk szerint van még bevonható munkaerőtartalék a hazai foglalkoztatásban.

5.3. ábra
Az inaktívak aránya a munkaképes korú népességben különböző társadalmi csoportokban (2017)

Forrás: Eurostat.

A foglalkoztatás jövőbeni bővülése támogatható új intézkedésekkel vagy már meglévő intézkedések átalakításával. A nehezebb helyzetben lévő munkaerőpiaci csoportok foglalkoztatását támogatja a 2013-ban bevezetett Munkahelyvédelmi Akcióterv (MAT). Az intézkedés a válság által leginkább sújtott csoportokat célozta, amely társadalmi szegmensek a legerősebben reagálnak az adórendszeri adóösztönzőkre (Svraka és szerzőtársai, 2013). Az intézkedés lényege, hogy a munkáltatók adókedvezményekhez jutnak, ha a kiválasztott célcsoportból alkalmaznak munkaerőt. A célcsoportok több dimenzió (képzettség, demográfiai jellemzők, nemzetgazdasági ágazat) mentén kerültek meghatározásra, illetve a kedvezmények mértéke is eszerint különbözik. Az intézkedés sikerét jelzi, hogy 2018-ban a munkáltatók havonta átlagosan 900 ezer alkalmazott után vettek igénybe kedvezményeket, valamint, hogy az érintett csoportok foglalkoztatása a program bevezetése óta mintegy 40–50 százalékkal emelkedett (a nem célcsoportba tartozó foglalkoztatottak számának növekedése 10 százalékos felett alakult). Az aktuálisan feszes munkaerőpiaci helyzetben azonban az előző évektől eltérően az ösztönzők feladata már elsősorban nem a munkahelyek megőrzésének biztosítása, hanem a további, adott esetben korábban teljesen inaktív csoportok aktívvá válásának és foglalkoztatásának elősegítése.

A 2019-től életbe lépő változások értelmében a MAT két legnagyobb célcsoportjába tartozó foglalkoztatottak (a 25 év alattiak és 55 év feletti) kikerülnek a kedvezményezett köréből, helyüket pedig a munkaerőpiacra újonnan lépők célcsoportja veszi át. A MAT kedvezményezettjeinek létszáma a két nagy célcsoport megszüntetésével közel a felére csökkenhet, ami a foglalkoztatás alakulása szempontjából kockázatokat hordoz. Ugyanakkor az átalakítás lehetőséget nyújt a korábban inaktívak, tehát állást sem

keresők kedvezményes foglalkoztatására. Az új célcsoportra magasabb egy főre jutó kedvezményösszeg vonatkozik, valamint az MNB korábbi javaslatával összhangban a szociális hozzájárulási adóból igénybe vehető kedvezményösszegek alapjának felső határa a korábbi 100 ezer forintról a mindenkori minimálbérre növekszik.

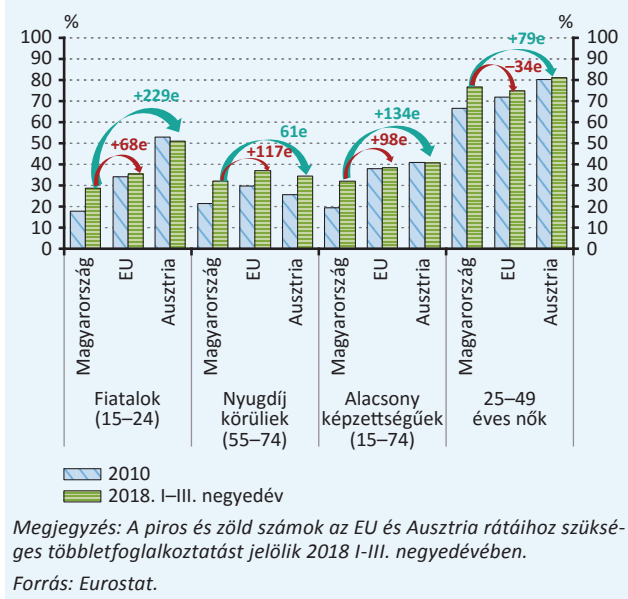
Javasataink egyrészt a Munkahelyvédelmi Akcióterv kedvezményeinek átalakítására vonatkoznak, másrészt újabb, a munkát terhelő adó- és járulékrendszert érintő ösztönzők bevezetését mozdítják elő.

Javasolt intézkedések

(5) Munkahelyvédelmi Akcióterv szakképzetlen foglalkoztatottak kategóriájának bővítése: A MAT keretében igénybe vehető munkáltatói kedvezményeket megítélésünk szerint szükséges és lehetséges tovább bővíteni. Az alacsony képzettségű célcsoport aktivitása továbbra is jelentősen, mintegy 10 százalékponttal elmarad az EU-átlag és Ausztria szintjétől. Ezen csoport támogatása azért is fontos, mert a hazai munkaerőpiacon elsősorban az alacsony képzettségű, alacsony jövedelmű, vagy más, szociálisan hátrányos helyzetű munkavállalók esetén mutatható ki adóváltozásokra adott szignifikáns munkakínálati reakció. Ezt az intézkedést a kedvezmények más FEOR csoportjaira való kiterjesztésével lehetne megvalósítani (a jelenlegi 9-es főcsoporton felül).

(6) Munkahelyvédelmi Akcióterv kiterjesztése a munkavállalói járulékokra: A legkevésbé foglalkoztatott csoportok munkára ösztönzése számottevően emelheti a foglalkoztatást, mivel az EU-s és osztrák foglalkoztatási ráta alapján a hazai munkaerőtartalék több százezer főre is tehető. Amennyiben a hazai 15–24 év közötti fiatalok foglalkoztatása az Ausztriának megfelelő szinten lenne, az önmagában több mint 200 ezer fővel emelhetné a foglalkoztatást (5.4. ábra). Az adatok szerint jelentős, mintegy 140 ezer fős tartalék lehet a nyugdíjazási korhoz közeli korcsoportokban is, valamint a szülőképes korú nők körében összesen. További tartalékot jelenthet a hazai elsődleges munkaerőpiac számára a külföldön foglalkoztatottak hazavonzása, valamint a közfoglalkoztatásban résztvevők fokozatos áttelése a versenyszektorba. A felsorolt csoportok számára érdemes lehet munkakínálati ösztönzőket bevezetni, például a MAT munkavállalói járulékokra történő kiterjesztésével. A munkavállalói járulékokra történő bővítés – a munkáltatói kedvezményekkel ellentétben – azonnali nettó bérnövekedést eredményezne, ami rövid távon is ösztönzőleg hatna az érintett csoportok munkavállalására.

5.4. ábra
A foglalkoztatási ráta alakulása különböző társadalmi csoportokban

(7) Munkahelyvédelmi Akcióterv kibővítése a minimálbérig: Költségvetési szempontból a célzott kedvezményekkel hatékonyabban növelhető a foglalkoztatottság, mint az általános adócsökkentéssel. Annak érdekében, hogy a MAT keretében igénybe vehető célzott munkáltatói járulékkedvezmények továbbra is megőrizték a hatásukat, célszerű lehet a felső korlát minimálbér szintjéig történő emelése. Az intézkedés így további támogatást jelent a munkaerőpiac sérülékenyebb csoportjai számára, erősebben hozzájárulva a foglalkoztatás bővüléséhez. 2019-től megvalósul a javaslat: a kedvezmények már nemcsak 100 ezer forintig, hanem a mindenkori minimálbér összegéig érvényesíthetőek.

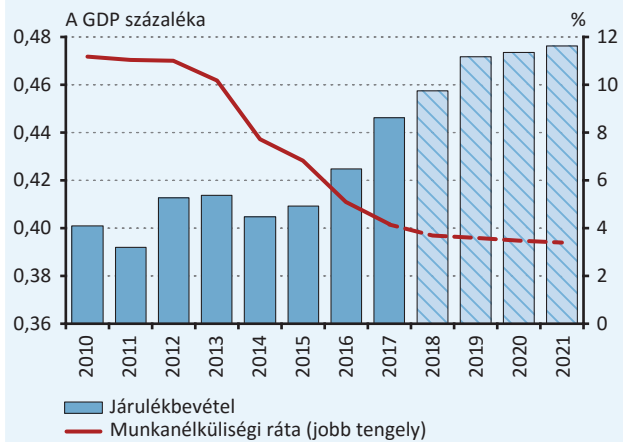
(8) Munkahelyvédelmi Akcióterv kiterjesztése gazdaságfehérítő szempontok alapján szektorspecifikus kedvezmény formájában: A MAT kiterjesztése során szóba jöhetnek az eddigiektől eltérő megfontolások is, így a gazdaság fehérítésének célja. A hazai munkaerőpiacon feketemunkával leginkább sújtott ágazat évről évre az építőipar. Magyarországon becslések szerint a munkavállalók mintegy 11 százalékát foglalkoztatják be nem jelentve, ez az arány az építőiparban ugyanakkor az utóbbi években 30 százalék körül alakult (PM, 2018). A kedvezmények célzott, szektorspecifikus bevezetésével, bővítésével a legális munkavállalás vonzóbbá válhat mind munkáltatói, mind munkavállalói szempontból. A foglalkoztatás emelkedése az ágazat munkaerőhiányát is mérsékelheti.

(9) A nyugdíjazási korhoz közel állók alkalmazásának ösztönzése az önkéntes nyugdíjpénztári munkáltatói befizetések adómentessé tételével: 2019-ben két ellentétes folyamat gyakorol hatást a nyugdíjazási korhoz közel állók foglalkoztatására. Egyrészt az 55 év feletti kikerülnek a MAT célcsoportjai közül, másrészt azonban a nyugdíjasok foglalkoztatása csaknem teljesen adó- és járulégmentessé válik. Az 55 év feletti népességben az EU átlag körüli a hazai aktivitás, amihez érdemben hozzájárultak a Munkahelyvédelmi Akcióterv korábbi – most megszűnő – kedvezményei. Javasoljuk az 55 év felettiekre vonatkozó MAT kivezetése után más, a nyugdíjazás előtt álló korcsoportot érintő, akár kisebb költségvetési hatással járó adórendszeri ösztönző bevezetését. Ilyen intézkedés lehetne az 55 év feletti esetében az önkéntes nyugdíjpénztári munkáltatói befizetések adómentessé tétele, ami az öngondoskodást is támogatja. A célcsoport 55 éves alsó küszöbértéke az öregségi nyugdíjkorhatár fokozatos kitolódásával mérsékelten emelhető.

(10) Az anticiklikus munkaerőpiaci járulék bevezetése azt jelentené, hogy a jelenleg 1,5 százalékos járulékkulcs mértéke a munkaerőpiaci konjunktúraciklushoz igazodna. Kedvező foglalkoztatottság mellett magasabb lehetne a járuléknem kulcsa, míg reálgazdasági visszaesés, illetve a munkanélküliség emelkedése idején a kulcs mérsékelhető lenne. A járuléknemből származó költségvetési bevétel jelenleg a prociklikus hatást gyakorol, ugyanis a munkanélküliségi ráta alakulása és a költségvetési bevételek között negatív kapcsolat áll fenn, vagyis amikor a munkanélküliség csökken, a járulékbévételek emelkedik (5.5. ábra). A ciklushoz igazított járulékkulcs ezt a jelenséget szüntetné meg, ami az anticiklikus költségvetési politikát támogatná.

(11) A sérülékeny csoportokban a munkaidő célzott csökkentése szociális hozzájárulási adóból nyújtott

5.5. ábra
A munkaerőpiaci járulékbévételek a GDP arányában és a munkanélküliségi ráta

Forrás: KSH, MNB előrejelzés.

kedvezményekkel, vagy állami bérkompenzációval is ösztönözhető. A javasolt intézkedés összhangban van az atipikus foglalkoztatási formák elősegítését célzó javaslatunkkal, ugyanakkor ezen belül is célszerű a kiemelt, munkaerőpiaci értelemben sérülékeny csoportokat további ösztönzőkkel támogatásban részesíteni. A célcsoportok támogatása kedvező hatással lehet az érintettek munkakínálatára, valamint a csökkentett munkaidő az atipikus foglalkoztatási formákra jellemző előnyökkel járna az alkalmazottak számára. Az alacsonyabb jövedelmű, illetve szociálisan hátrányos csoportok munkakínálati rugalmassága az átlagosnál magasabb, így ezen célcsoportok munkavállalása várhatóan számottevően növekedne a különböző pénzügyi ösztönzők hatására.

5.3. BÉREK FENNTARTHATÓ EMELÉSE

(12) A munkát terhelő adók csökkentésének folytatása, egyszámjegyű sja

(13) Digitális nomádok vonzása

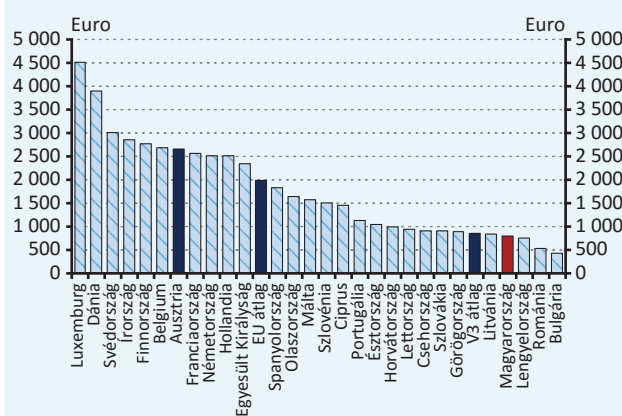
Helyzetértékelés

A növekedési fordulat óta az átlagbérek érdemi növekedést mutattak hazánkban, azonban továbbra is számottevően elmaradnak az EU-s átlagtól. A bruttó reál átlagkeresetek 2015 és 2017 közötti növekedését tekintve hazánk az európai uniós rangsor első három helyezettje között szerepel. Az átlagbérek elmúlt időszaki bővüléséhez érdemben hozzájárultak a feszes munkaerőpiaci környezetben az erőteljes bérezési alapfolyamatok, valamint a minimálbér és a garantált bérminimum szignifikáns emelése is 2017-2018-ban. Emellett az életpályamodellek és az egyéb ágazati bérfelvezetések végrehajtása (például az oktatási, az egészségügyi és a rendvédelmi ágazatokban) is támogatták az átlagos béremelkedést. A bérek növekedése a háztartások rendelkezésre álló jövedelmének bővülésén keresztül hozzájárult az aggregált kereslet emelkedéséhez. Az elmúlt évek jelentős béremelkedése ellenére azonban a hazai átlagbérek – a többi régiós országhoz hasonlóan – számottevően elmaradnak az EU-s átlagtól. A bruttó átlagbér az EU-átlagban több, mint kétszerese, míg Ausztriában több, mint háromszorosa a hazainak (5.6. ábra).

A bérek növekedése – a neoklasszikus alapokon fekvő, költség-versenyképességet szem előtt tartó közgazdasági iskolákkal szemben – már nem csak versenyképesség-ronító tényezőként értékelhető. Az 1970-es évek elején jelent meg a magas nyomású gazdaság koncepciója a közgazdaságtanban, amely szerint, ha a gazdaságpolitika az átlagosnál nagyobb keresleti nyomás alatt tartja a gazdaságot, akkor tartósan magasabb GDP érhető el. A tartósan és kiszámítható módon keresleti nyomás alatt tartott gazdaságban a vállalatok a piacaik növekedésére számítva növelik a keresletüket termelési tényezők, gépek és berendezések, illetve a munkaerő iránt. A fogyasztók termékkereslete szintén stabilan növekedhet, mert a foglalkoztatás és a jövedelem kiszámíthatóbban alakul. A bérek stabil növekedése akkor lehet termelékenységnövelő, ha a gazdaság bérvézérelt. Naastepad és Strom (2006), valamint Onaran és Obst (2016) arra jutottak, hogy az OECD országok többsége, valamint az EU15 országok gazdaságai is döntően bérvézéreltek. A bérvézérelt gazdaságokban a bérek növekedése az aggregált kereslet növekvő szintje miatt a fogyasztáson, a tanuláson, a jobb kapacitáskihasználtságon, illetve a beruházásokon keresztül emeli a termelékenységet. A magas nyomás alatt működő gazdaságokban a munkaerőpiaci tartalékok beszűkülnek,

feszesé válik a piac, azonban ez nem jár a termelékenység csökkenésével (MNB, 2016 és 2017). Egy vállalati és munkavállalói szintű adatokon végrehajtott vizsgálatunk alapján a munkavállalóért folytatott verseny hozzájárult a bérek, a ledolgozott munkaórák és a beruházások emelkedéséhez Magyarországon (MNB, 2018). A béremelkedést vizsgálva azt is érdemes figyelembe venni, hogy a jelenlegi feszes és mobilis munkaerőpiaci körülmények között a bérek emelkedésének kiemelt szerepe van a munkaerő megtartása és vonzása szempontjából.

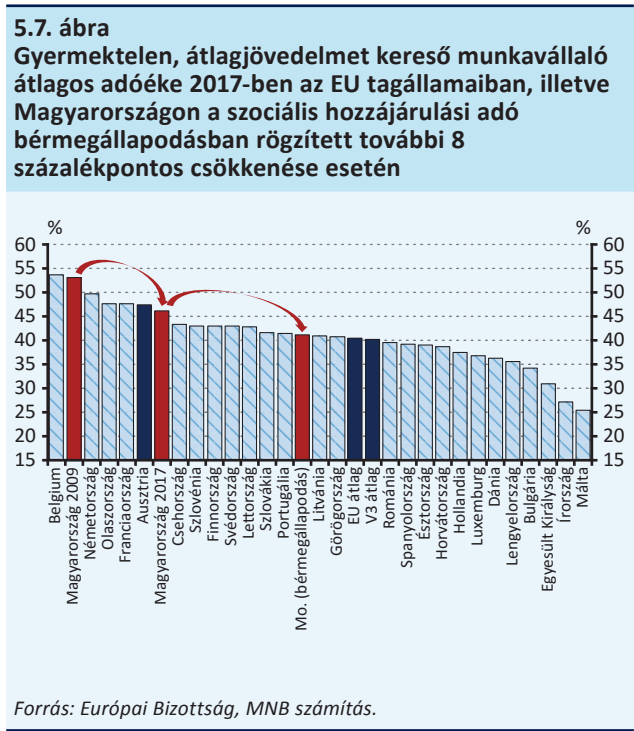
5.6. ábra
A havi bruttó átlagbér alakulása az Európai Unióban 2017-ben (euro)

Forrás: Eurostat.

A dinamikus béremelkedéssel párhuzamosan a munkát terhelő adók jelentősen mérséklődtek 2010 óta. A munkát terhelő adók felől a fogyasztást terhelő adók felé történt elmozdulás során a személyi jövedelemadó 2011-ben egykulcsosra (16 százalék) változott, majd 2016-ban 15 százalékra csökkent. Az erőteljes bérdinamika munkaerőköltségre gyakorolt hatását pedig vállalati oldalon – a társasági adó 9 százalékra csökkentése mellett – a szociális hozzájárulási adó csökkentése mérsékelte. A szociális hozzájárulási adó 2017-ben 27 százalékról 22 százalékra, 2018-ban pedig 19,5 százalékra csökkent. Az intézkedések következtében az átlagos és a marginális adóék egyaránt érdemben mérséklődött az elmúlt években, ami hozzájárult a munkaerő keresletének és kínálatának a növekedéséhez (5.7. ábra). Ennek ellenére az átlagos adóék továbbra is magasnak tekinthető EU-s összehasonlításban, aminek csökkentése tovább ösztönözheti a foglalkoztatást és a gazdasági növekedést. Ezt

támogathatja, hogy 2019-től a reálbéremelkedés függvényében további 2-2 százalékponttal, 11,5 százalékig csökkenhet a szociális hozzájárulási adó a 2016-os bérmegállapodásnak megfelelően, de a jelenlegi munkaerőpiaci helyzetben még előnyösebb lenne a személyi jövedelemadó kulcsának csökkentése.

Az MNB Növekedési jelentés reformpályáján erős, átlagosan évi 5-6 százalékos nettó reálbér-növekedés valósul meg, aminek következtében 2030-ra a nettó reálbérek közel megduplázódnak. A béremelkedést a többi versenyképességi intézkedés mellett az alábbi javaslatok támogatják.

Javasolt intézkedések

(12) A munkát terhelő adók csökkentésének folytatása, egy-számjegyű szja: Az elmúlt évek intézkedései mellett is fontos a munkát terhelő adók további csökkentése, ami a munkaerőpiacra és a versenyképességre is pozitívan hat. A munkát terhelő adók felől a fogyasztást terhelők felé történő elmozdulás következtében összességében olcsóbbá válik az exportra termelés, míg az import a forgalmi adók emelkedésével megdrágul, így javul az ország exportpiaci versenyképessége. A jelenlegi, magas kereslettel jellemezhető munkaerőpiaci helyzetben előnyösebb a személyi jövedelemadó csökkentése, mint a szociális hozzájárulási adó csökkentése. A személyi jövedelemadó csökkentése a munkapiac kínálati oldalát ösztönzi a munkavállalás és a többletmunka valószínűségének növelésével, míg a szociális hozzájárulási adó csökkenése keresleti oldalról támogatja a munkaerőpiacot. A személyi jövedelemadó csökkentés további előnye, hogy csökkenti a megtakarításokra kapott kamatok után fizetendő adót is. Így ösztönöz a megtakarítások növelésére és azok aktív felhasználására az állampapírpiacra és a tőzsdén.

(13) Digitális nomádok vonzása: A foglalkoztatás bővüléséhez hozzájárulhat a digitális nomádok (földrajzilag nem kötött, elsősorban fejlett technológiai megoldásokkal dolgozó rugalmas külföldi munkavállalók) vonzása is. A digitális nomádok vonzása segítheti az új típusú munkavállalási formák meghonosítását, ezáltal a rugalmas, atipikus foglalkoztatási formák elterjedését, ami versenyképességet javító tényező. Emellett a digitális nomádok foglalkoztatásával a vállalatok fizikai infrastruktúrára fordított kiadásai csökkenthetők. Nemzetközi összehasonlításban Budapest kedvező helyen szerepel az ilyen típusú munkavállalásra alkalmas helyek listáján¹⁶, azonban bizonyos területek (pl. egészségügy színvonala, városi wifi, angol nyelvtudás) tovább javítandók a felmérések szerint.

¹⁶ Források: <https://nomadlist.com/>, <https://www.christhefreelancer.com/digital-nomad-destinations/>

5.4. KÜLFÖLDÖN ÉLŐK HAZAVONZÁSA

(14) Bérfejlesztés az állami hiányszakmákban

(15) Családtámogatási elemek ismertségének növelése, az államilag támogatott oktatási és egészségügyi rendszerre való figyelemfelhívás kampányokkal

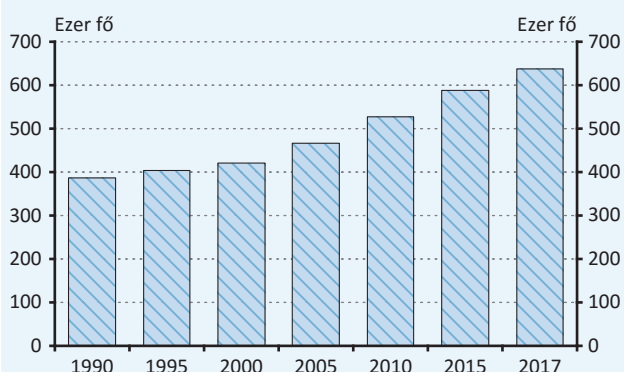
(16) Magyar vállalatok külföldi toborzásának támogatása költségek leírásával, adókedvezményekkel

(17) Külföldön szerzett diplomák elfogadtatásának egyszerűsítése

Helyzetértékelés

A külföldön élő magyar állampolgárok jelentős munkaerő-tartalékot jelentenek a hazai gazdaság számára. A külföldön életvitelszerűen élő magyar állampolgárok számát egyes becslések 260–350 ezer fő közé teszik (KSH, 2018 és KSH, 2015), míg más számítások szerint 600 ezer körül alakulhat a számuk (ENSZ adatok¹⁷) (5.8. ábra). A külföldön élő magyarok többsége az Európai Unióban él, azon belül pedig Németország, Nagy-Britannia, Ausztria és Hollandia a fő célországok, míg Európán kívül a legnagyobb célország az Egyesült Államok (KSH, 2014).

5.8. ábra
A külföldön élő, itthon született magyarok számának alakulása

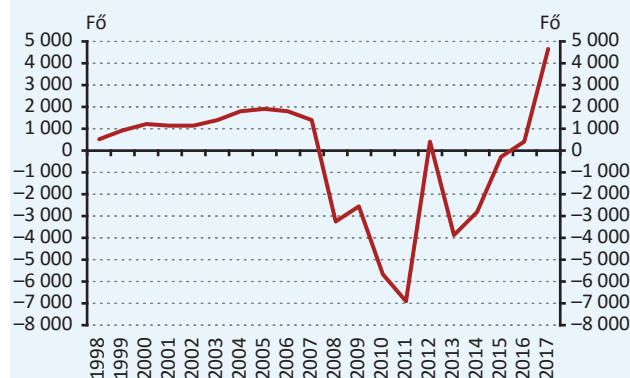

Forrás: ENSZ.

A külföldön élő népesség arányát tekintve azonban a hazai mutató a legalacsonyabb (6,5 százalék 2017-ben) a kelet-közép-európai térségben és jelentősen elmarad az EU-s átlagtól is. Az elmúlt két évtizedben a régiós országok mindegyikében nőtt a külföldön élők aránya. Azonban míg az újonnan csatlakozó EU-s országok többségében már a csatlakozást követően érdemben megindult a kivándorlás, addig hazánk esetében csupán a válságot követően vált jelentősebbé (Benk és Gábrriel, 2017). A visegrádi országok közül Lengyelország rendelkezik a legjelentősebb külföldön élő népességgel (12,4 százalék), míg a KKE régióban Románia

uniós szinten is kimagaslik (18,2 százalék). Hazánk esetében a nettó migrációs egyenleget tekintve az elmúlt években pozitív fordulat figyelhető meg, amihez a külföldön született magyar állampolgárok beáramlása mellett az utóbbi időben a visszatérők száma is hozzájárult (5.9. ábra).

5.9. ábra
A magyar állampolgárok Magyarország felé irányuló nettó migrációjának egyenlege

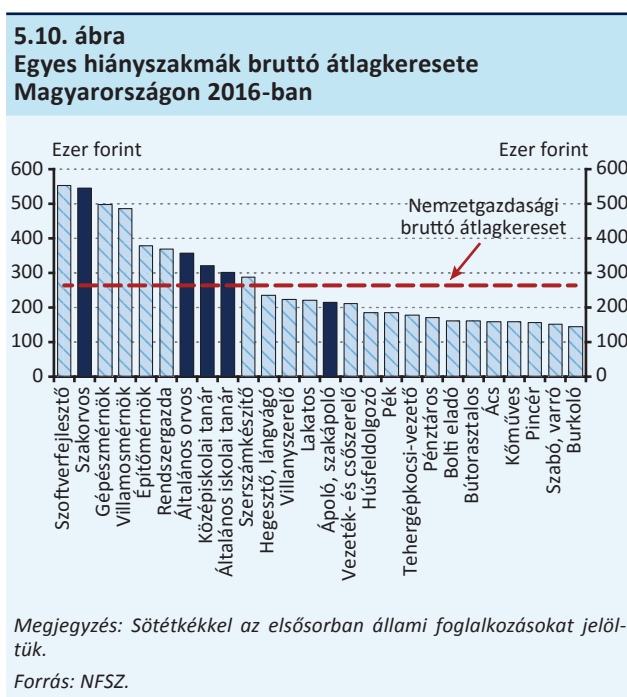
Forrás: Eurostat, KSH.

A külföldön élő magyarok döntő része a fiatalabb korosztályokba tartozik, emellett iskolai végzettségük és munkavállalási hajlandóságuk is átlag feletti. A kint élők többsége még nem érte el a 40 éves kort, a diplomások aránya pedig közel kétszerese a hazai lakosságon belüli arálynak a KSH szerint. Jelentős emellett a szakmunkások külföldi munkavállalása is, akiket elsősorban Németország és Ausztria vonz (KSH, 2014). A kivándorlás alapvető célját, a munkavállalást igazolja a kivándorlók magas munkavállalási hajlandósága és aktivitási rátája. A 2004-ben az Európai Unióhoz csatlakozott országok esetében a bérkülönbségek, a hazai munkapiac helyzete és a gazdasági kilátások is befolyásolták a kivándorlás folyamatát (Hárs, 2015). Összességében korosztályi összetételük, magasabb végzettségük és munkavállalási hajlandóságuk következtében a külföldön élő magyarok érdemi növekedési potenciált jelentenek a hazai gazdaság számára. Reformpályánkon 100 ezer külföldről hazatérő állampolgár foglalkoztatásával számolunk.

¹⁷ Adatok forrása: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.shtml> és <https://jakubmarian.com/emigration-in-europe-destination-countries-and-percentages-of-emigrants/>

Javasolt intézkedések

(14) Bérfejlesztés az állami hiányszakmákban: A bérfejlesztés több állami és egyéb hiányszakma esetében is hozzájárulhat azok vonzerejének és megtartó erejének növeléséhez. Az elmúlt időszakban egyre jelentősebb a szakemberhiány az építőipari és szolgáltatói szektor mellett az egészségügyi szférában, de előretételezve a pedagógushiány is egyre számottevőbb lehet. Az elmúlt évek béremelése ellenére is szükséges a bérek további növelése az érintett hiányszakmákban, ami egyrészt segítheti a külföldön élő állampolgárok hazatérését, másrészt vonzóbbá teheti ezen szakmákat a fiatalok körében (5.10. ábra). Lengyelországban a külföldön, tudományos területen dolgozókat kívánják hazavonzani egy programmal, melynek keretében a hazatérők nyugat-európai szintű díjazásban részesülhetnek.

(15) Családtámogatási elemek ismertségének növelése, az államilag támogatott oktatási és egészségügyi rendszerre való figyelemfelhívás kampányokkal: A külföldön élő magyarok hazavonzásának eszköze lehet a nemzetközileg bőkezű hazai családtámogatási elemek széleskörű ismertségének

növelése. Hazánkban az állam a gyermek születését követő első három évben folyamatosan biztosít valamilyen jövedelem pótló pénzbeli ellátást, ami számottevően átlagon felüli gyakorlat nemzetközi összehasonlításban (családi adó- és járulékkedvezmény, csed, gyed, gyes, családi pótlék), továbbá egyéb juttatások is igénybe vehetők (például a családok otthonteremtési kedvezménye, első házások adókedvezménye). Emellett hatékony eszköz lehet a kivándoroltak hazavonzására az államilag támogatott oktatási és egészségügyi rendszerre való figyelemfelhívás is, amit belföldi és külföldi kampányok is segíthetnek.

(16) Magyar vállalatok külföldi toborzásának támogatása költségek leírásával, adókedvezményekkel: A hazai tulajdonú vállalatok külföldi munkaerő-toborzása is támogathatja a külföldön élő magyarok hazavonzását. Különböző kedvezmények, például a toborzási költségek leírása, adókedvezmény biztosítása a hazatért munkavállalók után, vagy a külföldi hirdetésekhez nyújtott támogatások ösztönözhetik a hazai vállalatokat külföldön élő magyarok hazahívására. A külföldről hazatérő, ott nem a szakmájukban dolgozó munkavállalók esetében magasabb adókedvezmény – például egy éven keresztül – segítheti a pályaelhagyó diplomás fiatalok eredeti végzettségüknek megfelelő szakmában történő elhelyezkedését Magyarországon. A toborzáshoz hasonló kezdeményezés Romániában is történt, ahol a kormány a külföldön dolgozó állampolgárok hazacsábítására a kivándorlás legfőbb célországjaiban (Olaszországban és Spanyolországban) szervezett állásbörzétet, valamint ismeretterjesztő kampányt tartott a szülőhazájukban történő vállalkozásalapítás lehetőségeiről.

(17) Külföldön szerzett diplomák elfogadtatásának egyszerűsítése: A külföldön szerzett felsőfokú oklevelek elismerésének egyszerűsítése és akár ingyenessé tétele támogathatja a külföldön végzett fiatalok hazatérését és itthoni munkaerőpiaci elhelyezkedését. Továbbtanulás esetén a kiválasztott oktatási intézmény hatásköre az elismerés, míg a szakma gyakorlása céljából a végzettségi szint és a szakképzettség elismerése az Oktatási Hivatal feladata. Jelenleg a szakképzettség elismerése 4 hónapot is igénybe vehet, valamint díja elérheti a 60 ezer forintot. Emellett bizonyos szakmák esetében kamarai tagság vagy egyéb vizsga letétele is szükséges lehet.¹⁸

¹⁸ Forrás: Oktatási Hivatal: https://www.oktatas.hu/kepitesek_elismertetese/kulfoldon_szerzett_oklevelek/felfok_u_oklevel

5.5. FELNŐTTEK KÉPZÉSI RENDSZERÉNEK MEGERŐSÍTÉSE

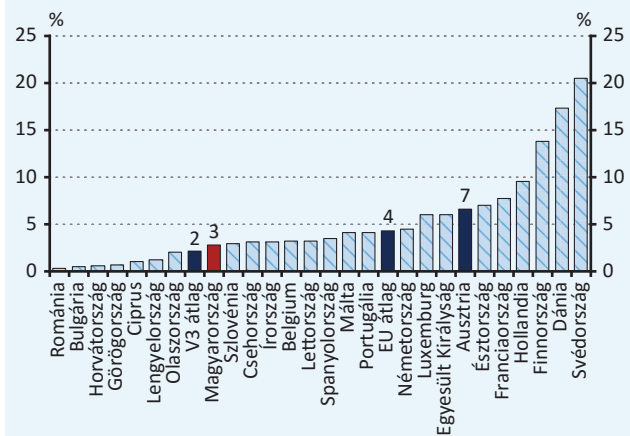
- (18) Kimenetszabályozás és független vizsgaközpontok bevezetése a felnőttoktatási és -képzési rendszerben
 (19) Első végzettség megszerzésének ingyenessé tétele a felnőttképzésben
 (20) Digitális és nyelvi készségek fejlesztése az idősebb korosztályok körében

Helyzetértékelés

A munkaerőpiacon már jelen lévő humántőke fejlesztésében és továbbképzésében kiemelkedően fontos szerepet tölt be a felnőttoktatás és a felnőttképzés. Ez a két fogalom azonban elválik egymástól. A felnőttoktatás alapvetően iskolarendszerű (tanulói jogviszonnyal jár) és államilag támogatott¹⁹. Ezzel szemben a felnőttképzések körébe az iskolarendszeren kívüli képzések tartoznak (a résztvevők nem tanulói vagy hallgatói jogviszonyban állnak), valamint ezek a képzések önköltségesek (Eduline, 2015). Mindkét oktatási forma esetén az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ-ben) szereplő szakmák megszerzésére lehet szakképzést indítani. Az államilag támogatott felnőttoktatásban azonban a gyakorlatban nem minden szakma érhető el (ráadásul azok sem földrajzilag egyenletes eloszlásban).

Hazánkban az alacsony végzettségűek közül nemzetközi összehasonlításban kevesen vesznek részt képzésben (5.11. ábra). Ebben a társadalmi csoportban csupán a lakosság 3 százaléka vett részt a megkérdezést megelőző 4 hétben valamilyen képzésben, ami – bár meghaladja a régiós átlagot – kevesebb mint a fele az osztrák szintnek és számottevően elmarad a legfejlettebb felnőttképzési rendszerrel rendelkező skandináv országok (főként Svédország és Dánia) szintjétől. A KSH az iskolarendszerű képzésekről publikál rendszeresen adatokat. A 2017/18-as tanévben 2.405 fő általános iskolában, 27.602 fő szakközépiskolában, 34.348 fő szakgimnáziumban, 31.537 fő pedig gimnáziumban, azaz összesen közel 96 ezer fő tanult felnőttoktatás keretében hazánkban (KSH, 2018). Az iskolarendszeren kívüli képzéseken való részvételről nem rendelkezünk pontos információkkal. A KSH legutóbb 2014-ben publikált felmérésen alapuló adatokat (KSH, 2014), amelyben azonban nem különítette el a felnőttképzésben és a bármilyen más formában megvalósult, nem iskolarendszerű képzéseket (például konferencia, munkahelyi betanítás). Az eredmények ugyanakkor azt mutatják, hogy hazánkban az alacsony képzettségűek jelentősen kevesebb képzésben részesülnek, mint a már eleve magasabb végzettséggel rendelkezők.

5.11. ábra
Alacsony végzettségűek képzésben való részvétele (2017 vagy legutóbbi elérhető)

Megjegyzés: Az elmúlt 4 hét során oktatásban vagy képzésben részesült, legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25–64 korosztályban, Szlovákiáról és Litvániáról nincs elérhető adat.

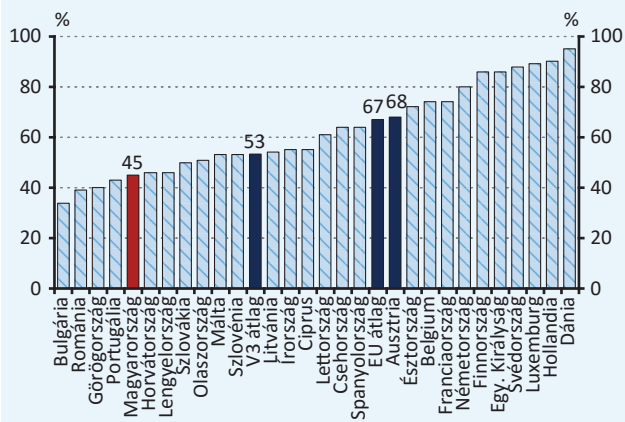
Forrás: Eurostat.

A munkaerőpiacon jelen lévők képzésén felül az idősebb (a nyugdíj előtt állók és nyugdíjasok) korosztályok fejlesztése is a felnőttek képzési rendszerének része. Számukra sok esetben hasonló típusú képzésekre lenne szükség, mint a munkaerőpiacon még aktívan jelenlévők esetében²⁰. Esetükben ugyanakkor más típusú módszereket érdemes alkalmazni a tudás átadására (például önképző körök, unokák bevonása). Hazánkban az 55-74 éves korosztályba tartozók 55 százaléka nem használta az internetet a felmérést megelőző 3 hónapban (5.12. ábra). Amennyiben sikerülne elérni az idősek digitális képességeinek fejlesztését, az jelentős mértékben hozzá tudna járulni mindennapi életük egyszerűsítéséhez. Mindez terhet venne le a következő generációk és az állami ellátórendszer válláról egyaránt. A felnőttek képzésével foglalkozó rendszerek fejlesztésekor mindenképpen érdemes megvizsgálni a skandináv országok (főként Svédország és Dánia) példáját, ahol már jelentős előrelépések történtek ezen a téren.

¹⁹ Az első szakma megszerzése feltételek nélkül ingyenes a diákoknak, a második szak megszerzése szintén az, ám a legtöbb iskola ezt már csak esti vagy levelezős formában engedi a diákoknak (Eduline 2018)

²⁰ A technológiai fejlődés következtében az idősek számos területen akaratlanul is alacsony képzettségűek számítanak.

5.12. ábra
Internetet használók aránya az 55–74 korosztályban
(2018)

Megjegyzés: A grafikonon a legutóbbi 3 hónapban internetet használók aránya látszik.

Forrás: Eurostat.

Javaslatok

(18) Kimenetszabályozás és független vizsgaközpontok bevezetése a felnőttoktatási és -képzési rendszerben:

A felnőttképzések minőségének egységesítése érdekében javasoljuk, hogy a képzések esetében a tananyag helyett a kimeneti kritériumok kerüljenek meghatározásra. Ebben a modellben a képző intézmények választhatnák ki a képzés formáját (például előtérbe helyezhetik a kontaktképzés és a távoktatás előnyeit ötvöző képzéseket), miközben a vizsgáztatást a képző intézményektől függetlenül működő vizsgaközpontok végeznék. Ez a megoldás lehetőséget teremtene arra, hogy a képzési idő csökkenjen az előzetesen megszerzett végzettség vagy a gyakorlatban elsajátított tudás beszámításával. A rendszer működési elve ilyen formán hasonló lenne a nyelvvizsgák és a nyelvvizsgák rendszeréhez.

A felnőttoktatási és -képzési rendszer esetében érdemes lenne a pályakövetési rendszer fejlesztése, hogy minél több adat álljon rendelkezésre a képzések továbbfejlesztéséhez.

(19) Első végzettség megszerzésének ingyenessé tétele a felnőttképzésben: Annak érdekében, hogy növekedjen a felnőttképzésben résztvevők száma, javasoljuk, hogy az állam járuljon hozzá a képzés költségeihez. Az első képzés díjának részleges vagy teljes átvállalása abban az esetben célszerű, ha az adott szakmában nincs meghatározott távolságon belül induló állami (felnőttoktatási) képzés. Ösztöndíjprogramok kialakítása is lehetséges annak érdekében, hogy a tanulás miatt kieső jövedelem ne legyen a képzésben való részvétel akadálya (érdemes lenne részmunkaidős munkavállaláshoz kötni az ösztöndíjprogramot). Ezen felül érdemes lenne lépéseket tenni abba az irányba, hogy a munkavállalók minél egyszerűbben tudjanak eljutni a képzések helyszínére (például tömegközlekedés támogatása, iskolabuszok vásárlása).

(20) Digitális és nyelvi készségek fejlesztése az idősebb korosztályok körében: Javasoljuk, hogy a jövőben jelentősebb figyelmet kapjon a hazai társadalomban az idősebb lakosok modern korra történő felkészítése. Ennek módja lehet ingyenes, a gyakorlati tudnivalókra fókuszáló, interaktív, számítógépes alapismereteket és idegennyelv-tudás fejlesztését célzó képzések indítása. Az elmúlt években több program is indult a lakosság különböző csoportjainak (például vállalkozók, munkakeresők) képzéseire, amelyek mintaként szolgálhatnak hasonló, időseket célszó programok kialakításánál. Az idősek digitális jelenlétének növelése érdekében javasoljuk egy nyugdíjasok számára elérhető, a digitális jólét alapcsomagnál kedvezményesebb internet hozzáférési lehetőség kialakítását, illetve egy a családon belüli tudásmegosztás fontosságára vonatkozó médiakampány megvalósítását.

5.6. SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉSEK ERŐSÍTÉSE

(21) Élethosszig tartó tanulás ösztönzése az oktatási költségek társasági adó alapból való levonhatóságával

(22) Kötelező vállalati továbbképzési minimum bevezetése

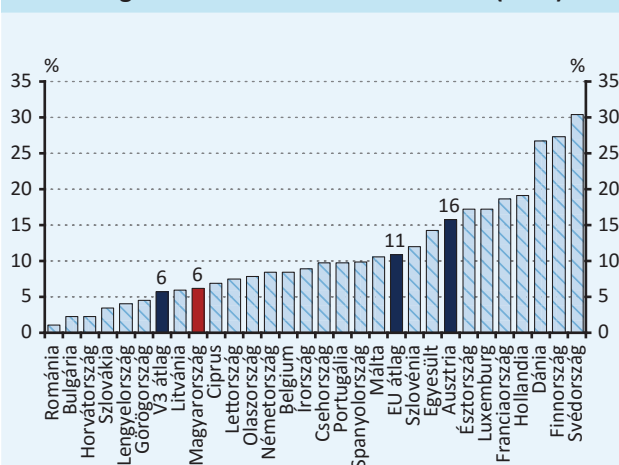
(23) Sikeres vizsga díjának utólagos állami megtérítése a legismertebb, nemzetközi sztenderdeket jelentő vizsgák esetében

(24) A bürokráciacsökkentés keretében felszabaduló munkaerő átképzésének támogatása a képzés költségeinek átvállalásával, járulékkedvezményekkel

Helyzetértékelés

A magyar lakosságra nem jellemző az élethosszig tartó tanulás (5.13. ábra). Az Eurostat adatai alapján 2017-ben a 25–64 éves korosztály 6 százaléka vett részt valamilyen képzésben a felmérést megelőző 4 hétben. Ausztriában ez az arány elérte a 16 százalékot, míg Svédország esetében meghaladta a 30 százalékot is. A munkavállalók folyamatos képzése egyre inkább lényeges lesz a fejlődéssel való lépéstartás érdekében. Észtországban az egész oktatási rendszer felépítését és reformját az ország élethosszig tartó tanulási stratégiájából vezetik le. Hazánkban is készült már ezzel foglalkozó stratégia (Kormány, 2014).

5.13. ábra
Élethosszig tartó tanulásban való részvétel (2017)

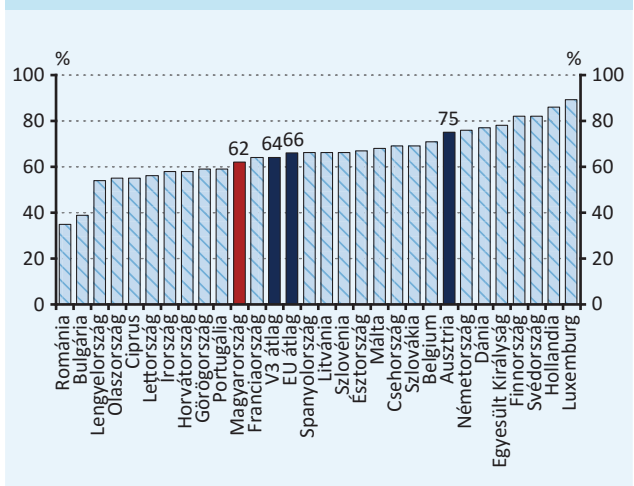
Megjegyzés: Az elmúlt 4 hét során oktatásban vagy képzésben részt vevők aránya a 25–64 korosztályban.

Forrás: Eurostat.

A magyar munkavállalók digitális készségeik alapján az európai középmezőnybe tartoznak, azonban elmaradnak az osztrák munkavállalóktól (5.14. ábra). A 25–64 éves magyar lakosok 62 százaléka rendelkezik legalább alapszintű digitális ismeretekkel, miközben ez az arány Ausztriában 75 százalék. A digitális készségek fejlesztése az e-közigazgatás irányába történő elmozdulás miatt is lényeges lenne. Az állam hatékonyságjavításának egyik fő eszköze a bürokrácia csökkentése lehet, amelyről bővebben az állami hatékonyságról

szóló fejezetben esik szó. Az így felszabaduló munkaerő át- és továbbképzése ugyanakkor a felnőttképzési rendszert is kihívások elé állítja. Az ennek való sikeres megfelelés tudatos felkészülést, valamint jól átgondolt és szervezett képzési programok megvalósítását igényli.

5.14. ábra
Digitális készségek a munkavállalók körében (2017 vagy legutóbbi elérhető)

Megjegyzés: Legalább alapszintű digitális ismeretekkel rendelkezők aránya a 25–64 korosztály munkavállalói között.

Forrás: Eurostat.

Kutatások szerint a munkaerő képzettsége, naprakész, a nemzetközi trendekkel fejlődő tudása nagyban hozzájárul az országok versenyképességéhez, azonban Magyarország a szakmai továbbképzések terén jelenleg nem éri el a kívánatos szintet. Számos oka lehet annak, hogy a lakosság miért nem jut hozzá megfelelő minőségű képzésekhez. A KSH felmérése során arra jutott, hogy hazánkban a képzések akadályai 30 százalékban valamilyen személyes ok volt, míg a többi esetben az egyéni kívül álló tényezők játszottak szerepet. A legfontosabb gátló tényezőt a képzések magas költségei jelentették, míg a második helyen a munkahelyi vagy családi elfoglaltságokból adódó időhiány szerepelt (KSH, 2014). Fontos szerepet tölt be a képzéseken való részvétel kérdésében a munkáltatók hozzáállása is. A képzéseken való részvétel elmaradásával kapcsolatosan a hazai vállalatok elsődlegesen az okot jelölték meg,

hogy a munkavállalók meglévő jártasságai már megfelelnek a vállalkozások igényeinek. Ezen felül a főbb okok között megjelenik az, hogy új, megfelelő képzettséggel rendelkező munkavállalók felvételét részesítik előnyben, hogy a képzések költségei túl megterhelők lennének a vállalkozások számára, illetve, hogy az alkalmazottak túl elfoglaltak. A vállalatok hozzáállása azonban változhat a munkaerőhiány, az innováció erősödésével és az exportra történő termelés előretörésével. Éppen ezért célszerű lenne különböző csatornákon keresztül ösztönözni a munkáltatókat, hogy törekedjenek a munkavállalók képzésének támogatására.

Javaslatok

(21) Élethosszig tartó tanulás ösztönzése az oktatási költségek társasági adó alapból való a levonhatóságával: Az oktatási és továbbképzési költségek hozzájárulása a termelékenységhez kulcsfontosságú. Jelenleg a vállalatok többsége nem biztosít (elegendő) továbbképzési lehetőségeket az alkalmazottainak. A munkavállalók és a munkáltatók képzési költségeinek csökkenése érdekében javasoljuk a tanúlással kapcsolatos költségek társasági adóalapból való részleges levonhatóságának lehetővé tételét. A kedvezmény igénybevételét ugyanakkor érdemes a képzés sikeres teljesítéséhez kötni. A kedvezménynek ki kellene terjednie a vállalatok saját belső képzéseinek költségeire, illetve igénybe vett felnőttképzési programok és egyéb továbbképzések finanszírozására egyaránt. Az élethosszig tartó tanulás adórendszeren keresztüli ösztönzése több európai országban is elterjedt. Ausztriában, Finnországban és Hollandiában a munkával kapcsolatos és a szakmai tudást szintentartó tanulási költségek levonhatók az adóköteles jövedelmekből a munkavállalók számára. Emellett a munkáltatók is igénybe vehetnek különböző adókedvezményeket.

(22) Kötelező vállalati továbbképzési minimum bevezetése: A munkavállalók képzettségi szintjének és ezáltal termelékenységének növelése érdekében javasoljuk, hogy – megfelelő állami támogatási rendszer kialakítása mellett – kerüljön bevezetésre kötelező továbbképzési minimum a vállalatok

számára. Számos szakma esetében már most is működnek kötelező továbbképzési rendszerek (például: orvosok, könyvelők, kormánytisztviselők). Célszerűnek tartanánk, ha – akár valamelyik egyetem gondozásában – létrejönne egy e-tananyag adatbázis, amely általánosabb témakörökben (például idegen nyelv, IT biztonság, pénzügyi alapismeret) készített tananyagokat tartalmazna. A vállalatok ingyenesen használhatnák az előkészített képzéseket, azonban dönthetnének úgy is, hogy saját (például vállalat- vagy iparág-specifikus, vagy szaknyelvi) képzéseket indítanak. Javasoljuk, hogy legyenek elérhetőek pályázati források ilyen kurzusok fejlesztésére és indítására, illetve külföldi jó gyakorlatokkal kapcsolatos tanulmányutak szervezésére. Érdemes ugyanakkor kialakítani a vállalati képzésekkel kapcsolatos szakmai minőségbiztosítás rendszerét.

(23) Sikeres vizsga díjának utólagos állami megtérítése a legismertebb, nemzetközi sztenderdekent jelentő vizsgák esetében: Az elmúlt évtizedekben világszerte teret nyertek az olyan világszínvonalú, és nemzetközi sztenderdekent jelentő vizsgák, mint például a befektetéselemzés terén a CFA, a kockázatkezelés terén az FRM, az informatikai biztonság terén a CISA vagy a CISSP. Ezen képzettségek megszerzésének ösztönzése nagyban hozzájárulna a magas hozzáadott értékű munkakörökben dolgozók tudásának nemzetközi elvárásoknak megfelelő szintre emeléséhez.

(24) A bürokráciacsökkentés keretében felszabaduló munkaerő átképzésének támogatása a költségek átvállalásával, járulékkedvezményekkel: E javaslat megvalósításával alternatív karrierutakat lehet biztosítani az államigazgatásban dolgozó, a hatékonyságnövekedés hatására a közzférából kikerülő munkaerő számára. A munkaerőpiacon hasznosítható képzettség megszerzésével csökkenthető a munkavállaló egyoldalú függősége, valamint mérsékelhető az egyes szakmákban országosan megfigyelhető munkaerőhiány. Az átképzések vonzereje emelhető a képzés költségeinek átvállalása mellett a képzés időtartamára szóló meghatározott alabér biztosításával, valamint az így átképzett munkaerő részére járulékkedvezmények biztosításával.

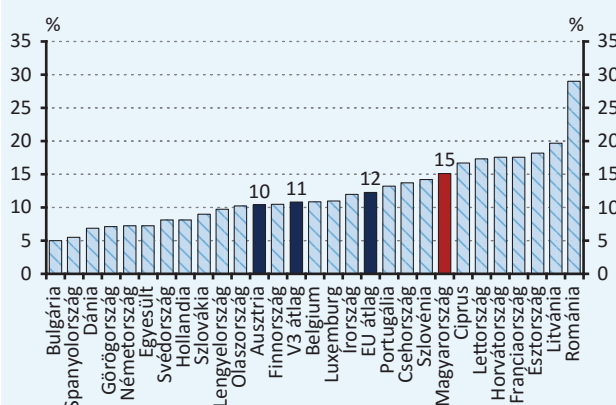
5.7. VÁLLALKOZÓI HAJLANDÓSÁG ERŐSÍTÉSE

(25) Vállalkozói ismeretek oktatása, vállalkozói készségek fejlesztése a köznevelésben és a felsőoktatásban
(26) Belföldi és külföldi médiaprogramok a vállalkozói lét népszerűsítésére

Helyzetértékelés

A magyar lakosságban alapvetően megvan a szándék új vállalkozások alapítására (5.15. ábra). Hazánkban a 18–64 éves korosztály jelenleg még nem vállalkozó részének 15 százaléka gondolja azt, hogy 3 éven belül szeretne vállalkozást alapítani, ami meghaladja a régiós és az uniós átlagot is. A szándékot ráadásul tettek is követik: az OECD országok között hazánkban jött létre a legtöbb új vállalkozás a meglévő vállalkozások arányában (16 százalék). Az új vállalkozások megjelenésével éves szinten 100–120 ezer új állás jött létre hazánkban (OECD, 2017). Az új vállalkozásoknak azonban jelentős része egyéni vagy mikro-vállalkozás, amely termelékenységekben, nyereségességben és exporthoz való hozzájárulásban is elmarad a nagyobb vállalkozásoktól.

5.15. ábra
Vállalatalapítási szándék (2017 vagy legutóbbi elérhető)

Megjegyzés: A 18–64 korosztályban azok aránya, akik 3 éven belül vállalkozást terveznek indítani és jelenleg nem folytatnak vállalkozói tevékenységet.

Forrás: Global Entrepreneurship Monitor.

A vállalkozások alapítása mellett a megszűnésükben is élen jár hazánk az OECD országok között. Schumpeter teremtő rombolás elméletének megfelelően, amennyiben a régi, kevésbé termelékeny vállalatok helyére új, termelékenyebb vállalkozások lépnek, az pozitív hatást gyakorolhat a felzárkózásra. Magyarországon azonban az optimálisnál magasabb a megszűnő vállalkozások aránya: 2014-ben a meglévő vállalkozások 27 százaléka szűnt meg az OECD adatai szerint,

amely 350 ezer állás megszűnésével járt együtt (OECD, 2017). Az OECD országok átlagos megszűnési aránya 10 százalék volt, miközben a második és a harmadik legnagyobb rátát a lengyelek és a csehek érték el (15-15 százalékkal). Ráadásul míg az újonnan létrejövő vállalkozások átlagosan 2–4 fővel indultak, addig a megszűnő vállalkozások átlagos mérete ipari területen 15 fő, míg a szolgáltatási területen 3 fő volt. A vállalkozások számának nagy számú megszűnése utalhat arra, hogy a vállalkozásba fogók nincsenek rendszeresen felkészülve a rájuk váró kihívásokra. A vállalkozásokkal kapcsolatos ismeretek bővítése szükséges tehát ahhoz, hogy a lakosságban meglévő szándék sikeres vállalkozások létrehozásában valósuljon meg.

Javaslatok

(25) Vállalkozói ismeretek oktatása, vállalkozói készségek fejlesztése a köznevelésben és a felsőoktatásban: Javasoljuk, hogy alapvető vállalkozási ismeretek és a vállalkozások megvalósításához szükséges készségek elsajátítása legyen több szinten is integrálva az oktatási rendszerbe. A közoktatásban főként a vállalkozások működésére vonatkozó alapismeretek átadása a lényeges. Javasoljuk, hogy a felsőoktatási képzések nagyobb részében kerüljön sor emelt szintű vállalkozói ismeretek oktatására, amelyek kiterjednek a vállalatok alapításához szükséges általánosabb (például üzleti terv írása) és szakmaspecifikus (például elérhető pályázati források) ismeretekre egyaránt. Finnországban a vállalkozói szellem és kompetencia fejlesztése az oktatás minden szintjén kiemelt fontosságú. A vállalkozói készségek elsajátítását a tantárgyakba való beágyazás mellett külön tanfolyamok és szakmai programok is segítik a diákok számára. A tanulóknak lehetősége van például vállalkozások látogatására már az általános iskolában. Emellett a tanárok felkészítése – például egyetemi keretek között – is fontos a vállalkozói szellem és ismeretek átadására. A már a munkaerőpiacon lévő munkavállalók és vállalkozók sikerességének növelése érdekében javasoljuk a vállalkozói kompetenciák felnőttek képzési rendszerén keresztüli célzott fejlesztését. A képzéseknek ki kellene terjedniük idegennyelvvel, digitális ismeretekkel, marketinggel és értékesítéssel kapcsolatos készségek fejlesztésére. A képzések állami támogatási lehetőségei a „Szakmai továbbképzések erősítése” alfejezetben kerülnek részletesen kifejtésre.

(26) Belföldi és külföldi médiaprogramok a vállalkozói lét népszerűsítésére: Célszerűnek tartanánk indítani egy tájékoztató kampányt a vállalkozói lét előnyeivel (például értékkeremtés, szabad döntéshozatal) kapcsolatosan. A kampánynak elsősorban a fiatalokat kellene megszólítania, így

javasoljuk, hogy a célcsoportot leginkább elérő médiumok (elsősorban a közösségi média) legyen a kampány fő csatornája. Ennek további előnye, hogy nem csak az itthon, hanem a külföldön élő magyarok is könnyebben megszólíthatók e csatornákon keresztül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Benk, Sz. – Gábrriel, P. (2017): Munkaerő-vándorlás az Európai Unió tagállamai között Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/benk-szilard-gabriel-peter-munkaero-vandorlas-az-europai-unio-tagall.pdf>

Caldera Sánchez, A. – Andrews, D. (2011): Residential Mobility and Public Policy in OECD Countries, OECD Journal: Economic Studies, vol. 2011/1 Elérhető: https://doi.org/10.1787/eco_studies-2011-5kg0vswqt240

EduLine (2015): Így jelentkezhetek az ingyenes OKJ-s képzésekre: minden fontos infó egy helyen. Elérhető: http://eduline.hu/felnottkepzes/2015/12/9/ingyenes_OKJs_kepzesek_7CW3PO

EduLine (2018): Ingyenes OKJ-s képzésre jelentkeznétek? Itt találjátok a legfontosabb feltételeket Elérhető: http://eduline.hu/felnottkepzes/2018/4/12/ingyenes_OKJ_mindezen_tudnivalo_T2MHUB

Hárs, Á. (2015): Elvándorlás és bevándorlás Magyarországon a rendszerváltás után – nemzetközi összehasonlításban Elérhető: http://econ.core.hu/file/download/mt_2015_hun/kozelkep_1.pdf

Kormány (2014): Az egész életen át tartó tanulás szakpolitikájának keretstratégiája a 2014/2020 közötti időszakra. Elérhető: <http://www.kormany.hu/download/7/fe/20000/Eg%C3%A9sz%20%C3%A9leten%20%C3%A1t%20tart%C3%B3%20tanul%C3%A1s.pdf>

KSH (2014) Felnőttoktatás, felnőttképzés. Átfogó elemzés. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/felnottoktatatas13.pdf>

KSH (2014): Helyzetkép a magyarországi elvándorlásról c. sajtótájékoztatójának sajtóanyaga, SEEMIG Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/szolgaltatasok/sajtoszoba/seemig_sajto_reszletes.pdf

KSH (2015): Demográfiai portré, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Elérhető: <https://www.demografia.hu/kiadvanyonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2485/2483>

KSH (2018): Mikrocenzus 2016 – 10. Nemzetközi vándorlás. Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_10.pdf

KSH (2018): STADAT - Az óvodai nevelésben, iskolai oktatásban részesülők a nappali és a felnőttoktatásban (1990–). Elérhető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_aves/i_wdsi001c.html

Magyarország Alaptörvénye (2011): Magyarország Alaptörvénye, 2011. április 25. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>

MNB (2016): Növekedési jelentés 2016, 1. fejezet Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/novekedesi-jelentes-2016-hu.pdf>

MNB (2017): Növekedési jelentés 2017, 1. fejezet Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/novekedesi-jelentes-2017-hu-web.pdf>

MNB (2018): Inflációs jelentés 2018. június, 6.2. fejezet Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-13.pdf>

OECD (2017): Entrepreneurship at a Glance 2017. Elérhető: https://read.oecd-ilibrary.org/employment/entrepreneurship-at-a-glance-2017_entrepreneur_aag-2017-en#page1

Onaran, Ö. – Obst, T. (2016): Wage-led Growth in the EU15 Member States: The Effects of Income Distribution on Growth, Investment, Trade Balance, and Inflation. Post Keynesian Economics Study Group, Working Paper 1602 Elérhető: <https://www.postkeynesian.net/downloads/working-papers/PKWP1602.pdf>

Pénzügyminisztérium (2018): A Foglalkoztatás-felügyeleti Főosztály jelentése a munkaügyi hatóság 2018. I. félévi ellenőrzési tapasztalatairól. Pénzügyminisztérium, 2018. szeptember 24. Elérhető: http://www.ommf.gov.hu/index.php?akt_menu=172&hir_reszlet=647

Svraka, A., Szabó, I., Hudecz, V. (2013): Foglalkoztatás-ösztönző adókedvezmények a munkaerőpiacon. Pénzügyi Szemle 2013, 58. évfolyam 4. szám Elérhető: https://www.penzugyiszemle.hu/documents/svraka-szabo-hudecz-2013-4pdf_20170822223137_45.pdf

6. Területi felzárkózás

Fő cél: Munkanélküliségi ráta minden megyében 6 százalék alatt

A gazdasági folyamatok területi hatása kétarcú: a gazdaságban a vállalatok és a munkaerő jellemzően koncentrálódik, ami rövid távon termelékenységi többletet eredményez, de hosszú távon kielezi a regionális gazdasági és társadalmi különbségeket. Ha a gazdaságpolitika területi kiegyenlítődsre törekszik, két úton is támogathatja a folyamatot: egyrészt a munkaerő tőkéhez, másrészt a tőke munkaerőhöz történő allokálásával.

Hazánkban jelentős területi különbségek azonosíthatók mind a munkaerő, mind a tőke áramlásának szempontjából.

A munkaerőpiac területi egyenlőtlenségét mutatja, hogy a munkanélküliségi ráta az országon belül jelentős szóródást mutat. A fejlettebb régiókban (Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország) az erős munkakereslet következtében gyakorlatilag elfogyott a munkaerő-tartalék, az ország keleti részét ugyanakkor magas munkakínálat és alacsony kereslet jellemzi. A területi egyenlőtlenségekhez jelentős mértékben hozzájárul a hazai munkaerő alacsony földrajzi mobilitása. A munkaerőpiac területi egyenlőtlenségeivel párhuzamosan Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország fejlettsége meghaladja az átlagos fejlettséget, míg az ország keleti és dél-nyugati részének fejlettsége érdemben elmarad az országos átlagtól. A területi egyenlőtlenségek mérséklését is célzó uniós források allokálásánál problémát jelent, hogy a fejletlenebb régiókba allokált fejlesztési források nagy hányada áramlik vissza közvetetten a fejlettebb régiókba.

A területi egyenlőtlenségek mérséklődését a munkaerő-mobilitást és a tőkeáramlást ösztönző intézkedések segíthetik elő.

A munkaerő mobilitását támogató intézkedések középpontjában jelenleg az ingázás áll. A földrajzi mobilitást tovább erősítheti munkásszállók biztosítása, óvoda/bölcsőde működtetése vagy letelepedési támogatás. Emellett az albérleti lehetőségek kedvező igénybevételének lehetősége, illetve az állandó lakhely megváltoztatását támogató programok is hozzájárulhatnak a mobilitás növeléséhez. A közfoglalkoztatottak elhelyezkedési juttatásainak mobilitási ösztönzőkkel való kiegészítése a közmunkások nyílt munkaerőpiac felé terelését is segítheti. A tőke mobilitásának elősegítéséhez és a területi egyenlőtlenségek mérsékléséhez hozzájárulhatna a Budapesten kívüli gazdasági központok ágazati és technológiai specializációira való erős támaszkodás. Emellett szükséges a helyi erőforrásokra épülő fejlesztések fokozott támogatása.

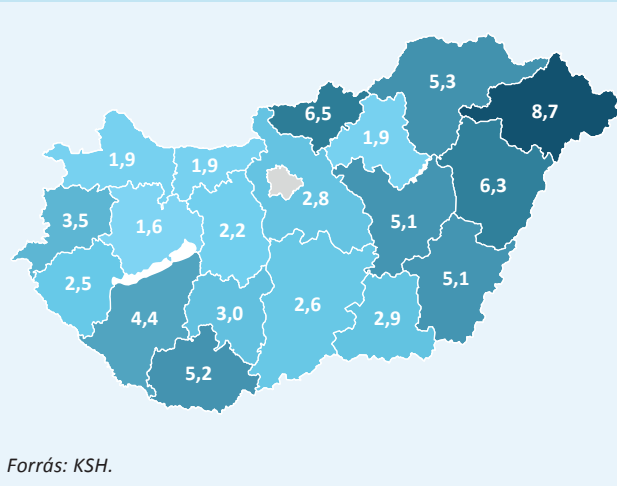
6.1. MUNKAERŐ-MOBILITÁS ÖSZTÖNZÉSE

- (1) A munkaerőpiaci mobilitás támogatása az ingázás ösztönzésén keresztül
- (2) A munkaerőpiaci mobilitás támogatása az állandó lakhelyváltogatás támogatásával
- (3) A közfoglalkoztatottak elhelyezkedési juttatásainak mobilitási ösztönzőkkel való kiegészítése
- (4) A helyközi közlekedés fejlesztése
- (5) Kuponos támogatások hazai bevezetése lengyel mintára

Helyzetértékelés

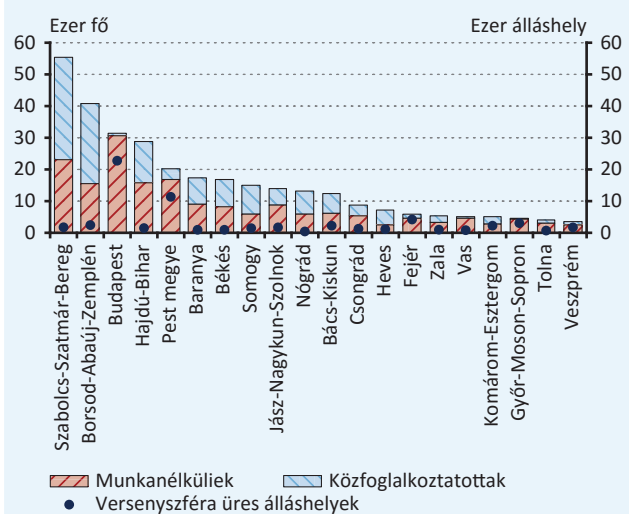
A hazai munkaerőpiacon jelentős területi különbségek azonosíthatók a munkaerő mennyiségét illetően. A munkanélküliségi ráta országos átlagban tartósan 4 százalék alatt alakul, ugyanakkor országon belül egyenlőtlenül szóródik. Jelenleg megyei szinten a munkanélküliségi ráta Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legmagasabb, míg Veszprém megyében a legalacsonyabb (6.1. ábra). Emellett megfigyelhető, hogy a fejlettebb régiókban (Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország) az erős munkakereslet következtében gyakorlatilag elfogyott a munkaerő-tartalék, az ország keleti részét azonban magas munkakínálat és alacsony kereslet jellemzi (6.2. ábra).

6.1. ábra
Munkanélküliségi ráta megyei bontásban 2018. III. negyedévében (százalék)

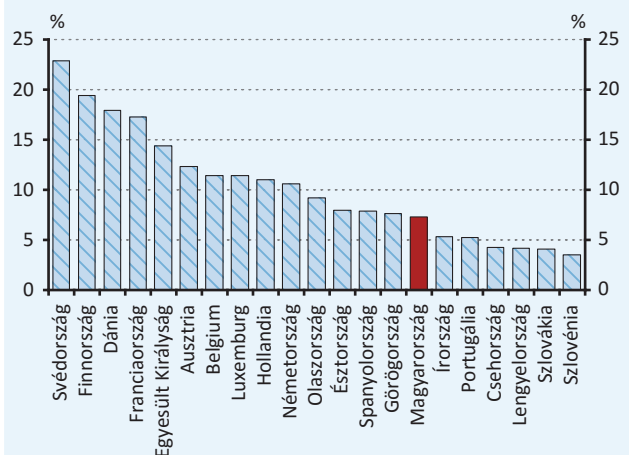

A munkaerőpiac területi egyenlőtlenségeihez hozzájárul a hazai munkaerő alacsony földrajzi mobilitása. A hazai lakosság európai uniós összehasonlításban a kevésbé mobil országok közé tartozik (6.3. ábra). Az alacsony mobilitást érdemben befolyásolja a bérleti piac alacsony jelentősége és ezzel párhuzamosan a lakástulajdonlás magas aránya hazánkban. Országos átlagban a lakosság 85 százalékának van saját ingatlana, az ingatlanállomány a teljes vagyon 75 százalékát képezi. A vagyonon belül az ingatlan aránya különösen magas a szegényebb régiókban, ami szintén csökkenti a mobilitást.

6.2. ábra
A versenyszféra üres álláshelyek és a munkaerő-tartalék (munkanélküliek és közfoglalkoztatottak) megvényként (2018. III. negyedév)

6.3. ábra
Országban belüli lakossági mobilitás az Európai Unió országában (2007)

Megjegyzés: Azon háztartások aránya, amelyek az elmúlt 2 évben megváltoztatták a tartózkodási helyüket.
Forrás: Caldera Sánchez – Andrews, 2011.

A mobilitás növekedését az is akadályozza, hogy a magasabb fejlettségű régiókban a lakhatási és egyéb megélhetési költségek is magasabbak, ami korlátozza a munkavállalás miatti lakhelyváltás gyakoriságát. A jelenlegi területfejlesztési stratégiai dokumentumok a közlekedési viszonyok javítását jelölik meg eszközként, de ez nem elégséges.²¹ Az alacsonyabb jövedelmű háztartások és az általában nagyobb fokú mobilitással jellemezhető fiatalabb korosztály esetében indokolt a lakhatás támogatása.

A mobilitás ösztönzését tekintve hazánkban jelenleg az ingázás támogatása a legjelentősebb. A munkaadók által a munkavállalók mobilitását segítő leggyakoribb eszközök a helyi és helyközi bérlet-támogatás, a gépjármű-támogatás és a szolgálati autó biztosítása, míg kevésbé elterjedt az óvoda vagy bölcsőde működtetése, a letelepedési támogatás vagy a munkásszálló biztosítása. Előbbi eszközök elsősorban az ingázást támogatják, míg utóbbiak célja a tartós lakhelyváltogatás ösztönzése. A földrajzi mellett a foglalkozási mobilitás is alacsony hazánkban, mely a szakmák és foglalkozások közötti váltásra való képességet és hajlandóságot mutatja (Sebők, 2016). A munkaerőpiaci mobilitás támogatása az Európai Unió több országában is kiemelt cél. Az ösztönzők egyik legelterjedtebb formája a munkába járási költségek pénzbeli térítése, támogatása, de Németországban és Ausztriában az utazási költségek után adókedvezmény is igénybe vehető. Emellett több országban támogatják a foglalkoztatáshoz kapcsolódó költözést és lakhatást is (például Szlovákiában, Lengyelországban, Svédországban). Innovatív kezdeményezések közé tartozik a Lengyelországban 2014-től alkalmazott kuponos rendszer, amely garanciát jelent a résztvevőknek, hogy a Munkaügyi Hivatal finanszírozza a képzéssel, betanítással és foglalkoztatással járó költségek egy részét.

Javasolt intézkedések

(1) A munkaerőpiaci mobilitás támogatása az ingázás ösztönzésén keresztül: A munkaerő mobilitását többféle formában is támogatják hazánkban, azonban az eredmények korlátozottak. A vállalatok jelenleg főleg az utazás támogatásával segítik a munkavállalóik földrajzi mobilitását. A munkaerő ingázását tovább erősítheti az ösztönző eszközök szélesebb körű alkalmazása, például céges buszjárat és munkásszálló biztosítása, vagy óvoda/bölcsőde működtetése. Az atipikus foglalkoztatási formák közül a részmunkaidő

és a rugalmas foglalkoztatás terjedése is támogatja a mobilitást és a foglalkoztatást.

(2) A munkaerőpiaci mobilitás támogatása az állandó lakhelyváltogatás támogatásával: A munkaerő mobilitása a jelenlegi intézkedések mellett az állandó lakhely megváltoztatását támogató programok, például vállalati oldalon a mobilitási célú lakhatás elszámolásával is ösztönözhető. Az állandó lakhelyváltáson segíthet a szolgálati lakás biztosítása, bérlakás vagy az ingatlanvásárlási illeték vagy a települések által az ingatlanokra kivethető adó feltételes elengedése. Utóbbi esetében a feltételt lehetne kötni a lakhelyváltás távolságához. Emellett az elmaradottabb régiókban munkát vállalók számára jelentős támogatást jelentene az ingyenes építési telek biztosítása, melynek feltétele, hogy meghatározott ideig nem adható el a telek.

(3) A közfoglalkoztatottak elhelyezkedési juttatásainak mobilitási ösztönzőkkel való kiegészítése segítheti a közmunkások nyílt munkaerőpiac felé terelését. A jelenlegi szabályozás szerint azok a közmunkások, akik a program vége előtt elhelyezkednek a nyílt munkaerőpiacon, a foglalkozást helyettesítő támogatás kétszeresét kapják havonta, ameddig a közfoglalkoztatási jogviszony a munkaviszony létesítése hiányában fennállt volna. Ugyanakkor ez nem jelent megfelelő motivációt a lakhelytől távolabbi munkavállalásra, lokálisan pedig szűkösek a munkalehetőségek. Javasoljuk az álláskeresőket, majd munkába járás költségét teljes mértékben megtéríteni a közfoglalkoztatásból kilépők részére az elhelyezkedést követő egy évre. Célszerű továbbá az elhelyezkedési bónuszt a lakhelytől való távolsággal is kompenzálni, mivel a távolság a közmunkások bérigényében meghatározó szerepet tölt be.²² A közfoglalkoztatottak elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedését segítheti, ha a vállalatok közvetlen támogatást kapnának a munkásszállások építésére (az önkormányzatokhoz hasonlóan bizonyos önrész mellett), azon felül, hogy a munkásszállások költségeit leírhatják a társasági adóalapból.

(4) A helyközi közlekedés fejlesztése: A munkahelyükre ingázók száma az urbanizációval és az agglomerációs területek bővülésével párhuzamosan növekedést mutat hazánkban. A naponta ingázók aránya 2011-ben 34 százalék volt; a foglalkoztatottak legnagyobb része (32 százalék) autótól jut el a munkahelyére. Az ingázás növekvő jelentősége miatt kiemelten fontos a megfelelő tömegközlekedési és

²¹ A területfejlesztés, és ennek részeként a munkavállalói mobilitás fő finanszírozási forrása a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP). A forrásokat megyei jogú városok, illetve a megyék igényelhetik foglalkoztatási, vállalkozásfejlesztési, környezetvédelmi és közösségi szinten irányított helyi fejlesztésekre. A TOP céljaira a jelenlegi uniós ciklusban kb. 1085 milliárd forint érhető el.

²² A Századvég 2017-es, közfoglalkoztatottakra vonatkozó felmérése szerint minimum 100 km távolságra csak nettó 250-300 ezer forint havi bérért hajlandóak munkát vállalni a megkérdezettek.

infrastrukturális feltételek (lásd bővebben 12. fejezet) megteremtése mind Budapest, mind a vidéki városok vonzaskörzetében. Vidéken különösen fontos a nagyobb települések, járási központok és vonzaskörzetük összeköttetésének javítása. A vidéki városok elérhetőségét javítaná a jobb minőségű úthálózat, valamint a sűrűbb helyközi buszközlekedés és a menetrendek jobb összehangolása. A budapesti elővárosi közlekedést tovább gyorsítaná és kényelmesebbé tenné a HÉV vonalak és járműparkok korszerűsítése, a Budapesten belüli vasútpálya fejlesztése, továbbá a vasút, a HÉV és a metróhálózat közvetlen összeköttetése. Ebben előrelépést jelentenek a 2018 novemberében megjelent kormányhatározatok, melyek többek között a Déli és Nyugati pályaudvar földalatti összekapcsolására, körvasút fejlesztésére, HÉV vonalak jövőbeli összekötésére és meghosszabbítására vonatkoznak. A helyközi közlekedést támogatná továbbá az intelligens utastájékoztató rendszerrel és P+R parkolóval rendelkező intermodális csomópontok számának növelése, ami elősegítené a módváltó közlekedés fejlesztését és megkönnyítené az átszállást.

(5) Kuponos támogatások hazai bevezetése lengyel mintára: Lengyelországban 2014-ben négy elemből álló (képzési, gyakornoki, foglalkoztatási, letelepedési) kuponos rendszert vezettek be, melynek elsődleges célja a 30 év alatti munkanélküliek mobilitásának ösztönzése és foglalkoztatása volt. Az ott kiépült rendszer mintájára a magyar mobilitást ösztönző intézkedések is bővíthetők lennének. A kuponok fő célcsoportja a munkaerőpiaci szempontból veszélyeztetettebb, a piachoz lazábban kötődő csoportok lehetnek: közfoglalkoztatottak, tartós álláskereső, kisgyermekes anyák és nyugdíjhoz közeli munkavállalók. Típusait tekintve lehetnének álláskereső, ingázást, foglalkoztatást és lakhatást támogató kuponok. Közös pont, hogy az állam a kuponra jogosult munkavállalók/munkáltatók költségeinek egy részét átvállalja, ezzel is elősegítve a lakhelytől távol eső foglalkoztatás ösztönzését.

6.2. KEVÉSBÉ FEJLETT RÉGIÓK KÖZVETLEN TÁMOGATÁSA

- (6) Erős támaszkodás a Budapesten kívüli gazdasági központok ágazati és technológiai specializációira
- (7) Helyi beszállítókra és erőforrásokra építő pályázatok előnyben részesítése
- (8) Munkaerőpiaci elszívó hatást ellentételező területi kompenzációs mechanizmus bevezetése
- (9) Kompenzációs mechanizmus a kevésbé fejlett régiókban munkát vállaló pedagógusok számára

Helyzetértékelés

A gazdasági folyamatok területi hatása kétcárú: a gazdaságban a vállalatok és a munkaerő elhelyezkedése jellemzően koncentrálódik, ami rövid távon termelékenységi többletet eredményez, de hosszú távon kielezi a regionális és ezen belül sokszor a társadalmi különbségeket. Ha a gazdaságpolitika területi kiegyenlítődesre törekszik, két úton is támogathatja a folyamatot: egyrészt a munkaerő tőkéhez, másrészt a tőke munkaerőhöz történő allokálásával.

Magyarországon is jelentős területi különbségek azonosíthatók gazdasági szempontól. A munkaerőpiac területi egyenlőtlenségeivel párhuzamosan Nyugat-Dunántúl és Közép-Magyarország fejlettsége meghaladja az átlagos fejlettséget, míg az ország keleti és dél-nyugati részének fejlettsége érdemben elmarad az országos átlagtól. A hazai átlagos fejlettség közel kétszeresét regisztrálták a fővárosban, míg Nógrád megyében az egy főre eső GDP az országos átlag alig több mint 40 százaléka (6.4. ábra).

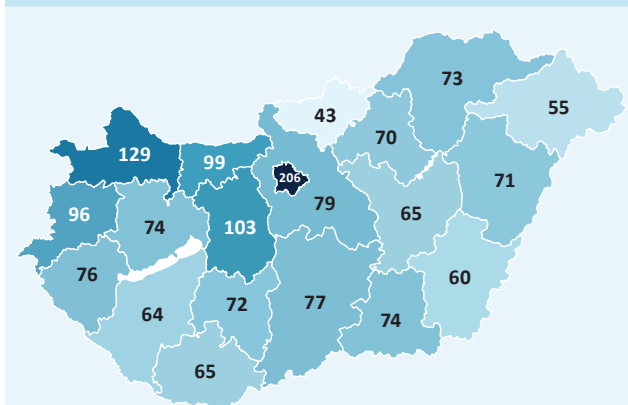
A sikeres vidékfejlesztési modellek mind erős regionális központokra épülnek. Emiatt a régiós központok fejlesztése kulcskérdés, hogy az – akár határokon átívelő – agglomerációs externáliák létrejöhessenek. A regionális gazdasági központok és Budapest hálójában megvalósuló nemzetközi tengelyek érdemben támogatják a versenyképességünk növekedését.

A leghátrányosabb településeken szükség van a helyi közösségre és erőforrásokra épülő gazdaság megerősítésére. Ez a gyakran önkormányzati szerepvállalással működő szektor jellemzően nem képes az exportra, de jelentős lehet a helyi foglalkoztatási szerepe, népességmegtartó hatása, miközben fontos a szerepe a vidéki térben jelen lévő stratégiai erőforrások megőrzésében.

A regionális és helyi gazdaságfejlesztést szolgálja a Modern Városok Program. A 2015-ben indított program a vidék gazdasági, infrastrukturális és társadalmi felzárkózását segíti elő. A Kormány 3750 milliárd forint értékben 23 megyei jogú

várossal (a megyeszékhelyekkel és 4 további várossal) kötött megállapodást több mint 260 projektről. A megállapodások keretei között főként ipari parkok bővítésére és építésére, autópályafejlesztésre és közösségi intézmények (például uszodák, fürdők, tornacsarnokok, játszótérek és művelődési központok) építésére kerül sor 2025-ig. Eddig a meghirdetett keretösszeg mintegy egynegyedét fizették ki. A városok fejlesztése mellett a vidékfejlesztés szempontjából előretekintve további támogatást jelent a kisebb településeket célzó, 2019-ben induló Magyar Falu Program, melynek keretében elsőként egyházi és önkormányzati közösségi terek felújításra és létrehozásra lehet pályázni.

6.4. ábra
Egy főre jutó GDP az országos átlag százalékában (2017)

Forrás: KSH.

A tőke mobilitásának elősegítésére és a területi egyenlőtlenségek mérséklésére jelenleg is többféle eszköz áll rendelkezésre hazánkban. A regionális egyenlőtlenségek kiegyenlítését a Kormány több eszközzel támogatja. A gazdaságfejlesztési célú uniós források összegei leggyakrabban az ún. regionális támogatási térkép²³ alapján kerülnek meghatározásra. A területfejlesztési tematikájú uniós források elsődleges célja a területi felzárkózás biztosítása, a társadalmi integritás erősítése. Emellett érdemi forrást jelentenek a mezőgazdasági támogatások. Az egyedi alapon megítélt

²³ A regionális támogatási térkép olyan jogszabályi rendelkezés, mely az ország egyes régiói, illetve a fejlett régiók esetében kisebb területi egységei számára meghatározza az ott beruházó vállalatok számára beruházási támogatásként nyújtható állami támogatás maximális mértékét. Ld. bővebben: <http://tvi.kormany.hu/regionalis-tamogatasi-terkep>

támogatási döntéseknek szintén követniük kell az uniós forrásoknál használt regionális támogatási térképet. Az uniós források allokálásánál azonban problémát jelent, hogy a fejletlenebb régiókba allokált fejlesztési források nagy hányada visszaáramlik a fejlettebb régiókba, így az elosztás hatékonyságának növelésében van még tér.

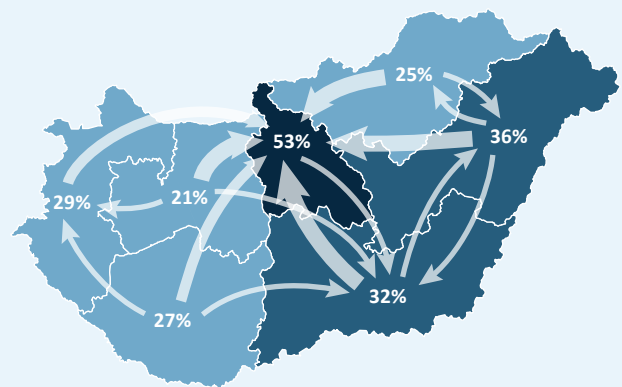
Javasolt intézkedések

(6) Erős támaszkodás a Budapesten kívüli gazdasági központok ágazati és technológiai specializációira: Egyrészt vannak olyan ágazatok, amelyek a vidék munkaerő-megtartó szerepe szempontjából fontosak. Ilyen a mezőgazdaság, az élelmiszeripar vagy a turizmus, így ezek kiemelt fejlesztését javasoljuk. Másrészt vannak egyedi (megyei specifikus) szakosodások, amelyekre építve elérhetők egyedi versenyelőnyök is. A megyei szereplők részvételével (innovatív vállalatok, kutatóintézetek, társadalmi szervezetek) a megyei (ún. intelligens) specializációs irányok kijelölésre kerültek 2014-ben (S3 Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia). A végrehajtásnál azonban a jelenlegi állami támogatási rendszer csak K+F+I fejlesztéseknél érvényesíti a specializációs irányokat, emiatt jelenleg nem tudnak megfelelően érvényesülni a megyei szakosodási irányok. Az ágazati politika keretében kiemelten fontos azon iparági tevékenységek célzott kiválasztása és fejlesztése, amelyek az adott régióban rentábilisan végezhetőek vagy hagyományokkal rendelkeznek. Így javasoljuk az arra alkalmas régiókban például az élelmiszeripar, a mezőgazdaság, a vízgazdálkodás vagy a turizmus célzott támogatását.

(7) Helyi beszállítókra és erőforrásokra építő pályázatok előnyben részesítése: Problémát jelent az uniós forrásoknál, hogy a fejletlenebb régiók fejlesztésére allokált fejlesztési források nagy hányada áramlik vissza a fejlettebb régiókba, elsősorban a közép-magyarországi régióba. Az MNB becslése alapján 2007 és 2013 között a támogatások 31 százaléka áramlott vissza közvetlenül a központi régióba (Budapest és Pest megye) (6.5. ábra). A fejlődő régiókba kiosztott források után generált kereslet 68 százalékban egy másik régiót favorizált (MNB, 2017).²⁴ A helyi erőforrásokra épülő fejlesztések nagyobb arányú támogatása javíthatja a támogatások helyi hasznosulását. Ezért azt **javasoljuk, hogy az uniós pályázatoknál azok a pályázatok élvezzenek előnyt, amelyek intenzíven építenek a fejlődő régiókban található erőforrásokra.** Ezek elsősorban helyi szinten aktív vállalati együttműködések (klaszterek, szövetkezetek) és helyi foglalkoztatást, helyi termelőbeszerzést jelentenek. A szabad vállalkozási zónákban (SZVZ) igénybe vehető adókedvezmények mértéke szintén növelhető, ha az igénybe vevő

cégek vállalják a helyi erőforrások használatát. A jelenlegi szabályozás alapján az SZVZ-ben működő cégek fejlesztési adókedvezményt, szociális hozzájárulási adó kedvezményt és szakképzési hozzájárulás kedvezményt vehetnek igénybe beruházásaik és bővülő munkavállalói létszámuk után. A szabad vállalkozási zónák a legnehezebb helyzetben lévő 1200 településre terjednek ki.

6.5. ábra
Adott régióban megvalósított projektek összegéből helyi beszállítókhöz kerülő arány, illetve a régió kívüli beszállítóknál okozott kereslet összege

Forrás: MNB Inflációs jelentés, 2017. december.

(8) Munkaerőpiaci elszívó hatást ellentételező területi kompenzációs mechanizmus bevezetése: A munkaerőpiaci területi egyenlőtlenségeinek következményeit mérsékelheti egy kompenzációs mechanizmus bevezetése, amelynek keretében egy járás/megye kompenzációban részesülne azon munkavállalók után, akiket ott képeztek, de nem az adott járásban/megyében állnak foglalkoztatásban. Ennek alapja, hogy az a terület, ahonnan képzett munkavállalók áramlanak el, kompenzációban részesüljön a munkaerő elvándorlása miatt kieső érték miatt.

(9) Kompenzációs mechanizmus bevezetése a kevésbé fejlett régiókban munkát vállaló pedagógusok számára: Az elmaradottabb térségekben javasoljuk a bölcsődei/óvodai és általános iskolai rendszer fejlesztését a személyi állomány tekintetében. Az elmaradottabb régiókban állást vállaló bölcsődei és óvodai szakemberek és tanárok számára egy kompenzációs rendszer keretében érdemes ösztönöznünk munkavállalást. Ezen juttatások része lehet a lakástulajdon biztosítása is (megfelelően hosszú – például 10 év – szolgálati idő teljesítése esetén). A pedagógusok kevésbé fejlett régiókba való vonzását a fizikai infrastruktúra fejlesztése is támogathatja.

²⁴ Bővebben ld. Inflációs jelentés 2017. december, kiemelt téma.

6.3. FINANSZÍROZÁS A KEVÉSBÉ FEJLETT RÉGIÓKBAN

- (10) Területi alapon differenciált Széchenyi Kártya Program
- (11) Tőke és forrás egyidejű biztosítása banki részvétellel
- (12) Szabad Vállalkozási Zóna kedvezményeinek kibővítése
- (13) Az Európai Beruházási Bank (EIB) által biztosított források nagyobb mértékű kihasználása

Helyzetértékelés

A kevésbé fejlett térségek felzárkózását támogatná a helyi igényekhez alkalmazkodó finanszírozási források kialakítása. A pénzügyi közvetítés folyamatainak és intézményeinek működése hatást gyakorol a térségi szinten értelmezett gazdasági fejlődésre (Mérő, 2003), és ezen keresztül a fejlettség területi különbségeinek, egyenlőtlenségeinek alakulására. A kevésbé fejlett régióban működő cégek jellemzően az átlagosnál kisebb, de kockázatosabb hiteleket igényelnek.

A fejlesztéspolitikai célokat szolgáló, EU által támogatott pénzügyi eszközök felhasználásában a hátrányos helyzetű térségek és célcsoportok elérése korlátozottan valósul meg. Az EU-s pénzügyi eszközök által elért vállalkozások körét erős területi koncentráció jellemzi. Annak érdekében, hogy a visszatérítendő fejlesztési forrásokat közvetítő pénzügyi intézményrendszer a felzárkózást segítő (kohéziós) célokat hatékonyabban szolgálja, mind a pénzügyi termékek specializációjában, mind pedig a rendszer irányítási struktúrájában javasolt további fejlesztéseket tenni. A specializáció testesztészetesebb pénzügyi termékek és szolgáltatások kifejlesztését jelenti. Emellett az uniós források pénzügyi eszközeiben a tőke- és hiteltermékek közvetítőrendszerének együttes fejlesztésére van szükség.

A magyar gazdaság dinamikus növekedése mellett sem csökkent a kevésbé fejlett hazai régiók lemaradása. Az elkövetkező időszakban ezen különbség csökkentésének és a helyi foglalkoztatás növelésének egyik hatékony módja lehet, ha a kevésbé fejlett régióban maradó vagy oda betelepülő, magánkézben lévő vállalkozások a piacon elérhető kondícióknál érdemben kedvezőbb feltételek mellett juthatnak finanszírozási forrásokhoz. Ez a folyamat több eszakközrel is támogatható, az alábbiakban ezeket mutatjuk be röviden.

Javasolt intézkedések

(10) Területi alapon differenciált Széchenyi Kártya Program: A Széchenyi Kártya Program jelentős része olyan vállalkozásokhoz kerül, amelyek e nélkül is képesek lennének hitelhez jutni. A településmérethez kötött, például 5000 fő alatti településeken igénybe vehető kedvezmények kialakításával elérhető lenne, hogy a támogatás nagyobb része áramoljon kevésbé fejlett térségekbe.

(11) Tőke és forrás egyidejű biztosítása banki részvétellel: A fejletlenebb régiókban működő vállalatoknak a jelenleg is létező Hiventures Zrt. (MFB csoport) biztosíthatna tőkét, ami összekapcsolva egy kereskedelmi bank által nyújtott NHP hittel, egyszerre juttatná olcsó tőkéhez és forráshoz a cégeket.

(12) Szabad Vállalkozási Zóna kedvezményeinek kibővítése: A fejletlenebb régiókban jelenleg új beruházást létrehozó cégek adókedvezményekben (fejlesztési adókedvezmény, munkát terhelő adókra vonatkozó kedvezmények) részesülnek. Ezen kedvezmények kibővítése is növelhetné a régióba települő cégek számát.

(13) Az Európai Beruházási Bank (EIB) által biztosított források nagyobb mértékű kihasználása: Az EIB szabályzata alapján egy országnak nyújtható maximális hitelösszeg megegyezik a bank jegyzett tőkéjéhez való hozzájárulás két és félszeresével. Magyarország 2017-ben 1,75 milliárd euróval részesedett az EIB jegyzett tőkéjéből, az elméleti maximális hitelösszeg ez alapján 4,38 milliárd euro. Az EIB csoport által Magyarországnak nyújtott források mértéke 2017-ben 772 millió eurót tett ki, míg Románia 1,3 milliárd eurót, Lengyelország pedig 5,4 milliárd eurót vett igénybe. A magyar kormány 2018-ban írt alá újabb hitelszerződést a bankkal 225 millió euro értékben, ezzel együtt megközelítőleg 1 milliárd euro áll az ország rendelkezésére. Tekintetbe véve, hogy a lehetőség adott a hitelösszeg további növelésére, javasoljuk, hogy az EIB-től potenciálisan felvehető hitelösszeg emelkedjen 1,5 milliárd euro fölé.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Caldera Sánchez, A. – Andrews, D. (2011): Residential Mobility and Public Policy in OECD Countries. OECD Journal: Economic Studies, Vol. 2011/1. Elérhető: http://dx.doi.org/10.1787/eco_studies-2011-5kg0vswqt240

Mérő, K. (2003): A gazdasági növekedés és a pénzügyi közvetítés mélysége. Közgazdasági Szemle, 2003 július-augusztus. Elérhető: <http://www.kszemle.hu/tartalom/letoltes.php?id=625>

MNB (2017): Inflációs jelentés, 2017. december Elérhető: <http://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-11.pdf>

Sebők M. (2016): Munkaerő-piaci mobilitás Magyarországon Elérhető: <https://munkaeromobilitas.hu/asset/fajl/sebok-munkaeropiaci-mobilitas-jav2-3.pdf>

7. Családbarát program

Fő cél: 110 000 újszülött évente

A hazai demográfiai folyamatokat az 1980-as évek eleje óta a népesség létszámának folyamatos csökkenése és öregedése jellemzi. A rendelkezésre álló népesség-előrejelzések azzal számolnak, hogy ezek a kedvezőtlen folyamatok – az Unió többi országához hasonlóan – a következő évtizedekben tovább folytatódhatnak. Ennek hatására a munkaképes korú népesség létszáma jelentősen csökkenhet, ami hosszú távon kedvezőtlen hatással lenne a gazdasági növekedésre, a költségvetési egyenlegre és a versenyképességre is.

Kedvező jel azonban, hogy az elmúlt években a termékenységi ráta már emelkedett Magyarországon. A teljes termékenységi arányszám a történelmi mélypontot jelentő 2011. évi 1,23-ról 1,53-ra növekedett 2016-ra, ami 1996 óta a legmagasabb értéket jelenti és a növekedés mértéke a második legnagyobb volt az EU-ban. A termékenységi ráta növekedésében jelentős szerepet játszottak a gyermekvállalás megkönnyítését célzó kormányzati intézkedések 2010-et követően. A családi adóalap kedvezmény, a gyed extra és a családi otthonteremtési kedvezmény nagy mértékben növelte a családok pénzügyi forrásait és rendelkezésre álló jövedelmét, miközben a bölcsődei férőhelyek növelése, a 9 évfolyamig ingyenes tankönyvellátás bevezetése és a közétkeztetés bővítése érdemi könnyítést jelentett mindennapi életükben. Az emelkedő termékenységi ráta ellenére azonban még nem következett be a szükséges demográfiai fordulat Magyarországon, ugyanis még nem értük el a társadalmi reprodukcióhoz szükséges 2,1-es értéket. A magyar adat az Európai Unió országainak 1,6-os átlagos értékétől is elmarad, a termékenységi ráta azonban egyik uniós tagállamban sem éri el az egyszerű reprodukcióhoz szükséges értéket.

Az MNB Versenyképességi Programja számos javaslatot tesz a Kormány családbarát politikájának 2030-ig történő folytatására. Az elmúlt időszakban megvalósított és 2019 februárjában bejelentett családpolitikai intézkedések számottevően támogatják a családalapítást és a családok gyarapodását. Tekintettel azonban a kérdés súlyára, a családtámogató programok kidolgozása valószínűleg még hosszú ideig nem tekinthető befejezettnek, ezért olyan kiegészítő javaslatokat fogalmaz meg ez a fejezet, amelyek a folyamatban lévő programokkal együtt hozzájárulhatnak a kívánatos demográfiai fordulathoz. A javaslatok egy része korábbi jegybanki kiadványokban is megfogalmazódott, jelentős része azonban olyan új ajánlás, amelynek kialakításában az MNB munkatársainak széles köre is részt vett. A családbarát munkahelyként elismert MNB Karitatív Csoportjának felhívására összesen 180 munkavállaló adta javaslatát, ötletét a családok életének megkönnyítése érdekében, amelynek középpontjában az állt, hogy a demográfiai folyamatok javulásához egyszerre kell biztosítani a gyermekvállaláshoz szükséges anyagi támogatást és segíteni a munka és a család összeegyeztethetőségét. E fejezetben a „Családra Hangolva” felhívásra érkezett ötleteket is beépítettük javaslataink közé. A demográfiai fordulatot célzó javaslataink kiterjednek a családtámogatási rendszer egyes elemeire, a családi adórendszerre, a gyermekek napközbeni ellátását biztosító intézményrendszerre, a nők munkaerőpiaci részvételét segítő intézkedésekre, valamint az otthonteremtésre és a nyugdíjrendszerre.

A demográfiai fordulat eléréséhez figyelemmel kell lenni arra, hogy eltérő ösztönző eszközök segíthetik hatékonyan az első, a második és a harmadik gyermek megszületését. Az első gyermek megszületését a különböző gyermekvállalási támogatások mellett érdemben támogathatja az egészségügyi rendszer családbarát fejlesztése, így például a meddőséget kiszűrő vizsgálatokhoz való nagyobb állami támogatás biztosítása. A második és további gyermekek megszületését támogathatja a kisgyermekkorban biztosított, korábbi munkapiaci részvételhez kötött anyasági ellátások (csed, gyed) összegének emelése. A harmadik gyermekek megszületését a családi adórendszeren keresztül lehet ösztönözni: a nagycsaládosok teljes adómentességének bevezetése a vonatkozó paraméterektől függően erőteljesen ösztönözheti a családokat három vagy annál több gyermek vállalására. A nők munkaerőpiaci visszatérésének támogatása érdekében az elmúlt években megkezdett bölcsődei férőhelybővítés folytatását javasoljuk, azaz, hogy a bölcsődei férőhelyek száma a 2016. évi 40 ezer-ről emelkedjen olyan szintre, hogy a bővülő gyermekszám mellett is minden igénylő számára elérhető legyen az ellátás. A nők munkapiaci visszatérését segítheti emellett az atipikus foglalkoztatási formák nagyobb elterjedése is. A családok otthonteremtését támogathatja a Családok Otthonteremtési Kedvezményének kétgyermekes családok által igénybe vehető

támogatási összegének növelése. Emellett szükséges egy olyan Indulótőke-program bevezetése, amely a külföldön dolgozó magyarok hazatelepülését és gyermekvállalását támogathatná. A gyermekek számának nyugdíjrendszerben való elismerése is ösztönözheti a gyermekvállalást, elismerve a gyermekek felnevelésére fordított szülői ráfordításokat és figyelembe véve azt, hogy a gyermektelenek nyugdíjának fedezetét is a mai gyermekek jövőbeli járulécai fogják jelenteni.

A hazai lakáspiacon az áremelkedés hűtése mellett az első lakásvásárlók támogatása, és az építőipari termelés hatékonyabbá tétele kívánatos célként szolgálhat. A hazai lakáspiacon az árak nagymértékű és földrajzi szempontból koncentrált emelkedése érdemben nehezítette a lakásvásárlás elérhetőségét, míg az újlakás-fejlesztések üteme számos súrlódás miatt lassan valósul meg. Az illetékszabályok módosításával nem csupán a befektetési célú ingatlanvásárlásokat lehetne visszaszorítani, de a fiatal családok otthoneremtési lehetőségein is lehetne javítani. Az építőipari munkaerőállomány bővítése és a hatékonyságot növelő technológiafejlesztések mellett új megközelítésre is szükség lehet a szektorban a lakásállomány megújulási ütemének növelése érdekében.

A 2,1-es termékenységi ráta elérése és tartós fennmaradása esetén érdemben mérsékelhető a jelenlegi népességfogyás üteme. Hosszú távon a kedvező demográfiai folyamatok hozzájárulhatnak a gazdasági növekedéshez is, amikor a megszületett nagyobb létszámú generációk belépnek a munkaerőpiacra. Egy ma kezdődő demográfiai fordulat azonban csak több évtizedes időtávon fejti ki kedvező hatását a nyugdíjrendszerre, így a jelenlegi demográfiai kihívást egy tömegességre és teljes lefedettségre törekvő kiegészítő rendszer enyhíthetné. Javasoljuk ezért az alanyi jogú tagságot a kiegészítő önkéntes nyugdíjpénztárakban, amelyben az egyéni hozzájárulásokat foglalkoztatói és állami támogatások egészítenék ki.

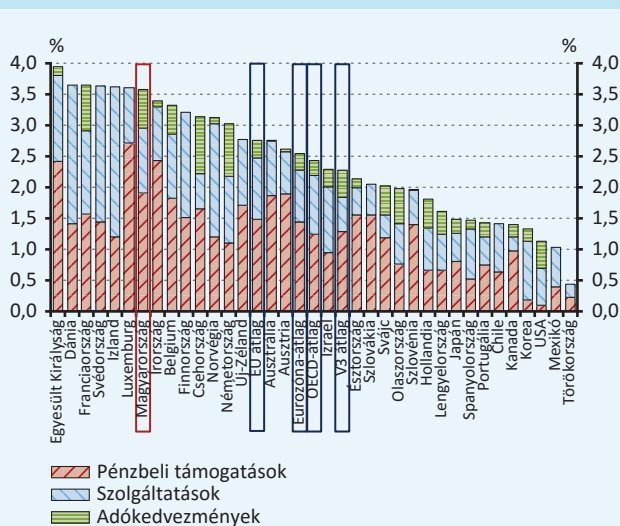
7.1. A CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZER ELEMEINEK ERŐSÍTÉSE

- (1) A csecsemőgondozási díj (csed) és a gyermekgondozási díj (gyed) felső határának növelése
- (2) Az egyszeri anyasági támogatás összegének munkaviszonyhoz kötött emelése (gyermekszámtól függő progresszív támogatási összeg bevezetése a további gyermekekre vonatkozóan)
- (3) Indulótöke-program bevezetése a hazatelepülő és itthon gyermeket vállaló fiatalok számára
- (4) Egyszeri egészségpénztári támogatás biztosítása a gyermek születéséhez kapcsolódó ellátások fedezetére
- (5) A felsőfokú intézményben tanuló hallgatók gyermekvállalásának támogatása
- (6) A családtámogatási rendszer elemeinek folyamatos felülvizsgálata, hatékonyságuk elemzése
- (7) A gyermekvállalás népszerűsítése (figyelemfelhívás, családtámogatási elemek ismertségének növelése, felkészítő tréningek támogatása)

Helyzetértékelés

Magyarországon nemzetközi összevetésben magas a családtámogatásokra fordított kiadások összege. 2013-ban a családtámogatási kiadások a GDP 3,6 százalékát tették ki (7.1. ábra). Ezen belül a pénzbeli támogatások a GDP 1,9 százalékának, a természetbeni juttatások (szolgáltatások) a GDP 1,1 százalékának megfelelő összegben alakultak, míg adókedvezmények formájában a GDP 0,6 százalékának megfelelő támogatást kaptak a magyar családok. **A 2013. évi magyar adat érdemben meghaladja az OECD-országokra vonatkozó 2,4 százalékos átlagos értéket** és a hetedik legmagasabb volt az OECD-országok körében (OECD, 2017).

7.1. ábra
A költségvetés által biztosított családtámogatások mértéke az OECD-országokban (a GDP százalékában, 2013)

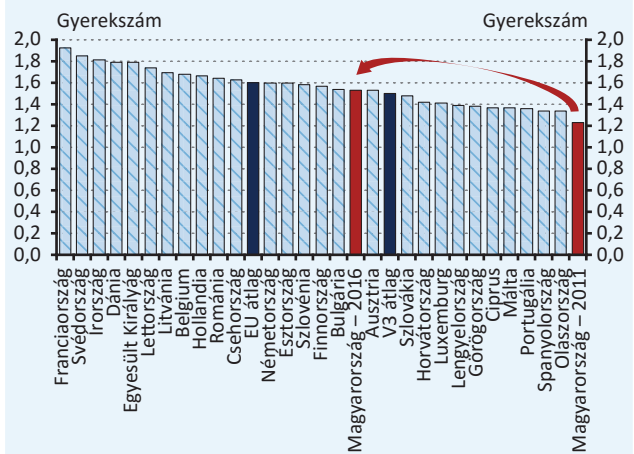

Forrás: OECD.

Az elmúlt években meghozott kormányzati intézkedések hatására tovább emelkedhetett a családtámogatási kiadások mértéke Magyarországon. Ilyen intézkedés például a gyed extra bevezetése, a bölcsődei férőhelyek bővítése,

a kétgyermekes családok adóalap kedvezményének növelése, valamint a családi adóalap kedvezmény járulékokra való kiterjesztése is. Ezzel párhuzamosan az elmúlt években a termékenységi ráta is emelkedni kezdett, a 2011. évi 1,23-as historikus mélypontról 1,53-ra 2016-ig (7.2. ábra).

7.2. ábra
Termékenységi ráta (2016)

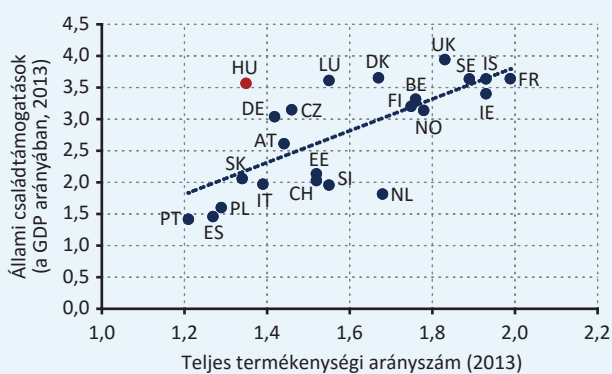
Forrás: Eurostat.

A termékenységi ráta szintje továbbra is elmaradást mutat hazánkban a már eddig is jelentős családtámogatási kiadások ellenére is (7.3. ábra). A két változó közötti kapcsolat vizsgálatokor figyelembe kell venni, hogy a családokat támogató intézkedések csak több éves késleltetéssel fejtik ki hatásukat. Magyarország helyzete arra utal, hogy **nemcsak a családtámogatások mértéke, hanem elköltésének módja (hatékonysága) is fontos**. A két változó közötti kapcsolat megerősíti, hogy **a családtámogatásokon kívül számos más tényező hatással van a gyermekvállalási döntésekre** (ilyen például az életkor, a párkapcsolati helyzet, a lakhatás, az iskolázottság vagy az egészségi állapot).

A családtámogatási rendszer több célt is szolgálhat: egyrészt a gyermekvállalással járó anyagi terhek csökkentését

a már meglévő gyermekek jogán juttatott támogatásokkal, másrészt népesedéspolitikai szempontokat is képviselhet azáltal, hogy ösztönözni kívánja a jövőbeni gyermekvállalást (Ignits és Kapitány, 2006). Utóbbit indokolják gazdaságpolitikai megfontolások is, mivel alacsony születésszám mellett felgyorsul a népesség öregevé, ami hosszú távon – elsősorban a munkaképes korú népesség létszámcsökkenésén keresztül – kedvezőtlen hatással van a gazdasági növekedésre (Kreiszné Hudák és szerzőtársai, 2015) és a versenyképességre is.

7.3. ábra
A teljes termékenységi arányszám és az állami családtámogatások GDP-arányos összege az európai országokban (2013)

Forrás: Eurostat, OECD.

A családtámogatási rendszer abban tudja támogatni a demográfiai fordulat megvalósítását, hogy a tervezett gyermekszám megvalósulásának ne legyenek anyagi akadályai. Magyarországon az ideálisnak tartott gyermekszám 2,2 volt 2016-ban, míg a saját családba tervezett gyermekek száma 2,0 volt a nők, és 1,9 volt a férfiak körében (Kapitány és Spéder, 2009). Ezek az értékek közel esnek a népesség egyszerű reprodukciójához szükséges 2,1-es rátához, azonban a valóságban a kívánt gyermekek nem születnek meg: hazánkban a termékenységi arányszám jelentősen elmarad a tervezett gyermekszámtól.

A munkaviszonyhoz kötött családtámogatási elemek jövedelempótló képessége hatással lehet a gyermekvállalási tervek megvalósítására. Ilyen ellátások a csecsemőgondozási díj (csed) és a gyermekgondozási díj (gyed), amelyek a szülést megelőzően végzett keresőtevékenységhez kapcsolódóan kerülnek megállapításra. A csed a szülési szabadság időtartamára jár (24 hét), és bruttó összege a korábbi munkabér 70 százalékát teszi ki.²⁵ A gyed a szülési szabadságot

követően a gyermek 2 éves koráig kerül folyósításra, a gyed havi összege szintén a korábbi munkabér 70 százaléka, de a maximálisan kifizethető ellátás nem haladhatja meg a minimálbér kétszeresének 70 százalékát. A gyed jövedelempótló képessége a plafon feletti jövedelmű nők esetében a jövedelem emelkedésével fokozatosan csökken.

Kapitány és Spéder (2011) eredményei szerint **a közepes és magasabb jövedelmű nők kisebb eséllyel valósítják meg gyermekvállalási terveiket, mint az alacsony jövedelmű nők**, melyhez feltételezhetően a kieső munkajövedelem magasabb összege is hozzájárul. A gyermekszám szerinti vizsgálatból pedig azt az eredményt kapják, hogy a munkapiacra visszatérő édesanyjak sokkal kisebb eséllyel vállalják a tervezett gyermekeket a három középső jövedelmi kvintilisben. A legelső kvintilisben a nők 30 százaléka, míg a három középső kvintilisbe tartozó nőknek csak 11–15 százaléka valósította meg gyermekvállalási terveit 3 éven belül (Kapitány és Spéder, 2009). **Emiatt és az elmúlt években megvalósult dinamikus bérnövekedés miatt is indokolt lehet a gyed plafonjának emelése.**

A családtámogatási rendszer által biztosított pénzügyi juttatások hozzájárulnak a családok anyagi biztonságának megteremtéséhez. A pénzügyi támogatásokon belül megkülönböztethetjük az alanyi jogon járó és a biztosítási jogviszonyhoz kapcsolódó ellátásokat. Az alanyi jogon járó ellátások körébe tartozik például a családi pótlék, az anyasági támogatás és a gyermekgondozási segély, míg biztosítási jogviszonyhoz kötődik a csecsemőgondozási díj, a gyermekgondozási díj és a családi adóalap kedvezmény.²⁶

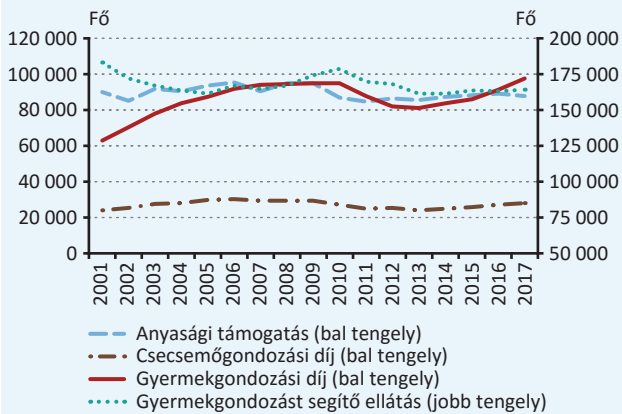
A demográfiai folyamatok hatására az igénybe vevők létszámának csökkenése figyelhető meg a családi pótléknál: a támogatás a gyermek tankötelezettségének végéig jár, így az igénybe vevői létszám azért csökken, mert a jogosultsági körbe bekerülő új évfázatok kisebb létszámúak, mint az onnan kilépő évfázatok. **A gyed esetében azonban létszámnövekedés látható a gyed extra 2014. januári bevezetése miatt,** aminek hatására az ellátást igénybe vevők havi átlagos létszáma a 2014. évi 83.700 főről mintegy 97.500 főre emelkedett 2017 végéig (7.4. ábra). Az anyasági támogatást igénybe vevők létszáma követi az éves születésszám alakulását. A csecsemőgondozási díjat igénylő nők száma azokat mutatja, akik a gyermek születését megelőzően biztosítási jogviszonnyal rendelkeztek. A csedet igénylők száma az elmúlt években emelkedett: míg 2013-ban 24 ezer, 2017-ben már 28 ezer volt a csedet igénybe vevők havi átlagos létszáma. **Közép- és hosszú távon fontos eszköz lehet**

²⁵ A csed után egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot nem kell fizetni, de bruttó összegéből a személyi jövedelemadó levonásra kerül.

²⁶ A családtámogatásokon belül a családoknak juttatott természetbeni szolgáltatások körébe tartozó bölcsődei ellátással, illetve az adókedvezményekkel külön alfejezetekben részletesebben foglalkozunk.

a munkaerőpiaci részvételhez kötött családtámogatási elemek szerepének további növelése.

7.4. ábra
A családtámogatási és gyermekgondozási ellátások igénybe vevői létszáma

Megjegyzés: Az anyasági támogatás időszora az éves kiutalások számát mutatja, a csecsemőgondozási díjra, a gyermekgondozási díjra és a gyermekgondozást segítő ellátásra vonatkozó idősorok a havi átlagos igénybe vevői létszámot mutatják.

Forrás: KSH.

Javasolt intézkedések

(1) A csecsemőgondozási díj (csed) és a gyermekgondozási díj (gyed) felső határának növelése: Mindkét ellátás esetén a felső határ növelését javasoljuk a magasabb jövedelem-pótló képesség érdekében azért, hogy a tervezett gyermekek megszületésének anyagi akadályai mérséklődjenek. A csed esetében a 70 százalékos korlát emelését, a gyed esetében pedig a 70 százalékos plafon növelését és a gyed-plafon átlagbérhez kapcsolását javasoljuk. A gyed összegének növelése a munkaerőpiaci visszatérésben várhatóan nem korlátozza az édesanyákat, mivel 2014 óta a gyed extra bevezetésével a nők a gyermek fél éves és 2 éves kora közötti munkavállalás esetén a munkabér mellett a gyedet is megkapják.

(2) Az egyszeri anyasági támogatás összegének munkaviszonyhoz kötött emelése (gyermekszámtól függő progresszív támogatási összeg bevezetése a további gyermekekre vonatkozóan): Az egyszeri anyasági támogatás összege jelenleg az öregségi nyugdíjminimum 225 százalékának felel meg, ami 2019-ben 64.125 forintot tesz ki. A gyermek születésekor jelentkező költségek ezt az összeget jelentősen meghaladják, és jelentős anyagi terhet jelentenek a gyermeket vállaló fiatal pároknak, ezért hasznosnak tartjuk a támogatási összeg növelését. Emellett a támogatás gyermekszámtól függő progresszív növelését is javasoljuk, ami részben elismeri a több gyermek nevelése esetén felmerülő többletköltségeket és a szülők otthoni munkával töltött

nagyobb időráfordítását. Szingapúrban például az első és a második gyerek megszületését követően minden további gyermek után már egy magasabb összegű állami támogatás jár a családoknak. A progresszív növelést munkaviszonyhoz kötött módon tartjuk indokoltnak bevezetni.

(3) Indulótöke-program bevezetése a hazatelepülő és itthon gyermeket vállaló fiatalok számára: A gyermekvállalási korban lévő munkavállalók Magyarországra való hazatérésének támogatása érdekében egy „Indulótöke-program” bevezetését javasoljuk. A program keretében minden külföldről hazatelepülő családtag számára egyszeri meghatározott összegű támogatást biztosítana az állam, abban az esetben, ha a programban résztvevők vállalják, hogy a következő 3 évben legalább egy további gyermeket vállalnak és életvitelszerűen nem hagyják el az országot a következő 5 évben. A támogatás összege emelkedhetne abban az esetben, ha a család hátrányos helyzetű térségben települ le.

(4) Egyszeri egészségpénztári támogatás biztosítása a gyermek születéséhez kapcsolódó ellátások fedezetére: A gyermekvállaláshoz kapcsolódó egészségügyi kiadások fedezéséhez azt javasoljuk, hogy a terhesség 6. hónapjában minden várandós nő részesüljön egyszeri célzott egészségpénztári támogatásban, amelyet a várandósgondozáshoz és a gyermek születéséhez kapcsolódó ellátások fedezetére lehetne felhasználni. Az Egyesült Királyságban a terhesség 25. hetében jár egyszeri terhességi támogatás.

(5) A felsőfokú intézményben tanuló hallgatók gyermekvállalásának támogatása: A felsőfokú intézményben tanuló egyetemisták és főiskolások gyermekvállalásának támogatása segítheti az első gyermek vállalásának korábbi megvalósulását. A gyermeket vállaló egyetemisták és főiskolai hallgatók támogatása szempontjából jelentős előrelépés volt a diplomás gyed 2014. évi bevezetése. Megfontolandó a diplomás gyed összegének további növelése a megélhetési feltételek javítása érdekében. A felsőfokú tanulmányaikat folytató hallgatók gyermekvállalását támogathatja emellett bababarátság- és családbarát egyetemi kollégiumi férőhelyek létrehozása, a már meglévő kollégiumok átalakítása tanulmányaikat folytató fiatal, gyermekes párok számára. További segítséget jelenthet a felsőfokú képzés során megvalósuló gyermekvállalás esetén a lehetséges passzív félévek számának növelése.

(6) A családtámogatási rendszer elemeinek folyamatos felülvizsgálata, hatékonyságuk elemzése: A családtámogatásra fordított kiadások összege mellett azok hatékonysága is fontos, ezért indokolt évről évre nyomon követni az egyes támogatások igénybevételi létszámának alakulását, illetve a családpolitika által elérni kívánt célok teljesülését (támogatja-e a születésszám emelkedését és a családok számára a megfelelő anyagi biztonság megteremtését).

(7) A gyermekvállalás népszerűsítése (figyelemfelhívás, családtámogatási elemek ismertségének növelése, felkészítő tréningek támogatása): A tervezett gyermekek megszületésének támogatása érdekében megfelelő tájékoztatást kell nyújtani a szülőképes korban lévő fiataloknak arra vonatkozóan, hogy gyermekvállalás esetén milyen támogatásokra és adókedvezményekre válnak jogosulttá. Emellett célszerű lehet a gyermekvállalás népszerűsítésére vonatkozó figyelemfelhívó kampány indítása is, akárcsak Dániában, ahol például humoros reklámokkal ösztönzik

a gyermekvállalást. Ennek keretében javasoljuk családközpontú előadások tartását a középiskolákban, hogy a gyerekek már fiatalkortól kezdődően nyitottan álljanak hozzá a későbbi gyermekvállaláshoz. Ezen kívül hasznos lehet felkészítő tréningeket szervezni a gyermekvállalással kapcsolatos legfontosabb tudnivalókról fiatal párok számára, amely egészségügyi ismereteken túl a gyermekvállalást követően fellépő, a hétköznapi életben bekövetkező változásokra való felkészülést is elősegíti.

7.2. EGÉSZSÉGÜGYI RENDSZER CSALÁDBARÁT FEJLESZTÉSE

- (8) Gyermekvállalást gátló betegségek megelőzése, kezelése
- (9) Tájékoztató kampány az inzulinrezisztenciáról és ingyenes inzulinrezisztencia-szűrővizsgálat biztosítása a szülőképes korban lévő nők számára
- (10) Mesterséges megtermékenyítés aktívabb támogatása
- (11) Terhesség alatti államilag támogatott vizsgálatok körének bővítése
- (12) Magzati halálozások csökkentése a terhességgondozás további fejlesztésével
- (13) Védőoltások árának csökkentése
- (14) Rendelési idők munkaidőhöz történő igazítása

Helyzetértékelés

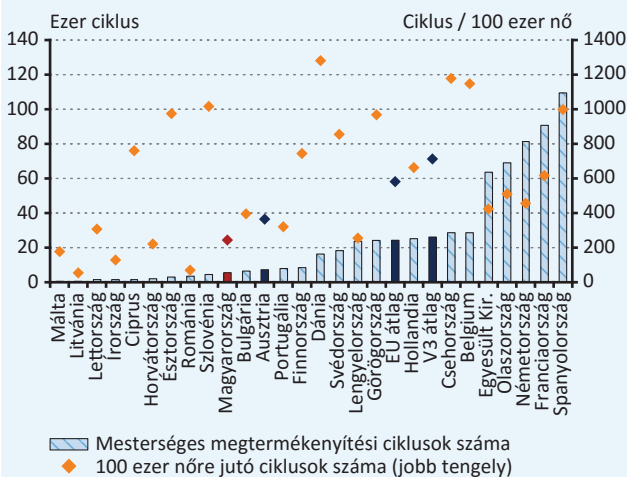
Magyarország demográfiai nehézségeihez jelentősen hozzájárul az, hogy a ténylegesen megszülető gyermekek száma elmarad a kívánt gyermekek számától. A termékenységi mutatószámok között jelentős szerepe van az ideális gyermekszámnak és a saját családba tervezett gyermekek számának. E mutatószámok gyakran használatosak a társadalomban élő elvárások és a potenciális termékenységi szintek meghatározásakor. Az ideálisnak tartott gyermekszám a termékeny korban lévő nők és a férfiak esetében is enyhén magasabb (2,2) volt hazánkban 2016-ban, mint a termékenységi ráta társadalmi reprodukcióhoz szükséges 2,1-es értéke. A saját családba tervezett gyermekek száma ennél némiképp alacsonyabb (a nőknél 2,0, míg a férfiaknál 1,9), ám még így is magasabb, mint a valós termékenységi ráta. A tényleges és a tervezett gyermekszámok azt mutatják, hogy a tervektől való növekvő elmaradás következtében, az életpályán előre haladva a tervek csökkentésére kerül sor (Kapitány és Spéder, 2018).

A gyermekvállalással kapcsolatos célzott szűrővizsgálatok bevezetése és a gyermekvállaláshoz kapcsolódó egészségügyi ellátásokban való nagyobb állami szerepvállalás hozzájárulhat az első gyermekek megszületéséhez. A gyermekvállalás tervezett időhöz képesti kitolódásának gyakran egészségügyi okai vannak. A meddőség mára népbetegséggé vált: az Egészségügyi Világszervezet becslése szerint a világon 48 millió, köztük Magyarországon mintegy 300 ezer meddő pár van. A helyzet folyamatosan súlyosbodott az elmúlt két évtizedben, és az egyik legnagyobb mértékben a közép-kelet-európai régiót érinti. A meddőséggel kapcsolatos problémák ugyanakkora mértékben érintik a férfiakat és a nőket: a gyermekvállalás elmaradásáért az esetek 40 százalékában a férfi, 40 százalékában a nő, míg 20 százalékában mind a két szereplő felelős akaratán kívül. A várt gyermekáldás elmaradásának lehetnek veleszületett

egészségügyi okai is, azonban egyre gyakoribbak az úgynevezett szerzett meddőségi problémák (például: policisztás petefészek szindróma, inzulinrezisztencia, pajzsmirigy-alulműködés) (Medicalonline, 2018). E problémák minél hamarabb történő felfedezése és kezelése hozzájárulhatna az első gyermek (korábbi) megszületéséhez és a tervezett gyermekszám tényleges megvalósulásához. Mindez azért is lényeges, hiszen a meddőségi kezelések megkezdésének számos esetben feltétele a meddőséget okozó betegség vagy fertőzés kezelése, amely akár éveket is igénybe vehet.

Hazánkban jelenleg nem rendelkezünk pontos adatokkal arról, hogy mennyi gyermek születik mesterséges megtermékenyítés segítségével. Ennek egyik oka, hogy az egészségügyi intézmények közötti adatáramlás nem megfelelő (az adatbázisok nem kapcsolhatók össze egymással). Ezen felül a mesterséges megtermékenyítést végző intézmények tevékenységére vonatkozó adatgyűjtés nem teljeskörű (OBDK, 2015). A mesterséges megtermékenyítési eljárásokkal kapcsolatos regiszterek adatai alapján hazánkban a gyermekek 4–5 százaléka születik meddőségi beavatkozás segítségével. 30 éves kor körül a saját petesejttel történő megtermékenyítés az esetek felében sikerrel jár (a várt eredményhez átlagosan 2-3 lombikkezelés szükséges) (Medicalonline, 2018). A humán reprodukcióval foglalkozó európai szövetség (ESHRE) – sajnos nem teljeskörű – adatai alapján hazánkban 5600 beavatkozás történt 2014-ben (a hazai, szintén nem teljeskörű jelentés szerint viszont körülbelül 7000), ami alapján 100 ezer termékeny korú nőre 243 megtermékenyítési ciklus jutott (7.5. ábra). Ez az érték csupán 40 százaléka az uniós és harmada a többi visegrádi ország átlagának. Hazánkban különösen magas a 40 éves kor felett végzett lombikciklusok száma, ami azt mutatja, hogy a magyar párok még akkor is szeretnének gyermeket vállalni, amikor az esélyeik már jelentősen alacsonyabbak a sikeres kezelésre.

7.5. ábra
Mesterséges megtermékenyítési ciklusok száma (2014)

Megjegyzés: Regiszterekre épülő adatbázis, nem teljeskörű. Luxemburg és Szlovákia esetében nincs elérhető adat. Szülőképes korú nők (15-49 korosztály) számára vetítve.

Forrás: ESHRE, Eurostat.

Javasolt intézkedések

(8) Gyermekvállalást gátló betegségek megelőzése, kezelése: A gyermekvállalás egészségügyi akadályainak minél hamarabb történő felismerése és kezelése érdekében javasoljuk a gyermekvállalással kapcsolatos, mindkét nemre kiterjedő célzott szűrővizsgálatok aktívabb támogatását. Javasoljuk 16 éves kortól az államilag finanszírozott, rendszeres nőgyógyászati szűrővizsgálatok bevezetését, amelyek célja az esetleges betegségek, hormonális problémák, fertőzések és daganatok korai felismerése és kezelése. A vizsgálatoknak ki kellene terjedniük a pajzsmirigy-működés vizsgálatára is. Javasoljuk célzott szabadnapok bevezetését a 35 évnél fiatalabb munkavállalók számára, amelyet gyermekvállalással kapcsolatos egészségügyi vizsgálatokra vagy gyermekvállalást segítő tréningekre (például: életmódtanácsadás, stresszkezelés) lehetne felhasználni. A gyermekvállalásra való felkészülést segíthetné, emellett az államilag finanszírozott szülésfelkészítő tanfolyamok megszervezése is.

(9) Tájékoztató kampány az inzulinrezisztenciáról és ingyenes inzulinrezisztencia-szűrővizsgálat biztosítása a szülőképes korban lévő nők számára: Tekintve, hogy a női meddőség egyik potenciális oka a fel nem ismert inzulinrezisztencia-betegség, ezért fontos tájékoztató kampányt indítani, amely felhívja a nők figyelmét a betegség tüneteire a minél korábbi felismerés érdekében. Emellett indokolt lehet a szülőképes korban lévő nők számára ingyenes, államilag finanszírozott szűrővizsgálatok bevezetése is a korai felismerés érdekében.

(10) Mesterséges megtermékenyítés aktívabb támogatása: A várakozási idők csökkentése céljából javasoljuk, hogy a mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatos eljárások – hasonlóan a szülészeti ellátásokhoz – kerüljenek kivonásra a teljesítményvolumen-korlát alól. Javasoljuk továbbá, hogy az egy személynek járó államilag finanszírozott ellátások száma kerüljön kibővítésre (az államilag finanszírozott beavatkozások szám nem változna, de a további beavatkozások után csak önrészt kellene fizetni a teljes térítési díj helyett). Javasoljuk a szolgáltatók ellenőrzésének javítását, ami hozzájárulhat az eljárások sikerességi arányának javításához, a költségek csökkentéséhez és az ágazat fehéredéséhez is.

(11) Terhesség alatti államilag támogatott vizsgálatok körének bővítése: A terhesség alatt felmerülő kiadások csökkentése céljából javasoljuk az államilag támogatott ellátások körének bővítését a legnépszerűbb vizsgálatokkal (például: 4D ultrahang, Streptococcus-B vizsgálat). Továbbá javasoljuk a várandós nők előnyben részesítését a vizsgálatok időpontjának meghatározásakor. Megfontolásra javasoljuk továbbá, hogy a terhesség időszaka alatt a várandós nők magánorvosi költségeihez számla ellenében járuljon hozzá a társadalombiztosítás. A hozzájárulás mértéke lehetőleg 50 és 80 százalék között kerüljön meghatározásra, illetve a támogatásnak legyen egy összesített összegre vonatkozó felső korlátja. Ennek bevezetése ösztönözné a magánorvosi praxisok működésének fehéredését is.

(12) Magzati halálozások csökkentése a terhesség gondozás további fejlesztésével: A magzati halálozások száma évente 16–17 ezerre tehető Magyarországon, melyek közül körülbelül 400 a késői szakaszban következik be. Ez a szám csökkenthető lenne a terhesgondozási rendszer javításával és a kockázati tényezők (dohányzás, alkoholfogyasztás) csökkentésével. Javasoljuk, hogy a terhesség alatti egészséges életmód fontosságának hangsúlyozása még nagyobb szerepet kapjon a jövőben a terhesgondozáson belül.

(13) Védőoltások árának csökkentése: A csecsemőkre és kisgyermekekre vonatkozó kötelező oltási rendbe tartozó védőoltások mellett szabadon választható oltások árának csökkentését (nagyobb társadalombiztosítási támogatását) is szükségesnek tartjuk a gyermekek egyéni egészsége, illetve a közösségek tagjainak védelme érdekében. Ilyen védőoltás például a rotavírus elleni oltás, a bányahimlő elleni oltás, illetve a meningococcus B okozta agyhártyagyulladás elleni oltás. A rotavírus és a meningococcus B okozta agyhártyagyulladás elleni védőoltás ára vakcinánként több tízezer forintot tesz ki. Ezek esetében szükséges lehet a védőoltás árának állami támogatása.

(14) Rendelési idők munkaidőhöz történő igazítása: A kisgyermekes családok számára problémát okoz, hogy a gyerekek nagyon könnyen és sokszor megbetegednek. Mivel az alapellátásban és a járóbeteg ellátásban a rendelési idők általában egybeesnek az általános munkaidővel, ezért a szülők kénytelenek gyermekápolási táppénzre menni, vagy szabadságot kivenni, hogy a gyereket el tudják vinni orvoshoz.

Javasoljuk, hogy a rendelési idők esetében legalább heti egy napon legyen kötelező az orvosok számára, hogy az általános munkaidőn kívül eső időpontban is rendeljenek. Ez az intézkedés a várandósság alatt munkát végző kismamákat is segítené. Franciaországban például a rendelési idők kialakításakor ügyelnek arra, hogy a rendelési idők megfeleljenek a kisgyermekes szülők igényeinek is.

7.3. CSALÁDBARÁT ADÓREFORM

(15) Pénzügyi családtámogatási rendszer munkavállaláshoz kötött elemei kövessék a dinamikus bérnövekedést (pl. családi adóalap kedvezmény)

(16) Családi adóalap kedvezmény rendszerének megreformálása negatív adó engedélyezésével

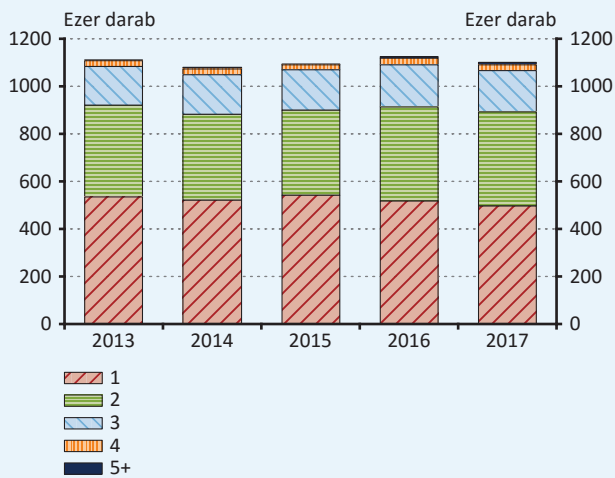
(17) Nagycsaládosok anyák teljes adómentességének bővítése

(18) A 30 éves kor előtt gyermeket vállaló anyák gyermekei után járó családi adóalap-kedvezmény növelése

Helyzetértékelés

A magyar jövedelemadó-rendszeren keresztül a hazai családok jelentős kedvezményekben részesülnek. A demográfiai céllal bevezetett ösztönzők regionálisan is magas szintje elsősorban a családi adó- és járulékkedvezménynek köszönhető, ami évente átlagosan a GDP 0,7 százalékával támogatja a hazai családokat, az éves igénybevétel pedig átlagosan mintegy 1,1 millió kedvezményezett körül ingadozik (7.6. ábra).

7.6. ábra
A családi adóalap kedvezmény éves igénybevétele az eltartottak száma szerint

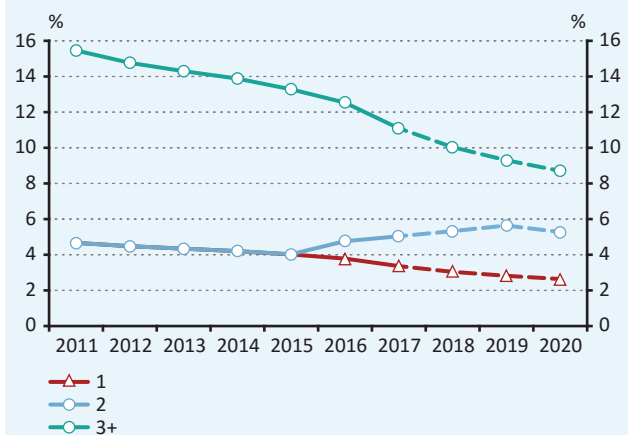
Forrás: NAV, Pénzügyminisztérium.

Az adórendszeren keresztül ösztönözhető a gyermekvállalás, ami hosszú távon segíthet megfékezni a kedvezőtlen demográfiai folyamatokat. Az adórendszerben alkalmazott különböző ösztönzők érdemi hatással lehetnek a gyermekvállalásra. Az USA csaknem fél évszázadot felölelő adatain végzett kutatás alapján az adókedvezmények és a termékenységi ráta közötti kapcsolat főként a fiatalabb nők esetén szignifikáns (Ridao-Cano és McNown, 2005). Mások szerint elsősorban az alacsonyabb jövedelmű nők gyermekvállalására gyakorol kimutathatóan kedvező hatást

az adókedvezmények összegének bővítése (Mumford és Thomas, 2016). Magyarország vonatkozásában Szabó (2017) eredményei alapján a családi adóalap kedvezmény bevezetése önmagában 2011 és 2013 között 6–18 ezerrel növelhette a hazai születésszámot. A születésszám növelése elengedhetetlen a kedvezőtlen demográfiai és munkaerő-piaci folyamatok (a hazai munkaképes korú lakosság csökkenése) hosszú távú mérsékléséhez.

A családi adóalap kedvezmény a kezdetektől egyszemélyes kedvezményként van jelen a magyar adórendszerben, a keretek dinamikus emelkedésével azonban vesztett előnyéből. A családi adó- és járulékkedvezmény keretében igénybe vehető összegek alakulása nem kötődik a bérek, illetve a reálgazdaság növekedéséhez. A kedvezmények előnye ennek megfelelően évről évre fokozatosan csökken, amit a 2017 óta megfigyelhető jelentős bruttó átlagbér-növekedés tovább gyorsított. A kedvezmények egy eltartottra jutó összege csak a kétgyermekes családok körében emelkedett, a többi esetben az egy gyermekre jutó kedvezmények az átlagbérhez viszonyítva közel megfelelőnek 2011 és 2020 között (7.7. ábra).

7.7. ábra
Az egy gyermekre jutó családi adóalap kedvezmény aránya a bruttó átlagbér százalékában, az eltartottak száma szerint

Forrás: KSH, MNB előrejelzés.

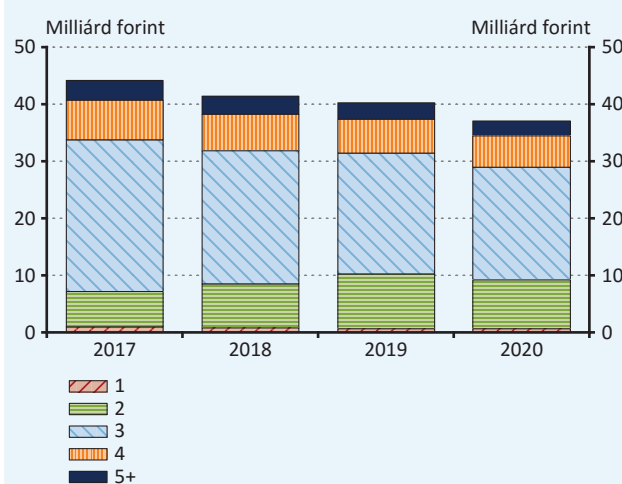
Javasolt intézkedések

(15) A családtámogatási rendszer munkavállaláshoz kötött elemeinek béremelkedéshez igazítása növelhetné a kedvezmények vonzerejét, vásárlóértékét. Amennyiben a családi adókedvezmények bruttó átlagbérhez viszonyított 2011-es arányának elérését tűzzük ki, úgy a kedvezményösszegek nominálisan másfélszeres emelésére van szükség, ami a GDP 0,2 százalékaival csökkentené a költségvetési bevételeket. A kedvezmények összegének jövőbeni bővülése kötődhetne a mindenkor bruttó nemzetgazdasági átlagkeresethez, vagy a minimálbér alakulásához.

(16) A családi adóalap kedvezmény megreformálása negatív adó engedélyezésével azt jelentené, hogy támogatásban részesüljenek azon (legális jövedelemmel rendelkező) háztartások, amelyek a kedvezményt nem tudják teljes mértékben kihasználni. A támogatásban a családi adóalap kedvezményre egyébként is jogosult háztartások részesülnének, a kedvezmény mértéke pedig az adó- és járulékkedvezmény teljeskörű igénybevételéhez szükséges havi összeget jelentené.

A nemzetgazdasági bruttó átlagkeresetek elmúlt években megfigyelt érdemi növekedése ellenére számos olyan család van, ahol a kedvezményt nem tudják teljes egészében igénybe venni. Ez elsősorban azon nagycsaládosokat érinti, ahol a gyermekek száma 3 felett van, hiszen ez esetben a kedvezmény mértéke a 100 ezer forintot is meghaladhatja, aminek maradéktalan igénybevételéhez legalább 310 ezer forintos havi bruttó jövedelem szükséges. A negatív adó az ettől a kedvezményösszegetől megfelelő jövedelem hiányában eleső családok jövedelmét pótolná ki részben vagy teljes egészében. A javaslat alkalmas a gyermekvállalás érdemi ösztönzésére, illetve a termékenységi ráta javítására, mivel becslésünk szerint 75–80 százalékban a legalább 3 gyermeket nevelő háztartások számára biztosítana addicionális pénzügyi forrást. A javaslat a jelenlegi szabályok mellett a GDP kevesebb mint 0,1 százalékaival csökkentené a költségvetési bevételeket (7.8. ábra).

7.8. ábra
A megfelelő jövedelem hiányában fennmaradó becsült családi kedvezmény, az eltartottak száma szerint

Forrás: MNB számítás.

(17) A nagycsaládos anyák teljes adómentességének bővítése: A nagycsaládos anyák adómentessége 2019 februárban került bejelentésre, és erőteljes ösztönzést jelenthet négy vagy több gyermek vállalására. Az intézkedés értelmében 2020-tól kezdődően minden olyan nő, aki négy vagy annál több gyermeket szült, élete végéig mentesül a személyi jövedelemadó megfizetése alól, és a kedvezmény a felnőtt gyermekek után is jár. Az intézkedés a bevezetést követő tapasztalatok alapján a jövőben kiterjeszhető a teljes családra vagy a háromgyermekes édesanyákra is.

(18) A 30 éves kor előtt gyermeket vállaló anyák gyermekei után járó családi adóalap kedvezmény növelése támogathatná a gyermekvállalás korábbi megvalósulását. 2016-ban a nők átlagosan 27,8 évesen hozták világra első gyermeküket. Az átlag mögött ugyanakkor jelentős eltérések húzódnak meg: a felsőfokú végzettséggel rendelkező anyák jellemzően később vállalnak gyermeket. Amennyiben az első gyermek már az anya 30 éves kora előtt megszületik, nagyobb eséllyel kerül sor második és harmadik gyermek vállalására, mintha az első gyermekvállalás halasztódik. Az adórendszer a családi adóalap kedvezményen keresztül ösztönözheti a korábbi gyermekvállalást, ami által a termékenységi ráta emelkedéséhez is hozzájárulhat.

7.4. A GYERMEKEK NAPKÖZBENI ELLÁTÁSÁT BIZTOSÍTÓ INTÉZMÉNYRENDSZER FEJLESZTÉSE

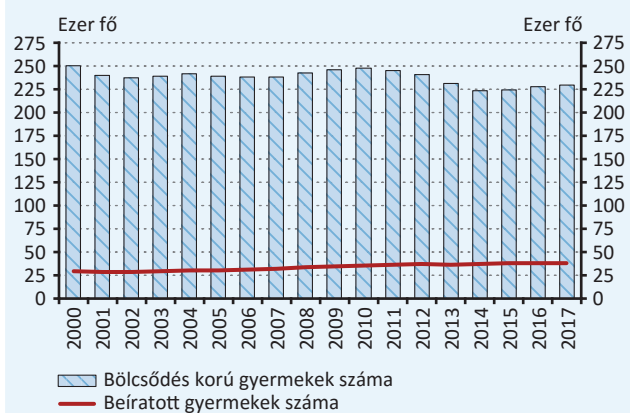
- (19) Valamennyi 2 és 3 év közötti magyar gyermek számára legyen elérhető bölcsődei férőhely
- (20) Az óvodai férőhelyek számának bővítése annak érdekében, hogy 2,5 éves kortól lehetséges legyen az óvodai felvétel minicsoportokba
- (21) Magánbölcsődék és magánóvodák igénybevételeinek támogatása a térítési díjakhoz való állami hozzájárulás révén
- (22) A köznevelési rendszer családbarát fejlesztése (pl.: ügyeletek meghosszabbítása a munkaidő végéig)

Helyzetértékelés

A bölcsődei férőhelyek száma 2010 óta jelentősen emelkedett Magyarországon. A 2000-es években 24–27 ezer között alakult a működő bölcsődei férőhelyek száma, 2010-ben pedig mintegy 32 ezer férőhely volt elérhető (KSH, 2018b). A legutolsó rendelkezésre álló adat alapján 2017 májusáig 40 ezerre emelkedett a működő férőhelyek száma, ami 23 százalékkal meghaladja a 2010. évi tényadatot. A beíratott gyermekek száma 2013-ig meghaladta a férőhelyek számát, 2017-ben azonban már 40 ezer működő férőhelyre 38 ezer beíratott gyermek jutott. Amennyiben a teljes ellátórendszert vizsgáljuk, összesen 46 ezer férőhely állt rendelkezésre 2017-ben, ugyanis további lehetőséget jelent a napközbeni gyermekellátásra a minibölcsődék, a munkahelyi bölcsődék és a családi bölcsődék igénybevétele. Ezekbe az intézményekbe összesen mintegy 6.500 működő férőhelyre 6.127 beíratott gyermek jutott 2017 májusában (KSH, 2018c).

A rendelkezésre álló férőhelyek száma ugyanakkor jelentősen elmarad a potenciális igénybe vevői létszámhoz képest. A bölcsődék tipikusan a 6 hónap és 3 év közötti korú kisgyermek napközbeni ellátását biztosítják, ugyanakkor sokan 3 éves kor felett is igénybe veszik a bölcsődei ellátást. Emiatt legalább két és fél évjáratot tesz ki a potenciális igénybe vevői kör, amelynek létszáma meghaladja a 200 ezer főt is (7.9. ábra).²⁷ A szülést követő 24 hetes szülési szabadság ideje alatt folyósított csecsemőgondozási díj mellett keresőtevékenységet folytatni nem lehet. Másrészt 2015 szeptembere óta 3 éves kortól kötelező az óvodai nevelésben való részvétel, de csak attól az évtől kezdődően, amelynek augusztus 31. napjáig betölti a gyermek a 3. életévét. Emiatt a bölcsődékben ellátott kisgyermekek körében magas a 3 évnél idősebb gyermekek aránya: 2016-ban a beíratott gyermekek mintegy 30 százaléka, több mint 11 ezer kisgyermek 3 évnél idősebb (KSH, 2018b) volt, ami a korosztályi létszám alapján végzett számításnál is több bölcsődei férőhelyet tesz szükségessé.

7.9. ábra
A bölcsődés korú gyermekek száma és a bölcsődébe íratott gyermekek száma Magyarországon

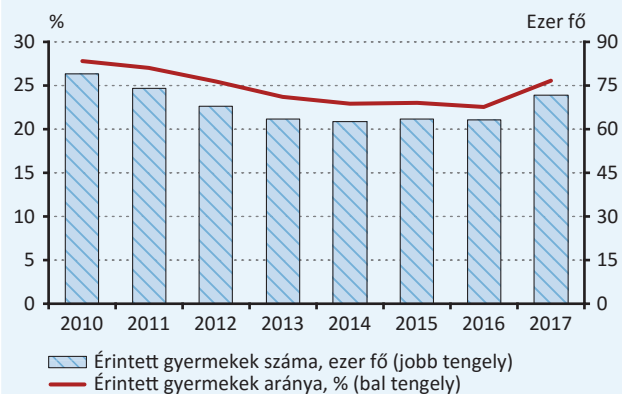
Forrás: KSH.

A bölcsődei ellátáshoz való hozzáférést jelentős területi egyenlőtlenségek jellemzik. 2017-ben 2.610 olyan település volt Magyarországon, ahol nem volt helyben igénybe vehető napközbeni ellátás a 3 évnél fiatalabb gyermekek számára. A 3 évnél fiatalabb gyermekek 26 százalékának, összesen 72 ezer gyermek számára nem volt helyben elérhető bölcsőde 2017-ben (7.10. ábra). A bölcsődei férőhelyek 31 százaléka Budapesten, 83 százaléka a 10 ezer főnél nagyobb népességszámú településeken található. 2017-ben a férőhelyhiány miatt elutasított gyermekek száma 2.200 főt tett ki (KSH, 2018c).

A bölcsődei férőhelyekhez való hozzáférhetőség 2018 folyamán vélhetően tovább javult. A gyermekek védelméről szóló törvény alapján ugyanis 2017 januárja óta az önkormányzatoknak kötelező bölcsődei ellátást biztosítani minden olyan településen, ahol a 3 évnél fiatalabb kisgyermek száma meghaladja a 40 főt vagy arra legalább 5 igény jelentkezik.

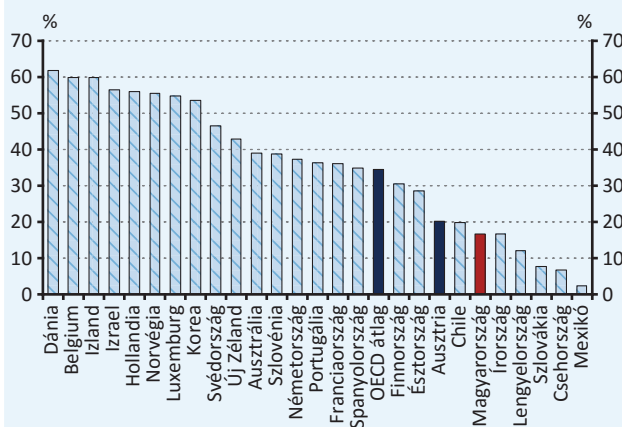
²⁷ Az éves születésszám az elmúlt években 92-93 ezer fő körül alakult.

7.10. ábra
A napközbeni ellátáshoz a lakóhelyén hozzá nem férő 3 éven aluli gyermekek száma és aránya

Forrás: KSH, 2018c.

7.11. ábra
A kisgyermekkorú nevelésben részt vevők aránya a 3 évnél fiatalabb gyermekek körében az OECD-országokban (százalék, 2016)

Forrás: OECD, 2018.

Nemzetközi összevetésben alacsony a bölcsődei ellátásban részesülő gyermekek aránya Magyarországon a legutolsó, 2016. évi tényadat alapján. Az OECD adatai alapján a 3 évnél fiatalabb gyermekek körében a kisgyermekkorú nevelésben részt vevők aránya 2005-ben még csak 7 százalék volt hazánkban, de 2016-ra már 17 százalékra emelkedett. Ennek ellenére 2016-ban a Magyarországra vonatkozó arány jelentősen elmaradt az OECD-országok átlagától, ami ennek a kétszerese, 34 százalék volt (7.11. ábra). A relatív alacsony beiratkozási arányban szerepe lehet a férőhelyhiánynak, a szülői attitűdnek és a gyermekszületést követően nemzetközi összevetésben relatíve hosszú ideig biztosított gyermekgondozási ellátásoknak is (OECD, 2018).

Hazánkban jelentős állami szerepvállalás figyelhető meg a kisgyermek napközbeni ellátásában. 2016-ban a bölcsődés kisgyermek 86 százaléka államilag finanszírozott intézménybe járt. Ez az arány Szlovéniát (94 százalék) követően a második legmagasabb az OECD-országok körében és érdemben meghaladja a visegrádi országcsoportban megfigyelt 44 százalékos átlagos értéket is (OECD, 2018).

A bölcsődei férőhelyek további bővítése érdemben támogatja a nők gyermekvállalást követő munkaerőpiaci visszatérését. A Központi Statisztikai Hivatal 2015. évi felméréseinek eredményei szerint a megkérdezett 252 ezer kisgyermeket nevelő édesanyja 31 százaléka a bölcsődei hálózat fejlesztését jelölte meg azon intézkedésként, amely lehetővé teszi, hogy a gyermekvállalás és az azt követő munkába állás

között minél rövidebb idő teljen el. A bölcsődei ellátás fejlesztése a második legnépszerűbb válasz volt – a munkáltató által biztosított rugalmas munkarendet követően – a kisgyermekes anyák körében végzett felmérésen (KSH, 2015).

A fenntartható gazdasági felzárkózás és a demográfiai fordulat eléréséhez a bölcsődei férőhelyek további növelésére van szükség. A Magyar Nemzeti Bank 180 pontos javaslatában célul tűzte ki, hogy **valamennyi 2 és 3 év közötti magyar gyermek számára legyen elérhető bölcsődei férőhely 2030-ra**, azaz a bölcsődei férőhelyek száma a 2016. évi 40 ezerről a kormány által bejelentett irányoknak megfelelően tovább emelkedjen a várhatóan növekvő igények kielégítése céljából (MNB, 2018a). A 2 és 3 év közötti gyermekek létszáma 2017-ben 93 ezer főt tett ki, 2030-ra azonban már elérheti a 113 ezer főt is a demográfiai folyamatok tartós javulása esetén (MNB, 2018b). A bölcsődei ellátórendszernek egyrészt fel kell készülnie a nők növekvő munkaerőpiaci aktivitása miatt emelkedő igénybevételre, másrészt hosszú távon a növekvő születésszám miatti nagyobb keresletre is. Figyelembe kell venni ugyanakkor azt is, hogy az édesanyák közül nem mindenki szeretne a gyermek 3 éves kora előtt visszatérni a munka világába²⁸, illetve kisebb testvér gondozása esetén a 3 évnél fiatalabb gyermek nem kerül be a bölcsődei ellátásba. **A további férőhelynöveléssel biztosítható, hogy azok az édesanyák, akik szeretnék a gyermekvállalást követően visszatérni a munkapiacra, a bölcsődei ellátórendszer igénybevétele mellett újra dolgozhassanak.**

²⁸ A KSH 2014-ben végzett felmérése alapján a gyermekgondozási ellátást igénybe vevő nők körében magas azok aránya, akik a 3 éves ellátási időt teljes mértékben otthon kívánják tölteni gyermekükkel (KSH, 2015).

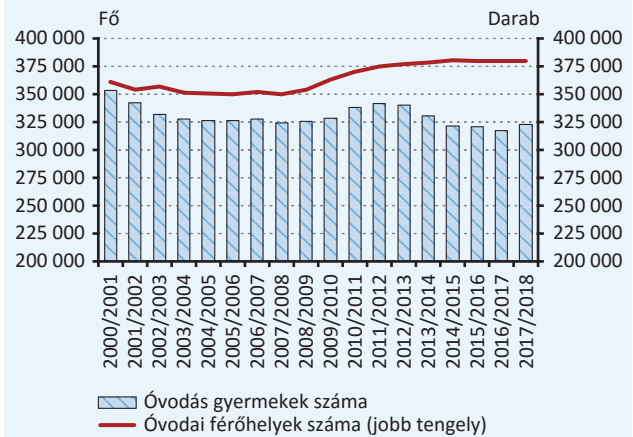
Javasolt intézkedések

(19) Valamennyi 2 és 3 év közötti magyar gyermek számára legyen elérhető bölcsődei férőhely: A nők születés követő munkaerőpiaci visszatérését döntően befolyásolja az elérhető bölcsődei férőhelyek száma. Az elmúlt években megkezdett bölcsőde fejlesztések és férőhelybővítések folytatására van szükség tekintettel a férőhelyhez nem jutó kisgyermek számára és a nők növekvő munkaerőpiaci aktivitására. Az új intézmények létrehozásakor figyelembe kell venni a hozzáférhetőség területi egyenlőtlenségeit is. Ebbe az irányba mutat a 2019. február 10-én tett kormányzati bejelentés, amely szerint 2022-ig 70 ezerre fog emelkedni a bölcsődei férőhelyek száma, és az addicionális férőhelyekből 10 ezer 2019 végéig létrejöhet. Javasoljuk, hogy 2030-ig folytatódjon a megkezdett bölcsőde-fejlesztési program, hogy a növekvő gyermekszám mellett is valamennyi igénylő számára biztosítva legyen a bölcsődei férőhely.

(20) Az óvodai férőhelyek számának bővítése annak érdekében, hogy 2,5 éves kortól lehetséges legyen az óvodai felvétel minicsoportokba: A nemzeti köznevelésről szóló törvény alapján azok a gyermekek, akik a 2,5 éves kor betöltésekor óvodaérettek, már a 3 éves kor betöltése előtt bekapcsolódhatnak az óvodai nevelésbe a szabad férőhely függvényében. Emiatt az óvodai férőhelyeket is bővíteni kell annak érdekében, hogy ezek a gyermekek átléphessenek az óvodai nevelésbe, ami által az elérhető bölcsődei férőhelyek száma is növekedni tud. Magyarországon az óvodai szolgáltatás területileg sokkal szélesebb körben elérhető, mint a bölcsőde, így azok az édesanyák, akik helyben nem férnek hozzá a bölcsődei ellátáshoz, a 3 éves kornál korábbi óvodai beiratkozás esetén fél évvel korábban vissza tudnak térni a munkaerőpiacra.

A 2017/2018-as nevelési évben összesen 379 ezer óvodai férőhely állt rendelkezésre Magyarországon. A beiratott gyermekek száma ettől elmaradt, összesen 323 ezer gyermek járt óvodába a 2017/2018-as nevelési évben. Országos szinten tehát 100 férőhelyre 85 gyermek jutott. Ennek ellenére egyes településeken a férőhelykihasználtság meghaladja a 100 százalékot (KSH, 2018d).

7.12. ábra
Az óvodai férőhelyek számának alakulása

Forrás: KSH.

(21) Magánbölcsődék és magánóvodák igénybevételének támogatása a térítési díjakhoz való állami hozzájárulás révén: A magán fenntartású kora-gyermekkori oktatási intézmények létesítésének legfontosabb akadályai az intézmények gazdaságos működtetéséhez szükséges térítési díjak nagysága. Ez a díj jelentős mértékben csökkenthető lenne, amennyiben ezek az intézmények is megkapnák az állami intézményekbe beiratottak után járó normatíva összegét. Mivel ezek az intézmények az állami ellátórendszerrel vesznek le terheket, javasoljuk, hogy ők is kapják meg a gyerekek utáni állami normatíva összegét. A térítési díjak további csökkentése érdekében megfontolandó, hogy a Széchenyi Pihenőkártyák esetében kerüljön létrehozásra egy negyedik zseb, amelyen elhelyezett összegeket magánoktatási szolgáltatások finanszírozására lehessen fordítani.

(22) A köznevelési rendszer családbarát fejlesztése (pl.: ügyeletek meghosszabbítása a munkaidő végéig): A dolgozó szülők számára problémát jelent, hogy a bölcsődékben és az óvodákban a gyermekfelügyelet csak délután 4–5 óráig megoldott. Javasoljuk, hogy ezekben az intézményekben egyes napokon vagy a hét minden munkanapján hosszabb ügyelet legyen biztosítva, legalább este 6 óráig. Ehhez szükséges lehet az óvónők létszámának további növelése.

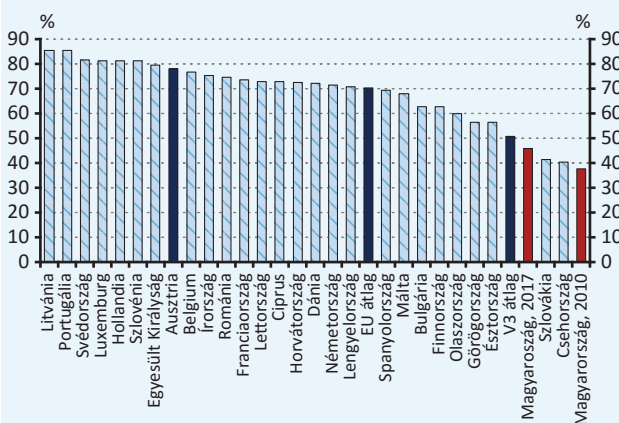
7.5. MINDENNAPI ÉLET TÁMOGATÁSA A GYERMEKET NEVELŐ CSALÁDOK SZÁMÁRA

- (23) A nők szülést követő munkaerőpiaci visszatérésének támogatása
- (24) Családbarát munkahelyi környezet kialakítása és munkahelyi gyermekfelügyeleti rendszer ösztönzése
- (25) A gyermekek nyári táboroztatásának támogatása
- (26) A bébiszitterek jogállásának tisztázása
- (27) Állami iskolabusz-rendszer létrehozása

Helyzetértékelés

A kisgyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája Magyarországon nemzetközi összehasonításban alacsony. A 25–49 éves nők körében a 6 évnél fiatalabb gyermeket nevelő anyák foglalkoztatási rátája 2017-ben 45,8 százalékot tett ki, ami érdemben elmarad az Európai Unió országaira vonatkozó 70,2 százalékos átlagos értéktől és az EU-n belül jelenleg a harmadik legalacsonyabb értéket jelenti (7.13. ábra).

7.13. ábra
A 25–49 éves nők foglalkoztatási rátája az egy 6 évnél fiatalabb gyermeket nevelő nők körében (2017)

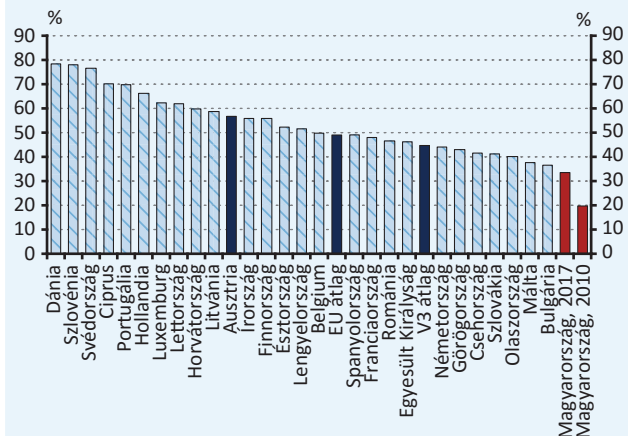

Forrás: Eurostat.

A kisgyermekes anyák foglalkoztatási rátája az elmúlt években növekedett Magyarországon, amihez a kormányzati intézkedések is hozzájárultak. Ilyen intézkedés például a 2012-től bevezetett Munkahelyvédelmi Akcióterv és a 2014-től hatályos gyed extra, amelynek értelmében a gyermekgondozási ellátás ideje alatt a munkaerőpiacra visszatérő édesanya továbbra is megkapja a gyermekgondozási ellátást (gyedet, gyeset) a munkabér folyósításával egyidejűleg. A 6 évnél fiatalabb gyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája a 2010. évi 37,6 százalékhoz képest 8 százalékponttal emelkedett 2017-ig hazánkban, így a mutató 2017-ben már meghaladta a Csehországra (40,3 százalék) és a Szlovákiára (41,2 százalék) vonatkozó értékeket. Jelentős elmaradás

azonosítható ugyanakkor az uniós országokra vonatkozó átlagos értékhez viszonyítva, Ausztriához és a régiós országok közül Lengyelországhoz képest is.

7.14. ábra
A 25–49 éves nők foglalkoztatási rátája a három vagy több 6 évnél fiatalabb gyermeket nevelő nők körében (2017)

Forrás: Eurostat.

A 3 vagy több 6 évnél fiatalabb gyermeket nevelő anyák körében is alacsony a foglalkoztatási ráta: Magyarországon 2017-ben 34 százalékot tett ki a mutató (7.14. ábra). Ez az érték érdemi emelkedést jelent a 2010. évi 20 százalékos adathoz viszonyítva, ugyanakkor a visegrádi országok körében hazánkban a legalacsonyabb a ráta. A három vagy több gyermeket nevelő nők 57 százaléka volt foglalkoztatott Ausztriában és 52 százaléka dolgozott Lengyelországban 2017-ben az Eurostat adatai alapján.

A gyermeket vállaló családok mindennapi életének támogatását célzó intézkedésekkel tovább növelhető a kisgyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája, ami a születésszám emelkedéséhez is hozzájárulhat hosszú távon. Az Európai Unió tagállamai között azokban az országokban, ahol magasabb a nők foglalkoztatási rátája, általában véve magasabb a termékenységi ráta is. A kétkeresős skandináv családmódellet követő Svédországban és Dániában 1,79 és 1,85 a termékenységi ráta, valamint 89 százalékos és 84

százalékos foglalkoztatási ráta figyelhető meg a kisgyermekes anyák körében. Ehhez hasonlóan Franciaországban, Írországban és az Egyesült Királyságban is egyszerre magas a kisgyermekes anyák foglalkoztatási rátája és a termékenység szintje. A gyermekvállalás megvalósulását támogathatja az, ha a szülőképes korú nők arra számítanak, hogy a szülést követően könnyen vissza tudnak térni a munkaerőpiacra.

A gyermekvállalást követő visszatérést segítheti – a gyermekellátást biztosító intézményrendszer fejlesztése mellett – az **atipikus foglalkoztatási formák**²⁹ elterjedése. Ilyen például a részmunkaidős foglalkoztatás és a távmunka keretében való munkavégzés, amelyek megkönnyítik az otthoni és a munkahelyi feladatok összehangolását. A részmunkaidős munkavégzés lehetőségének biztosítása esetén a nők jellemzően korábban vissza tudnak térni a munkaerőpiacra, mint teljes munkaidőben való alkalmazás esetén, amennyiben úgy döntenek, hogy szeretnének ismételt dolgozni. A Központi Statisztikai Hivatal 2015. évi felméréseinek eredményei szerint a megkérdezett kisgyermeket nevelő édesanyák számára a munkapiaci visszatérés szempontjából a legfontosabb tényező a munkáltatói hozzáállás. A megkérdezett 252 ezer kisgyermekes édesanyja 41 százaléka a munkáltató által biztosított, egyéni élethelyzetet figyelembe vevő munkarendet jelölte meg azon intézkedésként, amely lehetővé teszi, hogy a gyermekvállalás és az azt követő munkába állás között minél rövidebb idő teljen el (KSH, 2015).

2017-ben mindössze 6,2 százalék volt a részmunkaidőben foglalkoztatott nők aránya Magyarországon a 20 és 64 éves nők körében, ami érdemben elmarad az uniós országokra vonatkozó 31 százalékos átlagos értéktől (7.15. ábra). A KSH adatai alapján 2017-ben 137 ezer nő dolgozott részmunkaidőben hazánkban.

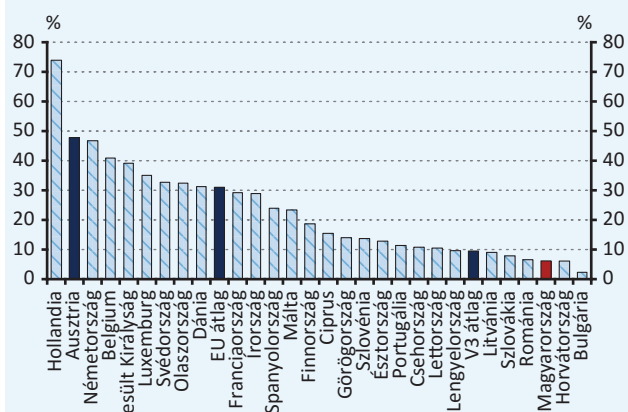
A nyugat-európai országokban jellemzően elterjedtebb a részfoglalkoztatás: Dániában 31 százalék, Svédországban 33 százalék, Franciaországban mintegy 30 százalék volt a nők körében a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya 2017-ben. Az Európai Unió országai közül Hollandiát követően Ausztriában a második legmagasabb a részmunkaidőben foglalkoztatott nők részaránya (48 százalék). A kelet-közép-európai országokban ezzel szemben alacsony a részmunkaidőben dolgozó nők aránya: Csehországban 11 százalék, Lengyelországban 10 százalék, míg Szlovákiában 8 százalék volt 2017-ben a részmunkaidősök aránya a 20–64 éves nők körében. A magyar érték a visegrádi országokra vonatkozó értékektől is elmarad annak ellenére is, hogy **Magyarországon a Munka Törvénykönyve alapján az édesanyák**

gyermekük 3 éves koráig kérhetik a részmunkaidőben történő foglalkoztatást, míg 3 vagy több gyermek nevelése esetén a legkisebb gyermek 5 éves koráig igényelhető a (teljes munkaidő felét kitevő) részmunkaidő.

Javasolt intézkedések

(23) A nők szülést követő munkaerőpiaci visszatérésének támogatása: A nők szülést követő munkaerőpiaci visszatérésének és a gyermekneveléssel kapcsolatos mindennapi teendők ellátásának megkönnyítése érdekében javasoljuk az **atipikus foglalkoztatási formák járulékkedvezményrel és támogatásokkal való ösztönzését**. Azt javasoljuk, hogy azokban a munkakörökben, ahol technikailag megvalósítható, és azon édesanyák számára, akik szeretnének teljes munkaidő helyett részmunkaidőben dolgozni, biztosított legyen ennek lehetősége. Megfontolandó továbbá, hogy a részmunkaidő törvényi lehetősége a gyermek 3 éves korát követően is biztosított legyen. A részmunkaidős foglalkoztatás és a távmunka lehetőségének vonzóbbá tételét szolgálhatja az ilyen keretek között foglalkoztatott munkavállalók utáni munkáltatói járulékkedvezmények bevezetése. Javasoljuk, hogy a munkáltatók dolgozzanak ki olyan belső szabályzatokat, amelyek pontosan rendelkeznek a home office (távmunka) igénybevételének lehetőségeiről és a távmunkázásra vonatkozó feltételekről. Ezen felül ösztönző erővel bírhatnak az olyan célzott pályázati kiírások is, amelyek a távmunka infrastrukturális feltételeinek megteremtéséhez biztosítanak vissza nem térítendő forrásokat. További megoldást jelenthet Franciaország példája, ahol az állam

7.15. ábra
A részmunkaidőben foglalkoztatott nők aránya az Európai Unió országaiban (2017)

Forrás: Eurostat.

²⁹ Az atipikus munka fogalmához tartoznak „mindazok a foglalkoztatási formák, amelyek egy vagy több elemükben eltérnek a hagyományos, szokásos térben és időben végzet alkalmazotti munkaviszonytól” (Hárs, 2013). Javaslatunk körében elsősorban a részmunkaidő és a távmunka lehetőségével foglalkozunk.

jövedelempótlékot biztosít a részmunkaidőben foglalkoztatott kismamák számára.

(24) Családbarát munkahelyi környezet kialakítása és munkahelyi gyermekfelügyeleti rendszer ösztönzése: A kisgyermekes szülők munkavállalási lehetőségeinek javítása érdekében tovább kellene növelni a *Családbarát Munkahely* cím elismertségét népszerűsítő kampányok és figyelemfelkeltő tájékoztatók összeállításával. Ezen felül növelni lehetne az egy vállalkozás által elnyerhető vissza nem térítendő támogatás jelenlegi 2 millió forintos maximumát. Emellett javasoljuk, hogy az állam aktívan támogassa a munkahelyi gyermekfelügyeleti rendszer létrehozását és fenntartását, amely magában foglalja a munkahelyi bölcsődék, óvodák és óvodai időn túli gyermekmegőrzők körét, illetve bizonyos foglalkoztatotti létszám felett akár kötelezővé is válhatna ezek létesítése és működtetése. A 2016/2017-es nevelési évben mindössze 7 munkahelyi bölcsőde működött Magyarországon, ahol 38 kisgyermek napközbeni ellátása volt biztosítva (KSH, 2018c).

(25) A gyermekek nyári táboroztatásának támogatása: A gyermekek iskolai szünetben történő elhelyezése a szülők többségének komoly problémát jelent. Ennek enyhítése céljából javasoljuk, hogy amennyiben a szülő munkaadója hozzájárul a gyermek táboroztatásához vagy maga a munkaadó szervez táborot a munkavállalók gyermekei számára, akkor az ezzel kapcsolatos költségeit levonhassa a társasági adóalapjából.

(26) A bébiszitterek jogállásának tisztázása: A bébiszitterek érdemben tudják segíteni a szülőket a munkahelyi és az otthoni feladatok összehangolásában, például az oktatási intézmények (bölcsőde, óvoda, iskola) nyitvatartási idejétől a szülő munkából való hazaérkezéséig felügyelhetik a gyermekeket.

A bébiszitterek jogállása Magyarországon jelenleg nem tisztázott, a legtöbb esetben számla nélkül történik a szolgáltatás nyújtása. Előnyös lenne egy olyan koncepció kidolgozása, amely lehetővé teszi a bébiszitter szolgáltatások teljesen szabályos nyújtását, és ezzel párhuzamosan a szegmens fehéredését. Emellett javasoljuk egy olyan akkreditációs rendszer létrehozását, amelynek segítségével az állam ellenőrizni tudná a különböző bébiszitter- és gyermekfelügyelői képzések színvonalát, illetve támogatni is tudná a tanfolyamon történő részvételt. Amennyiben megvalósul az államilag elismert bébiszitter képzések rendszere, javasoljuk, hogy az így végzettséget szerzők – hozzájárulásuk esetén – kerüljenek be egy nyilvánosan hozzáférhető jegyzékbe, ahonnan a szolgáltatás igénybe vevői bármikor lekérdezhetik, hogy az általuk választott bébiszitter rendelkezik-e megfelelő képesítéssel. Az adatbázisban érdemes lehet külön jelölni, hogy mely szolgáltatók vállalják több gyermek együttes felügyeletét is. A gyermekfelügyelet költségeinek csökkentése érdekében javasoljuk, hogy a bébiszitter szolgáltatás költségei számla ellenében legyenek levonhatók az adóalapból. További lehetséges megoldás Franciaország példája, ahol személyi jövedelemadó-kedvezmény formájában lehet gyermekfelügyelettel kapcsolatos költségeket elszámolni.

(27) Állami iskolabusz-rendszer létrehozása: Az iskolákba történő eljutás megkönnyítése érdekében javasoljuk egy olyan állami iskolabusz-rendszer létrehozását, amely a tanítás előtt segít a gyermekeknek eljutni az iskolába, majd a tanítás után biztonságban hazaviszi a gyermekeket. A rendszer fenntartása elsősorban központi költségvetési forrásokból valósulhatna meg, míg a rendszer megszervezésében jelentős szerep juthatna az önkormányzatoknak. Az Innovációs és Technológiai Minisztérium tervei e javaslattal egybevágóak, két éven belül Magyarországon is kiépülhet amerikai mintára az iskolabusz-hálózat rendszere.

7.6. A CSALÁDOK OTTHONTEREMTÉSÉNEK TÁMOGATÁSA

- (28) A pénzügyi rendszer szolgáltatásainak családbarát fejlesztése
- (29) A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) vissza nem térítendő támogatásának kiterjesztése a második gyermek megszületésének ösztönzésére
- (30) A CSOK szabályaiban lefektetett értékek módosítása az ingatlanpiaci folyamatok hatékony lekötése érdekében
- (31) A 35 millió forintos értékhatár eltörlése a használt lakás vásárlásakor igényelhető CSOK esetén
- (32) A befektetési cél esetén szigorodó lakásvásárlási szabályok
- (33) Új városrész-koncepciók kidolgozása a lakásfejlesztések területi elhelyezkedésének javítása érdekében
- (34) Üres önkormányzati lakások hasznosítása
- (35) Az első lakásvásárlás esetén az illetékkedvezmény növelése
- (36) Új lakás vásárlása esetén az illetékkedvezmény értékhatárának folyamatos felülvizsgálata

Helyzetértékelés

A családok lakhatási körülményei meghatározzák életminőségüket és hatással vannak a gyermekvállalási döntéseikre is. A gyermekvállaláshoz szükséges anyagi tényezők közül a biztos munkahely és a megfelelő lakásviszonyok megléte a legfontosabbak a megkérdezett 18–29 évesek és a 30–40 évesek körében is (NCSSZI, 2012). A lakáspolitikai a fiatal párok lakásszerzésének támogatásával a gyermekszám növekedéséhez is hozzájárulhat. Minél később jutnak ugyanis a párok a gyermekvállaláshoz megfelelő lakathoz, annál rövidebb lesz a tervek megvalósulásához rendelkezésre álló termékeny évek száma. Másrészt a gyermekszám növekedésével szükségessé válhat a nagyobb lakóingatlanba való költözés is. A Központi Statisztikai Hivatal 2015. évi lakásfelmérésének eredményei szerint a jelenlegi lakásukból 3 éven belül elköltözni szándékozók 45 százaléka gyermeket nevelő háztartás volt (KSH, 2018e).

Az állam több eszközzel is támogatja a családok lakáshoz jutását és a lakhatás költségeinek megfizethetőségét.

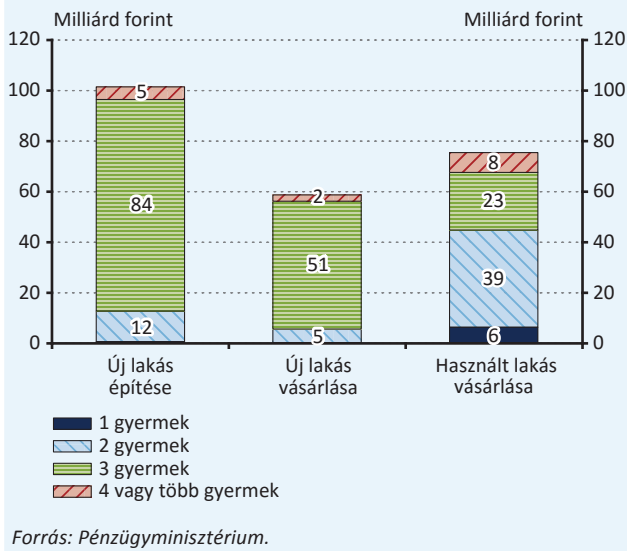
A költségvetés lakástámogatásokat biztosít, illetve az új építésű lakások és házak áfakulcsa 2016. január 1. és 2019. december 31. között ideiglenesen 27 százalékról 5 százalékra csökkent. 2018 januárjától a harmadik vagy további gyermeküket vállaló családok lakáscélú jelzáloghitel-tartozásából gyermekenként 1-1 millió forint elengedésre kerül. A lakhatás költségeinek megfizethetőségét a 2012–2014 közötti időszakban végrehajtott lakossági rezsicsökkentések érdemben segítették, amelyek mérsékeltek a távhő, a villamosenergia, a víz és a földgáz árát is, 2014 októbere óta pedig a hatósági árak befagyasztása figyelhető meg.

A 2019 februárjában bejelentett Családvédelmi Akcióterv több intézkedés segítségével támogatja a fiatal párok lakáshoz jutását. Egyrészt a Családok Otthonteremtési

Kedvezménye (CSOK) igénylésekor felvehető államilag kamattámogatott hitel 2019. július 1-jétől a használt lakások vásárlására is igényelhető. A két gyermeket nevelő vagy vállaló családok 10 millió forint, a három vagy több gyermeket vállaló vagy nevelő családok 15 millió forint összegű hitelt vehetnek fel, amelynek kamata legfeljebb 3 százalék lehet. Továbbá 2019. július 1-jétől a CSOK igénybevételénél eltörlik a használt lakásokra vonatkozó 35 millió forintos értékhatárt. 2019 második félévében bevezetésre kerül a Magyar falu program keretében a falusi CSOK: az új lakások vásárlása vagy építése esetén nyújtott támogatási összegek igényelhetők használt lakás vásárlásakor is azokon az 5000 fő alatti településeken, ahol népességszökkenés következett be 2003. január 1-je óta. Emellett kiterjesztésre kerül a 2018-tól bevezetett jelzálog-elengedés: a második gyermek születésekor 1 millió forint, a harmadik gyermek születésekor 4 millió forint, a további gyermekek születésekor 1-1 millió forint elengedésre kerül a család fennálló jelzáloghitel-tartozásából a 2019. július 1-je után születendő gyermekek után.

A 2015-ben bevezetett Családok Otthonteremtési Kedvezménye (vállalt) gyermekszámtól függően támogatja a családok új építésű vagy használt lakás vásárlását, illetve építését. A legmagasabb, 10 millió forintnak megfelelő vissza nem térítendő támogatási összeget a háromgyermekes, új építésű lakást vásárló/építő családok vehetik igénybe. A rendelkezésre álló adatok alapján 2016 első negyedévétől 2018 negyedik negyedévének végéig összesen 189 milliárd forint összegű CSOK-ot folyósítottak és 237 milliárd forint értékben kötöttek támogatási szerződéseket. 2016. január és 2018 december vége között összesen 76 ezer támogatási szerződést kötöttek, a támogatási összeg 68 százalékát új lakás építése vagy vásárlása, 32 százalékát pedig használt lakás vásárlása céljából vették igénybe a családok (7.16. ábra) (MNB, 2018c).

7.16. ábra
A Családok Otthonteremtési Kedvezményének keretében kötött támogatási szerződések gyermekszám szerinti alakulása (2016. I. negyedév – 2018. II. negyedév közötti kumulált adatok)

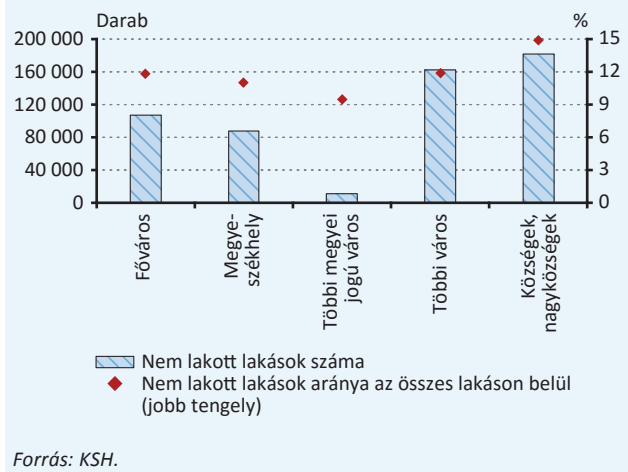
A Családok Otthonteremtési Kedvezményét igénylő családok nagyobb része három gyermeket nevelt vagy vállalt. Az új lakás építésére igényelt támogatási összeg 82 százalékát háromgyermekes, 12 százalékát kétgyermekes családok vették igénybe. Az új lakások vásárlására igénybe vett CSOK támogatási szerződések összegének 86 százaléka háromgyermekes családokhoz kapcsolódott. A használt lakás vásárláshoz igényelt CSOK-ot igénybe vevők körében a kétgyermekes családok aránya 51 százalék volt, a háromgyermekesek részaránya pedig 30 százalék. Összesében a 2016. január–2018. december közötti időszak során megkötött 237 milliárd forint összegű támogatási szerződések 66 százalékát háromgyermekes családok vették igénybe.

A lakástámogatásra fordított kiadások 2015 óta dinamikusan emelkednek, 2017-ben már megközelítette a 185 milliárd forintot a kifizetett támogatások összege. Az elmúlt években megfigyelt kiadásnövekedéshez jelentős mértékben hozzájárult a Családok Otthonteremtési Kedvezményéhez kapcsolódó kifizetések emelkedése és a lakásépítésekre vonatkozó áfakulcs csökkentése is.

Magyarországon demográfiai célokat is támogató potenciális lehetőséget jelentenek az önkormányzati tulajdonban lévő, üresen álló lakások. Magyarország lakásállománya 4 millió 405 ezer lakásból állt 2016 októberében a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján (KSH, 2016). 2016-ban a nem lakott lakások aránya 12 százalék volt a teljes lakásállományon belül, ami 550 ezer lakásnak felel meg (7.17. ábra). Az üresen álló lakások aránya a községekben, nagyközségekben

15 százalékos volt, ami érdemben meghaladja a városokra jellemző arányt.

7.17. ábra
A nem lakott lakások száma és lakásállományon belüli aránya Magyarországon településtípusok szerinti bontásban (2016)

A nem lakott lakások 3 százaléka, összesen 16.312 darab volt önkormányzati tulajdonban 2016-ban. Az üresen álló, önkormányzati tulajdonú lakások száma a legutóbbi adatfelvétel, a 2011. évi népszámlálás óta emelkedett. 2011-ben 13.911 önkormányzati lakás állt üresen.

Javasolt intézkedések

(28) A pénzügyi rendszer szolgáltatásainak családbarát fejlesztése. Testvérek számától függő diákhitel-kamatok kialakítása: A felsőfokú tanulmányok finanszírozására igényelt diákhitel kamatainak meghatározásakor javasoljuk figyelembe venni a hallgató testvéreinek számát. Az államkettő vagy több gyermekes családok esetén a gyermekek számával növekvő kamattámogatást nyújthatna a diákhitel konstrukciókra. **Gyermek Előtakarékossági Számla (GYESZ) bevezetése:** Akár már a gyermek születése előtt nyitható ingyenes, állampapírpiazi befektetéseket preferáló értékpapír számla bevezetése állami támogatással és egyéni befizetéssel. Az így felhalmozott megtakarítás például kórházi (szüléssel kapcsolatos), egészségügyi vagy iskolai kiadásokra adómentesen felhasználható.

(29) A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) visza nem térítendő támogatásának kiterjesztése a második gyermek megszületésének ösztönzésére: 2019. február 10-én bejelentésre került, hogy 2019. július elsejétől kezdődően a használt lakások vásárlása esetén is igényelhető lesz a kétgyermekes vállaló vagy nevelő családok számára a 10 millió forintos, a háromgyermekes vállaló vagy nevelő családok számára a 15 millió forintos kamattámogatott hitel.

A jelenlegi szabályok szerint azonban a CSOK vissza nem térítendő támogatás összege 2,6 millió forint 2 gyermek (vállalása) esetén még új lakás vásárlásakor vagy építéskor is. A hazai családszerkezet sajátosságait és az ingatlanárak emelkedését figyelembe véve megfontolandó egy intenzívebb támogatási csomag kialakítása 2 gyermekes családok (vállalt gyermekek esetén is) részére. A KSH 2011. évi népszámlálásának adatai alapján a gyermeket nevelő magyar családok több mint fele egygyermekes, egyharmada kétgyermekes, és mindössze 12 százalékának van 3 vagy több gyermeke. A javaslat több módon is végrehajtható. Figyelembe lehet venni a jelenlegi lakásméretet, illetve amennyiben kimondottan előretekintő célú az intézkedés, akkor felmerülhet, hogy csak a jövőben vállalt gyermekek után járjon a kedvezmény.

(30) A CSOK szabályaiban lefektetett értékek módosítása az ingatlanpiaci folyamatok hatékony lekötése érdekében: A lakáspiaci kondíciók folyamatos változása miatt a lakásárak is érdemben módosulnak időről időre, így megfontolandó lehet a CSOK keretében kapható maximális támogatási összegek indexálása (pl. az MNB lakásárindexszel). Továbbá a Kormány 2019 február 21-i bejelentése alapján az 5 ezer fő alatti kistélepüléseken az új lakás vásárlására igénybe vehető támogatásösszegek már használt lakás vásárlására, bővítésre vagy az összegek feléig korszerűsítésre is felhasználhatók lesznek, amely intézkedés így területileg differenciál a kisebb és nagyobb települések között előbbi területeket előnyben részesítve.

(31) A 35 millió forintos értékhatár eltörlése a használt lakás vásárlásakor igényelhető CSOK esetén (megvalósult): használt lakás vásárlása esetén az ingatlan vételára jelenleg nem haladhatja meg a 35 millió forintot CSOK igénylése esetén. A Kormány 2019. február 10-i bejelentése szerint azonban ez a korlát eltörlésre kerül, ami így – tekintettel az elmúlt időszakban megvalósult dinamikus ingatlan-áremelkedésre – segíti a CSOK nagyobb kihasználtságát.

(32) A befektetési cél esetén szigorodó lakásvásárlási szabályok: Budapesten a lakásárak nagymértékű emelkedéséhez a befektetési célú lakásvásárlások magas, mintegy 40 százalékos aránya is hozzájárul. Ezek tükrében érdemes lehet a fővárosi áremelkedést hűteni az illetékszabályok szigorításával befektetési célú lakásvásárlás esetén. A befektetési motiváció ellenőrzése érdekében emellett javasolt lehet a CSOK-támogatás mértékének differenciálása is a már tulajdonolt ingatlanok száma alapján. A lakásárak emelkedését mindezek mellett a lakossági megtakarítások ingatlanpiacon kívülré való terelésével is lehetne hűteni.

(33) Új városrész-koncepciók kidolgozása a lakásfejlesztések területi elhelyezkedésének javítása érdekében: A lakásállomány minőségének fenntartását elősegítő lakásépítési szint eléréséhez egy teljesen új gondolkodásmódra van szükség, amely elsősorban új városrész-koncepciók kidolgozását, új lakóterületek kijelölését és kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztések megvalósítását jelenti, de fontos szempontja a modern technológiák alkalmazása is. Ezzel a megközelítéssel egy élhetőbb környezet jönne létre, ellentétben azzal, ha nagyvárosok minél központibb területeire még több lakást zsúfolódik be. Továbbá a hatékonyságot is szem előtt tartó technológiák alkalmazásával a lakásállomány megújulásának üteme is nagyobb eséllyel gyorsulhatna.

(34) Üres önkormányzati lakások hasznosítása: Tekintettel az üresen álló önkormányzati lakások számára, megfontolandó azok felhasználása a fiatalok első lakhatásának megteremtésére, ami a gyermekvállalást is támogatná.

(35) Az első lakásvásárlás esetén az illetékkedvezmény növelése. Jelenleg az első lakást vásárló 35 év alattiak számára a 4 százalékos visszatértes vagyonaátruházási illeték felét szükséges kifizetni, ha a lakástulajdon forgalmi értéke nem haladja meg a 15 millió forintot. 2017-ben a 35 év alattiak lakásvásárlásainak 26 százaléka volt 15 millió forint feletti, akik így nem részesülhettek teljesen az illetékkedvezményből. A fiatalok otthonteremtésének és életkezdésének támogatása érdekében ugyanakkor célszerű lenne az első lakástulajdon (tulajdoni hányad) megszerzését illetékmentessé tenni. Javasoljuk, hogy az értékhatár rendszeres időközönként legyen felülvizsgálva és lakásárindexszel indexálva, így a lakásárak emelkedése miatt kevesebb fiatal szorulna ki a kedvezményből.

(36) Új lakás vásárlása esetén az illetékkedvezmény értékhatárának folyamatos felülvizsgálata: A jelenlegi szabályozás szerint vállalkozó által újonnan épített/építetett lakás vásárlása esetén a vásárlás 15 millió forintig illetékmentes, 15-30 millió forint közötti vételár esetén a 15 millió forint feletti részre kell csak a 4 százalékos illetéket fizetni. 2017-ben a budapesti még szabad új lakások 69 százaléka 30 millió forint feletti kínálati árral rendelkezett, amelyek így kiestek az illetékkedvezményből. A lakásárak változásával összhangban javasoljuk a jelenlegi értékhatárok folyamatos felülvizsgálatát és esetleges indexálását. Az új lakások esetében alkalmazott illetékkedvezmény az otthonteremtés mellett a lakásállomány megújulását is támogatja.

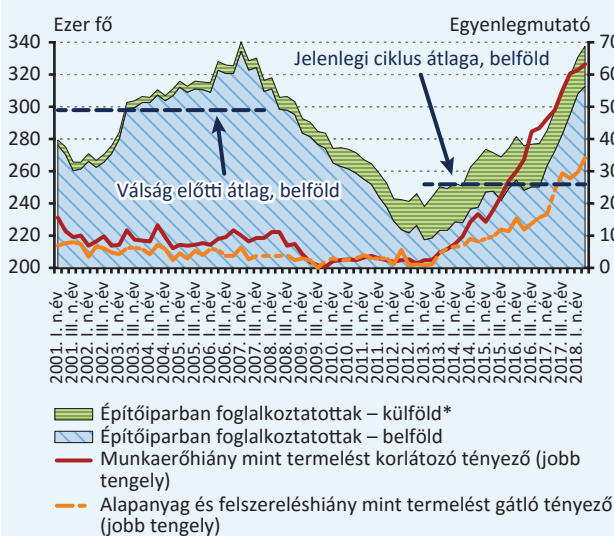
7.7. AZ OTTHONTEREMTÉS TÁMOGATÁSA AZ ÉPÍTŐIPARI KAPACITÁSOK BŐVÍTÉSÉVEL

- (37) Építőipari munkaerőállomány bővítése
- (38) Állami beruházások ütemezett piacra vitele
- (39) A lakásépítések előtt álló adminisztratív korlátok oldása

Helyzetértékelés

A lakásépítések egészséges felfutását az építőipari kapacitásszűke mellett az állami beruházások és kereskedelmi ingatlanfejlesztések kapacitáselszívó hatása is korlátozza. A hazai lakáspiac kínálati oldalán jelenleg több sűrűdés is tapasztalható. A lakásépítések egészséges felfutását az állami beruházások és a kereskedelmi ingatlan fejlesztések kapacitáselszívó hatása mellett érdemben hátráltatja az építőipari szektorra jellemző általános kapacitáshiány. A vállalkozások jelentős hányada számol be a szakképzett munkaerő-, valamint az alapanyagok-felszerelések hiányáról, mint az építőipari termelést gátló tényezőről (7.18. ábra).

7.18. ábra
Az építőiparban foglalkoztatottak száma és az építőipari termelést gátló tényezők

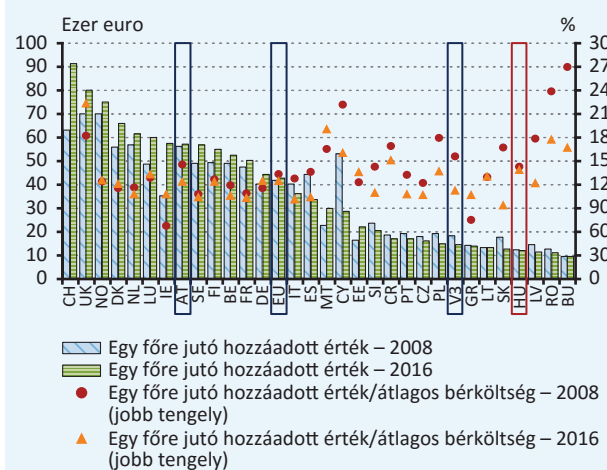

Forrás: KSH, Európai Bizottság.

A hazai lakásállomány megújulása alacsony ütemben zajlik, aminek az egyik oka az építőipar alacsony termelékenysége. 2017-ben mintegy 14,4 ezer újépítésű lakás átadására került sor országszerte, ami a hazai lakásállomány – nemzetközi összehasonlításban is – alacsony 0,3 százalékos éves megújulási rátáját eredményezte. Utóbbi mutató Ausztriában 1,4, Lengyelországban 1,3, Szlovákiában 0,9, Csehországban és Romániában pedig 0,6 százalékot tett ki. Az alacsony megújulási ráta egyik fő oka az építőipari kapacitásszűke mellett a szektor relatíve alacsony

termelékenysége is lehet (7.19. ábra). Mindez vélhetően a vállalkozások alacsony beruházási rátájának, a méretgazdaságosság nem megfelelő kihasználásának, de a korszerűtlen technológiák használatának is tulajdonítható.

7.19. ábra
Építőipari termelékenység 2008-ban és 2016-ban európai összehasonlításban

Forrás: Eurostat.

Javasolt intézkedések

(37) Építőipari munkaerőállomány bővítése: Az építőipari szakmunkás pálya jelenleg nem eléggé népszerű a fiatalabb generációk körében, mint életpályamodell. A szakma népszerűsítése elengedhetetlen a munkaerőállomány utánpótlásához. Duális képzések és átképzési programok támogatása mellett, a földrajzi mobilitást elősegítő infrastrukturális beruházások támogatása is megfontolandó lehet. A munkaerő-utánpótlás érdekében új képzések létrehozása, támogatása lehet a cél, így a frissen kikerülő munkaerő a zöld, energiahatékony projektek megvalósítása mellett a modern technológiák kezelésére is képessé válna.

(38) Állami beruházások ütemezett piacra vitele: Az állami beruházások a Magyarországon rendelkezésre álló építési kapacitás jelentős részét kötik le. Ennek hatása egyrészt a lakásfejlesztések kapacitásához való hozzáféréseinek jelentős romlása, másrészt pedig a kivitelezési költségekben tapasztalható

jelentős növekedés. Az állami beruházások kivitelezési piacon való megjelenésének ütemezését javasoljuk egyetlen központi szerv felelősségébe helyezni, mely által a lakásfejlesztéseket negatívan érintő fenti hatások enyhülnének, továbbá az állami kivitelezési igények anticiklikus piacra kerülése is megvalósítható lenne. Az állam gazdasági ciklusokkal szembemenő jelenléte a kivitelezési piacon az építőipari szektor kapacitásainak hosszú távú fennmaradását is segítené. Ennek azért van kiemelt jelentősége, mert a kapacitások kedvezőtlen gazdasági helyzetben gyorsan leépülnek, viszont a fellendülés időszakában csak rendkívül lassan tudnak újraépülni.

(39) A lakásépítések előtt álló adminisztratív korlátok oldása: Az lakásfejlesztésekkel kapcsolatos adminisztratív terhek jelentős része az építési engedélyeztetéshez és az ingatlannyilvántartási eljárásokhoz kapcsolható, ami

leginkább a fejlesztések időbeli elindulását és a lakások időbeli átadását befolyásolja. Ennek alapján megfontolásra javasoljuk egyrészt az építésügyi szabályozás átláthatóbbá, strukturáltabbá, egyértelműbbé és objektívebbé tételét, másrészt a különböző szakhatóságok hatáskörébe tartozó engedélyezési folyamatok racionalizálását és hatékonyabbá tételét. A hatékonyságot növelő intézkedések közül kiemelendő az elektronikus folyamatszervezés és kommunikáció nagyobb mértékű bevonása az eljárások lefolytatásába. Az átláthatóság és hatékonyság megteremtése az alkalmazandó követelmények változatlan elvárása mellett, az eljárások időbeli lefutásának gyorsulását segítené. Az ingatlannyilvántartási bejegyzések adminisztrációjának elektronikus csatornákra való terelése – a humán ellenőrzés megtartása mellett – szintén rövidítené a lakásfejlesztésekhez kapcsolódó adminisztratív folyamatok időtartamát.

7.8. A GYERMEKVÁLLALÁS ELISMERÉSE A NYUGDÍJRENDSZERBEN

(40) Az induló nyugdíj összegének megállapításakor a felnevelt gyermekek számának figyelembevétele

(41) A családi adókedvezmény figyelembevétele a nyugdíj megállapítása során

Helyzetértékelés

A felosztó-kirovó elven működő magyar nyugdíjrendszerben kiemelt szerepet játszik a demográfiai folyamatok alakulása, mivel az aktív korú járulékfizetők teremtik elő a szülők generációjának nyugdíját. Magyarországon – az Európai Unió országaiban jellemző alapfolyamatokhoz hasonlóan – a népességszám létszámának csökkenése és a társadalom öregedése figyelhető meg, amit a népesség egyszerű reprodukciójához szükséges 2,1-es értéktől elmaradó termékenységi ráta és a várható élettartam fokozatos emelkedése együttesen okoznak.

A jelenlegi demográfiai tendenciák tartós fennmaradása azt eredményezheti, hogy a jövőben a munkaképes korúak egyre kisebb létszámú korosztályainak kell majd fizetnie az időskorúak növekvő létszámú csoportjának nyugellátását. A gyermeknevelés nyugdíjrendszeren belüli elismerése hozzájárulhat a demográfiai trendek megfordításán keresztül a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatóságához és a megfelelő színvonalú nyugellátások biztosításához.

A gyermekvállalás nyugdíjrendszeren keresztül történő elismerése alapvetően két célt szolgálhat. Egyrészt a méltányosságot, azaz a gyermeknevelés többletköltségének ellensúlyozását, másrészt a gyermekvállalás ösztönzését. Az első cél mögött az áll, hogy **a gyermeknevelés költségei jellemzően az egyének szintjén jelentkeznek, ugyanakkor a gyermeknevelés társadalmi hasznot is jelent** (például a gyermektelenek nyugdíjának fedezetét is a mai gyermekek jövőbeli járulékaik fogják jelenteni) (Banyár, 2012; Botos és Botos, 2012; Giday és Szegő, 2012).

A gyermeknevelés humán tőkébe való beruházásnak is tekinthető. Mivel a költségek a család szintjén jelentkeznek, emiatt a hozadéknak is meg kell jelennie a család szintjén.³⁰ Giday és Szegő (2012) becslései szerint a szülők egy átlagos iskolai végzettségű, 21 éves gyermek felnevelésére

10 millió forintot költenek keresetükből, és összesen további 9 millió forintra becsülhető a szülők munkaráfordítása, amihez körülbelül 13 millió forint állami támogatás társul.³¹ A szerzőpáros szerint a gyermekvállalás nyugdíjrendszerben való figyelembevétele emiatt „nem szociális juttatás, hanem a korábban láthatatlanná tett nyugdíjkövetelés láthatóvá tétele és érvényesítése” (Giday és Szegő, 2012). A gyermeknevelésre jelentős összeget áldozó szülők gyermekei fogják a következő évtizedekben előteremteni a nyugdíjak fedezetét minden ellátott számára függetlenül attól, hogy az ellátott bekapcsolódott-e a forrásokat biztosító korosztály felnevelésébe. Megjegyzendő, hogy a gyermeket vállaló szülők költségvetési támogatásokat kapnak, azonban ezek a gyermekneveléssel összefüggő költségeknek csak kisebb hányadát fedezik.

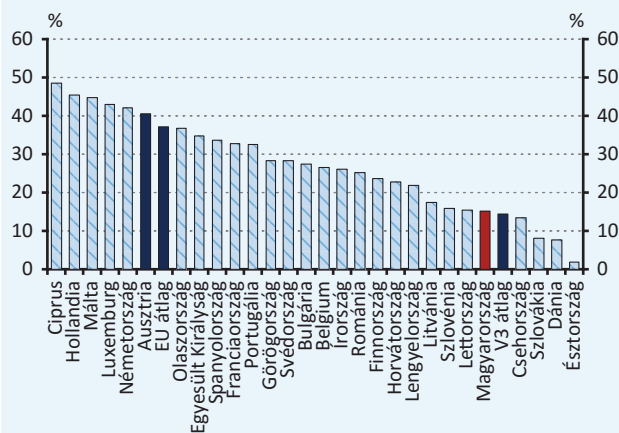
A gyermekvállalás figyelembevétele mellett szól továbbá, hogy a szülők aktív korukban lemondanak jövedelmük egy részének elfogyasztásáról, egy gyermeket nem vállaló egyén azonban átlagosan nagyobb megtakarítást tud képezni nyugdíjas korára, ami fedezheti a gyermekesek számára megállapított nyugdíjhoz képesti elmaradást.

A gyermekvállalás nyugdíjrendszerben való figyelembevétele a gyermeket vállaló nők kedvezőtlenebb nyugdíjkiállításai is indokolhatják. A nők nyugdíjkifizetése átlagosan 15 százalékkal volt alacsonyabb a férfiak nyugellátásához képest 2016-ban a 65–79 éves ellátottak körében (7.20. ábra). A magyar érték ugyanakkor érdemben kedvezőbb az Európai Unió tagállamaira vonatkozó 37 százalékos átlagnál (Európai Bizottság, 2018). A nyugdíjkifizetések esetében a nemek közötti különbség elsősorban a bérek közötti egyenlőtlenségeket tükrözi, a nők ugyanis átlagosan kevesebb időt töltenek a munkaerőpiacon a gyermekneveléssel töltött évek miatt, nagyobb arányban dolgoznak részmunkaidőben és alacsonyabb az életpálya-keresetük. A nemek közötti bérrés 2016-ban 14 százalék volt Magyarországon, ami lényegében megegyezik a nyugdíjakkal megfigyelt eltérés mértékével.

³⁰ Ez a probléma a gyermeknevelés társadalmi hasznának magánosítása mellett úgy is feloldható, hogy a gyermekvállalás költségeit „társadalmisítjuk”, például a gyermeknevelés teljes költségének megtérítésével (Banyár, 2012).

³¹ A pontos elszámolásokat segítheti a Nemzeti Transzforszámlák (NTA) módszere (Gál és szerzőtársai, 2014).

7.20. ábra
A nemek közötti különbség a 65–79 éves nyugdíjasok nyugellátása esetében (2016)

Forrás: Európai Bizottság, 2018.

A felnevelt gyermekek számának növekedése a nők életpálya-keresetének és a megszerzett szolgálati éveknek a csökkenését, és így számukra alacsonyabb induló nyugdíjat eredményez. Borlói (2012) kismintás felmérési eredményei alapján minél több gyermeket nevelt fel egy nő Magyarországon, annál alacsonyabb volt a nyugdíjbiztosítási jogszerzése. **A háromgyermekes anyák számára például átlagosan 22 százalékkal alacsonyabb induló nyugdíjat állapítottak meg, mint a gyermekteleneknek.** Borlói (2012) azt is bemutatja, hogy a magasabb gyermekszám és az alacsonyabb nyugdíj közötti kapcsolat azonos iskolai végzettséggel rendelkező csoportokban is kimutatható.

A nyugdíjrendszer ugyanakkor részben már most is figyelembe veszi a gyermekvállalást: egyrészt az anyasági támogatások ideje szolgálati időnek minősül, másrészt a nők – függetlenül attól, hogy vállaltak-e gyermeket vagy sem – 40 év jogosultsági idő megszerzésével az öregségi nyugdíjkorhatár előtt nyugdíjba vonulhatnak, a gyermekneveléssel töltött idő 8 évig terjedő mértékben beszámításra kerül a 40 év jogosultsági idő számításakor.

Az alábbiakban bemutatott intézkedések a gyermeket vállaló szülők (elsősorban anyák) helyettesítési rátájának növelését célozzák annak érdekében, hogy ne érje hátrány a járulékfizető gyermekeket felnevelő szülőket a gyermekvállalás miatt az induló nyugdíj számításakor.

Javasolt intézkedések

(40) Az induló nyugdíj összegének megállapításakor a felnevelt gyermekek számának figyelembevétele: Azt javasoljuk, hogy a felnevelt gyermekek száma alapján kapjanak a szülők egy bizonyos mértékű nyugdíj-kiegészítést. A nyugdíj-kiegészítés lehet fix összegű, a nyugdíj százalékában megállapított mértékű vagy a gyermek keresetének százalékában meghatározott összegű. Franciaországban például a három vagy több gyermeket felnevelő anyák 10 százalékos nyugdíjnövelést kapnak. A gyermekek bruttó béréhez kötött nyugdíjkiegészítés azon gyermekek után járna, akik munkát vállalnak Magyarországon, ami a munkaerőpiac fehéredéséhez (a tényleges munkabér alapján megvalósuló adó- és járulékfizetésre való ösztönzés által) és a külföldön dolgozó munkavállalók hazatéréséhez is hozzájárulhat. A bruttó béren alapuló kiegészítés azt is figyelembe veszi, hogy a gyermekek felsőfokú végzettségének megszerzése a szülők számára jellemzően többletköltséget jelent, és a magasabbban képzett munkavállalók általában véve nagyobb összegű járulékfizetéssel gyarapítják a nyugdíjkasszáját. A gyermeket nevelő szülőket pedig hosszú távon arra ösztönözheti, hogy minél több erőforrást allokáljanak gyermekeik oktatására, mivel az ahhoz társuló magasabb hozadékból nemcsak az állam, hanem a család is részesül.

(41) A családi adókedvezmény figyelembevétele a nyugdíj megállapítása során: Az öregségi nyugdíj alapjául szolgáló havi átlagkereset meghatározásakor a nettó jövedelem számítása az alábbi módon történik jelenleg: először a bruttó bérből levonásra kerülnek a kifizetés időpontjában hatályos jogszabályokban meghatározott járulékmértékek (egészségbiztosítási járulék, munkaerőpiaci járulék stb). Ezt követően az egyes években hatályos személyi jövedelemadó kulcsnak megfelelő mértékű személyi jövedelemadó összege kerül levonásra. A személyi jövedelemadóval végzett korrekció során nem a ténylegesen befizetett szja mértéke kerül levonásra a bruttó bérből, hanem a hatályos kulcs alapján hipotetikusán képzett mérték. **Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy a családi adókedvezmény személyi jövedelemadót csökkentő hatása nincs figyelembe véve a nyugdíj összegének megállapítása során.** A családi adókedvezmény nettó jövedelem számítása során való figyelembevétele azt eredményezné, hogy a jelenlegi számítási módszertanhoz képest magasabb nettó kereset kerülne megállapításra a gyermeket nevelő, családi adókedvezményt igénybe vevő szülők számára az induló nyugdíj összegének meghatározásakor.

7.9. NYUGDÍJRENDSZER DEMOGRÁFIAI KIHÍVÁSAINAK ENYHÍTÉSE

(42) Alanyi jogú tagság kiegészítő nyugdíjalapokban

(43) Munkáltatói hozzájárulások támogatása a kiegészítő nyugdíjalapokhoz

(44) Állami támogatások hatásosságának növelése a kiegészítő nyugdíjalapokban

(45) Befektetési- és költséghatékonyság, biztonság növelése

(46) Családbarát szolgáltatási paletta és a lakásvásárlás támogatása a jóléti alapokban

Helyzetértékelés

A demográfiai kihívások két fő megatrenddel írhatók le: miközben a gyermekvállalási hajlandóság csökken, a várható élettartam nő (öregedő társadalom). Emiatt egy zsugorodó aktív népességnek kell eltartania a növekvő inaktív nyugdíjas populációt. E két ellentétes trend azt eredményezi, hogy az **időskori függőségi ráta**, (ami a 65 év felettek létszámának arányát mutatja a munkaképes korúak (15-64) létszámához), **a mai 30 százalék körüli szinthez képest 2060-ra megduplázódhat** (Palotai és Virág, 2016). Egy ma kezdődő demográfiai fordulat, tehát ha a jelenlegi 1,5-ös termékenységi ráta eléri a kívánatos 2,1-es szintet csak 30-40 éves távlatban fejt ki hatását a nyugdíjrendszerre, így az 2050-60 után javíthatja a rendszer egyensúlyát. Éppen ezért a fentebb említett demográfia problémák megoldása két lábon nyugszik:

1) **termékenységi ráta jelentős emelése**, vagyis a gyermekvállalás ösztönzése

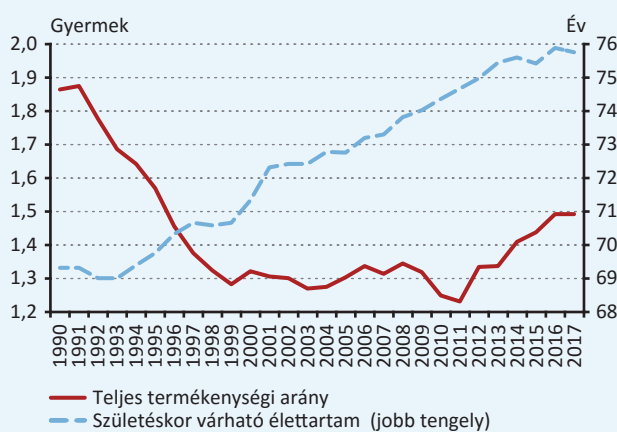
2) **nyugdíjkiegészítő tartalékok növelése**

Egy stabil, tömegességre/teljes lefedettségre törekvő kiegészítő nyugdíjrendszer tud érdemben hozzájárulni az állami rendszerek tehermentesítéséhez, továbbá a gazdaság és

versenyképesség fenntartásához azon keresztül, hogy kiegyensúlyozza az egyedi életpálya jövedelmi különbségeit (aktív-inaktív időszak bevételei közötti különbség). Általánosságban elmondható, hogy egy felzárkózó ország pénzügyi stabilitásához nagyban hozzájárul a háztartások egyedi stabilitása.

A fejlett országokban jelentősek a nyugdíjkiegészítő megtakarítások. A fejlett európai és ázsiai országok rendre a GDP 20 százaléka feletti nyugdíjkiegészítő tartalékokkal rendelkeznek, ezért Magyarország számára is fontos e tartalékok emelése. A jelenlegi magyar nyugdíjasok jövedelmének 86 százaléka az állami nyugdíjrendszerből származik (további 12 százalék munkajövedelem), a saját megtakarításból származó jövedelem aránya pedig mindössze 2 százalékot tesz ki (Palotai és Virág, 2016). A fiatalabb generáció a tapasztalatok szerint a korábbiaknál kevésbé tervez előre, ezért a 35 éven alattiak aránya az önkéntes nyugdíjrendszerben jelentősen csökkent az elmúlt 15 évben. A sikeres felzárkózás általános feltétele a tőkefelhalmozás magas üteme és megfelelő szerkezeti összetétele. A dinamikus gazdasági növekedéshez pedig magas beruházási ráta szükséges, melynél meghatározó szerep jut a belső megtakarításoknak. Egy nagy penetrációval rendelkező jól működő kiegészítő nyugdíjrendszer addicionális eleme, hogy **egyidejűleg több probléma megoldását is támogatja, mivel mind az állam, mind a gazdaság finanszírozásában kulcsszerepet játszik, képes kiegyensúlyozni az egyének különböző életszakaszában eltérő jövedelmi helyzetét és kezelni a társadalom demográfiai kihívásait.** A pillanatnyi fogyasztásból történő elvonás a gazdaság finanszírozásába áramlik, így járul hozzá a fenntartható fejlődéshez, és anticiklikus hatással bír. A nyugdíjkiegészítő megtakarítások rendszere csak akkor lehet sikeres, ha a beáramló megtakarítások addicionálisak és nem járnak a költségvetési egyensúly megbomlásával. A magánnyugdíjpénztári rendszer – többek között – azért volt sikertelen, mert nem addicionális megtakarításokra épített, növelte a költségvetés hiányát és egy ténylegesen nem versengő rendszerben könnyű profitot eredményezett (Banai és Palotai, 2018). A nyugat-európai, vagy a most bevezetett lengyel rendszerhez hasonlóan a későbbiekben kifejtett intézkedések révén addicionális, kiegészítő források jelenhetnek meg a nyugdíjcélú megtakarítások piacán.

7.21. ábra
A születéskor várható élettartam és a teljes termékenységi arány alakulása Magyarországon

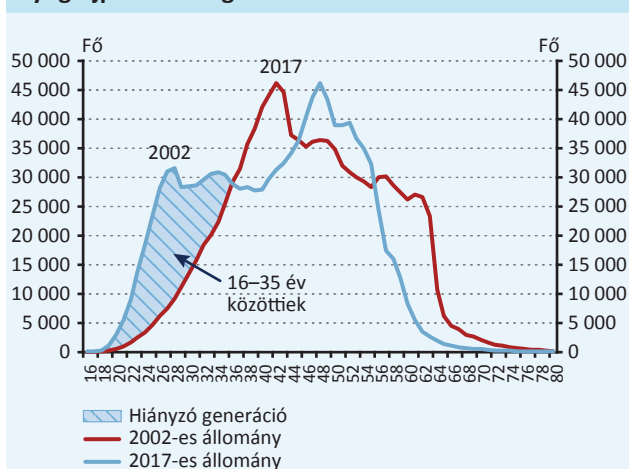
Forrás: KSH.

A magyar állam eddig is nyújtott adóvisszatérítést, de szükséges növelni a rendszer hatását és egy átgondolt stratégia mentén szélesebb tömegek elérését megcélózni. Az önkéntes nyugdíjpénztári, nyugdíjbiztosítási, illetve nyugdíj előtakarékosági számlára egyénileg teljesített éves befizetések 20 százalékát különböző limitek figyelembevételével jóváírják az egyéni számlán. Nyugdíjpénztár esetén például évi maximum 150 ezer forint igényelhető vissza, ami évi 750 ezer forint értékű megtakarítással érhető el. A fent említett termékek célközönsége eltérő, azonban együttesen is mindössze 1 – 1,5 millió embert értek el ezek a rendszerek, mely 20-30 százalékát jelenti a 4,5 millió fős aktív lakosságnak. Közülük is jelentős számú az inaktív, illetve aki nem veszi igénybe az adókedvezményt. Ahhoz, hogy a rendszer valóban hatásos kiegészítője lehessen az állami rendszernek és valódi megoldást nyújtson a nyugdíjrendszer későbbi problémáira, 70-80 százalékos lefedettségre lenne szükség. Ehhez átgondolt állami stratégiára van szükség, és azután hosszú távon kiszámíthatóan fenn kell tartani a rendszer fő elemeit.

Javasolt intézkedések

(42) Alanyi jogú tagság kiegészítő nyugdíjalapokban. Az angol, amerikai, olasz vagy lengyel példából ismert alanyi jogú belépésen – opcionális kilépésen alapuló (Opt out) rendszer lényegesen nagyobb lefedettséget képes létrehozni, mint bármilyen önkéntes belépésen (Opt in) nyugvó rendszer. A munkavállalók tehát alanyi jogú tagság mellett dönthetnek a befizetésről és annak mértékéről. Ennek adminisztrációja leghatékonyabban a munkáltatókon keresztül valósulhat meg. A befizetés lehet egy rögzített ajánlott mérték (pl. a bruttó bér 1 százaléka), de ez évente módosítható lehetne (pl. 0 százalék, 2 százalék vagy egyéni arány).

7.22. ábra
Nyugdíjpénztári taglétszám korévenként

Forrás: MNB.

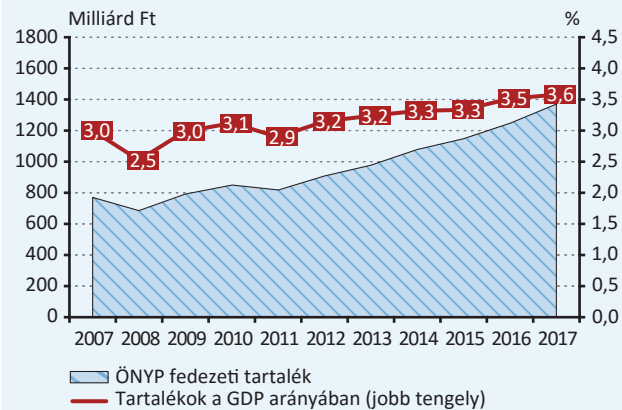
(43) Munkáltatói hozzájárulások támogatása a kiegészítő nyugdíjalapokhoz: A munkáltatók a munkavállalói befizetéseket hasonló összeggel adó- és járulékmentesen (vagy kedvezményes adózással) egészíthetnék ki opcionálisan, vagy az ajánlott mértékig kötelezően. Ezen keresztül a munkáltatók erősíthetik a munkavállalói lojalitást és növelik a megtakarítási hajlandóságot.

(44) Állami támogatások hatásosságának növelése a kiegészítő nyugdíjalapokban: A jelenlegi rendszerben ösztönzőként működő adókedvezmény a lakosság bizonyos rétegeit („katás” egyéni vállalkozók, alacsony adóval rendelkezők, vagy más adókedvezményt igénybe vevők) nem szólítja meg. A csökkenő adókörnyezetben célszerűbb lehet egy normatív jellegű állami támogatás bevezetése a jelenleginél alacsonyabb limittel. A rendszer beállítható úgy, hogy azonos létszám mellett ne kerüljön többre a mainál. A támogatás mértéke sávozható, például az alapeset választása esetén 10 százalék, magasabb bérarányos vállalatok esetén 20 százalék normatív támogatás kerülne jóváírásra az egyéni számlán, de például a mai 150 000 forintos limit leszállítható 100 000 forintra. Ezzel az ösztönzés mainál szélesebb kört tudna rendszeres megtakarításra bírni. További lehetőség a gyermekvállalás ösztönzése a megszületett gyermekek után fizetett egyszeri juttatással a nyugdíjkiegészítő számlára, vagy a normatív támogatás növelésével. A jelenleginél alacsonyabb limitek ellenére a normatív támogatás, amely akár bizonyos mértékben differenciáltan is megvalósítható, megfelelő eszköz lehet a befizetési hajlandóság növelésére. Az új támogatási rendszer nem érintené a nyugdíjbiztosításokat, ott a jelenlegi adójóváírás és limitek megtartásával lenne biztosítható a további megtakarítás lehetősége.

(45) Befektetési- és költséghatékonyság, biztonság növelése: A fentiek alapján megnövekedett befizetések az eddigi költségekhez képest költségelőnyt jelenthetnek a kiépülő önkéntes nyugdíjpénztári szektorban. Ezen túl érdemes a jelenlegi költségmodellt átgondolva az intézmény működésének finanszírozását az eddigi egyoldalú, befizetés alapú finanszírozásról egy kiegyensúlyozottabb (biztosítókhoz hasonló) vagyoni és befizetés alapú finanszírozásra átállítani. Ennek keretében a befizetések 6 százalékos levonása 3-4 százalékra is csökkenhetne a vagyonarányos 0,8 százalékos limit változtatlansága mellett úgy, hogy a működés mindkét forrásból finanszírozható. Egy hatékonyabb, gazdaságot finanszírozni képes, és a hosszú távú megtakarításokhoz igazodó kockázatvállaláson alapuló befektetési szerkezet érdekében céldátum alapok bevezetése, közvetett befektetések és devizakitettségek limitálása, illetve a nemfizető tagok költséglevonásának befektetési hozamoktól történő függetlenítése kerülhet szóba. A rendszer biztonságát növelhetné egy hosszú távú működést biztosító minimálisan előírt tartalékszint (kvázi szavatoló tőke), mellyel párhuzamosan

felállítható lenne egy a befektetett összegek biztonságát szolgáló garanciarendszer.

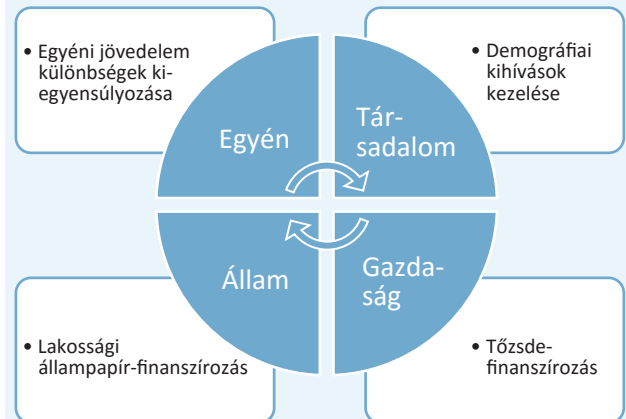
7.23. ábra
Önkéntes nyugdíjpénztári vagyon aránya a GDP-hez

Forrás: MNB.

(46) Családbarát szolgáltatási paletta és a lakásvásárlás támogatása a jóléti alapokban: A jóléti alapokba (lásd a Háztartási megtakarítások aktivizálása alfejezetben) érkező befizetések különböző célokat szolgálnak, ennek érdekében a nyugdíj- és egészség zseb egymástól elkülönül. Bizonyos élethelyzetekben, mint első lakás vásárlása, gyerekszületés, vagy rendkívüli családi események (családfenntartó munkanélkülisége, idős hozzátartozó ápolása) a zsebek átjárhatók lennének, mellyel a jelenleg a rendszerből hiányzó fiatalok körében is ösztönözhetővé válna a nyugdíjcélú és egészségcélú megtakarítási hajlandóság. Ezzel a megoldással

7.24. ábra
Négydimenziós célrendszer

Forrás: MNB.

a teljes pénztári szektor átkonvertálható egy újszerű, közös irányítással működő költséghatékonyabb modellbe, mely megfelelő szabályozottság mellett szolgálhatná egyúttal a gazdaságfejlesztési és demográfiai célokat.

A fenti pontok együttes megvalósítása megoldási lehetőséget kínál mind a négy, a nyugdíjkiegészítő rendszerekkel szembeni elvárásra. Az egyén számára biztosítja az aktív és inaktív évek között a jövedelem kiegyensúlyozását. Tekintettel ennek széleskörűségére és arra, hogy sokak számára kínál megoldást, így a demográfiai kihívásokat a társadalom szintjén is képes kezelni. A közvetett lakossági állampapír finanszírozás eszközével pedig egyúttal a tőzsdei keresletet is képes bővíteni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Banai, P. B. – Palotai, D. (2018): Fenntartható költségvetés – fenntartható nyugdíjrendszer. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/palotai-banai-szakmai-cikk-fenntarthato-koltsegvetes-fenntarthato-nyugdijrendszer-mnb-honlapra.pdf>
- Banyár, J. (2012): Gyereknevelés és nyugdíj – összekapcsolható, vagy sem? In: Kovács Erzsébet (szerk.): Nyugdíj és gyermekvállalás tanulmánykötet. Gondolat Kiadó, 2012.
- Berki, T. – Palotai, D. – Reiff, Á. (2016): A következő 20 évben nincs gond a magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságával. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/berki-tamas-mnb-honlapra.pdf>
- Borlói, R. (2012): Gyermeknevelés és nyugdíjbiztosítási jogszerezés. In: Kovács Erzsébet (szerk.): Nyugdíj és gyermekvállalás tanulmánykötet. Gondolat Kiadó, 2012.
- Botos, J. – Botos, K. (2012): Nyugdíjrendszerünk jövője. In: Kovács Erzsébet (szerk.): Nyugdíj és gyermekvállalás tanulmánykötet. Gondolat Kiadó, 2012.
- Európai Bizottság (2018): Pension Adequacy Report 2018.
- Ignits, Gy. – Kapitány, B. (2006): A családtámogatások alakulása: célok és eszközök. Demográfia, 49. évfolyam 4. szám, 383-401. o.
- Gál, R. I. – Gáti, A. – Szabó, M. – Törzsök, Á. (2014): Generational accounts for Hungary. In: Chun, Y. J. (ed): Generational Accounting using National Transfer Account, 2014.
- Giday, A. – Szegő, Sz. (2012): Kétpólusú világban kétpólusú nyugdíjrendszert! In: Kovács Erzsébet (szerk.): Nyugdíj és gyermekvállalás tanulmánykötet. Gondolat Kiadó, 2012.
- Hárs, Á. (2013): Atipikus foglalkoztatási formák Magyarországon a kilencvenes és a kétezres években. *Közgazdasági Szemle*, IX. évfolyam, 2013. február, 224–250. o.
- Kapitány, B. – Spéder, Zs. (2009): A munkaerőpiac és a pénzübeli családtámogatási rendszer hatása a gyermekvállalási tervek megvalósulására. In: Nagy, I. – Pongrácz, T. (szerk.): Szerepváltozások 2009. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről. Budapest: TÁRKI, 2009, 79-94. o.
- Kapitány, B. – Spéder, Zs. (2012): Gyermekvállalás. In: Óri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2012, 31-43. o.
- Kapitány, B. – Spéder, Zs. (2018): Gyermekvállalás. In: Monostori Judit – Óri Péter – Spéder Zsolt (szerk.) (2018): Demográfiai portré 2018. Elérhető: <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre>
- Központi Statisztikai Hivatal (2015): A kisgyermeket nevelő nők és a munkaerőpiac. *Statisztikai Tükör* 2015/55. Elérhető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kisgyerm_nok_mpiac.pdf
- Központi Statisztikai Hivatal (2018a): Családok/gyermekek támogatása (2001-2017). Elérhető: http://www.ksh.hu/thm/2/indi2_9_2.html
- Központi Statisztikai Hivatal (2018b): Bölcsőde, családi napközi (2000-2016). Elérhető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsg005a.html
- Központi Statisztikai Hivatal (2018c): A gyermekek napközbeni ellátása, 2017. Statisztikai Tükör, 2018. január 8. Elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/kisgyermnapkozbeni/kisgyermnapkozbeni16.pdf>
- Központi Statisztikai Hivatal (2018d): Oktatási adatok, 2017/2018. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1718.pdf>
- Központi Statisztikai Hivatal (2018e): Miben élünk? A 2015. évi lakásfelmérés részletes eredményei.
- Kreiszné Hudák, E. – Varga, P. – Várpalotai, V. (2015): A demográfiai változások makrogazdasági hatásai Magyarországon európai uniós összehasonlításban. *Hitelintézeti Szemle* 14. évfolyam 2. szám, 2015. június, 88-127.o.
- Magyar Nemzeti Bank (2018a): 180 lépés a magyar gazdaság fenntartható felzárkózásáért. Műhelymunka. 2018. július. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-180-pontja.pdf>
- Magyar Nemzeti Bank (2018b): Növekedési Jelentés, 2018.
- Magyar Nemzeti Bank (2018c): Hitelezési folyamatok, 2018. augusztus.
- Medicalonline (2018): Népbetegséggé vált a meddőség. Elérhető: http://medicalonline.hu/gyogyitas/cikk/nepbetegsegge_valt_a_meddoseg
- Mumford, K. J. – Thomas, P. (2016): Fertility Response to the Tax Treatment of Children. National Tax Association Working Paper, 2016. április.

Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (2012): Fiatalok családalapításhoz, házassághoz és gyermekvállaláshoz kapcsolódó attitűdjei a családi minták tükrében.

OBDK (2015): Éves jelentés a humán reprodukciós eljárásokról 2014. Elérhető: http://www.ijsz.hu/UserFiles/ivf_jelentes_2014.pdf

OECD (2017): Pension Markets in Focus 2017. Elérhető: <http://www.oecd.org/pensions/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2017.pdf>

OECD (2017): Public spending on family benefits. Elérhető: https://www.oecd.org/els/soc/PF1_1_Public_spending_on_family_benefits.pdf

OECD (2018): Education at a Glance.

Palotai, D. – Virág, B. (2016): Versenyképesség és növekedés. Magyar Nemzeti Bank, 2016. Elérhető: <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/mnb-szakkonyvsorozat/versenykepesség-es-novekedés>

Ridao-Cano, C. – McNown, R. (2005): The effect of tax-benefit policies on fertility and female labor force participation in the United States. Journal of Policy Modeling, 2005. vol. 27, issue 9, 1083-1096.

Szabó, B. (2017): Fertility Effects of the Family Tax Break Extension in Hungary. Central European University, Budapest

8. Egészséges társadalom

Fő cél: 64 év egészségben várható élettartam

Az egészség a nemzeti vagyon része, Magyarország legfontosabb erőforrásának, a humán tőkének az alapja. A magyar népesség egészségi állapota tehát nem pusztán fontos személyes és családi ügy, hanem az egyik legfontosabb nemzetgazdasági kérdés. Egyéni és gazdasági hatékonysági szempontból is kiemelendő, hogy az egészséges állapot elsősorban a meglévő egészség megőrzésén alapszik. A versenyképességi javaslatok ezért erre ugyanakkora hangsúlyt helyeznek, mint az egészségügyi ellátás fejlesztésére.

A magyar lakosság egészségi állapota nem éri el a hasonló fejlettségű országokét a régióban, ami a társadalom fokozatos öregedése miatt egyre nagyobb terhet ró a számos kihívással küzdő egészségügyi ellátórendszerre. Az egészségügy szempontjából a betegségek megelőzése a legegyszerűbb és legtakarékosabb módja annak, hogy a lakosság egészségi állapota megfelelő legyen. Magyarországon meglehetősen sokan szenvednek olyan betegségekben, amelyek egészségesebb életmóddal elkerülhetőek lennének (például magas vérnyomás és cukorbetegség). A magyar egészségügyi rendszer egyik legnagyobb problémája, hogy a kialakuló betegségek számottevő részét csak késői stádiumban diagnosztizálja, ami megnöveli a kezelések költségeit és csökkenti azok eredményességét. Hazánkban a csökkenő trend ellenére továbbra is magas a megelőzhető okokból történő halálozás miatti életévvesztés, míg a daganatos betegségek standardizált halálozási aránya a legmagasabb az Európai Unióban. Az egészségügyi kiadások GDP-arányos szintje meghaladja a régiós országok átlagát (ezen belül az állami kiadás átlag alatti, a magánkiadás átlag feletti), ugyanakkor elmarad az európai uniós átlagtól. A hazai egészségügyi rendszer egyik problémája, hogy az egészségügyi magánkiadások nem intézményesült formákban (egészségpénztárakon vagy kiegészítő magán egészségbiztosításokon) keresztül kerülnek elköltésre. Az ágazat humán erőforrás ellátottsága szintén kihívást jelent, főként az orvosok nem átlátható bérezése, a szakdolgozók orvosokhoz képesti alacsony száma, valamint az orvosi és szakdolgozói kar elöregedése.

Az egészségügyi rendszer fenntarthatóságát és az egészségesen eltöltött életévek növelését legnagyobb mértékben az segítené, ha növekedne a lakosság egészségtudatossága, valamint a jelenleginél sokkal nagyobb hangsúlyt kapna a prevenció. A betegségek megelőzése és az egészséges életmódra törekvés alapvetően az egyén felelőssége, amelyet az állam az Alaptörvény szerint többek között „az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával” segít elő (Magyarország Alaptörvénye, 2011). A betegségek korai felismeréséhez és így a betegségek terhének csökkentéséhez javítani szükséges az ellátórendszerhez való hozzáférést. A betegségek gyors kezelése, illetve a betegek kezeléseket követő rendszeres kontrollja javítja az ellátórendszer eredményességét. Az infokommunikációs technológiák fejlődése és a digitalizáció előretörése pedig jelentősen csökkentheti a szükséges orvos-beteg találkozók számát és a szakszemélyzet leterheltségét.

Az ellátórendszer több területen rendelkezik hatékonysági tartalékokkal, amelyek kiaknázásával akár a kiadási szint növelése nélkül is javítható lenne a rendszer eredményessége. Az egészségügyi rendszer egyes részei külön-külön ugyan törekednek a költséghatékonyságra, amely ugyanakkor együttesen nem hatékony megoldásokat eredményez. Fontosnak tartjuk, hogy az egészségpolitika fókuszába a hosszú távú, rendszerszintű költséghatékonyság kerüljön. A vény nélkül vásárolt gyógyszerek magas vagy az ágykihasználtság alacsony szintje olyan hatékonysági tartalékot jelent, amelynek megfontolt átcsoportosításával (például prevenciók vagy alapellátási célokra) javítható lenne az egészségügyi ellátórendszer hatékonysága. A magánellátások finanszírozásában növekvő szerepet tölthetnek be az egészségpénztárak. A háztartások közvetlen egészségügyi terheinek csökkentését leginkább e források intézményesített csatornába történő terelése segítené elő. Az egészségpénztári rendszer és a kiegészítő egészségbiztosítások súlyának számottevő növelése a jelenleg is kifizetett egyéni kiadások hatékonyságának számottevő növelésével járna, így javasoljuk egy alanyi jogú tagságon alapuló egészségpénztári rendszer bevezetését, amelyben az egyéni hozzájárulásokat foglalkoztatói és állami támogatások egészítenék ki.

8.1. PREVENCIÓ MEGERŐSÍTÉSE

8.1.1. Betegségek megelőzése

- (1) Egészséges étkezési szokások elősegítése tájékoztatással és adókedvezményekkel
- (2) Egészségügyi alapismeretek a közoktatásban
- (3) A népegészségügyi termékadó bővítése
- (4) Röviditalok jövedéki adójának növelése
- (5) A dohányzás elterjedtsége és az általa okozott megbetegedések költségeinek csökkentése a jövedéki adó emelésével
- (6) Rendszeres sportolás lehetőségének megteremtése
- (7) Minőségi munka- és lakókörnyezet kialakításának támogatása pályázatokkal

Helyzetértékelés

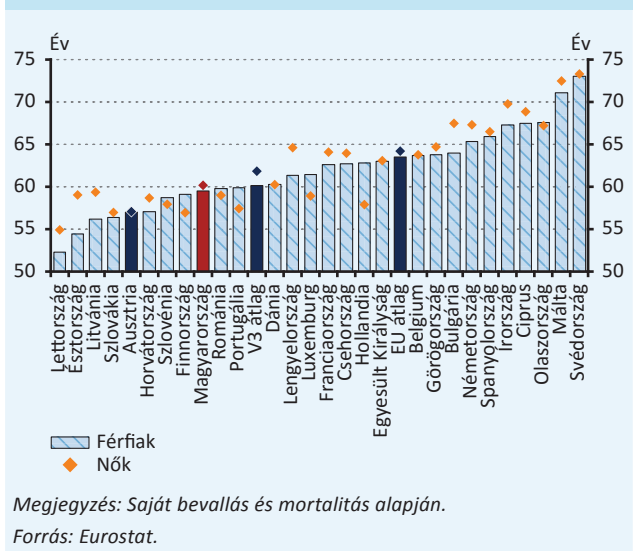
A betegségek megelőzése a legegyszerűbb és a legtakarékosabb megoldás a lakosság egészségi állapotának javítására, mindez ugyanakkor elsősorban az egészségügyi ellátórendszeren kívül valósulhat meg. A prevenció elsődleges vagy primer szintjének középpontjában az egészség általános védelme és támogatása áll. Ezen a szinten a cél a betegségek kifejlődésének megakadályozása, ami általában nem orvosi eszközökkel történik. Ebbe a körbe tartozik az egészségnevelés és az egészségügyi felvilágosítás is (Állami Egészségügyi Ellátó Központ, 2018).

A betegségek megelőzése és az egészséges életmódra törekvés alapvetően az egyén felelősségébe tartozik. Amennyiben a lakosság úgy dönt, hogy egészségtelenül étkezik, nem mozog és általában nem törekszik az egészségi állapotának karbantartására, akkor az súlyos következményekkel jár az egészségügyi rendszer egészére nézve. Az egészségügyi ellátórendszer alapvetően már csak akkor találkozik a lakosság érintett tagjaival, amikor azok már egészségügyi kezelésre szorulnak. Számos krónikus betegség esetében a betegség kialakulása után az egészségügy már csak tünetileg tudja kezelni a betegségeket, amelyeket csak megelőzni lehet, meggyógyítani nem.

Amennyiben sikerül megerősíteni a lakosság egészségtudatosságát, valamint számottevően növelni az egészséges életmódot folytatók számát, az nagymértékben hozzájárulna ahhoz, hogy a lakosság egészségesen várható életévei növekedjenek (8.1. ábra). A betegségek megelőzésének egyik legfontosabb eszköze a tudatos étkezésre való törekvés. A magyar lakosság étkezési szokásai hozzájárulnak számos népbetegség kialakulásához (magas vérnyomás, cukorbetegség). Az egészséges életmódra nevelést már a közoktatásban el kell kezdeni. Lényeges lenne, hogy az alapvető egészségügyi ismeretek (mely panaszok esetén kell orvoshoz fordulni) a jelenleginél nagyobb hangsúlyt kapjanak a közoktatásban. A tájékoztatásnak ki kellene terjednie az

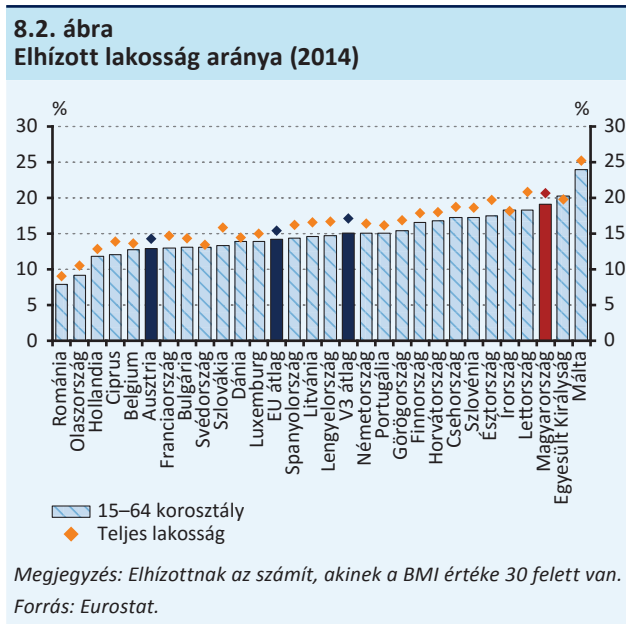
egészséges étkezési szokásokra (például annak elmagyarázására, hogy miért változik a köztételtetés kínálata), illetve a folyamatos testmozgás fontosságának hangsúlyozására. A felnőttek hozzáállásának megváltoztatása már nehezebb, az ő esetükben a tájékoztatás (tudományos alapon nyugvó, megbízható információk biztosítása a betegségekről és a megelőzésükről) és az ösztönzés együttes alkalmazása lehet célravezető. Különös figyelmet lenne érdemes fordítani az alkohol, azon belül is kiemelten a rossz minőségű röviditalok fogyasztásának csökkentésére, amelyek túlzott fogyasztása jelentősen hozzájárul az egészségi állapot romlásához. Szintén törekedni kellene a dohányzás visszaszorítására, ami jelentősen hozzájárul bizonyos krónikus betegségek (például: COPD) kialakulásához és a korai halálhoz.

8.1. ábra
Egészségesen várható életévek (2016)

A rendszeres testmozgás csökkenti az elhízás kockázatát és hozzájárul számos népbetegség megelőzéséhez. Hazánkban az elhízott lakosság aránya a harmadik legmagasabb az Európai Unióban (8.2. ábra). Célszerűnek tartjuk a sporttevékenységek minél szélesebb körű támogatását,

illetve a tömegsportra alkalmas létesítmények fejlesztésének állami támogatását.

A jövőben törekedni kellene arra, hogy a munkavállalók egészségügyi szempontból megfelelő körülmények között végezhesék feladataikat. Az Egészségügyi Világszervezet adatai alapján Magyarországon a legnagyobb betegségterhe a hát- és nyakfájdalmaknak volt 2016-ban a károsodott egészségi állapotban leélt életévek szerint (Egészségügyi Világszervezet, 2018a), ami nagyrészt a nem ergonomikus körülmények között végzett ülőmunkának a következménye.

Javasolt intézkedések

(1) Egészséges étkezési szokások elősegítése tájékoztatással és adókedvezményekkel: Javasoljuk, hogy tovább növekedjen az egészséges ételek aránya a közétkeztetésben, és induljon kampány a tudatos ételmiszerfogyasztás fontosságának hangsúlyozására. A helyes táplálkozás hozzájárul az egészség megőrzéséhez, a jó közérzet fenntartásához és a hatékony munkavégzéshez. Az egészséges táplálkozás kapcsán több különböző irányzat is sikereket tud felmutatni. A mediterrán országok és a skandináv országok étkezési szokásai merőben eltérnek egymástól, ám mégis hosszabb élettartamot tudnak elérni, mint a közép-európai országok. A tudatos étkezés és a jó minőségű élelmiszerek fogyasztása ugyanakkor közös jellemzője az ezen a téren sikeres országoknak. Mindezt elő lehet segíteni az egészséges étkezés részét képező alapanyagok (főként a zöldségek és a gyümölcsök) áfa adókedvezményben részesítésével.

(2) Egészségügyi alapismeretek a közoktatásban: Fontosnak tartjuk, hogy a közoktatásban a jelenleginél nagyobb hangsúlyt kapjon az egészségügyi alapismeretek oktatása,

amely az étkezésen túl terjedjen ki a rendszeres és megfelelő testmozgás fontosságára, valamint a szájpótlási és szájhigiéniai ismeretek bővítésére is. Cél, hogy a fiatalok komplex, életvezetéssel kapcsolatos prevenció programokon keresztül reális és megvalósítható alternatívákat kapjanak a stressz, a szorongás kezelésére, a konfliktusok feldolgozására, a szabadidő tartalmas és hasznos eltöltésére. Különös figyelmet érdemes fordítani arra, hogy a betegek csak a kellő orvosi megalapozottsággal rendelkező terápiákat alkalmazzák. A nem megfelelően alátámasztott terápiák használata sok esetben hatástalan, a valós kezelés késéséhez vagy akár további egészségkárosodáshoz vezethet.

(3) A népegészségügyi termékadó bővítése: Az egészségtelen termékek fogyasztása (például: chips, alkohol) káros hatást gyakorol az emberi szervezetre, ami hosszú távon visszaveti a munka termelékenységét. Az egészségre káros termékek fogyasztása mérséklésének céljából javasoljuk a népegészségügyi termékadó mértékének emelését és az érintett termékek körének bővítését. Az üdítőitalok cukortartalmának csökkentése érdekében érdemes megvizsgálni Nagy-Britannia példáját, ahol célként jelenik meg az édes íz általános csökkentése, így törekednek a cukor mellett az édesítőszeres használatának csökkentésére is. Javasoljuk a cukrozott előrecsomagolt készítmények adójának sávostását (10, 25 és 50 grammos sávhatárokkal), illetve a környezetszennyező módon előállított és kedvezőtlen egészségügyi hatásokkal bíró pálmaolaj élelmiszeripari felhasználásának NETA tartama alá vonását. Ezen felül érdemesnek tartjuk megfontolni NETA bevezetését a magas zsírtartalmú feldolgozott húskészítményekre (például: bacon), valamint a helyben készített magas cukor- vagy sótartalmú termékekre (például: cukrászsütemény, hamburger).

(4) Röviditalok jövedéki adójának növelése: Hazánkban a rövidital fogyasztás éves mennyisége, valamint az alkoholhoz köthető halálozások száma érdemben meghaladja az EU átlagot. Korrigálva a háztartások jövedelmi helyzetével és az alacsonyabb árszínvonallal, Magyarországon jóval olcsóbb az alkohol, mint az Unió átlagában. Az élettani szempontból leginkább káros magas alkoholtartalmú röviditalok jövedéki adójának emelése hozzájárulhat a fogyasztás visszaszorításához. Az adóemelés ezzel párhuzamosan költségvetési forrásokat is teremthet.

(5) A dohányzás elterjedtségének és az általa okozott megbetegedések költségeinek csökkentése a jövedéki adó emelésével: A dohányzás az egyik legjelentősebb egészségügyi kockázat, amely évente több tízezer ember halálához járul jelentős mértékben (a tüdőrák a második leggyakoribb halál oka a férfiak körében hazánkban). A dohányzás direkt és indirekt költségei jelentősen megterhelik az egészségügyi költségvetést. Az elmúlt évek jelentős

hazai intézkedései (nemzeti dohányboltok bevezetése, dohányzás tiltása a vendéglátóipari intézményekben) ellenére hazánkban még mindig magas a rendszeresen dohányzók, különösen a fiataloké, illetve a különösen egészségtelenen vágott dohányt fogyasztók aránya. A dohányzás visszaszorítása érdekében javasoljuk a dohánytermékek jövedéki adójának emelését, az egységes csomagolások mielőbbi bevezetését és az iskoláskorú fiatalok modern jellegű szemléletformálását.

(6) Rendszeres sportolás lehetőségének megteremtése:

Annak érdekében, hogy a lakosság minél nagyobb része sportoljon, javasoljuk a vállalati sportkörök támogatását, a sportolással kapcsolatos költségek egészségpénztári elszámolhatóságának engedélyezését, a sporteszközök áfá-tartalmának célzott csökkentését, illetve a tömegsportra alkalmas létesítmények fejlesztésének támogatását. A rendszeres testmozgás elősegíthető lenne az orvosok által felírható ún. „mozgásgyógyszer” rendszer bevezetésével. A kezelőorvosoknak – a jelenleg is működő gyógyfürdő ellátásmintájára – lehetőségük lenne állami támogatású vagy egészségpénztárból finanszírozható rendszeres testmozgást (például: uszoda-, sportközpont- vagy fitneszbérlet) felírniuk páciensek részére. A tömegsportban részt vevők számának

növekedésével párhuzamosan fejleszteni érdemes a sportegészségügy rendszerét is. A testmozgással együtt járó sérülések ellátása ugyanis számos esetben speciális szaktudást igényel. A lakosság rendszeres sportolását elősegítő állami programok esetében Hollandia példája követendő lehet. A program az otthonhoz közeli sport és fizikai aktivitást népszerűsíti többek között „területi sportmotivátorok” (Neighbourhood sports motivators) alkalmazásával és a sportközpontok támogatásával. A gyermekek sportolási lehetőségeit számos esetben korlátozhatja, hogy a szülők nem engedhetik meg maguknak az edzések térítési díját. Javasoljuk, hogy amennyiben a szülő munkaadója hozzájárul a gyermekek sportolásához, akkor az ezzel kapcsolatos költségeit levonhassa az adóalapjából.

(7) Minőségi munka- és lakókörnyezet kialakításának támogatása pályázatokkal:

Javasoljuk, hogy a jövőben célzott pályázati források álljanak rendelkezésre ergonomikus munkahelyi- (ezen belül is kiemelten irodai székek és megfelelő világítás), illetve lakókörnyezet (ezen belül is kiemelten minőségi ágyak) kialakítására. Javasoljuk továbbá, hogy a gyermekek egészséges életre nevelése érdekében az iskolákban is fokozatosan kerüljenek lecserélésre a székek és padok ergonomikus, a helyes tartás kialakulását elősegítő eszközökre.

8.1.2. A korai felismerés elősegítése

- (8) A háziorvosi rendszer funkcióinak erősítése
- (9) Rendszeres állapotfelmérések és szűrővizsgálatok támogatása
- (10) Nemzeti Egészségügyi Adatbázis létrehozása
- (11) Átfogó mentális egészségcsomag kidolgozása és szisztematikus végrehajtása
- (12) Mentési rendszer erősítése

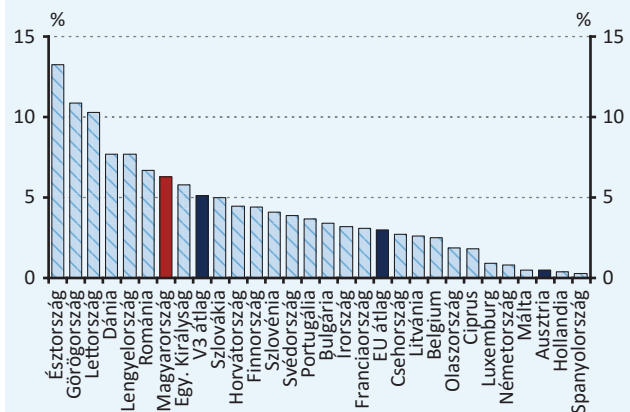
Helyzetértékelés

A prevenció másodlagos (szekunder) szintjének célja a betegségek korai stádiumban történő felismerése, illetve a betegek gyors és hatékony kezelése. A magyar egészségügyi rendszer egyik legnagyobb problémája, hogy a kialakuló betegségek számottevő részét csak késői stádiumban diagnosztizálja. E hiányosságnak több negatív következménye is van. Egyrészt a betegeknek sokat kell várnia a szükséges kivizsgálásokra, ami a betegséggel gyakran együtt járó fájdalom mellett komoly lelki terhet és bizonytalanságot is jelent számukra és családjuk számára. Az egészségügyi problémák hatására a betegek kiesnek a munkahelyükről, illetve csökken a termelékenységük, ami így közvetlenül is károkat okoz a gazdaság számára. Ezen felül a későbbi diagnózis hatására a betegek állapota súlyosbodik, mire a kezeléseket ténylegesen el lehet kezdeni. Emiatt számos esetben már drágább ellátásokra van szükség (például a járóbeteg ellátásban is kezelhető betegeknél be kell feküdni a kórházba), illetve a kezeléseket rövidebb idő alatt kell elvégezni, ami növeli az ellátórendszer szereplőinek leterheltségét. A diagnózisok késői felállítása az egyik oka annak, hogy a magyar halálozási statisztikák az egyik legrosszabbak az Európai Unióban. A legjelentősebb halálokok esetében a korai felismerés és a megfelelő időben elkezdett kezelés számottevően javítja a túlélési arányokat.

A betegségek korai felismeréséhez és így a betegségek terhének csökkentéséhez javítani szükséges az ellátórendszerhez való hozzáférést. Az egészségügyi ellátáshoz valamilyen okból nem hozzájutók aránya (vagyis az ún. kielégítetlen egészségügyi szükségletek mértéke) hazánkban kis mértékben magasabb a régiós átlagnál, illetve több mint kétszerese az uniós átlagnak (8.3. ábra). Az alapellátás és azon belül is a rendszeres állapotfelmérések és szűrővizsgálatok erősítése elengedhetetlen ahhoz, hogy az ellátórendszer megfelelő időben kapcsolatba tudjon kerülni a betegekkel. Ezen felül előremutató lenne egy olyan adatbázis (Nemzeti Egészségügyi Adatbázis) létrehozása, amely – ellentétben a jelenlegi finanszírozási célú adatgyűjtésekkel – lehetővé teszi a lakosság egészségi állapotának folyamatos monitorozását,

népegészségügyi és morbiditási jellegű elemzések elvégzését. Ebbe az adatbázisba össze lehetne gyűjteni valamennyi szűrés és állapotfelmérés eredményét, ami követhetővé tenné az egyes egyének és az egész lakosság egészségi állapotának változását. Egy ilyen adatbázis megalkotása nemzetközi szinten is fontos eredményt jelentene.

8.3. ábra
Kielégítetlen egészségügyi szükségletek (2017)

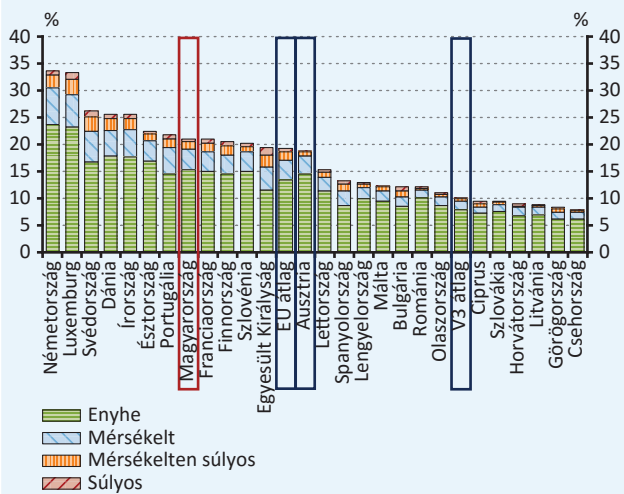

Megjegyzés: Azok aránya, akiknek saját bevallásuk szerint volt kielégítetlen egészségügyi szükségletük a megelőző 12 hónapban; 16 évnél idősebbek; 2017, vagy legutóbbi elérhető adat.

Forrás: Eurostat.

A magyar lakosság lelki egészségének megőrzése a jelenleginél kiemeltebb szerepet kell kapjon az ellátórendszerben és a társadalmi közbeszédben egyaránt. Hazánkban a depressziós tünetektől szenvedők aránya magasabb az uniós, és főként a régiós átlagnál (8.4. ábra). A lelki problémák komoly terhet jelentenek a betegségben szenvedők és a környezetükben lévők számára. A mentális betegségek kialakulásában fontos szerepet játszik többek között a családi helyzet alakulása, az inaktivitás, a jövedelmi különbségek és az alkoholfogyasztási szokások. Éppen ezért a probléma kezelése túlmutat az egészségügyi rendszer keretein, átfogó stratégiára és cselekvési tervekre van szükség a megelőzéshez. Ezen felül szükséges lenne a mentális betegségekről elérhető információk növelése és a betegségek társadalmi megítélésének javítása.

8.4. ábra
Depressziós tünetektől szenvedők aránya (2014)

Megjegyzés: 16-64 korosztály, Belgium és Hollandia esetében nincs elérhető adat.

Forrás: Eurostat.

Javasolt intézkedések

(8) A háziorvosi rendszer funkcióinak erősítése: A háziorvosok prevenció funkciója rendkívül jelentős, hiszen a betegek jelentős része először hozzájuk fordul panaszával. Célszerű lenne bővíteni a háziorvosok által végzett vizsgálatok körét (például: vérvétel), illetve a magasabb szintű ellátást úgy kell megszervezni, hogy a háziorvosok szükség esetén egyből tudják a megfelelő szakorvoshoz utalni a betegeket. Ebben segíthet a háziorvosok folyamatos szakmai képzése, a rendelők felszereltségének fejlesztése, a nővérek számának növelése, a kötelező védőoltások körének bővítése (például: HPV-elleni védőoltás), továbbá javasolt a csoportpraxisek és praxisközösségek létrehozásának kiemelt támogatása, és háziorvosi indikátorrendszeren alapuló, eredményességhez kötött finanszírozás bővítése prevenció és gondozási területeken egyaránt. Az alapellátás erősítésének további eszköze lenne a nemzetközi szinten is kiemelkedő hazai védőnői hálózat erősítése, a védőnők társadalmi megbecsültségének növelése.

(9) Rendszeres állapotfelmérések és szűrővizsgálatok támogatása: Meg kell teremteni a lehetőségét annak, hogy minden magyar állampolgár részt tudjon venni évente egy, nemének, korcsoportjának és kockázati tényezőnek megfelelő szűrővizsgálaton, illetve legalább 2 évente végezzenek rajta átfogó állapotfelmérést. Ebben segítséget nyújthat az állami és magántulajdonú szűrőközpontok fejlesztése, a kötelező szűrővizsgálatok körének kibővítése (például fogászati vizsgálatokkal), a gyermekvállalással kapcsolatos célzott szűrővizsgálatok bevezetése (például: meddőségi vizsgálatok), szűrésekre adott extra szabadnap („Egészségnap”)

bevezetése, a foglalkozásegészségügyi hálózat szerepének erősítése, illetve az iskolaegészségügyi rendszer fejlesztése és fokozottabb összekapcsolása a szociális ellátórendszerrel. A szűrővizsgálatok növelése rövid távon jelentős terheket fog róni az ellátórendszerre, hiszen számos, jelenleg nem ismert betegségre fog fény derülni. Éppen ezért lényeges, hogy a betegek további vizsgálataira és kezelésére is álljon rendelkezésre elegendő forrás az ellátórendszerben.

(10) Nemzeti Egészségügyi Adatbázis létrehozása: A rendszeres állapotfelmérések és szűrővizsgálatok eredményeit célszerű lenne egy olyan újonnan létrehozott egészségügyi adatbázisban (Nemzeti Egészségügyi Adatbázis) összegyűjteni, ami lehetővé tenné a morbiditási és a népegészségügyi célú elemzéseket, illetve big data elvű kockázatelemzéseken alapuló célzott szűrésbehívási rendszer kialakítását. Ez az adatbázis egységes platformot biztosíthatna a betegség-specifikus regiszterek számára, amelyek kiterjedtebb működése számos szempontból előremutató lenne. Az adatbázis létrehozásakor érdemes részletesen megvizsgálni Szingapúr példáját, ahol a National Electronic Health Record rendszere az „Egy beteg, egy egészségügyi nyilvántartás” elvére épül (NEHR, 2018).

(11) Átfogó mentális egészségcsomag kidolgozása és szisztematikus végrehajtása: A magyar lakosság lelki egészségének javítása érdekében szükséges egy átfogó, többek között a prevenció minden területére kiterjedő mentális egészségcsomag kidolgozása. A stratégia célja között javasolt megjelölni azt, hogy minden beteg hozzáférhessen a szükséges ellátáshoz, hogy javuljon e betegségek társadalmi elfogadottsága, és hogy csökkenjen a mentális betegségek betegségterhe. A mentális egészségügy az Egészségügyi Világszervezet európai részlegének is a fókuszába került az elmúlt években. Az OECD legfrissebb becslése szerint Magyarországon a mentális betegségek éves költsége meghaladja a GDP 3,1 százalékát (OECD, 2018). A hazai stratégia megalkotásában érdemes lenne az European Mental Health Strategy fő elemeire építeni (Egészségügyi Világszervezet, 2018b). Célszerű lenne egy, a helyi igényekre, szükségletekre és lehetőségekre épülő, a nemzetközi jó gyakorlatok alapján (például: European Alliance Against Depression) többszintű beavatkozásra képes, lelki egészséggel foglalkozó országos hálózat koncepciójának kialakítása. Érdemes törekedni továbbá a lelki egészséget erősítő elemek oktatásba történő bevonására (például: kommunikáció, társas kapcsolati készségek fejlesztése), költséghatékony beavatkozási eszközök támogatására (például: lelki segély szolgálatok, önkéntes segítő hálózatok), illetve megfelelő (nem csak egészségügyi) szűrési eszközök bevezetésére. A munkából történő kiégés és a mentális betegségek megelőzése érdekében továbbá elő kell segíteni a stresszkezelési módszerek terjesztését (például: vállalati tréningek). A mentális egészség feltétele

a tiszta és rendezett környezet is, így egy köztisztasági program, az erre való tudatos nevelés, valamint a köztisztasággal kapcsolatos szabálysértések következetes kezelése is kedvező hatású lehet.

(12) Mentési rendszer erősítése: a megfelelő módon működő mentési rendszer rendkívül lényeges része az egészségügyi rendszernek, hiszen a legkritikusabb esetekben a mentők kerülnek először kapcsolatba a betegekkel. Az időben elvégzett beavatkozások növelik a túlélési esélyeket, illetve jelentős megtakarításokat eredményezhetnek a betegek későbbi kezelése során. Az elmúlt évek fejlesztései (például a központi mentésirányítási rendszer bevezetése, GPS alapú

kiérkezési időmérés) ellenére az Országos Mentőszolgálat adatai alapján 2017-ben a mentők csak az esetek 65 százalékában tudtak a célként megjelölt 15 percen belül kiérkezni a helyszínre (OMSZ, 2018). Annak érdekében, hogy csökkenjenek a kiérkezési idők és a területi különbségek (például Pest megyében 50 százalék alatt volt a 15 percen belüli kiérkezési arány) javasoljuk a dolgozói létszám növelését, egy minden dolgozóra kiterjedő bérfejlesztés megvalósítását, az eszközpark folyamatos megújításához és karbantartásához szükséges források biztosítását, valamint a mentőállomások felújítását. A mentési rendszer fejlesztése hozzájárulhat a sürgősségi ellátóhelyek leterheltségének csökkentéséhez is.

8.1.3. Betegségekből való felgyógyulás támogatása

(13) Beteg-együttműködésen alapuló finanszírozási módszerek kiterjesztése

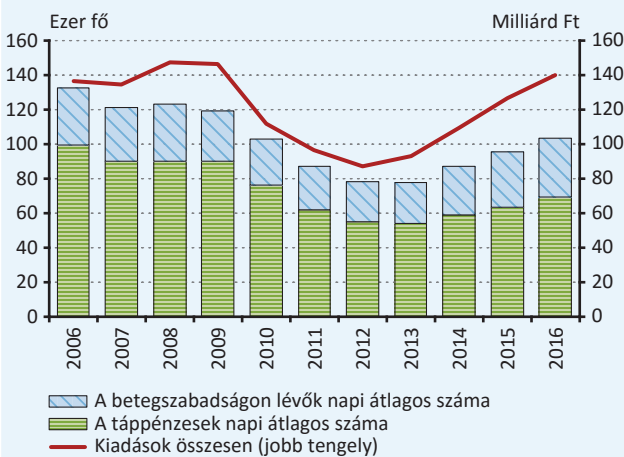
(14) Rehabilitációs ellátások erősítése

(15) Hosszú távú- és otthonápolási kapacitások növelése az egészségügyi és szociális ellátórendszer közötti együttműködés erősítésével

Helyzetértékelés

A tercier prevenció célja a betegségekből fakadó károsodások minimalizálása, az életminőség romlásának megelőzése. A megelőzés harmadlagos szintje azért is fontos, mivel a betegségek súlyosbodásának megelőzése és a szövődmények bekövetkezési valószínűségének csökkentése révén hozzájárul ahhoz, hogy csökkenjen a betegségek miatt kiesett munkaerő mennyisége a gazdaságban (Állami Egészségügyi Ellátó Központ, 2018). 2016-ban egy átlagos munkanapon több mint 100 ezer ember hiányzott egészségügyi okból munkahelyéről, ami a termelésből való kiesésükön felül összesen 140 milliárd forintos közvetlen kiadást jelentett a munkáltatóknak és a társadalombiztosításnak összesen (8.5. ábra).

8.5. ábra
Betegség miatt elmulasztott munkanapok száma és az ezekhez kapcsolódó juttatások

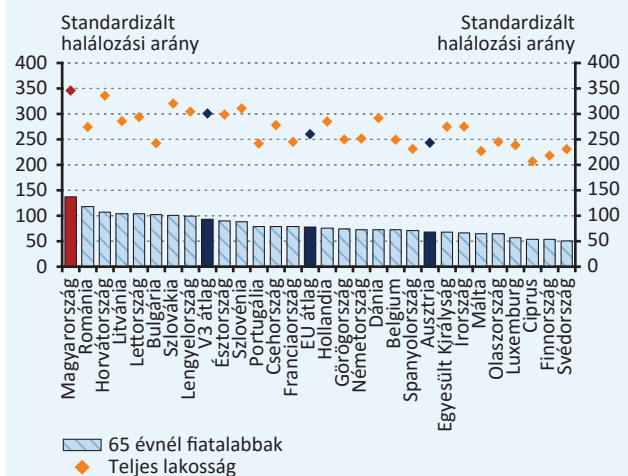
Megjegyzés: A „Kiadások összesen” tartalmazza a munkáltatók által fizetett betegszabadságra eső juttatásokat és a társadalombiztosítás által kifizetett táppénzt. A betegszabadságok száma alapvetően munkanapra, a táppénzes napok pedig naptári napra értelmezhető.

Forrás: KSH.

Hazánkban komoly problémát jelent, hogy a betegségek akut kezelését követően nem fordítunk elegendő figyelmet a betegek rehabilitációjára és folyamatos kontrolljára. Hazánkban a rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya a legmagasabb az unióban mind a 65 évnél fiatalabbak, mind a teljes lakosság körében (8.6. ábra). Ebben az is szerepet játszik, hogy a rákbetegségek 5 éves túlélési

aránya – a csökkenő trend ellenére – átlagosan 61 százalék, azonban ez bizonyos daganatok esetében nem éri el az 50 százalékot sem (például: gyomor-, hörgő és tüdő-, végbéldaganatok). Az egyik leggyakoribb haláloknak számító iszkémiás stroke esetében a 30 napos halálozási arány 12 százalékos, de egy évvel stroke bekövetkezése után a betegek több, mint 25 százaléka már nincs életben hazánkban (Állami Egészségügyi Ellátó Központ, 2017). A rehabilitáció és a kontrollvizsgálatok erősítésével ezeken a területeken jelentős javulást lehetne elérni, ami hozzájárulna a (korai) halálozás csökkentéséhez.

8.6. ábra
Rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya (2015)

Megjegyzés: A standardizált halálozási arány azt mutatja meg, hogy milyen lenne egy adott ország adott betegségszámú szerinti halálozási aránya, ha annak életkor szerinti megoszlása megegyezne a standard európai lakosságéval.

Forrás: Eurostat.

A lakosság öregedése miatt egyre nagyobb igény fog mutatkozni a hosszú távú ápolási ellátásokra. Magyarországon ez az ellátási forma még elég fejletlen, nemzetközi összehasonlításban is keveset költünk állami forrásból erre a területre: 2016-ban a GDP 0,3 százalékát, szemben például az 1,5 százalékos osztrák értékkel (Eurostat, 2018). Az egyre növekvő kihívásoknak való megfelelés érdekében javasoljuk a rendelkezésre álló kapacitások növelését ezen a területen. Erre lehetőséget kínálna, ha a jelenleg aktív ellátást nyújtó fekvőbeteg intézmények szakmai portfóliói felülvizsgálatra

kerülnének és a nem gazdaságosan vagy ellátásszervezési szempontból nem megfelelő helyen működő osztályok átalakításra kerülnének hosszú távú ápolást nyújtó osztályokká. Ezt a megoldást már több alkalommal is javasolta az egészségügyi kormányzat, azonban még nem valósult meg minden szükséges átalakítás. A kapacitások növelésén felül törekedni kellene a szociális és az egészségügyi ágazat közötti együttműködés erősítésére, hiszen számos, az idősebb lakossághoz kapcsolódó kihívás kezeléséhez mind a két ágazatra szükség van.

Magyarországon komoly gondot jelent, hogy a betegek nem veszik be a felírt gyógyszereket, illetve nem tartják be a terápiák sikeréhez szükséges további szabályokat (például: diéta, kontrollvizsgálatokon való részvétel). A betegek együttműködési hajlandóságának növelése érdekében javasoljuk olyan finanszírozási ösztönzők bevezetését, amelyek pénzügyileg is érdekelté tehetik a betegeket a gyógyulásukban. Ennek egyik lehetséges módja egyes gyógyszerek állami támogatásának növelése a beteg együttműködése esetén. Egy ilyen típusú módosítás megvalósítása előtt mindenképpen érdemes azonban hatástanulmányokat készíteni arról, hogy mi lenne az intézkedés várható következménye.

Javasolt intézkedések

(13) Beteg-együttműködésen alapuló finanszírozási módszerek kiterjesztése: Javasoljuk a kétoldalú kötelezettségvállalás elvének bevezetését. Eszerint nem csak a finanszírozónak vannak kötelezettségei, hanem a betegeknek is, akik kötelesek követni és végigcsinálni az orvosok által előírt terápiát. Amennyiben elmulasztják mindezt, akkor ezzel a jövőben további költségekkel fog járni az ellátásuk, amelyhez nagyobb hozzájárulás várható el a részükről. Az Egyesült Államok piaci biztosítási elvére épülő modelljében az ilyen típusú kötelezettségek jelentős szerepet játszanak. A beteg-együttműködés javítás érdekében javasoljuk, hogy a be nem fejezett rehabilitációs ellátások esetében a betegeknek vissza kelljen fizetniük az ellátás költségeinek egy

részét. Javasoljuk továbbá, hogy a gyógyszerek esetében pozitív ösztönzőt jelentő, beteg-együttműködésen alapuló gyógyszer-támogatás kerüljön bevezetésre. Mindez a gyakorlatban azt jelentené, hogy bizonyos krónikus betegségek esetében (például: cukorbetegség, magas vérnyomás) a terápia, illetve az ahhoz kapcsolódó kiegészítő előírások (például: testmozgás, diéta, szűrővizsgálatokon való részvétel) betartása esetében növekedne a szedett gyógyszerek állami támogatása.

(14) Rehabilitációs ellátások erősítése: Javasoljuk, hogy a jelenleginél nagyobb figyelmet kapjon a rehabilitáció az ellátórendszeren belül. Lényeges lenne, hogy minden beteg számára álljon rendelkezésre az adott állapotában szükséges rehabilitációs ellátás a megfelelő mennyiségű és minőségű humán erőforrással együtt (gyógytornászok, pszichológusok, dietetikusok). A sikeres rehabilitáció növeli a betegek életminőségét és termelékenységét, valamint jelentős megtakarítást eredményezhet a betegek további kezeléseinek csökkenése révén.

(15) Hosszú távú- és otthonápolási kapacitások növelése az egészségügyi és szociális ellátórendszer közötti együttműködés erősítésével: A lakosság folyamatos öregedése egyre nagyobb terhet ró az egészségügyi ellátórendszerre. Az OECD 2019-es országtanulmánya kiemelten foglalkozik a témakörrel. Kalkulációjuk szerint az öregedés a GDP 0,7 százalékponttal fogja megnövelni az egészségügyi és a hosszú távú ápolási kiadásokat 2040-re (OECD, 2019). A kihívások kezelése leghatékonyabb módon az egészségügyi és a szociális ellátórendszer működésének összehangolásával, folyamatos együttműködésével kezelhető. Érdemes lenne a feleslegessé váló aktív kórházi kapacitásokat átalakítani hosszú távú ápolási célra. Ezen felül mindenképpen előremutató lenne növelni a költséghatékony ellátást nyújtó otthoni ápolási és házi segítségnyújtási kapacitásokat annak érdekében, hogy minél kevesebb idős embernek kelljen kórházba feküdnie olyan problémákkal, amelyek ellátása megoldható lenne otthonában is.

8.2. AZ EGÉSZSÉGÜGYI FINANSZÍROZÁSI RENDSZER ÁTALAKÍTÁSA

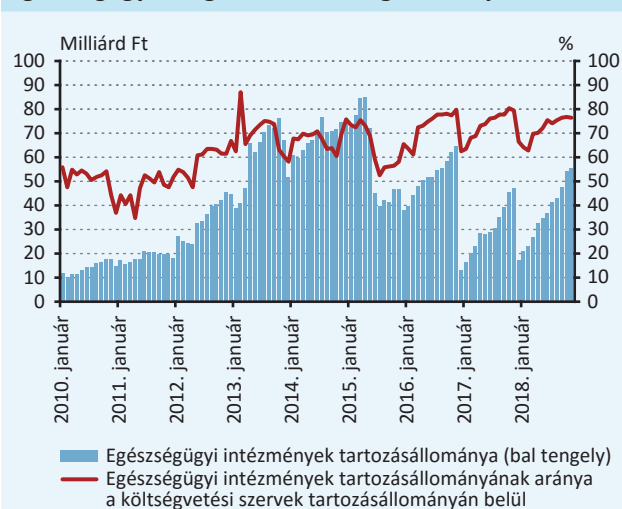
8.2.1. Állami finanszírozási rendszer felülvizsgálata

- (16) Valós költségekre épülő állami finanszírozási rendszer kialakítása
- (17) Eset szintű adminisztráció és kontrolling bevezetése az egészségügyi intézményekben
- (18) Teljesítményvolumen korlátok alkalmazásának felülvizsgálata
- (19) Ellátási szinteken átívelő finanszírozás kialakítása
- (20) Eredményességhez kötött finanszírozási módszerek alkalmazásának bővítése
- (21) A betegek korábbi kezelésére vonatkozó szakmai visszajelző rendszer kialakítása

Helyzetértékelés

Az egészségügyi rendszer állami finanszírozása jelenleg nem az ellátások valós költségein alapul, ami hozzájárul az intézmények folyamatos eladósodásához. Az ellátások költségeinek egymáshoz viszonyított súlya (technikailag a finanszírozás alapját jelentő kódok) nem frissültek számottevően az elmúlt 10 évben a megjelenő új technológiák és gyógyszerek ellenére. Emellett az finanszírozás nem követte az új eljárások és termékek sokszor igen magas ütemű árváltozását. Mindez, a kórházak gyakran nem megfelelő gazdálkodása mellett az intézmények eladósodásához vezetett, ami a szinte évente bekövetkező konszolidáció ellenére is újratermelődik (8.7. ábra).

8.7. ábra
Egészségügyi szolgáltatók adósságállománya

Megjegyzés: Az egészségügyi intézmények időszora tartalmazza a járó- és fekvőbeteg ellátás intézményeit, az egészségügyi ágazati háttérintézményeket, valamint a klinikai központtal rendelkező felsőoktatási intézményeket is.

Forrás: Magyar Államkincstár.

A magyar egészségügyi ellátórendszer fontos problémája, hogy az ellátási csomag nincs definiálva és a szereplők nincsenek tisztában az egyes ellátások tényleges költségeivel. Jelenleg a hazai ellátóintézmények nagy része nem tudja

megmondani, hogy egy beteg konkrét kezelése pontosan mennyibe is került. A jelenlegi finanszírozási rendszer nem követeli meg tőlük a részletes elszámolást, így sem az intézmények, sem pedig a finanszírozó nem rendelkezik valós képpel az ellátások költségeiről. Továbbá problémát okoz az, hogy az államilag biztosított ellátási csomag nincs jól definiálva, az ország eltérő pontjain ugyanazon betegségre más és más kezelési lehetőségek állnak rendelkezésre.

A piaci magánfinanszírozás számára (egészségpénztárak, egészségbiztosítók) korlátot jelent, hogy az állami egészségügyi rendszer viszonya a magánfinanszírozással nincs tisztázva. Az egészségpénztárakon keresztül az ügyfelek csak akkor tudják igénybe venni az állami ellátók szolgáltatásait, ha az ellátók képesek számlát kiállítani az ellátások költségeiről, ez azonban a jelenlegi rendszerben csak korlátozottan működik. A kiegészítő (akár magán, akár állami) egészségügyi biztosítások elterjedésének az egyik legfontosabb gyakorlati feltétele az, hogy a biztosítók tisztában legyenek azzal, hogy milyen szolgáltatásokat nyújt az állami ellátórendszer a betegek számára, hiszen ezekre a szolgáltatásokra igyekeznek ráépülni termékeikkel. Az áttekinthető és egyértelmű viszonyok viszont megteremthetik a biztosítási szektor jelentős növekedésének feltételeit.

Az állami egészségügyi kiadások tervezésénél fontos lenne, ha a jelenleginél nagyobb hangsúlyt kapna a rendszerszintű hatékonyságra történő törekvés a költségvetések megalkotásakor. Az egészségügyi rendszer szereplői jelenleg külön-külön törekednek a költségek csökkentésére, amely azonban együttesen nem feltétlenül hozza meg a kívánt eredményt. A teljesítmény-volumen korlát (TVK) rendszer egyik hátránya, hogy nem támogatja a rendelkezésre álló erőforrások leghatékonyabb felhasználását. Ennek egyik példája, ha egy diagnosztikai eszköz (például egy CT) esetében csak napi 6 órára elegendő finanszírozás biztosított, miközben a gép képes lenne napi 24 órában üzemelni és lenne is elég beteg, akinek szüksége lenne a vizsgálatra. Ebben az esetben ugyan a diagnosztikai kassa esetében sikerült némi megtakarítást elérni, azonban összességében a beteg kezelése a várakozás következtében többbe kerülhet az állam számára,

mint korábbi diagnosztika mellett elérhető lenne. A rendelkezésre álló erőforrások hatékony felhasználása érdekében éppen ezért törekedni kellene a finanszírozási kasszák jellemző betegutakon alapuló összehangolására a jövőben.

Jelenleg nincs visszacsatolás az eredményes gyógyulás és a finanszírozás között. Az intézmények finanszírozása pár kivétellel (például a visszavételekre vonatkozó garanciális szabályok³²) nem függ attól, hogy az általuk kezelt beteg ténylegesen meg is gyógyult-e a kezelés eredményeként. Számos esetben az intézmények nem is értesülnek arról, hogy mi a beteg további sorsa, hogy az általuk elvégzett kezelés ténylegesen elérte-e a várt eredményt. Ezért szükség lenne az eredményességhez kötött finanszírozási módszerek (pay-for-performance) alkalmazásának bővítésére, vagyis arra, hogy az finanszírozásban jelenjenek meg az ellátás minőségére vonatkozó szempontok is.

Javasolt intézkedések

(16) Valós költségekre épülő állami finanszírozási rendszer kialakítása: Javasoljuk egy átfogó, központilag szervezett és finanszírozott költségfelmérés elvégzését, amelynek eredményei jelenthetik az új finanszírozási kódok (súlyok) alapját. A költségfelmérésnek a működési és a dologi költségeken felül ki kellene terjednie a szakemberek időbeli ráfordításainak pontos vizsgálatára is. Lényeges lenne, hogy az így meghatározott finanszírozási összegek vegyék figyelembe az adott szakterületen dolgozó orvosok és ápolók átlagos képzettségi szintjét és fizetését, valamint terjedjenek ki az amortizációra és az infrastruktúra fejlesztésével együtt járó működési költségnövekedésre is (például: légkondicionálók üzemeltetési költségei). Fontosnak tartjuk továbbá a finanszírozási kódok és súlyszámok forintértékének folyamatos felülvizsgálatát.

(17) Eset szintű adminisztráció és kontrolling bevezetése az egészségügyi intézményekben: Az egészségügyi intézményekkel szemben támasztott fenntartói és felhasználói elvárások összeegyeztetéséhez elengedhetetlen az egészségügyi intézmények professzionális, vállalati jellegű működése. Más szektorokban már bevett gyakorlatok (például: chipkártyás beléptetőrendszer, minden felhasznált termék egyedi azonosítása) egészségügyi intézményekben történő alkalmazása növelné az intézmények és az egyes szervezeti egységek működésének átláthatóságát és hatékony gazdálkodását. Az eseti szintű adminisztráció és kontrolling rendszerek bevezetése lényeges inputot jelenthet a menedzsmentértékelő rendszerek és a központi vezetői döntéstámogató rendszerek számára, ami hozzájárulhat ahhoz, hogy az egészségügyi

intézmények gazdálkodása hosszú idő után ismét egyensúlyba kerüljön.

(18) Teljesítményvolumen korlátok alkalmazásának felülvizsgálata: Javasoljuk a történelmi alapokon nyugvó teljesítményvolumen korlátok (TVK-k) felülvizsgálatát, hogy azok igazodjanak az ellátó intézményekhez tartozó lakosság szükségleteihez és az intézmények által nyújtott ellátási struktúrához. Érdemesnek tartjuk megfontolni a szakma szinten meghatározott TVK-k bevezetését annak érdekében, hogy az intézmények ne legyenek érdekeltek a kevésbé kifizető szakmák (például: endokrinológia) teljesítményének visszafogásában. Hosszabb távon megfontolásra javasoljuk – a szakmai és a pénzügyi ellenőrzés erősítésével párhuzamosan – a teljesítményvolumen korlátok alkalmazásának felülvizsgálatát. A TVK rendszer előnye, hogy nem ösztönzi az intézményeket arra, hogy minél több (akár feleslegesen kezelt) beteget lássanak el. Hátránya ugyanakkor, hogy a nem jól meghatározott TVK hozzájárulhat ahhoz, hogy a betegek egy része csak késve kapja meg a számára szükséges ellátást.

(19) Ellátási szinteken átívelő finanszírozás kialakítása: Célszerűnek tartanánk az Egészségbiztosítási alap tervezésekor a rendszerszemléletű hatékonyságra való törekvés erősítését, a különböző kezelési fázisok finanszírozásának összehangolását. Fontos lenne, hogy az egyes intézmények működését ne csak a rövid távú költségkontroll határozza meg. Az egészségügy szereplőit érdekeltté kell tenni abban, hogy a betegek egészségi állapotának javulása összességében (tehát ne csak azon az adott ellátási szinten) a lehető legalacsonyabb ráfordítással valósuljon meg. Ennek egyik lehetséges módszere egy, a különböző ellátási szinteken átívelő, az adott beteg adott betegségéhez kapcsolódó finanszírozási módszer bevezetése. A fekvőbeteg ellátásban jelenleg is működő homogén-betegcsoportokon (HBCs-n) alapuló rendszerhez hasonlóan egy ilyen rendszerben a beteg kezeléséért járna egy átlagos finanszírozási összeg, amelyből valamennyi, a beteget ellátó szolgáltató (házi orvos, járóbeteg szakrendelő, fekvőbeteg ellátó) részesülne, illetve az ellátással kapcsolatos költségek (például a gyógyszerek TB-támogatása) is ebből kerülnének levonásra. A finanszírozás egy része csak akkor lenne elérhető a szolgáltatók számára, ha a beteg végigment a kijelölt betegúton, illetve elégedett az ellátás eredményességével és így nem fordul más orvoshoz ugyanazzal a problémával egy meghatározott időn belül.

(20) Eredményességhez kötött finanszírozási módszerek alkalmazásának bővítése: Javasoljuk, hogy a finanszírozási rendszerben jelenjenek meg az ellátás minőségére és eredményességére vonatkozó indikátorok, illetve ezek

³² Amennyiben egy beteg egy meghatározott időn belül ugyanazzal a betegséggel visszakérül a kórházba, akkor a két osztályos eset valójában egy kórházi esetnek számít és csak egyszer jár utána finanszírozás.

teljesítéséhez kapcsolódjon célzott kiegészítő finanszírozás. Az állami biztosító személyes visszajelzések és pénzügyi ösztönzők (például: műszerbeszerzési pályázatokon való előny) együttes alkalmazásával motiválni tudná a vele kapcsolatban álló orvosokat és intézményeket az ellátás minőségének fejlesztésére. Az ágazatban már bevett eszközök (például: orvoslátogatók) állami alkalmazása hozzájárulhat az előírások változásának és a meghatározott minőségi célok orvosokhoz történő hatékony eljuttatásához. Az eredményességhez kötött finanszírozási (pay-for-performance vagy P4P) rendszert az alapellátásban számos ország, köztük Magyarország is (házi orvosi indikátorrendszer) üzemeltet. A fekvőbeteg ellátásban azonban még csak kevesebb helyen alkalmazzák ezt a technikát. Érdemes lehet ugyanakkor megvizsgálni Brazília, Dél-Korea, illetve az Egyesült Államok hasonló kezdeményezéseit (OECD, 2014).

(21) A betegek korábbi kezelésére vonatkozó szakmai visszajelző rendszer kialakítása: Javasoljuk egy olyan rendszer kialakítását, amely biztosítja az orvosok számára a betegek további sorsáról szóló információkat, illetve, amely érdekelté is teszi őket a gyógyulásában. A visszajelző rendszernek ki kellene terjednie a betegek elégedettségére, illetve más orvosoktól érkező szakmai visszajelzésekre is. Egy ilyen rendszert úgy célszerű kialakítani, hogy az orvosok felelőssége lenne megállapítani, ha a beteg a korábbi ellátások során szakmai véleményük szerint megfelelő ellátást kapott-e. Ehhez hasonló elven nyugvó rendszer már működik most is a fekvőbeteg ellátásban (garanciális visszavétel), ezt a szemléletet kellene a járóbeteg ellátásra, illetve az orvosok egyéni szintjére kiterjeszteni. A felelősségi körök ily módon történő tisztázása hozzájárulhatna az orvosok érdekelté tételéhez az ellátások sikerességében.

8.2.2. Humán erőforrás helyzet javítása

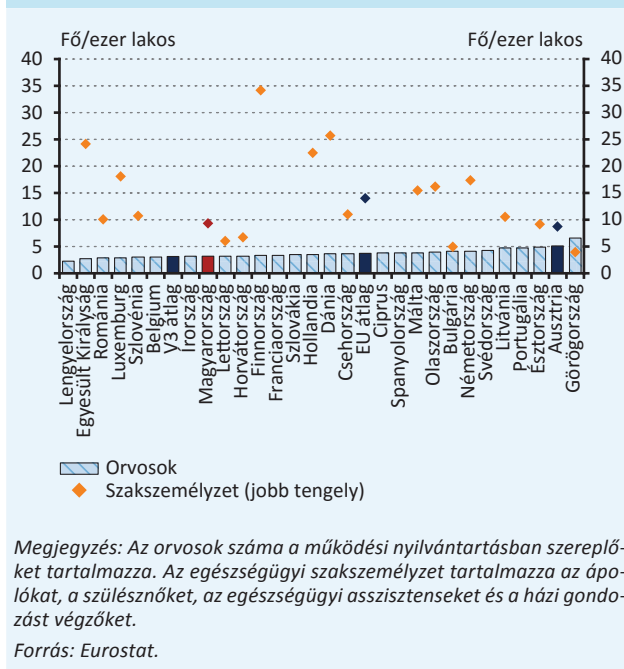
(22) Átlátható bérezési rendszer kialakítása

(23) Egészségügyi szakszemélyzet számának növelése

Helyzetértékelés

A működési engedéllyel rendelkező orvosok lakosságarányos száma magasabb Magyarországon a többi visegrádi országok átlagánál, azonban elmarad az uniós átlagtól (8.8. ábra). Az orvosok hazai nyilvántartási rendszere jelenleg arra terjed ki, hogy kik rendelkeznek orvosi végzettséggel (alpanyilvántartás), illetve kik azok, akik teljesítették a továbbképzési kötelezettségüket és így rendelkeznek működési engedéllyel (működési nyilvántartás). Így valójában az Eurostat erre épülő mutatója a ténylegesen dolgozó orvosok számának felső korlátjáról biztosít információt. A nyilvántartásban ugyanakkor olyan orvosok is szerepelnek, akik elvégezték a kötelező továbbképzéseiket, azonban elhagyták a pályájukat, nem közvetlenül gyógyító munkát végeznek (például: kutatók, gyógyszereket népszerűsítő orvoslátogatók), nem dolgoznak az állami ellátórendszerben vagy ideiglenesen külföldön vállalnak munkát. Mindez azt jelenti, hogy nem rendelkezünk megbízható információkkal azzal kapcsolatban, hogy mennyi orvos is dolgozik a hazai ellátórendszerben, illetve, hogy mennyien hiányoznak onnan.

8.8. ábra
Az orvosok és az egészségügyi szakszemélyzet létszáma ezer lakosra vetítve (2016 vagy legutóbbi elérhető adat)

A magyar állami egészségügyi rendszer a szakmai szereplők beszámolóinak alapján jelentős szakemberhiánnyal küzd, amelynek okai azonban túlmutatnak a bérezés kérdésén.

A bérfejlesztések elmúlt évekig történő elmaradása jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az állami egészségügyi rendszer elvesztette vonzerejét. Az állami ellátó intézmények kezét jelentősen megköti az, hogy az orvosokat és a szakszemélyzet tagjait központilag meghatározott, kötött életpályamodell szerint kell foglalkoztatniuk. E modell alapvető előnye a kiszámítható bérpálya biztosítása, ugyanakkor alkalmazása inkább hátrányt jelent a szereplők számára olyan helyzetekben, amikor nem áll rendelkezésre elegendő humán erőforrás.

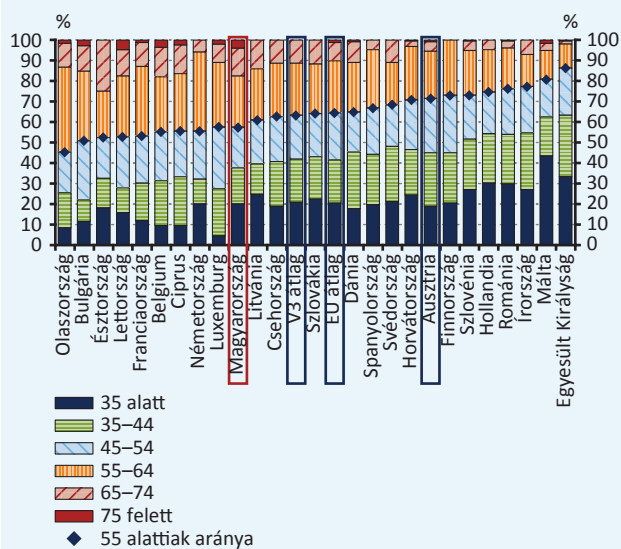
Az állami egészségügyi rendszer szakemberhiányához hozzájárul a nem megfelelő ellátórendszeri struktúra, illetve az erőforrások nem hatékony allokálása is. Az ellátórendszer jelenlegi formája nem megfelelő: az alapellátás és a megelőzés nem kap elegendő hangsúlyt, miközben az ellátórendszer középpontjában a nem túl hatékony kórházak állnak (lásd bővebben a „Hatékonyság növelése az ellátórendszerben” fejezetet). Ezen felül jelenleg az orvosok idejük jelentős részét adminisztrációs és nővéri feladatok ellátásával töltik a betegek tényleges kezelése helyett.

A humán erőforrás hiányban jelentős szerepet játszik a magán- és a külföldi ellátóintézmények elszívó hatása, valamint a pályaelhagyás. Az állami ellátórendszert elhagyó munkavállalókat ma már nem is elsősorban a magasabb bérek megszerzésének lehetősége, hanem a kellemesebb munkakörnyezet motiválja. Az állami intézmények egy része (főként a budapesti intézmények) jelentős felújításra szorulnak, a paraszolvencia torzítja a működési folyamatokat, elavultak a gépek, az orvosok egyes gyógyszerek és ellátási eszközök hiányába ütközhetnek, valamint a szakemberhiány miatt nagy a leterheltség. Ezen problémák jelentős része nem áll fenn a magántulajdonú ellátóintézmények esetén, amelyek így képesek elcsábítani a munkavállalókat az állami rendszerből. A külföldi munkavállalás esetében ehhez még hozzájárul a számottevően magasabb megszerhető bér, valamint az erősen protokoll-alapú gyógyítás lehetősége, ami jelentősen csökkenti az orvosok személyes felelősségét. A pályaelhagyás lehetősége az elmúlt években fokozottabban érintette a szakdolgozókat, akik bére – az életpályamodellhez kapcsolódó bérfejlesztések ellenére

– nemzetgazdasági szinten továbbra is viszonylag alacsony. Az orvosok esetében a pályaelhagyás inkább csak az aktív gyógyítói munkából való visszavonulást jelenti, számukra több lehetőség is elérhető az egészségügy peremterületein (például: orvoslátogatói állások).

E tényezők együttesen eredményezték azt, hogy a hazai orvosi és a szakdolgozói kar elöregedett. Magyarországon az orvosok 42 százaléka idősebb 55 évnél, 17 százaléka pedig 65 évnél is, ugyanakkor ez a tendencia nem csupán Magyarországra, hanem az Unió számos országára jellemző (8.9. ábra).

8.9. ábra
Az orvosok életkori megoszlása (2016 vagy legutóbbi elérhető adat)

Forrás: Eurostat.

Az egészségügyi ellátórendszer fenntarthatóság szempontjából elengedhetetlen, hogy az orvosi pálya mellett a szakdolgozói pálya is vonzóbbá váljon. Jelenleg Magyarországon egy orvosra közel 3 főnyi szakszemélyzet jut, ez az arány 3,7 átlagosan az Unióban, de az igazán fejlett egészségügyi rendszerekben ennek a kétszerese is lehet ez az arány (például: Hollandia 6,4, Egyesült Királyság 8,8, Finnország 10,3) (8.8. ábra). Finnország ellátásszervezési példáját érdemes lenne különösen megvizsgálni, hiszen az ő esetükben lakosságárányosan nagyjából ugyanannyi

orvosra 3,5-szer annyi szakszemélyzet jut, hozzájárulva ahhoz, hogy az eredményesség szempontjából az egyik legjobb egészségügyi rendszerrel rendelkeznek Európában (Health Consumer Powerhouse, 2018).

Mindenképpen előremutató lenne továbbá, ha a nővéreken felül a kiegészítő szakemberek (például: pszichológusok, dietetikusok, rehabilitációs szakemberek), illetve az adminisztratív feladatokat ellátó asszisztensek száma is növekedne a hazai ellátórendszerben. Ők azok ugyanis, akik – amellet, hogy terhet vesznek le az orvosok válláról – képesek számottevően hozzájárulni az ellátások eredményességének javításához.

Javasolt intézkedések

(22) Átlátható bérezési rendszer kialakítása: Az általános munkaerőhiányra tekintettel megfontolásra javasoljuk az egészségügyi szektorban a piaci alapú bérezési rendszer kialakítását. Ezen felül a szakemberek kiégésének megelőzése érdekében javítani szükséges a humán erőforrás monitorozásának rendszerét, hogy az ellátószemélyzet ténylegesen csak a meghatározott maximális mennyiséget dolgozhassa.

(23) Egészségügyi szakszemélyzet számának növelése: A rendelkezésre álló szűkös emberi erőforrások hatékonyabb felhasználása érdekében javasoljuk a szakdolgozói pálya vonzóbbá tételét (például: a megkezdett bérfejlesztés folytatása, lakhatási támogatás biztosítás, kórházi bölcsődék létrehozása), illetve a kiegészítő szakemberek (például: pszichológusok, dietetikusok) és személyzet (például: adminisztrátorok) számának növelését, valamint finanszírozásba történő beépítését. Ahhoz, hogy a betegek hozzájussanak a szükséges orvosi vizsgálatokhoz, számottevően át kell alakítani az orvosok mindennapi feladatait. Minden olyan feladatot, amelyhez nem szükséges orvosi szaktudás, ki kell szervezni a szakszemélyzetre. Mindez azonban csak akkor biztosítható, ha a jelenleginél sokkal népesebb szakszemélyzet áll majd rendelkezésre az ellátó intézményekben. Lényeges lenne továbbá törekedni az adminisztráció minél nagyobb mértékben történő (belső) kiszervezésére, hogy mindenki ténylegesen azokat a feladatokat lássa el az intézményekben, amely szorosan hozzákapcsolódik a képzettségéhez és a munkaköréhez.

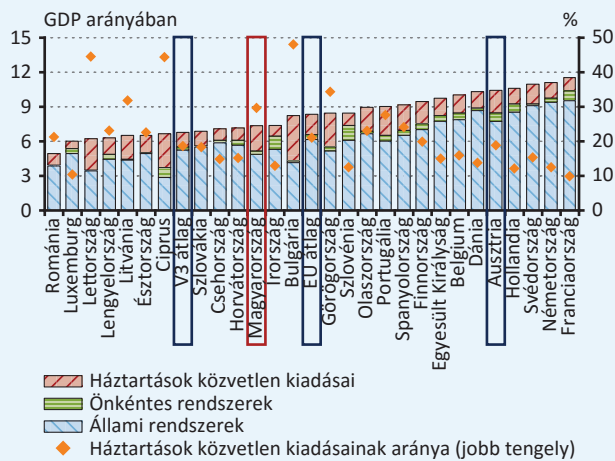
8.2.3. Magánforrások intézményesített és irányított felhasználása

- (24) Szolgáltatásfinanszírozó kiegészítő magán egészségbiztosítási rendszer feltételeinek megteremtése
- (25) Alanyi jogú egészségpénztári tagság és a be- és kifizetések célzott ösztönzése
- (26) Prevenációs és szolgáltatásfinanszírozási számlák támogatásának bővítése
- (27) Adókedvezmény vállalati egészségügyi csomagokra
- (28) Magán egészségbiztosítások számára adókedvezmény

Helyzetértékelés

Magyarország az összes egészségügyi kiadás terén alulról közelíti a fejlett országokat. A GDP arányában mért egészségügyi kiadások terén Magyarország jelenlegi 7,4 százalékos arányával elmarad az EU átlagtól (8,4 százalék) és a fejlett EU országoktól egyaránt, hiszen például a kiadások aránya Finnországban 9,4 százalék, Ausztriában 10,4 százalék, Hollandiában 10,6 százalék, Svédországban 10,9 százalék a teljes GDP értékéhez viszonyítva. A hazai kiadások esetében 4,9 százalékpont állami forrásból, 0,3 százalékpont az egyértelműen szabályozott és felügyelt közvetítő-intézményeken (egészségpénztárakon, magán egészségbiztosításokon és nonprofit szervezeteken), azaz intézményesített csatornákon keresztül, 2,2 százalékpont pedig közvetlenül a háztartásoktól érkezett (8.10. ábra).

8.10. ábra
Egészségügyi kiadások GDP arányos mértéke finanszírozó szerint (2016 vagy legutóbbi elérhető)

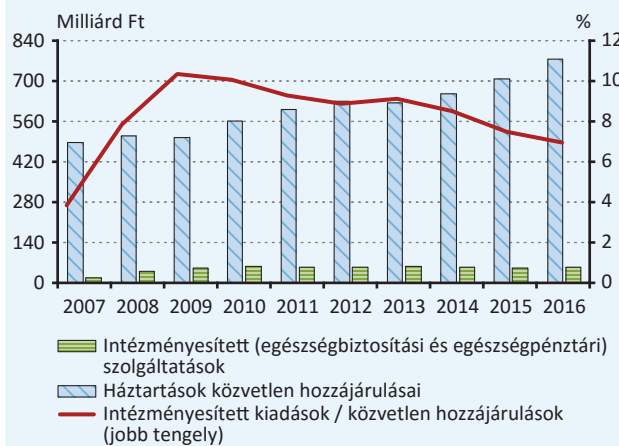

Megjegyzés: Máltáról nincs elérhető adat.
Forrás: Eurostat.

Az összes egészségügyi kiadás egyharmada magánforrásból került finanszírozásra Magyarországon, ami az ötödik legmagasabb arány volt az Unióban 2016-ban. Az intézményesített, tehát az egészségpénztárakhoz és a magán egészségbiztosításokhoz kapcsolódó költség azonban az

összes kiadás mindössze 2,5 százalékát teszi ki (8.11. ábra). Az elmúlt években az egészségpénztári kiadások elérték az 50 milliárd forint feletti összeget, ennek felét azonban a háztartások gyógyszerek, és egyéb (gyógy)termékek vásárlására fordítják. Az egészségügyi szolgáltatásokra az egészségpénztári költségek csupán 25 százaléka irányul (MNB, 2018).

8.11. ábra
Háztartások közvetlen egészségügyi kiadásainak és az intézményesített szolgáltatások igénybevételének aránya

Forrás: MNB, KSH.

A háztartások közvetlen egészségügyi kiadásainak csökkenését leginkább e források intézményesített csatornába történő terelése segítené elő. Ezek az intézmények képesek lennének arra, hogy kikényszerítsék az ellátórendszer intézményeinek átláthatóvá válását, az állami és a magán ellátórendszer szétválasztását, az ágazat fehéredését, a mérthehatékonyág növelését, illetve az ellátás biztonsága miatt fontos minőségi kritériumok betartását. Az egészségpénztárak és egészségbiztosítók képesek alacsonyabb árakat kialakítani a betegek számára a szolgáltatóktól, illetve ezen intézmények aktív használatával jobban tervezhetővé válna az egészségügyi ellátások finanszírozása és így betegség vagy baleset esetén nem érné akkora anyagi sokk az egyéneket és családjukat.

A magánegészségügyi rendszerben az egészségpénztárak szerepét erősíteni szükséges. Az egészségpénztárak olyan egészségügyi célú, a család minden tagjára kiterjeszhető megtakarítási számlát kínálnak, amelyek rugalmas felhasználási lehetőséget biztosítanak az ügyfelek számára. Ezen az intézményesített csatornán keresztül többek között lehet magán egészségbiztosítást vagy gyógyszert vásárolni, valamint számla ellenében bármilyen egészségügyi szolgáltatást igénybe venni. Az egészségpénztáraknak felhalmozási funkciójuk is van, hiszen lehetőséget teremtenek az idősebb korra történő előtakarékosságra, valamint kombinálhatók más megtakarítási módokkal (például: nyugdíjpénztárakkal) is.

Önkéntes részvétellel az intézményesített csatornák lefedettsége csak kissé növelhető. Az aktív magyar lakosság alig 23 százaléka rendelkezik egészségpénztári tagsággal, továbbá az utóbbi években mind a tagok létszáma, mind pedig a befizetők száma folyamatosan csökkent. A kapcsolódó adókedvezményt a lakosság bizonyos rétegei (minimálbéresek, egyéni vállalkozók, fiatalok, családi kedvezményt igénybe vevők) nem, vagy csökkentett mértékben tudják igénybe venni, ami kedvezőtlen hatással van a rendszerbe való belépési hajlandóságra. A jelenlegi ösztönző rendszerek elérték korlátjaikat, az állam és a foglalkoztatók aktív részvétele nélkül érdemben nem növelhető jelentősen hazai szinten a penetráció.

Közel teljes körű állami szolgáltatások mellett lassú a magán egészségbiztosítások fejlődése. Az egészségügyi ellátás ma alanyi jogon jár a lakosság nagy részének, amely jelentősen korlátozza a kiegészítő magán egészségügyi ellátásokra, illetve ezek finanszírozására vonatkozó keresleti igényt. Bár a várakozási idő rövidítése és magasabb kényelmi szolgáltatások elvárása indokolhatná a piaci igény növekedését, a kiegészítő magán egészségbiztosítás jelenleg csupán egy szűk réteg számára megfizethető, prémium szolgáltatás igénybevételére alkalmas termék. A magán egészségbiztosítás jelenlegi formájában nem tudja betölteni a szerepet, hogy jó kiegészítője legyen az állami egészségügyi rendszernek.

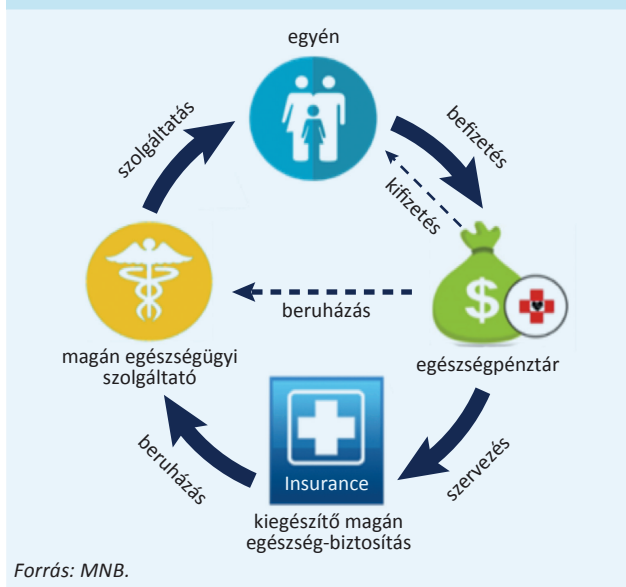
Az adókedvezményeken felül az állam az egészségügyi rendszer átláthatóbbá tételével is segíthetné a magánegészségügyi ellátórendszer fejlesztését. A magán egészségbiztosítások elterjedésének fő akadálya jelenleg az állami és a magán ellátórendszer viszonyának nem tisztázott helyzete. Amennyiben sikerülne előrelépni ezen a téren, az számottevően hozzájárulhatna a magánbiztosítási piac növekedéséhez, ami jelentős terhet tudna levenni az állami ellátórendszer válláról. A kiegészítő magánbiztosítások

esetében bevezetésének szempontjából Szlovénia példája érdemel különösen nagy figyelmet. A szlovén kormányzat átfogó reform keretében elérte, hogy az önkéntes rendszereken keresztül kerül elköltésre az összes egészségügyi kiadás 16 százaléka, amelyben közrejátszik a kiegészítő biztosítások 70 százalékos lefedettsége. A magasabb színvonalú ellátást nyújtó biztosítási rendszerben a magánbiztosítás díja egységes, van állami nonprofit biztosító is a piacon, illetve kockázatkiegénylítő rendszer is működik a biztosítók között (Állami Egészségügyi Ellátó Központ, 2014).

Javasolt intézkedések

(24) Szolgáltatásfinanszírozó kiegészítő magán egészségbiztosítási rendszer feltételeinek megteremtése: Az egészségpénztárak, a magánszolgáltatók és a biztosítók szinergikus háromoldalú együttműködése szükséges ahhoz, hogy létrejöjjön egy hatékonyan működő, kiterjedt, a társadalombiztosítási rendszerre ráépülő, azt kiegészítő, szolgáltatásfinanszírozó magán egészségbiztosítási rendszer (8.12. ábra). A rendszerben az egészségpénztári tagok számára továbbra is biztosított az eseti befizetés, illetve az egyéni számláról való azonnali kifizetés lehetősége (például gyógyászati segédeszköz vásárlása esetén). Az egészségpénztár fő feladatákként megszervezi a szolgáltatást, illetve a verseny eszközeivel biztosítja a legjobb magánbiztosítói ajánlatokat. Így kedvező árú csoportos kiegészítő egészségbiztosítási csomagokat tudna kínálni a tagok számára, amelyek olyan szolgáltatásokra is fedezetet nyújtanak, amit egyébként csak hosszú felhalmozásból tudnának finanszírozni. A magánbiztosító számára a tagokból létrehozott veszélyközösség fedezné a nagyobb kiadásokat jelentő műtétek, illetve rettegett betegségek (például: daganatos betegségek, stroke, szívroham) költségeit, a kisebb károokra pedig a hagyományos módon tartalék kerülne megképzésre. Az egyes szereplők között a folyamatos kontroll biztosított: az egészségpénztár a magán biztosítói ajánlatok versenyeztetésével garantálja a legjobb szolgáltatást a tagok számára, míg a biztosító egyrészt kontrollálja a jogosulatlan igénybevételt, másrészt ellenőrzi az egészségügyi szolgáltatók által nyújtott szolgáltatások minőségét és árszínvonalát. Az így létrehozott folyamat jelentős mértékben hozzájárul a háztartások közvetlen egészségügyi kiadásainak (out-of-pocket) visszaszorításához és ezen keresztül a gazdaság fehéritéséhez. A bemutatott modell hozadéka az ügyfelek számára, hogy egy kényelmes, jóval kevesebb saját szervezést igénylő és gyorsabban hozzáférhető szolgáltatást tudnak igénybe venni, mely lényegesen csökkentené a várakozási időt és hozzájárulna az állami várólisták rövidüléséhez is.

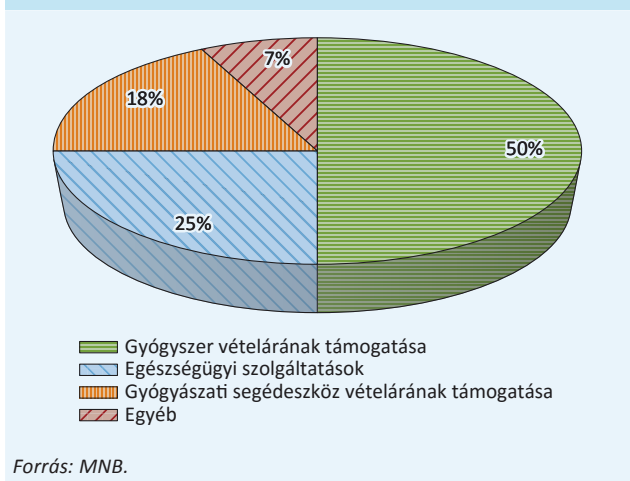
8.12. ábra
Az egészségügy kibővített működési modellje

(25) Alanyi jogú egészségpénztári tagság és a be- és kifizetések célzott ösztönzése: Az előző pontban bemutatott rendszer finanszírozása egy háromszereplős modell segítségével építhető fel, amelyben egyaránt szerepet kap a munkavállaló, a munkáltató és az állam. A munkavállalók alanyi jogon lennének tagjai a kiegészítő pénztári rendszernek, a befizetésről és annak bérarányos mértékéről (0 százalék, 1 százalék, 2 százalék, egyéni) saját hatáskörben dönthetnek. A munkáltatók számára lehetőség lenne a munkavállalói befizetések hasonló összeggel való kiegészítésére, adó- és járulégmentesen (vagy kedvezményes adózással). Az adójóváíráson alapuló állami támogatást felváltaná egy normatív támogatási forma, ami a be- és kifizetésekre egyaránt vonatkozik. Ez a gyorsabb hozzáférhetőség mellett a lakosság olyan rétegei számára is elérhető lenne, akik jelenleg kiszorulnak ebből (például „katás” egyéni vállalkozók, alacsony adóval rendelkezők, vagy más adókedvezményt igénybe vevők). A sávozható mértékű állami támogatás a jelenleginél alacsonyabb limitekkel, normatív módon valósulhatna meg. Alapeset (például a bruttó bér 1 százaléka) választása esetén 5-10 százalék normatív támogatás kerülhetne jóváírásra az egyéni számlán. Magasabb befizetés választása esetén magasabb normatív támogatás adható. Az egészségügyi kiadások intézményesített szerkezetbe való szervezése által lehetőség nyílik a jelenlegi, gyógyszer-túlsúlyos kiadások átgondoltabb és hatékonyabb felhasználására (8.13. ábra). Az egészségügyi kiadások irányított rendszerben való felhasználásán keresztül visszaszorítható a saját zsebből fizetett, sok esetben túlárzott szolgáltatások igénybevétele és leszorítható a gyógyszerkiadások aránya. A számos kisebb

összegű egészségügyi költség mellett a tagok számára a magán biztosításokon keresztül elérhetővé és könnyebben finanszírozhatóbbá válnának a nagyobb műtétek és a rettegett betegségek (például: daganatos betegségek, stroke, szívroham) kezeléseinek kiadásai. A közvetlenül a szolgáltatók közötti elszámolás által pedig csökkenthető az adminisztráció mennyisége, amely egy költségghatékonyabb működést tesz lehetővé a pénztárak számára. Fontos ugyanakkor, hogy az egészségpénztárak szabályozása segítse elő a működési költségek alacsony szinten tartását. A fentiekben felvázolt új típusú működési modell bevezetése akár több lépésben is megvalósítható. A felhalmozás kezdeti időszakában az igénybe vehető szolgáltatások fokozatos bővítésével elegendő idő biztosítható az egészségügyi infrastruktúra bővítésére.

8.13. ábra
Egészségpénztárak szolgáltatásai (2017)

(26) Prevenációs és szolgáltatásfinanszírozási számlák támogatásának bővítése: Az állam a prevenációs szolgáltatásoknál már most is elérhető 10 százalékos jóváírásnál szélesebb körben és nagyobb mértékben is támogathatná, ha az egészségpénztári számláról egészségügyi szolgáltatást vagy prevenációt célzó kifizetés történik. Amennyiben a kifizetés szolgáltatás igénybevétele nélkül, azaz például gyógyszer vásárlására történik, akkor a kiegészítő normatíva nem kerülhet jóváírásra. A támogatás bővítése hozzájárulna az egészségügyi kiadások racionalizáltabb és hatékonyabb felhasználásához. A kihasználhatóság a szolgáltatások bővítésével teremthető meg. A prevenációs szolgáltatásokat és kezeléseket egyaránt tartalmazó többszintű csoportos kiegészítő biztosítási csomagok létrehozásával minden szintű fogyasztói igény kielégíthető lenne. A biztosítók ilyen szintű bekapcsolásának eredményeként nagyobb hangsúlyt kaphatna az egészségmegőrzés, mint kockázatcsökkentő eszköz.

(27) Adókedvezmény vállalati egészségügyi csomagokra:

A munkáltatók számára nyújtható lehetőség, hogy a biztosítók a vállalat igényének megfelelően egyedi egészségbiztosítási csomagokat dolgozhatnak ki, melyeket a munkáltató egy egészségpénztárba való befizetéssel, vagy akár saját alapítású pénztáron keresztül is igénybe vehet. Az ilyen módon történő munkáltatói befizetés adó- és járulékmentes vagy kedvezményes adózású javadalmazási elem lehetne, illetve akár a normatív támogatással is ösztönözhető lenne.

(28) Magán egészségbiztosítások számára adókedvezmény:

Opcionális elem, hogy a nyugdíjbiztosítások mintájára a magán egészségbiztosítási szerződések esetén is igénybe vehetővé válna a jelenlegi rendszerben működő adójóváírás, mely bizonyos mértékű egyéni befizetés után biztosítana lehetőséget a befizetés bizonyos mértékének (például 20 százalék) a személyi jövedelemadóból való visszaigénylésére, meghatározott limitek mellett.

8.3. AZ ELLÁTÓRENDSZER FEJLESZTÉSE

8.3.1. Ellenőrzés erősítése az ellátórendszerben

- (29) Minimumfeltételek, szakmai és finanszírozási irányelvek, protokollok folyamatos felülvizsgálata, frissítése
- (30) A társadalombiztosítás által finanszírozott ellátási csomag pontos definiálása
- (31) A szakmai és pénzügyi ellenőrzés erősítése
- (32) Az egészségügyi intézmények teljesítményének és a betegek elégedettségének standardizált mérése és publikálása
- (33) Magánszolgáltatók adatszolgáltatási kötelezettségeinek növelése
- (34) Menedzsmentértékelési rendszer bevezetése az állami intézményekben

Helyzetértékelés

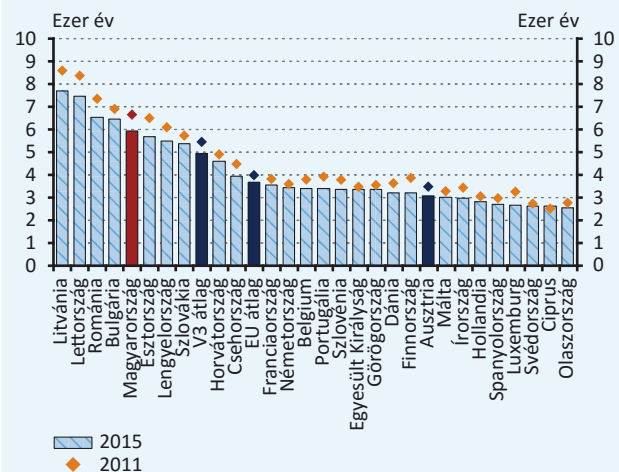
Az egészségügyi rendszer kiszámítható és átlátható működésének alapfeltétele, hogy legyenek mind a magán, mind pedig az állami szolgáltatók számára egyaránt kötelező, bizonyítékon-alapuló, érvényes és folyamatosan felülvizsgált minimumfeltételek, szakmai és finanszírozási irányelvek, illetve protokollok. Az egészségügyi intézmények működéséhez szükséges minimumfeltételeket egy 2003-as ESzCsM rendelet tartalmazza³³, azonban a működő ellátó intézmények nem minden esetben tudnak megfelelni ezeknek a feltételeknek. Célszerű lenne éppen ezért felülvizsgálni a jelenleg érvényes minimumfeltételeket és úgy módosítani őket, hogy azok valóban betartható követelményeket állítsanak az intézmények felé, viszont e követelmények betartását szigorúan kellene ellenőrizni.

Jelenleg a magyar egészségügyi rendszerben nem megfelelő a központi szakmai és pénzügyi ellenőrzés színvonala. Ameddig nem rendelkezünk megbízható információkkal az ellátórendszer működéséről és így a lakosság egészségi állapotáról, addig az egészségügyi ágazat fejlődése nem lesz mérhető. A lakosság egészségi állapotának javítása pedig szükséges feltétele a fenntartható felzárkózás megvalósításának. A krónikus betegségek magas aránya és a korai halálozás mértéke ugyanis számottevő gátját képezi a gazdasági növekedésnek (8.14. ábra).

A szakmai ellenőrzés erősítése elengedhetetlen abból a szempontból is, hogy az állami és a magán ellátórendszerben kezelt betegek egyértelműen elkülöníthetők legyenek egymástól. Jelenleg bevett gyakorlat ugyanis hazánkban, hogy egy beteg a várakozási idő megkerülése érdekében elmegy egy orvos magánrendelésére. Az orvos diagnosztizálja a beteget, azonban a szükséges kezelést már nem a magánrendelésen, hanem a fő munkahelyén, egy általában finanszírozott kórházban, a várólista megkerülésével

végzi el. A kezelést követően a beteg azonban már ismét a fizetős magánrendelésre jár kontrollra. Ebben az esetben a kezelés költségének nagy részét az állam állta, miközben a beteg jelentős összegekért cserébe megelőzte a többi várákózót. Az ellátórendszer összefonódásának megszüntetéséhez és az ilyen helyzetek elkerüléséhez elengedhetetlen az ellenőrzés megerősítése. Az állami és a magán ellátórendszerek tisztázott, egyértelmű és a közérdeket szolgáló újfajta együttműködése szükséges ahhoz, hogy a rendelkezésre álló forrásokból a legjobb eredményeket sikerüljön előállítani.

8.14. ábra
Potenciálisan elvesztett életévek

Megjegyzés: 70 évnél korábban meghaltak esetén a 70. életévükig fennálló életévek kumulált száma, 100 ezer főre standardizálva.

Forrás: Eurostat.

A szakmai ellenőrzés erősítése mellett az egészségügy sikeres átalakításának kulcsa, hogy minél nagyobb mennyiségű valós információ álljon rendelkezésre az ellátórendszer működésével kapcsolatban. Számos esetben a finanszírozó vagy akár az intézmények fenntartója sem rendelkezik megbízható információkkal az egyes intézményekről, míg

³³ 60/2003 ESzCsM rendelet az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételekről

a betegek egyáltalán nem tudnak hiteles forrásból információhoz jutni a hazai ellátórendszer, illetve az egyes szolgáltatók teljesítményével és az ellátás minőségével kapcsolatosan. Ahhoz, hogy az egészségügyi rendszer fejlődése ténylegesen mérhető és követhető legyen, elengedhetetlennek tartjuk egy olyan információs rendszer kialakítását, amely standardizált módszerekkel, a nyilvánosság által is hozzáférhető módon hasonlítja össze az egyes ellátók teljesítményét, illetve a betegek szolgáltatókkal való elégedettségének mértékét. Egy ilyen adatbázis alapul szolgálhatna egy olyan menedzsmentértékelési rendszer kialakításához, ami képes lenne érdekelté tenni az intézmények vezetőit is a működés fejlesztésében.

Az állami és a magánszektor együttes jelenléte miatt cél-szerű arra törekedni, hogy mind a két rendszer szereplői azonos jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezzenek. Lényeges lenne a rendszer olyan átalakítása, ami rákényszeríti az állami szolgáltatók mellett a magánszolgáltatókat is arra, hogy a finanszírozási és az egyéb adatgyűjtések során (például: orvosok munkaideje, kórházi fertőzések) pontos adatokat szolgáltatassanak a tevékenységükről. Fontos lenne, hogy a magánszolgáltatókra azonos adatszolgáltatási kötelezettség vonatkozzon, illetve, hogy ők is járuljanak hozzá a teljesítményükhöz kapcsolódó aggregált adatok publikálásához. Ezen felül elengedhetetlen az is, hogy a magánszolgáltatók is kivegyék a részüket a dolgozók továbbképzéséből.

Javasolt intézkedések

(29) Minimumfeltételek, szakmai és finanszírozási irányelvek, protokollok folyamatos felülvizsgálata, frissítése: A kiszámítható és átlátható működés alapfeltétele, hogy legyenek mind a magán, mind pedig az állami szolgáltatók számára egyaránt naprakész, kötelező, bizonyítékon-alapuló, érvényes és folyamatosan felülvizsgált minimumfeltételek, szakmai és finanszírozási irányelvek, illetve protokollok. Ezek ismételt kialakítása, valamint betartásuk rendszeres és szigorú ellenőrzése elengedhetetlen a biztonságos betegellátás biztosításához és az ellátórendszer minőségének javításához. Kiemelten javasoljuk továbbá az ellenőrző listák (checklist-ek) fokozott használatát az ellátás során.

(30) A társadalombiztosítás által finanszírozott ellátási csomag pontos definiálása: Annak érdekében, hogy minden beteg tisztában legyen azzal, hogy pontosan milyen ellátásra jogosult a társadalombiztosítás keretében, lényeges, hogy az ellátási csomag tartalma pontosan definiált, illetve közérthető és naprakész módon hozzáférhető legyen. Ez az intézkedés jelentős mértékben hozzájárulna az orvosok és az ellátó intézmények felelősségi körének tisztázásához, a paraszolvencia visszaszorításához és így a gazdaság fehéredéséhez,

valamint a kiegészítő magán egészségbiztosítások rendszerének fejlődéséhez egyaránt.

(31) A szakmai és pénzügyi ellenőrzés erősítése: A reformok sikerének elengedhetetlen feltétele a központi szakmai és pénzügyi ellenőrzés megerősítése, amelynek eszköze lehet például kancellárok kinevezése az intézmények vezetése mellé, az intézmények vezetésének teljesítményét vizsgáló menedzsmentértékelési rendszer létrehozása, az intézmények eseti szintű kontrolling adatainak központi elemzése, illetve a NEAK, az ÁNTSZ és az ÁEEK ellenőrzési részlegének számottevő megerősítése. A központi kontroll erősítése lényeges az állami és a magán ellátórendszerben kezelt betegek egyértelmű elkülöníthetőségéhez. Az intézmények által jelentett adatok kiterjedtebb ellenőrzésével jelentős költségmegtakarítások is elérhetőek lennének a rendszerben, miközben az ellátások minősége is javítható lenne az adatokra épülő célzott ösztönzők bevezetésével. Megfontolandónak tartjuk továbbá az orvosi dokumentáció közérthetőbbé tételét, ami növelné a betegek által az intézmények teljesítménye feletti áttekinthetőségét (valóban azt a kezelést kapta-e a beteg, ami a zárójelentésben szerepelt).

(32) Az egészségügyi intézmények teljesítményének és a betegek elégedettségének standardizált mérése és publikálása: Jelenleg a páciensek nem tudnak hivatalos forrásból információhoz jutni az ellátás színvonalával és az egyes intézmények teljesítményével kapcsolatosan, így a személyes tapasztalataikon felül csak a sajtóban és az interneten megjelenő, kiragadott példák alapján vagy pedig az iparági szereplők tájékoztatása alapján kapnak képet az ellátórendszeréről. Ahhoz, hogy a beteg-tájékoztatás színvonala javuljon, illetve, hogy az egészségügyi rendszer fejlődése ténylegesen mérhető és követhető is legyen, szükséges egy olyan rendszer kialakítása, amely standardizált módszerekkel, a nyilvánosság által is hozzáférhető módon hasonlítja össze az egyes ellátók teljesítményét, illetve a betegek szolgáltatókkal való elégedettségének mértékét. Az egészségügyi információs rendszerre követendő példa az Egyesült Királyság Nemzeti Egészségügyi Szolgálatának (NHS) Digital nevű portálja. Az általuk publikált adatok köre kiterjed a gyógyszerfelírási szokásoktól, a HR ellátottságon keresztül egészen a betegek elégedettségéig.

(33) Magánszolgáltatók adatszolgáltatási kötelezettségeinek növelése: Fontosnak tartjuk a rendszer olyan átalakítását, ami rákényszeríti az állami szolgáltatók mellett a magánszolgáltatókat is arra, hogy a finanszírozási és az egyéb adatgyűjtések során (például: orvosok munkaideje, kórházi fertőzések) pontos adatokat szolgáltatassanak a tevékenységükről. Lényegesnek tartjuk továbbá azt, hogy a magánszolgáltatókra azonos adatszolgáltatási kötelezettség vonatkozzon (például

csatlakozzanak az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Térhez), illetve, hogy ők is járuljanak hozzá a teljesítményükhöz kapcsolódó aggregált adatok publikálásához. Az egészségügyi magánforrások kifejlesztése és az ellenőrzés erősítését elősegítené az online pénztárgépek bevezetése minden egészségügyi magánszolgáltatónál (lásd bővebben az „Adóelkerülés csökkentése” alfejezetben).

(34) Menedzsmentértékelési rendszer bevezetése az állami intézményekben: Annak érdekében, hogy az egészségügyi intézmények vezetői személyesen is érdekeltek legyenek

a saját intézményük eredményességében, javasoljuk, hogy kerüljön bevezetésre egy menedzsmentértékelő rendszer az állami intézményekben. A rendszernek célszerű lenne a NEAK által a konszolidációs források egy részének elosztására használt ösztönző programra épülnie. A rendszer számos előre definiált indikátor (például: adósságállomány, kórházi fertőzések száma, várakozási idő a sürgősségi osztályokon) alapján értékelné az ellátók, és azon belül is a felsővezetés teljesítményét. A kapott eredmények jelenthetnék a menedzsment premizálásának, illetve a fejlesztési források elosztásának alapját a jövőben.

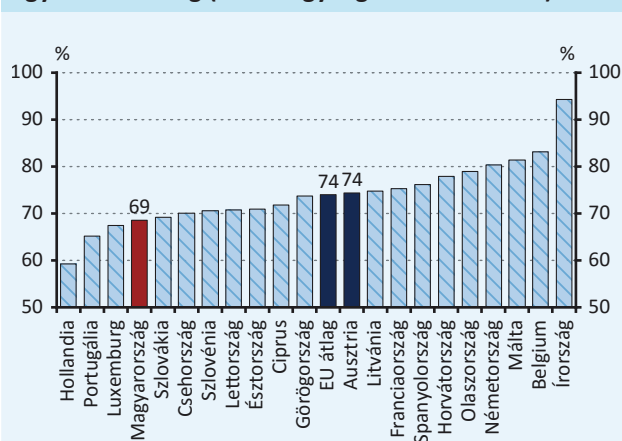
8.3.2. Hatékonyság növelése az ellátórendszerben

- (35) Egynapos aktív ellátások kapacitásának növelése
- (36) Gyógyszerkiadások szakmai alapú átcsoportosítása, csökkentése
- (37) Gyógyszerkereskedelem stratégiai iparágként kezelése
- (38) Telemedicina fejlesztése
- (39) Ellátás szervezését egyszerűsítő innovatív technológiák fokozottabb használata

Helyzetértékelés

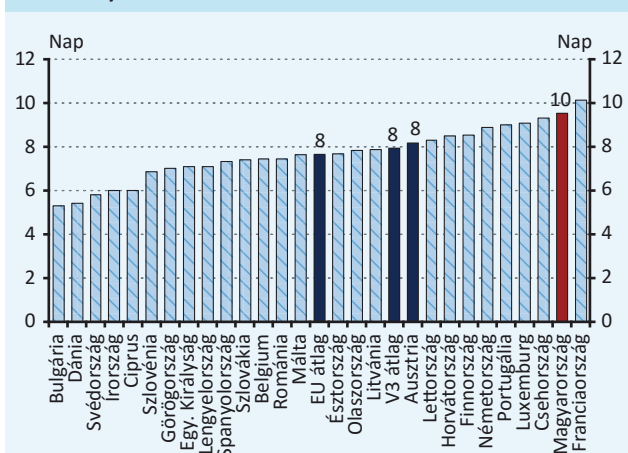
A magyar egészségügyi ellátórendszer számos területen rendelkezik jelentős hatékonysági tartalékkal, amelyek kiaknázásával akár a kiadási szint növelése nélkül is javítható lenne a rendszer eredményessége. A hazai ellátórendszer alapvetően a legdrágább ellátási formát jelentő kórházak köré épül fel. Az OECD országok közül hazánkban az egyik legmagasabb az egy főre jutó kórházi ágyak száma (OECD, 2018). A hazai aktív fekvőbeteg ellátás kihasználtsága nemzetközi összehasonlításban alacsony³⁴ (8.15. ábra), miközben az átlagos kórházi tartózkodás hossza kifejezetten magas (8.16. ábra). Célszerű lenne felülvizsgálni a fekvőbeteg intézmények struktúráját, illetve a nem hatékonyan működő intézményeket átalakítani hosszú távú ápolás célra (lásd bővebben a „Betegségekből való felgyógyulás” fejezetben).

8.15. ábra
Ágykihasználtság (2016 vagy legutóbbi elérhető)

Megjegyzés: Aktív fekvőbeteg ellátásban.
Forrás: Eurostat.

8.16. ábra
Átlagos kórházi tartózkodás (2016 vagy legutóbbi elérhető)

Megjegyzés: Aktív fekvőbeteg ellátásban, Hollandiáról nincs elérhető adat.

Forrás: Eurostat.

Az egynapos ellátások keretében történő kezelések arányának emelése az ellátórendszer hatékonyabbá válásának egyik viszonylag könnyen megvalósítható módja. Számos kisebb műtét esetén lehetőség van a kezeléseket egynapos ellátásban történő elvégzésre, amely esetében a betegek általában nem szükséges a kórházakban tölteniük egy éjszakát sem. Az intézmények alapvetően már most is érdekeltek az ilyen típusú kezeléseketben (magasabb finanszírozás jár akkor, ha egynapos ellátásban látnak el egy beteget, mint ha befektetnék több napra), ugyanakkor az orvosok e kezeléseket esetében általában elesnek a hálapénztől. Az egynapos ellátások dinamikusan növekedtek hazánkban, azonban 2015-ben a potenciálisan egynapos kezelésben részt vevők mindössze 47 százaléka hagyta el a kezelő intézményt a kezelés napján (Állami Egészségügyi Ellátó Központ, 2017).

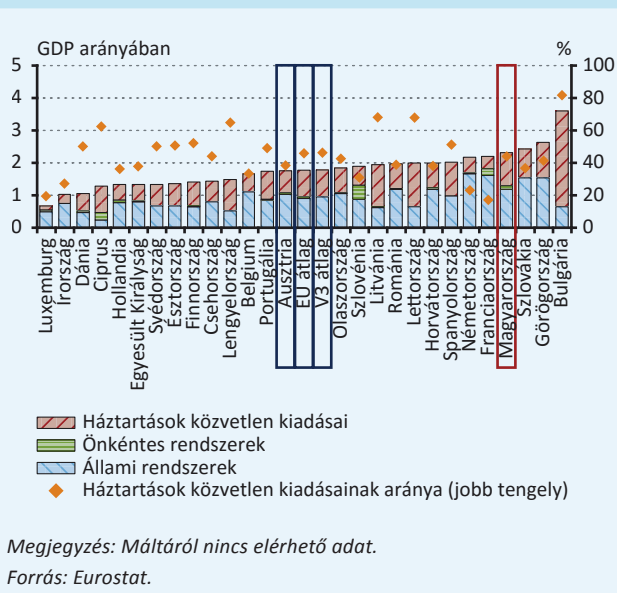
³⁴ Az ágykihasználtság esetében nem cél a 100 százalékos teljesítmény elérése, a nemzetközi szakirodalom 70–85 százalékos eredményeket tart elfogadhatónak az aktív ellátásban.

Több tényező együttes hatásaként a Magyarország GDP-arányos gyógyszerügyi kiadásai az egyik legmagasabbak az Európai Unióban (8.17. ábra). A gyógyszerrel kapcsolatos kiadások mértékénél külön kell választani a vényköteles és a vény nélkül vásárolható gyógyszerek körét. A vényköteles gyógyszerek esetében a gyógyszer árának egy meghatározott részét az állam, míg a fennmaradó összeget a beteg állja, aki fizethet közvetlenül vagy egészségpénztáron keresztül is a gyógyszerért³⁵. A vényköteles – és általában komolyabb – gyógyszerek esetében az orvosok szerepe megkerülhetetlen, hiszen ők azok, akik felírják a betegek számára a gyógyszereket. 2016-ban a vényköteles gyógyszerek forgalma 463 milliárd forint volt, amelyből az állam fizetett 342 milliárd forintot, míg a betegek 121 milliárdot álltak. A vényköteles gyógyszerek esetében nem lehet figyelmen kívül hagyni az orvoslátogatók szerepét, akik érdeke, hogy rávegyék az orvosokat minél több gyógyszer felírására és akik Magyarországon kifejezetten enyhe szabályozási környezet mellett végzik a munkájukat. A nem vényköteles gyógyszerek esetében az orvosok szerepe már nem egyértelmű, hiszen a betegek saját maguktól is vásárolhatnak olyan gyógyszereket, amelyekre megítélésük szerint szükségük van (2017-ben 132 milliárd forintot fordítottak nem vényköteles gyógyszerek vásárlására) (KSH, 2017). A vény nélküli gyógyszerek vásárlásában valószínűleg fontos szerepet játszik az, hogy a magyar tévékben a reklámok több, mint negyede valamilyen gyógyszert hirdetett (Kantar Media, 2016).

A magyar lakosság tehát alapvetően sok gyógyszert vásárol³⁶, azonban e gyógyszerek egy részét nem szedi be ténylegesen. Az ezzel foglalkozó kutatások, illetve a lakosság egészségi állapota is arra enged következtetni, hogy a betegek együttműködési hajlandósága alacsony a gyógyszerek beszedése esetében. Összességében tehát elmondható, hogy a magyar betegek számára sok gyógyszert írnak fel (a betegek számos esetben el is várják a gyógyszer felírását), amelyen felül még további gyógyszereket vásárolnak saját maguktól, azonban ezeket a gyógyszereket már nem szedik be valójában. Ebből is látható, hogy ennek a kérdésnek a kezelése nem oldható meg egyetlen intézkedéssel, számos kisebb lépés segítségével lehetne javítani a helyzeten.

Az infokommunikációs technológiák fejlődése és a digitalizáció előretörése jelentősen csökkentheti az orvosokra és a nővérekre rakódó terheket. Az egészségügyi adatok egy közös adatbázisban tárolása (ami megvalósul az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér fokozatos bevezetésével) csökkenti a többszörösen elvégzett vizsgálatokat, lehetővé teszi, hogy az orvosok tisztában legyenek a betegek kórtörténetével, valamint számottevően csökkenti az adminisztrációs feladatok mennyiségét is. A telemedicina adta lehetőségek (például: távdiagnosztika, távleletezés, vérnyomás folyamatos monitorozása) kihasználása viszonylag komolyabb beruházást igényel, ugyanakkor alkalmazása révén összességében számottevő megtakarítások érhetők el.

8.17. ábra
Gyógyszerkiadások GDP-arányos mértéke finanszírozó szerint (2016 vagy legutóbbi elérhető)

Javasolt intézkedések

(35) Egynapos aktív ellátások kapacitásának növelése: Javasoljuk az egynapos ellátások elvégzésére képes ellátóhelyek kapacitásának bővítését, valamint intézményi (például: a menedzsmentértékelési rendszerben figyelembe vett egynapos ellátási arány) és egyéni (például: műtétek számától függő orvosi prémiumok bevezetése) szintű ösztönzők bevezetését, hogy a költséghatékonyabb és gyakran modernebb ellátási biztosító egynapos eljárások még nagyobb teret nyerjenek. A kormányzati szándék egybevág a javaslattal, az Állami Egészségügyi Ellátó Központ 2018 novemberében jelentette be, hogy 8 milliárd forintból további húsz helyszínen hoznak létre egynapos sebészeti központokat. A különböző ellátórendszerek másképpen állnak az egynapos ellátások kérdéséhez. Svédországban és Dániában akár komolyabb (például: csípő- vagy térdprotézis) műtéteket is végeznek egynapos ellátás keretében. Az egynapos ellátásban végzett sérvműtétek aránya jellemzően 75 százalék felett van a skandináv országokban, miközben Ausztriában

³⁵ Az egészségpénztárak kiadásainak nagyságrendileg 50 százaléka gyógyszervásárlásra fordítódik hazánkban (MNB, 2018).
³⁶ Főként, mivel például a vényköteles gyógyszerek ára a NEAK által alkalmazott gyógyszerbeszerzési módszereknek köszönhetően nemzetközi összehasonlításban alacsony.

például nem végeznek ilyen formában műtéteket (Állami Egészségügyi Ellátó Központ, 2017).

(36) Gyógyszerkiadások szakmai alapú átcsoportosítása, csökkentése: Érdemesnek tartjuk szakmai szempontok mentén felülvizsgálni, hogy valóban szükség van-e ilyen mennyiségű és szerkezetű vényköteles gyógyszer felírására. Az innovatív terápiák alkalmazásához szükséges források előteremtése érdekében megfontolandó lehet csökkenteni az alacsony terápiás költségű gyógyszerek állami támogatásának mértékét. Javasoljuk továbbá az orvoslátogatók és a klinikai kísérletek működésének átláthatóvá tételét, valamint a vény nélkül kapható gyógyszerek mennyiségének csökkentése érdekében a gyógyszerek és egyéb egészségügyi termékek hirdetéseire kivetett reklámadó bevezetését, amelynek bevételét célzottan egészségfejlesztési és beteg-együttműködési programok kialakítására lehetne felhasználni.

(37) Gyógyszerkereskedelem stratégiai iparágként kezelése: Az utóbbi években számos fejlett országban is gyógyszerhiányok, gyógyszerellátási problémák alakultak ki. A folyamatos gyógyszerellátás biztosítás érdekében érdemes megfontolni a gyógyszer nagykereskedelem stratégiai iparágként nyilvánítását.

(38) Telemedicina fejlesztése: Érdemes nagyobb hangsúlyt helyezni olyan távdiagnosztikai egészségügyi megoldások hazai elterjesztésére, amelyek lehetővé teszik az orvos-beteg találkozások számának csökkentését, illetve biztosítják a betegek folyamatos monitorozásának lehetőségét.

(39) Ellátás szervezését egyszerűsítő innovatív technológiák fokozottabb használata: Az egészségügy felhasználóinak igényeit jelentős mértékben megnövelik a más szektorokban tapasztalt fejlesztések. Az interneten keresztül történő ügyintézés és időpontfoglalás, vagy a csomagok (például: leletek, minták) nyomon követése ma már konkrét elvárások elé állítja az egészségügyi szolgáltatókat. Ezen igényeknek való megfelelés számos informatikai fejlesztést igényel, ugyanakkor jelentős mértékben növelheti is az ellátórendszer hatékonyságát. Ezen felül javasoljuk a regionális hálózatba szervezett feladatellátás bővítését. Az orvosok közötti internetes kapcsolattartás és leletmegosztás alkalmas arra, hogy a földrajzilag elszigetelt orvosok is tudjanak rendszeresen szakmai konzultációt folytatni. A modern eszközök használata elősegítheti az ellátás színvonalának egységesítését és a területi egyenlőtlenségeinek csökkenését. Az Egyesült Államokban már a Google Glass kórházi (főként sebészeti) alkalmazásával kísérleteznek, ami kedvező fogadtatásban részesült az orvosok részéről (Wei és szerzőtársai, 2018).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 60/2003. ESzCsM rendelet az egészségügyi szolgáltatások nyújtásához szükséges szakmai minimumfeltételekről. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300060.esc>
- Állami Egészségügyi Ellátó Központ (2014): Tájékoztató országtanulmány Szlovénia egészségügyéről. Elérhető: https://era.aeek.hu/HolOrszag/csatolt/20141022_szlovenia_2014_okt.pdf
- Állami Egészségügyi Ellátó Központ (2017): A magyar egészségügyi rendszer teljesítményértékelési jelentése 2013–15. Elérhető: <https://mertek.aeek.hu/>
- Állami Egészségügyi Ellátó Központ (2018): Egészségtudományi Fogalomtár. Elérhető: <https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/Kezd%C5%91lap>
- Állami Számvevőszék (2018): Szabálytalanul gazdálkodó kórházak. Elérhető: <https://www.aszshirportal.hu/hu/hirek/szabalytalanul-gazdalkodo-korhazak>
- Egészségügyi Világszervezet (2018a): Global Burden of Diseases. Elérhető: http://www.who.int/gho/mortality_burden_disease/en/
- Egészségügyi Világszervezet (2018b): European Mental Health Strategy. Elérhető: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mental-health/policy/european-mental-health-strategy>
- Európai Bizottság (2018): The European economy since the start of the millenium. Statistical Portrait. Elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/european_economy/index.html?lang=en
- Eurostat (2018) Database. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Government of the Netherlands: Sport and physical activity close to home. Elérhető: <https://www.government.nl/topics/sports/sport-and-physical-activity-close-to-home>
- Kantar Media (2016): OTC reklámköltés 2015: újra felpörgött a gyógyászati szektor. Elérhető: <https://www.kantarmedia.com/hu/cikkek-es-tanulmanyok/cikkek/ujra-felporgott-a-gyogyaszati-szektor>
- KSH (2017): Egészségügyi statisztikai évkönyv 2016.
- Health Consumer Powerhouse (2018): Euro Health Consumer Index 2017. Elérhető: <https://healthpowerhouse.com/publications/#200118>
- Magyar Államkincstár (2018): Költségvetési intézmények adósságállománya.
- Magyar Nemzeti Bank (2018): Pénzügyi szektor adatai. Elérhető: <http://www.mnb.hu/statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/xvi-felugyeleti-statisztikak>
- Magyarország Alaptörvénye (2011). Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>
- NEHR (2018): National Electronic Health Record. Elérhető: <https://www.ihis.com.sg/nehr/home>
- NHS Digital. Elérhető: <https://digital.nhs.uk/>
- OECD (2014): Paying for Performance in Health Care. Elérhető: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/271073/Paying-for-Performance-in-Health-Care.pdf
- OECD (2018): Health at a Glance: Europe 2018. Elérhető: <http://www.oecd.org/health/health-at-a-glance-europe-23056088.htm>
- OECD (2019): OECD Economic Surveys: Hungary 2019.
- OMSZ (2018): OMSZ költségvetési beszámoló – 2017.
- Wei, Nancy J., Dougherty, Bryn, Myers, Aundria, Badawy, Sherif M. (2018): Using Google Glass in Surgical Settings: Systematic Review. JMIR Mhealth Uhealth. Elérhető: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5861300/>

9. Tudásalapú társadalom

Fő cél: Magyar egyetem a TOP 200-ban

Az oktatási rendszer egyik legnagyobb feladata, hogy a munkaerőpiac olyan jövőbeli állapotára készítse fel a fiatalokat, amelyek előrejelzése a gyorsuló technológiai fejlődés miatt egyre nehezebb. A fejlődés mai üteme mellett aligha lehet előre jelezni, hogy a tanulóikat ma kezdő diákoknak pontosan milyen tudásra lesz majd szükségük a munkaerőpiaci pályafutásuk során, éppen ezért a diákok megfelelő képességeinek fejlesztésére, kibővítésére, a gyakorlatorientált tudás biztosítására érdemes helyezni a hangsúlyt (elsősorban nyelvi, számítástechnikai és vállalati-pénzügyi ismeretekkel). A nemzetközi oktatási felmérések (TIMSS, PIRLS, PISA) eredményei alapján a magyar diákok kellően elsajátítják a kitűzött tananyagot, azonban azt nem tudják megfelelő módon alkalmazni a valós életből vett példák esetében. A magyar oktatási rendszer továbbá nem csökkenti kellő mértékben a diákok társadalmi és gazdasági háttéréből adódó különbségeit. Részen ennek következtében a végzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke közel kétszerese a régiós és az osztrák szintnek. Emellett a magyar lakosság idegennyelv-tudása és digitális készség szintje az egyik legalacsonyabb az Európai Unióban. Mindezek, valamint a társadalom pénzügyi műveltségének javítása érdekében a közoktatási módszertan fejlesztése, az oktatási keretek, súlypontok módosítása, valamint az oktatói pálya megbecsülésének további növelése indokolt.

Magyarországon a felsőfokú végzettség megszerzésének bérprémiuma nemzetközi összehasonlításban kimagasló, vagyis hazánkban nagyon megéri továbbtanulni. Ennek részben az az oka, hogy az európai és a régiós átlagnál is kevesebb ember vesz részt a felsőoktatásban, illetve rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növelése a tapasztalatok szerint lényeges előfeltétele a közepes fejlettség csapdájából való kitörésnek. A felsőoktatási intézmények nemzetközi rangsorai alapján viszont a magyar egyetemek jelenleg nem tartoznak a világ élvonalába. Viszonylag alacsony a reál területeken végzettség aránya a társadalom egészében, a frissen végzettek között azonban már nem tapasztalható jelentős elmaradás. A reál végzettségűek arányának további növekedése az innovációs tevékenység erősödésével hozzá tud járulni a fenntartható felzárkózás megvalósulásához. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők – azon belül főként a reál területen végzettek – arányának növelése érdekében bővíteni szükséges a felsőoktatás beiskolázási bázisát és olyan támogatási rendszert kell kialakítani, ami anyagi körülményeitől függetlenül – az Alaptörvény megfogalmazása szerint „képességei alapján” – mindenki számára lehetővé teszi, hogy részt vegyen a felsőoktatásban (Magyarország Alaptörvénye, 2011).

A felsőoktatási rangsorokban való előrelépés csak tudatos fejlesztéssel és célzott intézkedésekkel (főként az oktatói kar megerősítésével) érhető el. A műszaki, természettudományos és IKT területeken végzettség arányának növeléséhez elsősorban a közoktatásban kell fejleszteni a reál tantárgyak oktatását. Fontosnak tartjuk továbbá, hogy elterjedjen az a szemlélet a magyar társadalomban, hogy a modern kor kihívásainak csak az élethosszig tartó tanulás segítségével lehet megfelelni.

9.1. A KÖZOKTATÁSI RENDSZER FEJLESZTÉSE

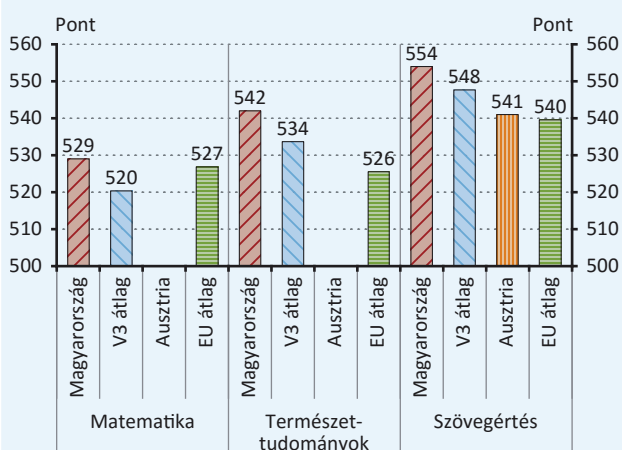
9.1.1. Készségfejlesztésre koncentráló alapfokú oktatás

- (1) Igény esetén alapozó 0. évfolyam bevezetése az általános iskolákban
- (2) Készségfejlesztésre és gyakorlati tudnivalókra koncentráló Nemzeti alaptanterv kidolgozása
- (3) Tanulási-tanítási módszerek, formák fejlesztése
- (4) Az oktatási intézmények teljesítményének és az érintettek elégedettségének standardizált mérése és publikálása
- (5) Általános iskolai tanulmányokat lezáró alapvizsga bevezetése
- (6) Természettudomány és informatika súlyának növelése a középiskolai felvételinél
- (7) Pályaorientáció fejlesztése és tudatosabb karriertervezés elősegítése

Helyzetértékelés

A nemzetközi oktatási felmérések eredményei alapján a magyar diákok kellően elsajátítják a kitűzött tananyagot, azonban azt nem tudják megfelelő módon alkalmazni a valós életből vett példák esetében. A Boston College szakintézete³⁷ által készített TIMSS (matematikai, valamint természettudományos) tesztek 4. és a 8. évfolyamos, míg a PIRLS (szövegértési) teszt a 4. osztályos tanulók ismereteit mérik fel 4 évente. Ezek a tesztek – szemben a kompetenciák mérésére szolgáló PISA tesztekkel – elősorban a megtanult tananyag ellenőrzésére koncentrálnak. A legutóbbi felméréseken a magyar diákok nemzetközi összehasonlításban jó eredményeket értek el, 4. évfolyamon mind a 3 területen sikerült megelőzni a résztvevő uniós és viseigrádi országok átlagát (9.1. ábra).

9.1. ábra
TIMSS és PIRLS tesztek eredményei a 4. osztályos diákok esetében (2015–2016)

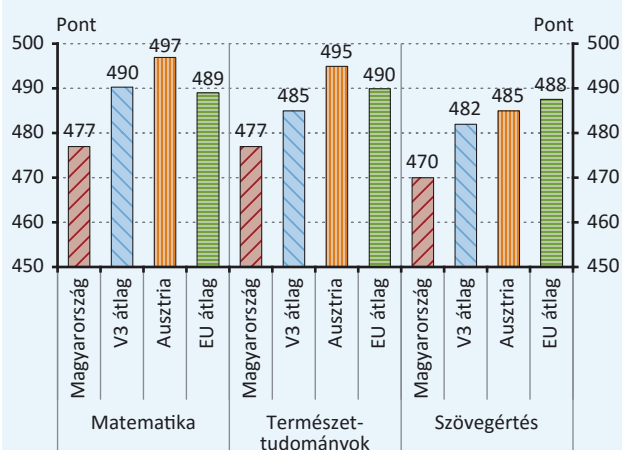

Megjegyzés: Ausztria nem vesz részt a TIMSS felmérésekben, az EU átlag minden felmérés esetében a felméréseken részt vevő EU-s országok átlaga. Az összes résztvevő ország átlaga = 500.

Forrás: IEA (a).

A tananyag gyakorlati felhasználását mérő PISA teszteken a magyar diákok eredményei elmaradnak a nemzetközi átlagoktól (9.2. ábra). Az OECD 3 évente vizsgálja a 15 éves korosztály kompetenciáit 3 témakörben (matematika, természettudományok, szövegértés). A legutóbbi, 2015-ös felmérés során Magyarország eredményei jelentősen visszaestek a természettudományok és szövegértés esetében, ugyanakkor matematika területén a korábbi évek csökkentő trendje megállt. Az eredmények visszaesésében jelentős szerepet játszik az, hogy számottevően növekedett (18,5 százalékra) azon diákok aránya, akik egyik terület esetében sem érték el a minimálisan elvárt szintet (OECD, 2015). Az alulteljesítő szintjének növekedésében szerepet játszhatott a digitális készségek nem megfelelő szintje is, ugyanis 2015 volt az első olyan év, amikor a diákoknak már teljesen számítógépes alapon kellett kitölteniük a teszteket (lásd bővebben a „Digitális ismeretek bővítése” című fejezetben).

9.2. ábra
PISA tesztek eredményei (2015)

Megjegyzés: A tesztek kitöltése 15 éves korban történik.

Forrás: OECD.

³⁷ TIMSS and PIRLS International Study Center.

A magyar oktatási rendszer jelenleg nem csökkenti kellő mértékben a diákok társadalmi és gazdasági háttéréből adódó különbségeit. Az oktatás az egyik legfontosabb és leghatékonyabb módja az esélyegyenlőség megteremtésének és a leszakadó társadalmi rétegek felzárkóztatásának. Az oktatás egyéni és társadalmi megtérülési rátái hazánkban kifejezetten magasak, így erre a területre történő beruházás több csatornán keresztül is hozzájárul a gazdasági fejlődéshez³⁸. Annak érdekében, hogy a társadalom minél szélesebb rétegei legyenek aktívak a munkaerőpiacon, szükségesnek tartjuk az oktatás, illetve az oktatók hozzáállásának formálását. Lényeges lenne, ha a hazai oktatási rendszerben elterjedne az a szemlélet – ami például az észt oktatási sikerek egyik kulcsa –, hogy differenciált oktatási technikákkal minden gyermekből a lehető legjobb teljesítményt hozza ki az oktató. Magyarország demográfiai helyzetében erre szükség van ahhoz, hogy a hazai gazdaság fenntartható felzárkózási pályára álljon.

Az oktatási rendszer egyik legfőbb kihívása, hogy a munkaerőpiac olyan jövőbeli állapotára készítse fel a fiatalokat, amelyek előrejelzése a gyorsuló fejlődés miatt egyre nehezebb. A fejlődés mai üteme mellett szinte elképzelhetetlen, hogy a tanulmányaikat ma kezdő diákoknak pontosan milyen tudásra lesz majd szükségük a munkaerőpiaci pályafutásuk során. Éppen ezért elengedhetetlen, hogy hazánk olyan oktatási rendszert alakítson ki, amely elsősorban a tanulás szeretetével, a folyamatos fejlődés igényével és képességével ruházza fel a fiatalokat. Ennek elérésében pedig kulcsszerepe van az alapfokú oktatásnak, amelynek minősége döntően határozza meg a további oktatási szintek eredményességét.

Javasolt intézkedések

(1) Igény esetén alapozó 0. évfolyam bevezetése az általános iskolákban: Érdemes lenne az iskolák számára lehetővé tenni egy olyan 0. évfolyam bevezetését, amely átmenetet képezne az óvodai és az iskolai képzés között. Egy ilyen képzés fő célja a felzárkóztatás sikerességének növelése lenne, azaz, hogy a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetből érkező diákok esetében több idő és figyelem álljon rendelkezésre az alapvető készségek elsajátításához. Azok a diákok ugyanis, akik ezen a szinten lemaradnak (például nem tanulnak meg rendszeresen olvasni) a későbbi oktatási szinteket már csak nagyon nehezen tudják teljesíteni. Egy ilyen program sikerességéhez a résztvevő tanároknak speciális továbbképzéseket szükséges biztosítani, illetve a program kommunikációja során figyelni kell arra, hogy a programban

részt vevő gyerekek ne induljanak hátránnyal a későbbi képzések során. A 9 évfolyamos általános iskola bevezetése jelentős mértékben hozzájárult például az elmúlt évek lengyel oktatási reformjának sikerességéhez.

(2) Készségfejlesztésre és gyakorlati tudnivalókra koncentráló Nemzeti alaptanterv kidolgozása: A jelenleg is zajló új Nemzeti alaptanterv (Nat) kidolgozásánál arra érdemes törekedni, hogy a készségfejlesztés és a gyakorlati életben is használható tudás biztosítása a képzés középpontjába kerüljön. Az alapkészségek kialakítása elengedhetetlen ahhoz, hogy a munkaerőpiac folyamatosan változó kihívásaira képesek legyenek – az egész pályafutásuk során – megfelelő módon reagálni az oktatási rendszerből kikerült diákok. A szükséges lexikai tudás biztosításán felül az iskoláknak fontos szerepük van abban, hogy folyamatosan fejlesszék és a társadalmi normák szerint neveljék is a diákokat. Különösen lényeges lenne, hogy a formális oktatás első éveiben a jelenleginél is nagyobb hangsúlyt kellene helyezni az alapvető készségek elsajátítására. Előremutató lenne, ha a célzott alapkészségek köre országosan mindenhol kibővülne idegennyelvi és számítéstechnikai ismeretekkel is. Lényegesnek tartanánk, ha a tanulás-módszertani kérdések nagyobb hangsúlyt kapnának az oktatási folyamatban (hogyan is kell helyesen tanulni, tanítani), illetve, hogy a diákoknak el is magyarázzák, hogy az egyes tantárgyak miért is részei a tananyagoknak. A diákok számára a gyakorlati életben szükséges tudás biztosítása a jelenleginél nagyobb súlyt kellene, hogy kapjon az oktatási folyamatokban (például: pénzügyi vagy jogi alapismeretek). A Nat-nak továbbá arra kellene törekednie, hogy a diákok megértsék a folyamatos önfejlesztés fontosságát, illetve, hogy rendelkezzenek az élethosszig tartó tanuláshoz szükséges készségekkel.

(3) Tanulási-tanítási módszerek, formák fejlesztése: A modern kor oktatási rendszerekkel szemben támasztott kihívásoknak való megfelelés érdekében javasoljuk, hogy az oktatás-módszertan jelentős mértékben fejlesztésre kerüljön hazánkban. A nemzetközi jó gyakorlatok (főként a finn vagy az észt oktatási rendszer tapasztalatai) áttekintése után érdemes lehet egy olyan egységes, folyamatosan frissített módszertani ajánlás-gyűjtemény kidolgozása, amely tartalmazza a legfrissebb tanulási és tanítási módszereket, amelyekből a tanárok saját maguk választhatják ki az alkalmazni kívánt megoldásokat. Javasoljuk, hogy – észt példára – a hazai állami iskolák között is legyenek olyan intézmények, akiknek van lehetősége új módszerek ellenőrzött keretek között történő tesztelésére (például: nem 45 perces tanórák, blokkosított oktatási formák alkalmazása).

³⁸ Ezzel a témakörrel részletesen foglalkozik az MNB 2018-as Növekedési jelentése.

(4) Az oktatási intézmények teljesítményének és az érintettek elégedettségének standardizált mérése és publikálása:

Fontosnak tartjuk, hogy az oktatási intézmények teljesítményének és a diákok elégedettségének standardizált mérése és az eredmények publikálása megtörténjen. Az oktatás különböző szintjein létrejövő adatokat érdemes lenne egy közös adatbázisban elhelyezni (például: Nemzeti Oktatási Adatbázis), amely lehetővé tenné az egyes tanítási módszertanok eredményességének összehasonlítását, objektív adatokra épülő vezetői döntéstámogató megoldások fejlesztését, és egy egységes minőségbiztosítási rendszer kialakítását.

(5) Általános iskolai tanulmányokat lezáró alapvizsga bevezetése:

Javasoljuk, hogy kerüljön bevezetésre a 8 osztály végére egy, az eddigi tanulmányokat lezáró, elsősorban az elsajátított készségeket és a tanultak gyakorlati alkalmazását mérő alapvizsga, ami egyben kiváltaná a középiskolai felvételit is. Egy ilyen alapvizsga bevezetése – a lengyel tapasztalatok alapján – hozzájárulna ahhoz, hogy javuljanak a 15 éves korban írott PISA tesztek eredményei, illetve, hogy a diákok már a jelenleginél hamarabb szembesüljenek valós vizsgakörülményekkel.

(6) Természettudomány és informatika súlyának növelése a középiskolai felvételinél:

A közoktatásban törekedni kellene arra, hogy a diákok megszeressék a természettudományos tantárgyakat és így a későbbiekben nyitottak legyenek ezeken a területeken való továbbtanulásra. Ennek érdekében javasoljuk, hogy e tantárgyak oktatásának elején igyekezzenek a tanárok gyakorlati példák és kísérletek segítségével felkelteni a diákok érdeklődését (ebben kifejezetten

erős az Egyesült Államok oktatási rendszere), és az elméleti kérdések kapjanak kisebb hangsúlyt ebben az időszakban. Javasoljuk továbbá utazó kísérleti helyszínek kialakítását, amelyek segítségével költséghatékonyan lehet a diákok szélesebb tömegének bemutatni a természettudományos érdekességeket. A reál területeken végzettek arányának növelése érdekében a középiskolai felvételi során érdemes lenne a matematikán kívül még legalább egy informatikai vagy természettudományos tantárgyat is kötelezővé tenni. Emellett célszerűnek tartanánk, ha a vizsgák már számítógépen kerülnének megvalósításra, ami egyszerűsítene a vizsgáztatás folyamatát is.

(7) Pályaorientáció fejlesztése és tudatosabb karriertervezés elősegítése:

Lényegesnek tartanánk, hogy már az általános iskolában elkezdődjön a diákok későbbi karrierjükre történő felkészítése. Célszerű lenne minél több információt – a gyermekek életkorának megfelelő módon – eljuttatni a diákok számára, hogy képesek legyenek valós életből vett információk alapján kiválasztani, hogy mivel szeretnének foglalkozni felnőttkorukban. Ennek eszköze lehet iskolai karriertelutának megszervezése, valamint kihelyezett iskolai órák tartása az intézményekhez közeli vállalkozásoknál. Az Egyesült Államokban a szülőket vonják be ebbe a folyamatba, ők azok, akik a tanórákon elmesélik, hogy mivel is foglalkoznak. Érdemes lenne arra törekedni, hogy a pályaorientációban érintett szervezetek tevékenysége és üzenetei helyi és országos szinten is összehangolásra kerüljenek. A tudatosabb karriertervezés csökkentheti a későbbi képzéseken lemorzsolódó, illetve pályaelhagyók diákok arányát, illetve növelheti a reál területeken tanulók arányát.

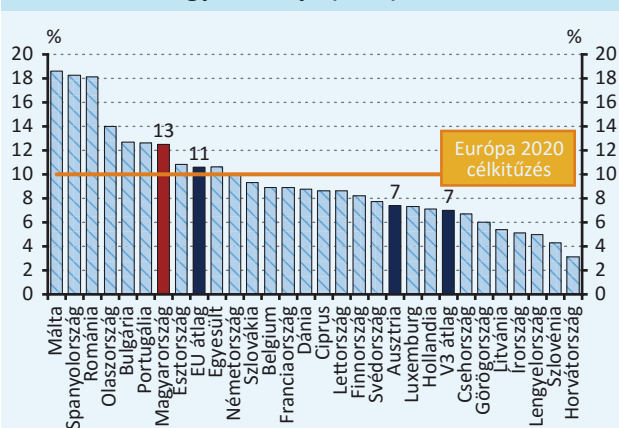
9.1.2. Középfokú oktatási rendszer erősítése

- (8) Középfokú oktatási rendszer erősítése
- (9) Kimeneti kritériumok és rugalmasabb tantervek alkalmazása
- (10) Duális képzés erősítése
- (11) Szakképző intézmények és piaci szereplők kapcsolatának erősítése
- (12) Rugalmas átjárhatóság biztosítása az oktatási formák között
- (13) Képzettség nélküli (korai) iskolaelhagyás csökkentése

Helyzetértékelés

Magyarországon a végzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke közel kétszerese a régiós és az osztrák szintnek (9.3. ábra). Azok a fiatalok, akik nem rendelkeznek középszintű- vagy szakképzettséggel, sokkal nehezebben helyezkednek el a munkaerőpiacon, illetve közülük sokan lesznek hosszú távon inaktívak. A korai iskolaelhagyás a többi visegrádi ország szintje alá történő csökkentése számos intézkedés együttes megvalósulása esetén lehetséges. A munkaerőpiacon már most jelenlévő alacsony végzettségűek képzése érdekében célszerű lenne a hazai felnőttképzési rendszer megerősítése, amelyet a munkaerőpiaccal foglalkozó fejezetben részletesebben is kifejtünk.

9.3. ábra
Korai iskolaelhagyók aránya (2017)

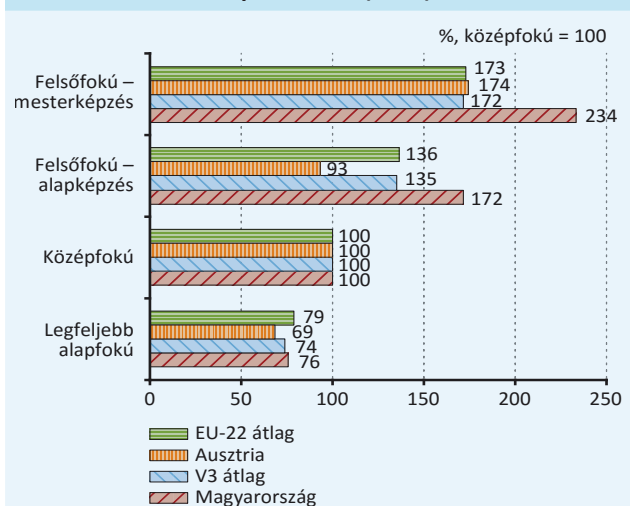
Megjegyzés: A 18–24 korosztályban azok aránya, akik legfeljebb alapképzési szintű végzettséggel rendelkeznek és nem vesznek részt további képzésben.

Forrás: Eurostat.

Magyarországon a felsőfokú végzettség megszerzésének bérprémiuma nemzetközi összehasonlításban kimagasló (9.4. ábra). Egy alapképzésben szerzett diploma 70 százalékkal magasabb átlagos bért biztosít a munkavállaló számára, illetve a mesterszakot végzett munkavállalók bére közel a két és félszerese a középfokú végzettséggel rendelkezőkének. A foglalkoztatottsági adatok azt mutatják, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők nagyobb aránya dolgozik. Éppen ezért célszerűnek tartanánk, ha a középfokú

(különösen a gimnáziumi) képzés olyan módon kerülne fejlesztésre, hogy az itt végzők minél nagyobb része folytassa tanulmányait felsőfokon. Továbbá lényegesnek tartjuk azt is, hogy ne csak az elméleti, hanem a gyakorlati lehetősége is meg legyen teremtve annak, hogy a diákok a szakképzésből is folytatni tudják a tanulmányaikat a felsőoktatásban is.

9.4. ábra
A továbbtanulás bérprémiuma (2016)

Megjegyzés: Középfokú végzettség = 100.

Forrás: OECD.

Javasolt intézkedések

(8) Középfokú oktatási rendszer erősítése: A középfokú (különösen a gimnáziumi) képzés eredményességének növelése érdekében javasoljuk a kötelező tananyag felülvizsgálatát és a fakultációk szerepének növelését. A középfokú oktatásnak már elsősorban nem a készségek fejlesztése, hanem a kialakult struktúra minél mélyebb tudással való feltöltése a feladata. A középfokú oktatásban célszerű lenne növelni a fakultációk szerepét, akár már 9. évfolyamban emelt és alapszintű csoportokat kialakítani az egyes osztályokon belül is. Azok számára ugyanis, akik egy témakörrel egy középfokú oktatási formán kívül nem kívánnak foglalkozni, nem célszerű a jelenlegi elméleti alapokon nyugvó tananyag oktatása. Számukra egy sokkal gyakorlat-orientáltabb, a téma mindennapi alkalmazási területeire fókuszáló, csak

a szükséges alaptudást biztosító oktatás is elégséges. Ezzel szemben azon diákok számára, akik az adott témakörrel szeretnének részletesebben is foglalkozni, szükséges az elméleti megalapozottság, amely ma is jellemzi a tantárgyak egy jelentős részét. E két irány szétválasztása javíthatja az oktatás hatékonyságát (mindenki azt a szintű tudást kapja, amire szüksége van), illetve lehetőséget biztosít a mélyebb tudás megszerzéséhez. Javasoljuk továbbá a középszintű oktatás minden formájában egy olyan közismereti tantárgy bevezetését, ami akár több év alatt, kiterjedne legalább az alapvető gazdasági, pénzügyi, társadalmi, jogi és pszichológiai ismeretekre.

(9) Kimeneti kritériumok és rugalmasabb tantervek biztosítása: Javasoljuk, hogy a központilag meghatározott tananyag mellett a tanárok – különösen a középfokú oktatásban – szabadabb kezet kapjanak az oktatási módszertanok megválasztására. Egy ilyen, rugalmasabb tantervek kialakítását támogató rendszer bevezetését érdemes lenne összekötni a tanárok, illetve az iskolák és a szakképző centrumok teljesítménymérésének számottevő fejlesztésével. Az országos kompetenciamérést ki kellene terjeszteni olyan mértékben, hogy az lehetővé tegye a diákok egyéni fejlődésének monitorozását, és így az intézmények és a tanárok hozzáadott értékének mérését. Javasoljuk továbbá, hogy az intézmények finanszírozásának egy része függjön az iskolák kimeneti- és hozzáadott érték kritériumokkal mért teljesítményétől (például: egyetemre bekerült diákok aránya, a képzés kezdete és vége közötti fejlődés mértéke). Hasonló rendszer már sikeresen működik többek között Észtországban is.

(10) Duális képzés erősítése: A szakképzés erősítésének egyik leghatékonyabb módja a duális képzések alkalmazása, amely hazánkban is bevezetésre került. Lényeges lenne ugyanakkor, hogy a képzések minél több gyakorlati ismerettel és tartalommal legyenek feltöltve, hogy az itt végző hallgatók ténylegesen készen álljanak a munkaerőpiacra történő belépésre. A duális képzés erősítése érdekében javasoljuk az Országos Képzési Jegyzékben szereplő képzések számának racionalizálását, és egy, a munkaerőpiaci trendeket előrejelző rendszer német mintára történő kialakítását. Érdemes továbbá megfontolni, hogy az érettségit követő szakmai vizsga megszerzésének idejére az állam ösztöndíjat biztosítson a tanulók részére annak érdekében, hogy pótolja a munkakezdés elhalasztása miatt kieső jövedelmet. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján érdemes lehet továbbá felülvizsgálni, hogy a szakképzés minden területén (például a művészeti jellegű képzések esetében is) szükség van-e a duális képzési formára.

(11) Szakképző intézmények és piaci szereplők kapcsolatának erősítése: Javasoljuk, hogy holland mintára a szakképzést nyújtó intézmények korszerű tanműhelyeinek kialakításában a piaci vállalatok is vegyenek részt (például: számos cégnek érdeke, hogy az ő termékeiket tudják szervizelni a frissen végzett szakemberek). A képzés színvonalának erősítése céljából javasoljuk a gyakorlati képzési helyek számának növelését, különösen pedig a nagyvállalatok minél aktívabb bevonását. Ezen felül célszerűnek tartanánk, hogy a duális képzésben részt vevő vállalatok és a szakképzést nyújtó intézmények között oktatási téren is szorosabb együttműködés alakuljon ki (például: pedagógiai továbbképzések biztosítása, adminisztratív szempontból egyszerűbb legyen a gyakorlati szakemberek bevonása a komoly humán erőforrás-hiánnyal küszködő szakképzési rendszerbe).

(12) Rugalmas átjárhatóság biztosítása az oktatási formák között: Annak érdekében, hogy csökkenjen a lemorzsolódó és a pályaelhagyó diákok száma, javasoljuk, hogy az egyes képzési formák közötti átjárhatóság valóban biztosított legyen az oktatási rendszerben. A rendszernek meg kell teremtenie a lehetőséget arra, hogy minden diák megtalálja a számára megfelelő képzési intézményt még akkor is, ha elsőre nem abban az intézményben kezdte meg a tanulmányait. A gimnáziumi képzés és a szakképzés közötti átjárhatóságot elsősorban az adminisztratív akadályok csökkentése, illetve a szakképzés megítélésének javítása segítené elő. A szakképzés színvonalának emelése növelheti a felsőoktatásban továbbtanuló diákok számát is.

(13) Képzettség nélküli (korai) iskolaelhagyás csökkentése: Hozzájárulhat a lemorzsolódás csökkentéséhez, ha az általános iskolai tanulmányokat lezáró alapvizsgán nem megfelelően teljesítő diákok számára 1-2 éves szakképzésre felkészítő, áthidaló programok kerülnének megszervezésre. Ezen felül célszerű lenne lehetővé tenni, hogy az iskolát idő előtt abbahagyni kívánó diákok számára legyen lehetőség valamilyen alacsonyabb szintű végzettség (például: rész-szakképesítés) egyszerűsített megszerzésére. Megfontolandó, hogy a közmunkaprogram szabályai úgy módosuljanak, hogy 18 évnél fiatalabbak ne vehessenek részt a programban. Ezzel a megoldással nem csökkenne az elsődleges munkaerőpiac számára elérhető munkaerő mennyisége, ám kevesebb ösztönző lenne a rendszerben az iskola korai elhagyására. Ezen felül javasoljuk a hátrányos helyzetűek felzárkóztatását elősegítő tanodai rendszer megerősítését és bővítését, továbbá érdemes megfontolni, hogy a roma szakkollégiumok működése kerüljön kiterjesztésre a közoktatásra és a szakképzésre.

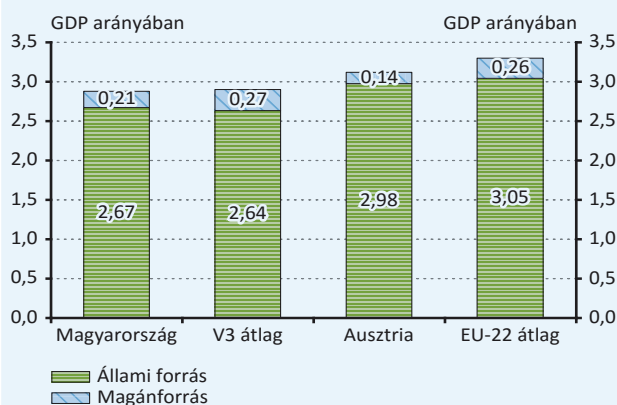
9.1.3. Tanári pálya vonzóbbá tétele

- (14) Az oktatásra fordított költségvetési és privát források növelése
 (15) Tanítók és a pedagógiai asszisztensek számának növelése
 (16) Rendszeres továbbképzések biztosítása a tanároknak
 (17) A pedagógusok, óvónők és dajkák társadalmi megbecsültségének emelése az életpályamodell kiterjesztésével és továbbfejlesztésével

Helyzetértékelés

Magyarország régiós és nemzetközi összehasonlításban átlagos mennyiségű forrást allokál közoktatásra³⁹ (9.5. ábra). A közoktatás finanszírozása elsősorban állami forrásokból történik, a magánforrások részaránya általában nem éri el a 10 százalékot.

9.5. ábra
Közoktatási kiadások a GDP arányában (2015)

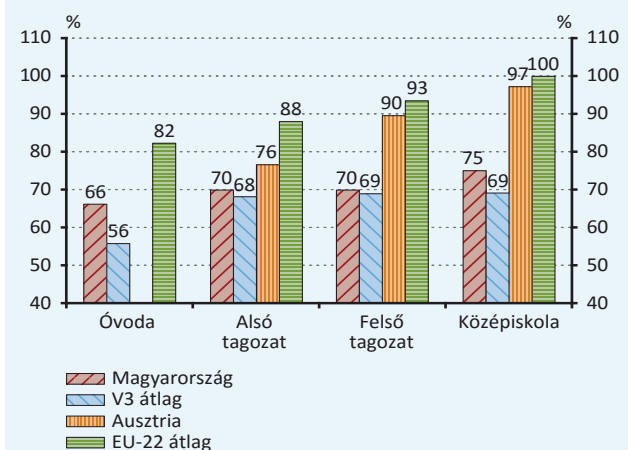

Megjegyzés: A 2015 óta történt hazai ráfordítás-növekedés (például a tanári életpályák bevezetése) még nem szerepel a 9.5. ábrán bemutatott adatokban.

Forrás: OECD.

A tanári pálya anyagi megbecsültsége jelenleg elmarad más felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásokétól (9.6. ábra). Hazánkban a közoktatásban dolgozók átlagos bére – az életpályamodell bevezetése ellenére is csupán – a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 70–75 százaléka. Ez az érték magasabb a többi visegrádi ország átlagánál, azonban jelentősen elmarad az osztrák és az uniós átlagos színvonaltól. A tanári karrierutat választók körében az elérhető jövedelemből, a jövőképből és a presztízből kifolyólag jelenleg fennáll a kockázata az oktatói színvonal és a hatékonyság romlásának.

9.6. ábra
Tanári bérek a diplomás átlagbér arányában (2016)

Megjegyzés: A felsőfokú végzettséggel rendelkező, teljes évben teljes munkaidőben foglalkoztatott, 25-64 korosztályba tartozók átlagbérének arányában. Ausztria esetében nincs adat az óvodai bérekre vonatkozóan.

Forrás: OECD.

A tanárok számának növelése és a rendszeres továbbképzések biztosítása szükséges lenne ahhoz, hogy javuljon az oktatás eredményessége. Jelenleg is az oktatási színvonal javulását korlátozó tényező, hogy nem áll rendelkezésre elegendő tanár a közoktatásban. Az OECD adatai alapján nemzetközi összehasonlításban Magyarországon kedvező a tanár-diák arány (egy tanárra 11 diák jut, szemben az OECD 14 fős átlagával). Hazánkban az átlagos osztálylétszám alsó tagozaton megegyezik az OECD-átlaggal (21 fő), míg felsőben kicsit alacsonyabb annál (21 fő a 23 fős nemzetközi átlaghoz képest) (OECD, 2018). A KSH statisztikai mindeközben azt mutatják, hogy körülbelül 4 ezer betöltetlen álláshely van a hazai oktatási szektorban (KSH, 2018). Mindez arra enged következtetni, hogy jelentős súrlódások lehetnek az oktatási rendszeren belül. Hiába van ugyanis összességében elegendő tanár, ha azok területi és oktatott tantárgyak szerinti eloszlása nem felel meg a struktúrának. A struktúra és

³⁹ Az Eurostat jelentősen magasabb kiadási szintet mutat az oktatási kiadások esetében, aminek az oka, hogy az OECD a kiadási szint számításakor csak a közvetlenül az oktatáshoz kapcsolódó költségeket veszi figyelembe (például: a köztévkönyvek vagy az ingyenes tankönyvek az ő terminológiájukban szociális kiadások). Ez a megközelítés alkalmasabb az oktatás minőségének vizsgálatára, valamint így képet kapunk a magánforrások nagyságára is, amely főként a felsőoktatás esetében jelentős.

a rendelkezésre álló humán erőforrások mennyiségének és minőségének összehangolása elősegítheti az oktatás színvonalának egységesítését.

A tanári kar öregedése, illetve a gazdasági fejlődés miatt bekövetkező általános béremelkedés elszívó hatása megnehezíti a humán erőforrás ellátottság javítását. Éppen ezért elengedhetetlen, hogy a tanári pálya vonzóbbá váljon a jó képességű fiatalok számára. A skandináv országokban és például Szingapúrban a tanárok a társadalom egyik leginkább megbecsült tagjai közé tartoznak (anyagi és egyéb szempontok szerint is), ami azt eredményezi, hogy a tanári szakokra való bekerülés, illetve egy-egy jó állás megszerzésért erős küzdelem, jelentős túljelentkezés folyik. Hazánkban is arra kellene törekedni, hogy az oktatási rendszer valós alternatívát tudjon jelenteni a diákoknak pályaválasztás során. A verseny jelenti a garanciát ugyanis arra, hogy a következő generációk nevelése a legjobb kezekbe kerüljön.

Javasolt intézkedések

(14) Az oktatásra fordított költségvetési és privát források növelése: Az oktatással kapcsolatos javaslataink anyagi hátterének biztosítása érdekében javasoljuk az oktatási ráfordítások növelését, a privát források bevonásának bővítését. A demográfiai folyamatok (a gyermekszám csökkenése) eleve szabadítanak fel forrásokat az oktatásban, amelyek realizálása (például: osztályok összevonása) ugyanakkor nem egyszerű feladat. A hatékonyságnövekedésen felül azonban további források biztosítása szükséges ahhoz, hogy a magyar oktatási rendszer ismételten a világ élvonalába tartozzon.

(15) Tanítók és a pedagógiai asszisztensek számának növelése: Az alapfokú oktatás színvonalának emelése érdekében javasoljuk olyan tanítási módszerek hazai meghonosítását, amelyek esetében több felnőtt is foglalkozik a gyermekekkel az órán. Mindez lehetőséget teremtene arra, hogy kisebb csoportokban is lehessen foglalkozni a tanulókkal, így az egyes diákokra nagyobb figyelem jusson. Mindez – a megfelelő finanszírozási háttér megteremtése után – megoldható a tanítók, illetve a pedagógiai asszisztensek számának növelésével. Utóbbi megoldás egyszerűbben megvalósítható, hiszen a pedagógiai asszisztensi munkakörhöz elegendő egy OKJ-képzés elvégzése, illetve ez a munkakör kifejezetten vonzó lehet a gyermek születése után a munkaerőpiacra részmunkaidőben visszatérni kívánó fiatal anyukák számára. A pedagógiai asszisztensek szerepének növelése az angol-szász országok (Egyesült Királyság, USA) példájára valósítható meg. Különösen nagy jelentősége lenne a hátrányos

térségekben a tanítók és a pedagógiai asszisztensek számának növelésének. Ennek érdekében célszerű e településeken speciálisan képzett pedagógusokat alkalmazni, kiemelt akár 50 százalékos bérprémiummal, oktatási óraterhelésüket csökkentve speciális fejlesztő tevékenységekkel kiegészítve munkájukat.

(16) Rendszeres továbbképzések biztosítása a tanároknak: A tanárok módszertani és tananyaggal kapcsolatos rendszeres továbbképzése az oktatás színvonalának növelése szempontjából elengedhetetlen. Javasoljuk a pedagógusképzés és a továbbképzések korszerűsítését (például: digitális készségek, módszertani fejlesztések) és bővítését (például: konfliktuskezelés, felnőttképzéshez szükséges speciális módszertanok). Továbbá érdemes lehet a gyakorlati képzésekbe bevont intézmények körét bővíteni vidéki, kisebb településeken működő iskolákkal. A továbbképzések finanszírozására javasoljuk az észt modell átvételét, ahol az iskolák költségvetésének egy része csak a tanárok továbbképzésére fordítható. Ezen felül megfontolandónak tartjuk, hogy a tanárok második szakjának megszerzése (akár egy célzott ösztöndíjrendszeren keresztül) ingyenes legyen a felsőoktatásban.

(17) A pedagógusok, óvónők és dajkák társadalmi megbecsültségének emelése az életpályamodell kiterjesztésével és továbbfejlesztésével: A már korábban megkezdett bérfelzárkózás folytatásával elérhető, hogy a pedagógus karrierutat egyre több érettségiző válassza és alacsonyabb legyen a pályaelhagyók száma. A pedagógusi életpályamodell 2013-as bevezetése óta 50 százalékkal növekedtek a tanári bérek. Megfontolásra javasoljuk a bérfelzárkózás során a tanárok munkájával való elégedettség és az oktatás eredményessége is jelenjen meg szempontként, ami pozitív anyagi ösztönzést jelenhetne a tanárok számára. Az életpályamodell alapvetően egy jó keretet biztosít a hivatásukat szerető pedagógusok és kora gyermekkori nevelők szakmai fejlődésére, amit érdemes tovább bővíteni. A szakmai továbbképzések színvonalának, valamint az oktatási, nevelési környezet és segédeszközök minőségének emelésével javítható a pedagógusok motiváltsága és elköteleződése a szakma iránt. Egy, az életpályamodell vonzó elemeit, a pedagógus foglalkozás előnyeit és társadalmi hasznosságát bemutató marketing kampánysorozat a középiskolásokat a tanári karrier felé terelheti, míg a korábban a pályaelhagyást választókat visszaterelheti tanult hivatásuk gyakorlásának irányába. A közvélemény szemében pedig erősíthető a pedagógus életpálya elfogadottsága. Javasoljuk továbbá az életpályamodell kibővítését 5–10 évente igénybe vehető rekreációs és alkotói szabadsággal is.

9.1.4. Nyelvoktatás hatékonyságának növelése

(18) Nyelvizsgák elvárásainak átalakítása, az iskolai oktatás ezekhez történő igazítása

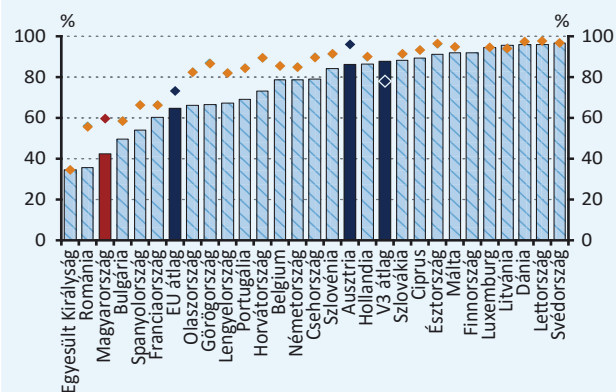
(19) Tanítási időn kívüli idegen nyelvű szakkörök, nyelvizsga-felkészítők állami támogatása, helyszín biztosítása

(20) Angol nyelvű középiskolai felvételi és érettségi lehetősége minden tárgyból

Helyzetértékelés

A magyar lakosság idegennyelv-tudása az egyik legalacsonyabb az Európai Unióban (9.7. ábra). Saját bevallása szerint a 25–64 korosztály tagjainak csak a 42 százaléka beszélt legalább egy idegen nyelvet 2016-ban. A munkaerőpiacra belépő fiataloknál (25–34 korosztály) valamivel már jobb az arány (56 százaléka), ám uniós szinten még ez is az egyik legalacsonyabb. Az idegen nyelv ismeretének hiánya jelentősen csökkenti az egyes munkavállalók lehetőségeit, hiszen a tudásmegosztás számos csatornájához (például: szakirodalom, internetes források) nem, vagy csak korlátozott mértékben férnek hozzá. Mindez a gyakorlatban csökkenti a tájékozottságot, a tanulási és innovációs képességet, ami pedig korlátozza a gazdasági fejlődést.

9.7. ábra
Legalább egy idegen nyelvet beszélők aránya (2016)

Megjegyzés: Saját bevallás alapján, Írország esetében nincs elérhető adat, Finnország esetében nincs adat a 25–34 korosztályra.

Forrás: Eurostat.

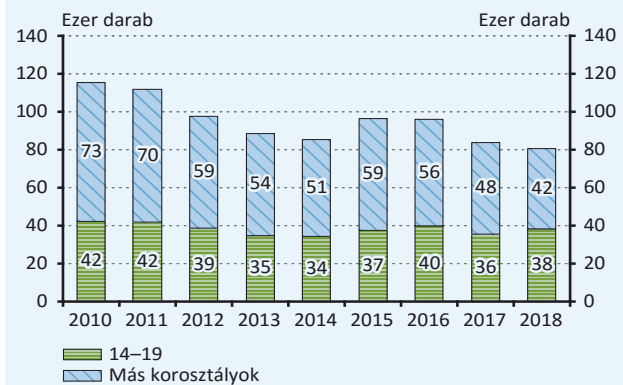
A munkavállalók idegen nyelvek terén tapasztalható hiányosságai rontják hazánk nemzetközi versenyképességét.

A nemzetközi vállalatok számára kiemelten fontos, hogy legyen elegendő, idegen nyelv(ek)et jól beszélő munkavállaló a munkaerőpiacon, hiszen az ő mindennapi működésükhöz szinte elengedhetetlen ez a tudás. A magyar tulajdonú kkv-k esetében már alacsonyabbak az elvárások, azonban e vállalatok egy része beszállítói szerepet tölt be a nemzetközi cégek mellett. Ezen felül jelen kiadványban is célként jelentik meg az exportáló kkv-k körének bővítése (lásd bővebben a „Külgazdaság és gazdaságszerkezet” című fejezetben),

ami szintén megköveteli az idegen nyelvek magasabb tudásszintjét.

A Magyarországon szerzett angol nyelvizsgák száma csökkenő trendet mutat az elmúlt években, ugyanakkor a 14–19 korosztályban teljesített nyelvizsgák aránya egyre növekszik (9.8. ábra). Az angol nyelv legalább középszintű ismerete – a munkaerőpiaci lehetőségek bővülésén felül – a mindennapi életben is egyre inkább szükséges. Az MNB a „180 lépés a magyar gazdaság fenntartható felzárkózásáért” című kiadványában célként tűzte ki, hogy minden diák szerezzen legalább középfokú angol nyelvizsgát a közoktatás végére. Érdemes ugyanakkor a más nyelvek (például: német, francia, kínai) tanulását is támogatni, hiszen egy idegen nyelv ismerete önmagában is növelheti a más idegen nyelvek iránti nyitottságot.

9.8. ábra
Angol nyelvizsgák száma

Forrás: Nyelvizsgáztatási Akkreditációs Hivatal.

Javasolt intézkedések

(18) Nyelvizsgák elvárásainak átalakítása, az iskolai oktatás ezekhez történő igazítása: A magyarországi iskolai idegen-nyelv oktatás – hasonlóan más tantárgyak oktatásához – erős elméleti (nyelvtani) alapokat nyújt, ugyanakkor kevesebb gyakorlati tudást és készséget (beszéd, szövegértés) biztosít. A hazánkban akkreditált nyelvizsgák alapvetően illeszkednek ehhez, ugyanakkor a valós életben más elvárásokkal szembesülnek a munkaerőpiacra kilépő diákok. A munkáltatókat ugyanis elsősorban nem a nyelvizsga

megléte, hanem a valós tudás, és azon belül is kiemelten a szövegértés, a beszéd és prezentációs készségek érdeklik. Érdemes lenne éppen ezért a hazai nyelvoktatást (és a nyelvvizsgák rendszerét egyaránt) úgy átalakítani, hogy az a munkaerőpiac elvárásainak és a nemzetközi trendeknek⁴⁰ jobban megfelelő tudást biztosítson a diákok számára. Mindehhez szükséges lehet a tanárok módszertani továbbképzése, a nyelvoktatás óraszámának növelése, valamint anyanyelvi tanárok fokozott bevonása az oktatásba.

(19) Tanítási időn kívüli idegen nyelvű szakkörök, nyelvvizsga-felkészítők állami támogatása, helyszín biztosítása: A sikeres nyelvvizsgák számának növelése érdekében javasoljuk, hogy növekedjen a tanítási időn kívüli nyelvtanulási lehetőségek állami támogatása. Ezen a téren üdvözlendőnek tartjuk a sikeres nyelvvizsga díjának visszatérítését és a nyelvtanulásra felvehető diákhitel koncepcióját, hiszen ezek szélesebb körben elérhetővé teszik a nyelvtanulást. Ezen felül a közoktatási intézmények is hozzá tudnának járulni a hagyományos oktatási rendszeren kívüli kezdeményezések (például: szakkörök, nyelvvizsga-felkészítők,

idegen nyelvű beszélgetőkörök) támogatásához helyszínek és tanárok biztosításával. Javasoljuk, hogy célzott állami pályázatok legyenek elérhetőek az intézmények számára ilyen célú rendszeres rendezvények szervezésére.

(20) Angol nyelvű középiskolai felvételi és érettségi lehetősége minden tárgyból: A mélyebb szintű (szaknyelvi) tudás elsajátításának érdekében javasoljuk, hogy minden közoktatási intézménynek legyen lehetősége arra, hogy egyes tantárgyakat idegen nyelven oktasson. Az ilyen típusú tárgyak indítását célszerű lenne engedélyhez kötni, ugyanakkor érdemes lenne extra finanszírozást is biztosítani az ezen a területen aktív intézmények számára. Egy ilyen rendszer kialakításának ugyanakkor feltétele az is, hogy legyen lehetőség az egyes tantárgyakból több nyelven is felvételizni a középiskolákba, illetve az alapvetően nem kéttannyelvű középiskolákban is lehetőség legyen idegennyelvű érettségi vizsga tételére. A rendszer sikeres felállítását követően megfontolásra javasoljuk, hogy minden gimnáziumi tanulónak legalább egy tantárgyat kötelező módon idegen nyelven kelljen elvégeznie.

⁴⁰ A munkáltatók vagy akár a külföldi oktatási intézmények általában nem egy közép vagy felsőfokú C típusú, valamikor a múltban letett nyelvvizsgát, hanem egy nemzetközi teszten (például IELTS vagy TOEFL vizsga) az elmúlt 1–2 évben elért meghatározott pontszámot támasztanak felvételi követelményként.

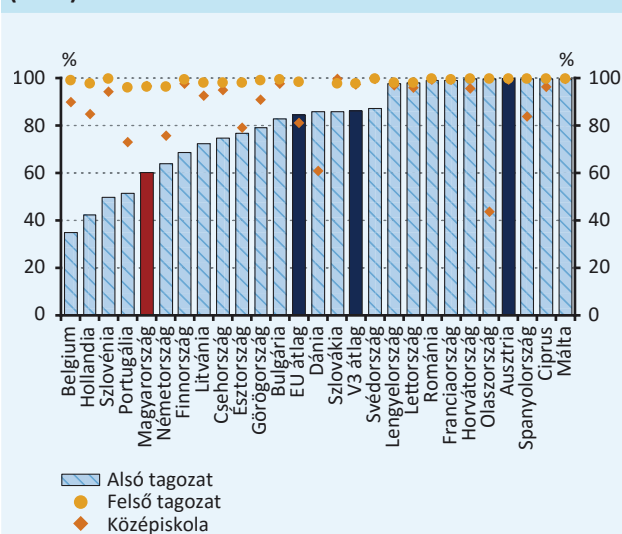
9.1.5. Külföldi kapcsolatok élénkítése az oktatásban

- (21) Külföldi csereprogramokban való aktívabb részvétel
- (22) Külföldi diákok Magyarországon tartása
- (23) Két- vagy többnyelvű képzés valamennyi megyében
- (24) Feliratos filmek és sorozatok népszerűsítése

Helyzetértékelés

A mobilitást támogató nemzetközi programok hangsúlya az elmúlt években főként a felsőoktatást és az egész életen át tartó tanulást célozta meg. Az Európai Unió a 2007–13 költségvetési időszakban 86 ezer fő külföldi tapasztalatszerzését tette lehetővé. A felsőoktatási mobilitási programokban 29 ezer hallgató és közel 10 ezer oktató vehetett részt. A közoktatási Comenius programban 22 ezer diák és tanár mobilitása valósult meg. A Leonardo da Vinci szakképzési program több mint 17 ezer fő tanulmányújtját és szakmai gyakorlatát tette lehetővé, míg a felnőttképzésre koncentráló Grundtvig programban 5 ezer résztvevő mobilitása valósult meg (Eurydice, 2018). A jelenlegi 2014–20-as időszakban az Unió fő finanszírozási eszköze az Erasmus+ program volt, így a programok fő fókusza némiképp eltolódott a felsőoktatási mobilitás irányába. Az európai uniós programok mellett ezen a téren a hazai oktatási intézmények is aktívak (főként egyes testvérintézmények közötti csereprogramok szervezésével), valamint számos piaci vállalkozás is foglalkozik külföldi tanulási lehetőségek szervezésével. Ezen felül a szülők esetleges külföldi munkavállalása is befolyásolni tudja a magyar diákok külföldi tanulási lehetőségeit.

9.9. ábra
Legalább egy idegen nyelvet tanuló diákok száma (2016)

Megjegyzés: Írország esetében nincs elérhető adat.

Forrás: Eurostat.

Számos intézkedéssel lehet hozzásegíteni a magyar diákokat ahhoz, hogy jobban fel legyenek készülve a nemzetközi lehetőségek kihasználására. Hazánkban nemzetközi összehasonlításban viszonylag későn kezdődik el az idegen nyelvek oktatása (9.9. ábra). A magyar alsó tagozatos diákok 61 százaléka tanul idegen nyelvet, ami jelentősen elmarad a többi visegrádi ország (86 százalék) és az uniós országok átlagától (mintegy 85 százalék). A Magyarországon tanuló külföldi diákok számának növelése szintén jótékony hatással lehet a magyar diákok szemléletére.

Javasolt intézkedések

(21) Külföldi csereprogramokban való aktívabb részvétel:

A nemzetközi csereprogramokban részt vevők körének szélesítése érdekében javasoljuk e programok fokozottabb állami támogatását. Ennek eszköze lehet a nemzetközi programok hazai ismertségének növelése, a közoktatási intézmények egyéni csereprogramjainak pályázati támogatása és a csereprogramok adminisztratív működésének egyszerűsítése is.

(22) Külföldi diákok Magyarországon tartása:

Annak érdekében, hogy a hazánkba látogató és rövidebb ideig itt tanuló külföldi diákok nagyobb eséllyel maradjanak hazánkban hosszabb távon, javasoljuk a magyar nyelv tanulásának fokozott támogatását, illetve e diákok számára elérhető, az itt tartózkodás meghosszabbítását lehetővé tevő pályázati rendszer kialakítását.

(23) Két- vagy többnyelvű képzés valamennyi megyében:

A mélyebb szintű idegen-nyelv ismeretek elsajátításának támogatása révén javasoljuk a mobilitási területen rendkívül aktív több nyelvű oktatási tevékenységet végző intézmények megerősítését. Javasoljuk, hogy minden megyében legyenek olyan intézmények, akik magas színvonalú két tanítási nyelvű képzést biztosítanak.

(24) Feliratos filmek és sorozatok népszerűsítése:

A la-kosság, és kiemelten a mozifilmek fő célcsoportját jelentő fiatalabb korosztályok nyelvgyakorlásának elősegítése érdekében javasoljuk, hogy minden moziban bemutatott filmet lehessen minél több helyen – a szinkronos verzió mellett – feliratosan vagy eredeti nyelven is megtekinteni. A filmek és sorozatok feliratozásával kapcsolatos nemzetközi (főként skandináv) tapasztalatok arra utalnak, hogy ez az intézkedés hozzá tudna járulni a nyelvtudás fejlesztéséhez.

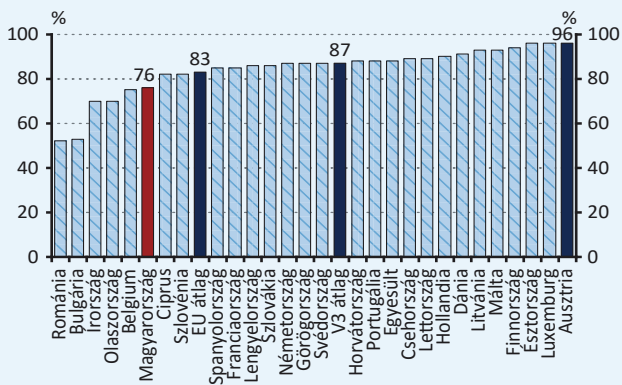
9.1.6. Digitális ismeretek bővítése

- (25) Informatikai eszközpark fejlesztése és karbantartása az iskolákban és a szakképzési centrumokban
- (26) Digitális tananyagok fejlesztése
- (27) Programozás integrálása a matematika oktatásba

Helyzetértékelés

A magyar fiatalok digitális készségei jelenleg elmaradnak a régiós és az uniós fiatalok szintjétől (9.10. ábra). Az Eurostat digitális készségek szintjét mérő kompozit indikátora alapján a 16–19 éves magyar fiatalok 76 százaléka rendelkezik legalább alapszintű digitális ismeretekkel (például: másoltak már mappát számítógépen vagy találtak információt valamilyen szolgáltatásról az interneten), ami 9 százalékponttal alacsonyabb a régiós átlagnál és jelentősen elmarad a listavezető osztrák (96 százalék) szinttől. Az MNB 180 pontot tartalmazó műhelymunkájában célként fogalmazta meg, hogy minden magyar diák rendelkezzen legalább felhasználói szintű digitális ismeretekkel, továbbá minél többen ismerkedjenek meg a magasabb szintű, elsősorban programozási ismeretekkel.

9.10. ábra
Digitális készségek a 16-19 korosztály körében (2017 vagy legutóbbi elérhető)

Megjegyzés: Legalább alapszintű digitális ismeretekkel rendelkezők aránya a 16–19 korosztályban.

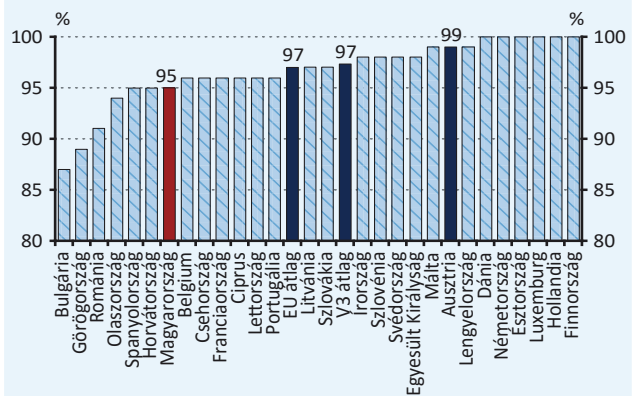
Forrás: Eurostat.

A magyar diákok digitális készségeinek hiányosságai más oktatási felmérések eredményeit is befolyásolják. A 2012-es PISA felmérés egyszeri kiemelt témaként foglalkozott a digitális kompetenciákkal. A magyar diákok a digitális olvasás területén a legrosszabb eredményeket (450 pont) érték el az OECD-országok közül (50 ponttal maradtak el az OECD-átlagtól). A vizsgálat másik része arra terjedt ki, hogy a matematika felmérést a diákok nagy része továbbra is teljes egészében papír-alapon, míg egy kisebb csoportja a teszt egy részét számítógépen keresztül végezte el. A számítógépen kitöltő

magyar diákok átlaga 470 pont lett, míg a nem számítógépen kitöltőké 477 pont. A számítógépet nem igénylő problémákat a magyar diákok 31 százalékban tudták megoldani, de a számítógépet igénylő feladatokat csak 21 százalékban (OECD, 2015). A 2015-ben végzett felmérésnél már mind a három alapvető témakör (matematika, természettudományok, szövegértés) esetében számítógépes alapon történt a teszt kitöltése, ami valószínűleg közrejátszott abban, hogy a magyar diákok eredményei csökkentek a korábbi évekhez képest.

A digitális készségek fejlesztéséhez elengedhetetlen, hogy a diákok az oktatási intézményekben és otthonaikban is megfelelő körülmények között tudjanak számítástechnikai eszközöket használni. Az internet hozzáféréssel rendelkező gyermekes háztartások aránya az elmúlt évtizedben jelentősen emelkedett hazánkban (a 2008-as 63 százalékról 95 százalékra) (9.11. ábra). Az iskolák internettel való ellátottsága is bővíthető lenne, bár ezen a téren is komoly előrelépések történtek a Digitális oktatási stratégia megvalósítása során. Lényeges lenne továbbá a digitális tananyagok fejlesztése, illetve a modern informatika adta lehetőségek minél hatékonyabb használata annak érdekében, hogy a magyar diákok képzésének színvonala közelítsen a legeredményesebb oktatási rendszerekkel rendelkező országokéhoz (Finnországhoz, Észtországhoz vagy Lengyelországhoz). Mindenképpen előrelépést jelent az elektronikus napló használatának idej általános bevezetése, hiszen így a felhő alapú rendszeren keresztül a szülők egyszerűen hozzáférhetnek a gyermekek teljesítményértékeléséhez.

9.11. ábra
Internet hozzáféréssel rendelkező gyermekes háztartások aránya (2017)

Forrás: Eurostat.

Javasolt intézkedések

(25) Informatikai eszközpark fejlesztése és karbantartása az iskolákban és a szakképzési centrumokban: Javasoljuk a Kormány által elfogadott „Magyarország digitális oktatási stratégiájának” (Kormány, 2016) minél szélesebb körű végrehajtását. Már történtek is jelentős előre lépések ezen a területen: a Klebelsberg Központ 45 ezer laptopot és 24 ezer tabletet szerzett be, valamint a tanárok csaknem harmada vett részt informatikai továbbképzésen (Kormány, 2018a). Különös figyelmet lenne célszerű arra fordítani, hogy minden iskolában és szakképzési centrumban minél hamarabb legyen elérhető ingyenes, védett, az életkornak megfelelő korlátozásokkal ellátott, szélessávú wifi, hiszen ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a tanárok ki tudják használni a digitális technológiák adta lehetőségeket. Ezen felül javasoljuk, hogy csökkenjenek az iskolák informatikai eszközökkel kapcsolatos adminisztrációs kötelezettségei, illetve, hogy az intézmények ne csak az új eszközök beszerzésére, hanem azok üzemeltetésére és karbantartására is kapjanak megfelelő forrásokat.

(26) Digitális tananyagok fejlesztése: A digitális eszközök rendszeres tanórai használatának egyik előfeltétele, hogy megfelelő mennyiségű és minőségű digitális tananyag álljon

rendelkezésre. A digitális tananyagok fejlesztése során – lengyel mintára – érdemes arra törekedni, hogy lehetőleg az összes tananyag azonos platformon, felhő technológián keresztül, ingyenesen legyen elérhető. A minőség garانتálása érdekében arra kellene törekedni, hogy a digitális tananyagok előállítás ne a meglévő tananyagok egyszerű digitalizációjával történjen, hanem a tananyagok megfelelő módon adaptálva is legyenek az informatikai eszközökre. Továbbá célravezetőnek tartanánk, hogy legyen lehetőség a tananyagok diákok szintjéhez illeszkedő alakítására (például a tanároknak mindenhol legyen lehetőségük egyéni szinten kijelölni a diákok számára a házi feladatot a digitális feladatgyűjteményből), illetve a tananyagok testre szabására is (például: legyen minden tankerületben egy fejlesztő, aki segít a tanároknak abban, hogy helyi példákat tudjanak be tenni a tananyag megfelelő részébe).

(27) Programozás integrálása a matematika oktatásba: A gazdasági és technológiai fejlődés következtében várhatóan a magas szintű informatikai ismeretek fel fognak értékelődni a munkaerőpiacon. Annak érdekében, hogy az informatika működésével és különösképpen a programozással kapcsolatos alapismeretekkel minden diák rendelkezzen, javasoljuk, hogy az ezzel kapcsolatos alapelvek legyenek integrálva a matematika oktatásba.

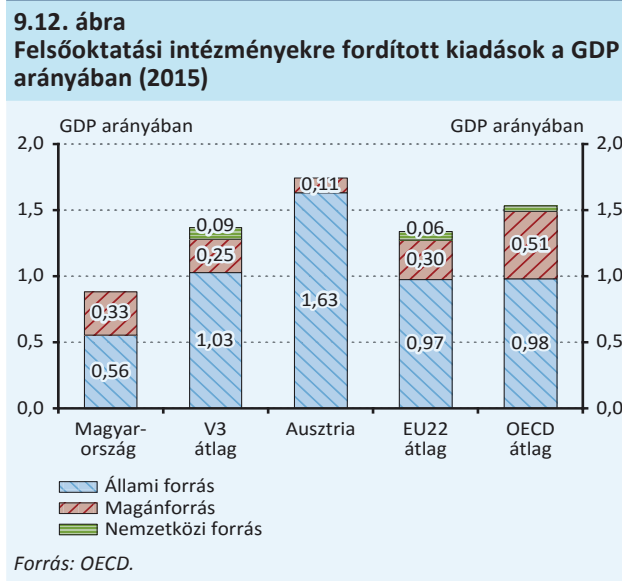
9.2. NEMZETKÖZILEG ELISMERT FELSŐOKTATÁS

9.2.1. Felsőoktatási intézmények közötti verseny fokozása

- (28) Versengő környezet kialakítása a felsőoktatásban
- (29) Felsőoktatási intézmények infrastruktúrájának és felszereltségének fejlesztése
- (30) A felsőoktatás és vállalatok közötti kapcsolat erősítése
- (31) A piaci igények és a magántőke becsatornázása az oktatásba
- (32) A felsőoktatási K+F kiadások a GDP 0,5 százalékára emelése
- (33) Egyetemi infrastruktúra bérletének lehetősége

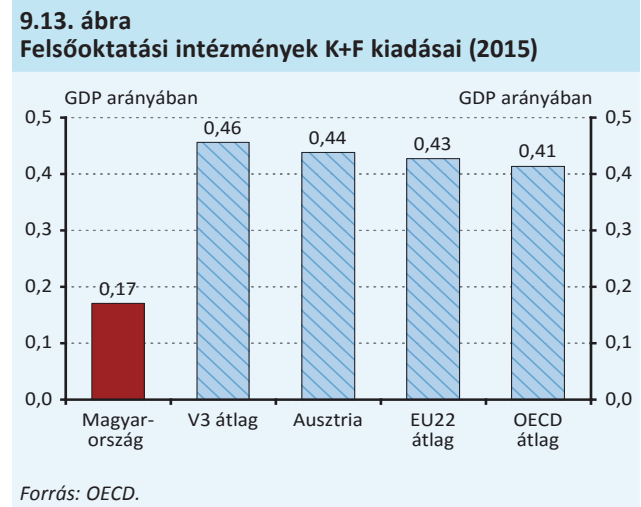
Helyzetértékelés

Magyarország régiós és nemzetközi összehasonlításban is átlag alatti mértékben fordít felsőoktatásra (9.12. ábra). Hazánkban a felsőoktatási kiadások a GDP 0,9 százalékát tették ki, ami elmarad a többi visegrádi ország (1,4 százalék), az OECD országok (1,5 százalék) és Ausztria (1,7 százalék) átlagától egyaránt. Ezen felül Magyarországon csak a kiadások 63 százaléka származik állami forrásból, amely arány szintén elmarad a környező országok értékeitől.

A felsőoktatási ágazatban K+F-re fordított források területén elmaradunk más országoktól: Az OECD országok és Ausztria is a magyar szint kétszeresét költi erre a területre GDP arányosan (0,4 százalékot), míg a régiós országok átlaga még ennél is magasabb (0,5 százalék) (9.13. ábra). 2017-ben uniós és nemzeti forrásból indult a kutatási infrastruktúra fejlesztésére hivatott nyolc (három budapesti, öt vidéki) Felsőoktatási és Ipari Együttműködési Központ létrehozására irányuló projekt, amelynek megvalósítása folyamatban van (NKFIH, 2018). A felsőoktatásban elköltött K+F kiadások növelésében kulcsszerepet játszhat a vállalatokkal, egyetemekkel és kutatóközpontokkal közösen kialakított „kiválósági

központok” számának növelése. A kiválósági központok olyan stratégiai területeken létrejövő műhelyek, amelyek hasznosítják az egyetemi szellemi potenciált és lehetővé teszik a vállalatok számára specializált humán tőke és alapkutatások hozzáférését. Segíthet továbbá az egyes kiválósági központokon belül lefedett kutatási területek kibővítése és a résztvevő felek számára előnyös együttműködések erősítése. Az ilyen együttműködések létrehozása érdekében az állami támogatás mellett a magánszektor pénzügyi részvétele is fontos. Az együttműködés jó nemzetközi példái az Egyesült Királyságban kialakított Catapult program és Kanadában a Centres of Excellence for Commercialization and Research központok működése (Palotai és Virág, 2016).

A rendelkezésre álló források bővítése érdekében javítani lehet az egyetemi infrastruktúra kihasználtságát egyes területek bérbeadásával, bővíteni lehet a hazai felsőoktatásban tanuló fizető külföldi hallgatók számát, valamint be lehet vonni a vállalatokat is a felsőoktatás finanszírozásába. A felsőoktatás és a vállalatok közötti kapcsolatok erősítése azért is lényeges lenne, mivel így a piaci igények és a magántőke is nagyobb mértékben kerülhetne becsatornázásra az oktatási rendszerbe. Mindez megvalósulhat külső szereplők (például: vállalati vezetők vagy kutatók) egyetemi szervezetekbe történő aktívabb bevonásával,

vendéglőadók számának bővítésével vagy tanrenden kívüli előadások szervezésével egyaránt.

A hazai felsőoktatási intézmények infrastrukturális háttere és technikai felszereltsége sok esetben elavult, felújításra vagy cserére szorul. Ahhoz, hogy a fiatal generáció figyelmét az oktatási rendszer le tudja kötni, elengedhetetlen, hogy a tanítási folyamat a modern informatikai eszközök alkalmazására épüljön. Az ő elvárásainak ugyanis már nem felel meg az írásvetítő segítségével kivetített tananyag vagy a papír alapon kiosztott jegyzet. A korábbi generációkhoz képest ők ráadásul sokkal mobilabbak: ha nem kapják meg az elvárt oktatási színvonalat, akkor máshol, akár más országban folytatják tanulmányaikat. Az új típusú elvárásoknak való megfeleléshez okvetlenül szükséges az felsőoktatás informatikai hátterének fejlesztése, illetve a digitális tananyagok térhódítása. Az egyetemek felszereltségének fejlesztése szükséges feltétele az itt zajló kutatások számának és jelentőségének bővítésének.

Javasolt intézkedések

(28) Versengő környezet kialakítása a felsőoktatásban: A magyar felsőoktatás nemzetközi versenyképességének javításához első lépésként a hazai intézmények közötti versenyt kell élesebbé tenni. Támogatni kellene minden olyan kezdeményezést, ami hozzájárul az egyetemek hírnevének növeléséhez (például: interneten keresztül is hallgatható kurzusok (például: Coursera), Alumni-hálózatok erősítése amerikai vagy angol mintára történő fejlesztése például a végzetek és az aktív diákok számára szervezett közös programokkal), illetve törekedni kellene a verseny kialakulását gátló tényezők lebontására (például: intézmények költségvetési jogállásának megszüntetése, oktatók piaci alapú foglalkoztatására való áttérés). A verseny fokozását a finanszírozás felülvizsgálata is támogathatja. Érdemes továbbá megfontolni egyes szakokon a képzési struktúra átalakítását (akár 4+1 éves képzésekre), hogy az minél inkább illeszkedjen a nemzetközi oktatási rendszerhez (egy-egy képzési területen a külföldi mesterképzések 4 éves alapképzést várnak el, amelyekre így a magyar diákok nem jelentkezhetnek).

(29) Felsőoktatási intézmények infrastruktúrájának és felszereltségének fejlesztése: Az oktatás és a K+F tevékenységek hátterének biztosítás érdekében javasoljuk az egyetemek informatikai felszereltségének fejlesztését, a kutatási tevékenységhez szükséges géppark kialakításának támogatását, illetve az egyetemi kampuszok és kollégiumok felújítását és korszerűsítését.

(30) A felsőoktatás és vállalatok közötti kapcsolat erősítése: A felsőfokú képzések tananyagának gyakorlati felhasználhatósága érdekében javasoljuk, hogy a gazdasági szereplők és az egyetemek szorosabban működjenek együtt. Az egyetemek egyes képzési programok kialakítása során vegyék figyelembe a vállalatok által fontosnak tartott készségeket, és hangolják össze a tantervekkel.

(31) A piaci igények és a magántőke becsatornázása az oktatásba: A közösen meghatározott képzések elsősorban ne egy-egy konkrét vállalat napi szintű igényeit próbálják kielégíteni, hanem olyan tudással ruházzák fel a hallgatókat, amelynek segítségével hosszú távon képesek lesznek rugalmasan alkalmazkodni a munkaerőpiac folyamatosan változó igényeihez. A szélesebb területet átfogó alapozó ismeretek elsajátítása ezért legalább annyira fontos, mint a speciális gyakorlati tudást biztosító tárgyak oktatása. A hosszú távú piaci igények oktatásban való megjelenését elősegíthetik a vállalatokkal közös projekt- és kutatómunkák szervezése.

(32) A felsőoktatási K+F kiadások a GDP 0,5 százalékára emelése: Javasoljuk a felsőoktatás olyan irányú fejlesztését, ami ezt az szektort ismét a K+F tevékenységek motorjává teszi. A kutatási ráfordítások növekedéséből az eszközpark fejlesztésén felül a kutatási tevékenységet végzők bérszínvonalának emelését is meg kellene valósítani. Ennek keretében javasoljuk a kutatási ösztöndíjak bővítését, valamint az oktatók PhD tanulmányainak fokozottabb támogatását. Mindez az állami erőfeszítéseken felül az egyetemi szereplők aktív közreműködését, erőforrásaik felosztásának újragondolását is igényli.

(33) Egyetemi infrastruktúra bérlésének lehetősége: A kkv-k számára a kutatási infrastruktúra vállalaton belüli kialakítása sokszor meghaladja a vállalatok finanszírozási lehetőségeit. Ez főként igaz a korai fázisra, amikor a vállalatok még nem hitelképesek és nem elég érettek ahhoz, hogy uniós finanszírozású pályázaton nyerjenek. A felsőoktatási intézményeknél és a tudományos kutatóműhelyekben rendelkezésre álló eszközök és infrastruktúra bérlésének széleskörű elterjedése támogathatja a fiatal kkv-k innovációs tevékenységét. Az egyetemi infrastruktúra kihasználtságának és így az egyetemek piaci bevételeinek növelése érdekében javasoljuk a kihasználatlan helységek és eszközpark bérbérlésének egyszerűsítését és népszerűsítését. Ez a lehetőség jó alkalmat kínál arra is, hogy aktívabb együttműködés alakuljon ki az egyetemek és a piaci szereplők között. Jó példa a Debreceni Egyetem, amely jelentős előrelépést ért el ezen a területen az elmúlt években.

9.2.2. Hazai felsőoktatás nemzetközi versenyképességének javítása

(34) Oktatói pálya vonzóbbá tétele

(35) Felsőoktatási rangsorok szempontjainak érvényesítése a finanszírozásban

(36) Kettős diploma programok támogatása

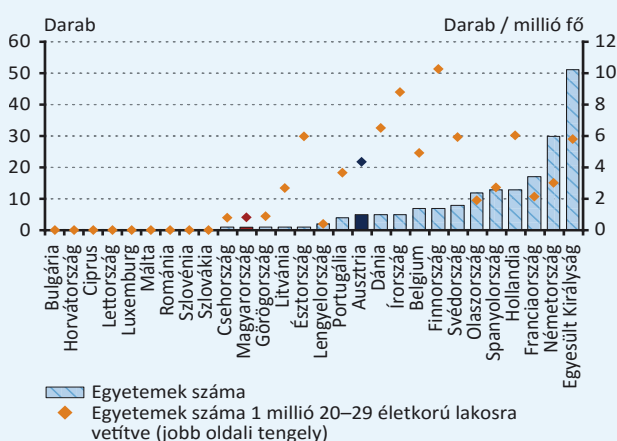
(37) Angol nyelvű publikációk támogatása

(38) Specifikus posztgraduális képzések elindítása az elvándorlás visszafordítására

Helyzetértékelés

A felsőoktatási intézmények nemzetközi rangsorai alapján a magyar egyetemek nem tartoznak a világ élvonalába (9.14. ábra). A QS World University Ranking szerint jelenleg mindössze egy hazai intézmény szerepel a világ 500 legjobb egyeteme között (a Szegedi Tudományegyetem a 470. helyen szerepel), valamint további 5 intézmény található a kibővített, 1000 egyetemet tartalmazó listában. A legjobb felsőoktatási képzési helyek erősen koncentrálnak: az Egyesült Királyság 51, Németország 30, míg Franciaország 17 intézménye tartozik a legjobb 500 egyeteme közé, miközben a 2004 óta csatlakozó új EU-s tagállamok összesen 6 ilyen intézményt tudnak felmutatni. Amennyiben lakosság-arányosan vizsgáljuk a top egyetemek számát, akkor a legjobb felsőoktatási rendszerrel Finnország, Írország és Dánia rendelkezik. Ausztriában 5 darab TOP 500-as intézmény van. Amennyiben lakosság-arányosan el szeretnénk érni ezt a szintet, ahhoz 5 további hazai egyetemnek kellene bekerülnie a legjobb intézmények körébe.

9.14. ábra
A világ 500 legjobb egyeteme között szereplő európai uniós intézmények száma (2018)

Megjegyzés: 2019-re vonatkozó rangsor alapján.

Forrás: QS World University Ranking.

A felsőoktatási rangsorokban való előrelépés csak tudatos fejlesztéssel és célzott intézkedésekkel érhető el.

A QS World University Ranking mellett számos nemzetközi szervezet⁴¹ készít rangsort a felsőoktatási intézményekről, amelyek esetében eltérnek a figyelembe vett szempontok, illetve a számítás módszertana is. A rangsorokban általában szempontként megjelenik az egyetem oktatónak publikációinak száma és minősége, a tanár-diák arány és a nemzetközi diákok aránya, ugyanakkor egyes rangsorok figyelembe veszik a Nobel-díjas oktatók arányát, vagy a végzetek későbbi fizetési színvonalát. Célszerű lenne kiválasztani egy rangsort és törekedni arra, hogy az abban mért szempontokban történjen előrelépés. Az átfogó rangsorok mellett érdemes figyelni az egyes szakterületek specializált rangsoraiban való helyezéseket is, ezek a rangsorok ugyanis – szűkebb fókuszuknak köszönhetően – általában képesek jobban megragadni az egyes intézmények szakirányos teljesítményét.

A magyar felsőoktatás nemzetközi versenyképessége javításának feltétele az oktatói pálya vonzóbbá tétele. Jelenleg a hazai egyetemek nem képesek releváns alternatívát kínálni a piaci elhelyezkedéshez képest az oktatásra és kutatásra nyitott végzős hallgatóik számára. A kezdő egyetemi oktatói bérek elmaradnak a középfokú végzettséggel, különösebb szaktudás nélkül elérhető bérektől⁴². Felkészült és tehetséges oktatók nélkül nem lehetséges magas színvonalú oktatási tevékenység nyújtása, így elengedhetetlen a megfelelő körülmények kialakítása számukra. A nemzetközi rangsorok publikációs elvárásai miatt lényeges továbbá, hogy az oktatók kutatói tevékenysége is támogatva legyen. Ennek mindenképpen ki kellene terjednie az angol nyelvű szakirodalmi folyóiratokban történő publikálás elősegítésére, illetve arra, hogy hazánkban is minél több impakt faktoros szakfolyóirat kerüljön kiadásra. Érdemes továbbá törekedni nemzetközi híró külföldi oktatók bevonására a magyar felsőoktatásba.

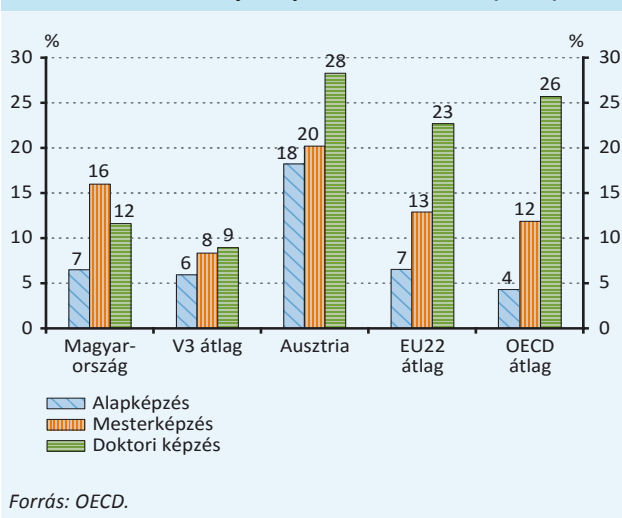
A felsőoktatás nemzetközi megítélésének egyik jó mérőszáma, hogy mekkora a külföldi diákok részaránya a hallgatók között. Hazánk ezen a területen jobban teljesít régiós

⁴¹ A korábban bemutatott QS World University Rankingon felül érdemes vizsgálni az Academic Ranking of World Universities-t (vagy más néven Shanghai Rankinget), illetve a Financial Times által készített rangsorokat egyaránt.

⁴² Egy egyetemi tanársegéd havi bruttó fizetése 2018-ban 222 ezer, míg egy egyetemi adjunktusé 277 ezer forint (2015. évi CXXXI törvény).

versenytársainál, ugyanakkor jelentősen elmarad Ausztria szintjétől (9.15. ábra). A hazai alapképzésben az uniós átlagnak megfelelő a külföldi diákok aránya, míg a mesterképzés területén meg is haladja ezt a szintet. Ezzel szemben jelentősen gyengébb eredményeket tudunk felmutatni a doktori képzések területén, ahol már csak a hallgatók 12 százaléka külföldi, szemben a 23 százalékos átlagos uniós szinttel. A külföldi diákok Magyarországra vonzásában és a hazai felsőoktatási intézmények nemzetközi elismertségének javításában segíthet az angol nyelven folytatott képzések számának bővítése, illetve a kettős diploma programok támogatása.

9.15. ábra
Külföldi diákok aránya képzési szintenként (2016)

Javasolt intézkedések

(34) Oktatói pálya vonzóbbá tétele: A hazai oktatói kar megújításához elengedhetetlen az oktatói pálya megbecsültségének növelése. Ennek eszköze lehet az életpályamodell kibővítése (vagy akár az oktatók közalkalmazotti státuszának megszüntetése); az oktatott tantárgyak számának racionalizálása, az adminisztratív feladatok minél nagyobb arányban történő kiszervezése; (holland vagy angol mintára) szolgálati lakások, egyetemi bölcsődék és óvodák biztosítása; az oktatók külföldi rész- és továbbképzéseinek támogatása; (akár kötelező) kutatási szabadság biztosítása; valamint az oktatói és kutatói tehetséggondozás (például: a PhD-képzésben témavezetői mentorálás) erősítése.

(35) Felsőoktatási rangsorok szempontjainak érvényesítése a finanszírozásban: A kitűzött célok elérése érdekében javasoljuk a finanszírozási rendszer átalakítását olyan módon, hogy az állami finanszírozás egy része ugyanazoktól a szempontoktól függjön, amelyeket figyelembe vesznek a nemzetközi rangsorok kialakítása során. Ilyen módon az intézmények is motiválva lennének arra, hogy javuljon a teljesítményük ezekben a mutatókban. Ezen felül javasoljuk, hogy minél nagyobb számú nemzetközi szaktekintély kerüljön bevonásra a hazai oktatási folyamatokba (ebben különösen az amerikai egyetemek járnak élen), illetve, hogy az ő alkalmazásuk adminisztratív feltételrendszere egyszerűsödjön. A nemzetközi előadók bevonásának egyik jó módja lehet tömbösített képzések szervezése (például: nemzetközi hét, ahol minden diák különböző blokkosított angol nyelvű képzésen vesz részt).

(36) Kettős diploma programok támogatása: A hazai felsőoktatási intézmények nemzetközi kapcsolatainak és elismertségének növelése érdekében javasoljuk a kettős diploma programok kialakításának ösztönzését, továbbá az idegen, és különösen az angol nyelvű szakok számának bővítését. Kettős vagy többes diploma programok megvalósítására jó keretet biztosít az Erasmus Mundus program, amelyben részt vevő hazai intézmények számának bővítése célszerű lenne.

(37) Angol nyelvű publikációk támogatása: A nemzetközi felsőoktatási rangsorokban való előrelépés érdekében célszerűnek tartjuk az angol nyelvű publikációk számának növelését. Ennek egyik eszköze lehet a rangos külföldi folyóiratokban történő publikáció közvetlen anyagi elismerése. Lényegesnek tartjuk továbbá, hogy minél nagyobb számban jelenjenek meg Magyarországon is angol nyelvű szakfolyóiratok (akár már meglévő folyóiratok fordításával), illetve, hogy a magyar egyetemek és szakmai szervezetek minél több nemzetközi kutatási együttműködésben vegyenek részt.

(38) Specifikus posztgraduális képzések elindítása az elvándorlás visszafordítására: A fiatal tehetségek elvándorlásának visszafordítása érdekében javasoljuk a posztgraduális képzések rendszerének megerősítését, valamint specifikus képzések indításának egyszerűsítését és támogatását. Érdemes megfontolni a képzési rendszer átalakítását, hogy kevesebb alapszak (akár több vagy hangsúlyosabb szakiránnyal) legyen elérhető a felsőoktatásban, miközben a mester- és a doktori képzések a jelenleginél célzottabbak legyenek.

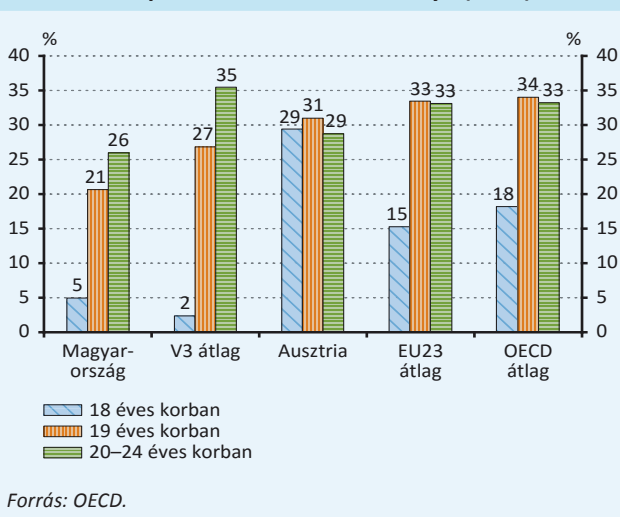
9.2.3. Felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növelése

- (39) A felsőoktatás beiskolázási bázisának szélesítése
- (40) Kollégiumi férőhelyek számának növelése
- (41) Tanulmányi eredményektől függő, illetve szociális ösztöndíj-rendszerek bővítése
- (42) Felsőoktatás önköltségi díjának egyetemi eredményektől függővé tétele
- (43) Felsőoktatási tantárgyi szerkezet átalakítása
- (44) Hallgatói aktivitás növelése
- (45) Külföldi részképzési lehetőségek növelése

Helyzetértékelés

Magyarországon az európai és a régiós átlagnál is kevesebb ember vesz részt a felsőoktatásban, illetve rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Az elmúlt években számottevően csökkent a hazai felsőoktatásban a hallgatók létszáma: 2005/06-os tanévben 424 ezer hallgató tanult Magyarországon, ami a 2017/18-as tanévre 283 ezer diákra mérséklődött (KSH, 2018). 2016-ban a magyar 18 évesek 4,9 százaléka volt csak a felsőoktatásban, ellentétben például Ausztriával, ahol ugyanennek a korosztálynak a 29,4 százaléka tanult az egyetemeken (9.16. ábra). Mindez arra enged következtetni, hogy hazánkban (hasonlóan a többi visegrádi országhoz) a diákok viszonylag későn kapcsolódnak be a felsőfokú képzésekbe. Hazánkban ugyanakkor még a legmagasabb arány (a 20 évesek 28,7 százaléka tanult a felsőoktatásban) sem éri el az osztrák 18 évesek arányát.

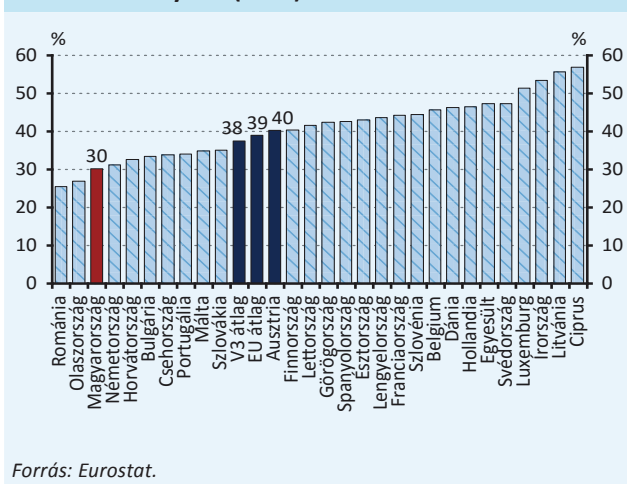
9.16. ábra
Felsőfokú képzésben részt vevők aránya (2016)

A 25–34 korosztályban Magyarországon a harmadik legalacsonyabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya az Európai Unióban (9.17. ábra). Mindez azt eredményezi,

hogy hazánkban az egyik legmagasabb a továbbtanulás bérpremiума az OECD országok körében (lásd bővebben a „Középfokú oktatási rendszer erősítése” fejezetben), illetve Magyarország esetében nemzetközi összehasonlításban nagyon magasak a felsőfokú oktatásban való részvétel társadalmi és egyéni megtérülési rátái⁴³.

9.17. ábra
Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25–34 éves korosztályban (2017)

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növelése lényeges előfeltétele a közepes fejlettség csapdájából való kitörésnek. Ahhoz, hogy hazánk át tudjon lépni az innováció vezérelt gazdaságok közé, szükséges, hogy rendelkezésre álljon megfelelő mennyiségű, magas képzettséggel rendelkező munkavállaló. Éppen ezért törekedni kellene arra, hogy a jelenleginél többen kerüljenek be a hazai felsőoktatásba, csökkenjen a lemorzsolódás mértéke, valamint a végzett diplomások ne hagyják el az országot kedvezőbb munkalehetőségek reményében. A külföldi részképzési lehetőségek bővítése hozzájárulhat ahhoz, hogy kevesebb magyar diák folytassa teljes egészében külföldön egyetemi tanulmányait. A 2015-ben pályázható, nemzetközi mobilitást elősegítő európai programokban csak 4135 magyarországi diák vett

⁴³ Ezzel a témakörrel bővebben foglalkozik az MNB 2018-as Növekedési jelentése.

részt, ami jelentősen elmarad az osztrák (6939 fő) és a cseh (8015 fő) értékektől (Európai Bizottság, 2017).

A felsőoktatásban résztvevők számának gyarapodását elősegítheti a kollégiumi férőhelyek számának bővítése, illetve a meglévő kollégiumok felújítása. A HÖÖK 2016-ban készített egy helyzetfelmérésen alapuló javaslatot az kollégiumok fejlesztésére. 2016-ban Magyarországon 54.500 kollégiumi férőhely volt, amelyek közül 44.400 férőhely volt állami felsőoktatási intézmények kezelésében. A budapesti kollégiumok (50 intézmény) átlagosan 56 évesek, és 2000 óta csupán 4 új intézmény épült és 21 esett át felújításon. Vidéken valamivel jobb a helyzet: itt a kollégiumok (106 intézmény) átlagosan 49 éves, 2000 óta pedig közel 20 új kollégium épült, miközben több mint 60-at felújítottak.

Olyan támogatási rendszert érdemes kialakítani, ami anyagi körülményeitől függetlenül mindenki számára lehetővé teszi, hogy részt vegyen a felsőoktatásban. Jelenleg a magyar felsőoktatási ösztöndíjrendszer meglehetősen kiterjedt. Az oktatásban elért eredményekből függő ösztöndíjak között az intézmények által biztosított tanulmányi ösztöndíj, illetve a központilag elbírált köztársasági ösztöndíj a legjelentősebb. A szociális ösztöndíjak között elérhető rendszeres és rendkívüli juttatás, iskolakezdő alaptámogatás, illetve a hátrányos helyzetből érkező hallgatók megsegítésére szolgáló Bursa Hungarica Önkormányzati Ösztöndíj is. További speciális ösztöndíjszerzési lehetőségek is léteznek a rendszerben (például: Klebelsberg Képzési Ösztöndíj, Magyar Sportszallagok Ösztöndíj), illetve a diákhitel programok is lehetőséget jelentenek a diákok tanulási hátterének biztosítására (Felvi, 2018). Törekedni kellene azonban a jövőben, hogy ezek az ösztöndíjak legalább lépést tudjanak tartani a képzésekkel és megélhetéssel kapcsolatos költségek emelkedésével. Enélkül ugyanis növekedni fognak a családokra nehezedő terhek, valamint a munkavállalás túl erős alternatívát fog nyújtani rövid távon a felsőoktatási részvétellel szemben.

Javasolt intézkedések

(39) A felsőoktatás beiskolázási bázisának szélesítése: Annak érdekében, hogy növekedjen a felsőoktatásba jelentkezők száma, meg kell teremteni a valós lehetőségét annak, hogy a szakképzésből is be lehessen kerülni a felsőoktatásba, illetve, hogy a gimnáziumokba végzetek minél nagyobb aránya tanuljon tovább az érettségit követően. Ennek érdekében javasoljuk a tudatosabb karriertervezés elősegítését (például: pályaválasztási tanácsadás, a helyi vállalkozókkal való együttműködésben karriérdelutánok megvalósítása). A hátrányos helyzetű térségekben élők számára célszerű tehetséggondozó ösztöndíjak bevezetése, amely segítheti a továbbtanulásra esélyes gyermekeket.

(40) Kollégiumi férőhelyek számának növelése: A felsőoktatási intézmények általában a nagyobb városokban koncentrálódnak, így a továbbtanuláshoz kapcsolódó költségek közül gyakran a lakhatási költségek jelentik a legnagyobb terhet a családok számára. Annak érdekében, hogy a továbbtanulásnak ne az ezzel járó költségek legyenek az akadályai, javasoljuk, hogy induljon átfogó program a kollégiumi férőhelyek bővítésére, illetve a meglévő kollégiumok felújítására. Érdemes továbbá különös figyelmet fordítani a szakmai és szociális szempontból is fontos feladatot ellátó szakkollégiumi mozgalom aktív támogatására, a szervezetek számára megfelelő szálláshely biztosítására.

(41) Tanulmányi eredményektől függő, illetve szociális ösztöndíj-rendszerek bővítése: Annak érdekében, hogy a kiváló tanulók társadalmi háttértől függetlenül részt vehessenek a felsőoktatásban, javasoljuk a meglévő ösztöndíjprogramok bővítését. Ezen felül célszerűnek tartanánk, ha az ösztöndíjakra való jogosultság független lenne a képzés finanszírozási formájától. Érdemes lenne továbbá arra törekedni, hogy a megítélt ösztöndíjak folyósítása minél hamarabb megtörténjen.

(42) Felsőoktatás önköltségi díjának egyetemi eredményektől függővé tétele: Jelenleg hazánkban a felsőoktatásért fizetendő díj a középiskolai érettségi eredményétől függ. Azok a diákok, akik államilag támogatott helyet szereztek meg a felvételi során, az egyetemi teljesítményüktől függetlenül szinte minden esetben állami ösztöndíjasok maradnak, ami így nem motiválja őket a teljesítményük fokozására. Éppen ezért megfontolásra javasoljuk, hogy az oktatásért fizetendő hozzájárulás összege is inkább az egyetemi eredményektől és ne a közoktatásban elért eredményektől függjön. Az állami támogatás összegét célszerű skálázhatóvá tenni (például a legjobb 20 százalékának ne kelljen fizetnie, a következő 20 százalékának a képzési díj 80 százalékát kelljen fizetnie stb.), illetve lehetőséget kellene teremteni arra, hogy a diákok hitelt tudjanak felvenni a képzési díj összegére. Egy ilyen módosítás erőteljes motiváló erőt jelentene a diákoknak arra, hogy folyamatosan a legjobb teljesítményre törekedjenek a felsőoktatási tanulmányaik során.

(43) Felsőoktatási tantárgyi szerkezet átalakítása: A tantárgyi szerkezetet át lehetne alakítani úgy, hogy egy félévben kevesebb, ám több befektetett munkát igénylő (és így több kreditet is érő) tantárgy legyen. A szemináriumi órákon elsősorban az előadásokon elmondottakra és az otthon elolvasott tananyagok, cikkek értelmezésére és gyakorlati alkalmazására (például: csoportmunkák, projektmunkák, tanulmányok eredményeinek reprodukálása) kellene törekedni. Érdemes megfontolni továbbá a kurzusszerkezet piramis-típusú átalakítását, amely elv mentén egyes haladó kurzusokra (például a külföldi professzorok által tartott

blokkosított kurzusokra) a korábbi tantárgyakon jól teljesítő hallgatók hamarabb jelentkezhetnének.

(44) Hallgatói aktivitás növelése: A hallgatók tanulmányi és órán kívüli aktivitásának növelése érdekében javasoljuk, hogy minél több ezt célzó ösztönző legyen jelen a felsőoktatásban. A tanórai aktivitást elsősorban interaktív tanítási módszerekkel (például: csoportmunkák, esettanulmányok, órai szavazások) lehet a leginkább serkenteni. A tanárokat ösztönözni kellene az új módszerek alkalmazására, illetve képzéseket kellene biztosítani számukra, hogy meg tudják valósítani az elképzeléseiket. A hallgatók tanórákon kívüli aktivitását elősegítheti a hazai és nemzetközi szakmai versenyeken való szereplés támogatása (például: egy komolyabb nemzetközi versenyen való részvétel válthasson ki akár egy

tantárgyat), a kutatómunka ösztöndíjakban történő elismerésének növelése, illetve a szakmai és közösségi életet szervező szakkollégiumok és diákszervezetek támogatása.

(45) Külföldi részképzési lehetőségek növelése: Annak érdekében, hogy csökkenjen a teljesen külföldön tanuló és végül ott letelepedő diákok aránya, érdemes bővíteni a külföldi részképzési lehetőségeket (például: Erasmus, Erasmus+, CEEPUS), valamint az intézmények által működtetett csereprogramok számát. Ezen felül érdemes arra törekedni, hogy a diákok már a középiskolában tisztában legyenek azokkal, hogy ha a hazai felsőoktatásban folytatják tanulmányukat, akkor is lesz lehetőségük arra, hogy kipróbálják magukat külföldön, ehhez nem kell az egész képzést más országban végezniük.

9.2.4. Műszaki, természettudományos és IKT területeken végzetek arányának növelése

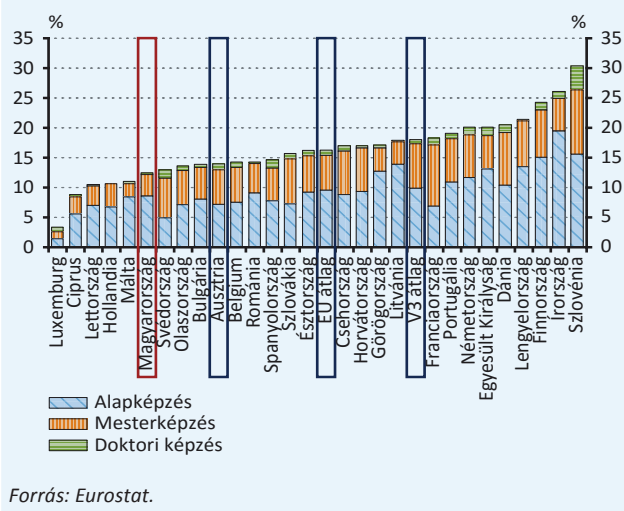
(46) Matematikán felül további kötelező természettudományos érettségi

(47) Lemorzsolódás csökkentése az egyetemi képzéseken

Helyzetértékelés

Magyarországon viszonylag alacsony a reál területeken⁴⁴ végzetek aránya a társadalomban (9.18. ábra). A 20–29 korosztály 12,5 százaléka rendelkezik ilyen végzettséggel hazánkban, ami elmarad az uniós (16,3 százalék) és a többi visegrádi ország (18,1 százalék) átlagától. Ezen felül Magyarország esetében a reál területeken végzetek 69 százaléka csak alapképzést végzett, ami 10 százalékponttal alacsonyabb az uniós átlagnál. A V3 országok és Ausztria esetében a reál területen diplomázottak 41 százaléka mesterképzést is végzett.

9.18. ábra
Reál végzettséggel rendelkezők aránya a 20-29 korosztályban (2016)

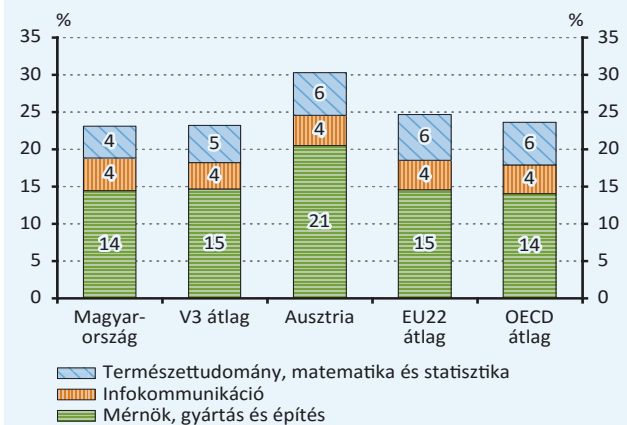

Forrás: Eurostat.

A frissen végzetek körében már nem tapasztalható ekkora lemaradás hazánk esetében (9.19. ábra). A diplomát szerző diákok 14 százaléka végzett mérnöki, gyártási vagy építési területen Magyarországon, ami lényegében megfelel a régiós és uniós átlagnak (15 százalék), azonban alacsonyabb Ausztria hasonló értékénél. Az IKT területen végzetek aránya megegyezik valamennyi vizsgált országcsoporthoz (4 százalék), míg a természettudományos és matematikai területen végzetek aránya hazánkban kicsit alacsonyabb a többi országénál. A reál területeken végzetek aránya az összes felsőoktatási végzetten belül az elmúlt évtizedben

jelentősen emelkedett, 2006-ban még csak 13 százalék volt, ami mára 10 százalékpontot emelkedett.

9.19. ábra
Reál területeken végzetek aránya a friss diplomások között a felsőoktatásban (2016)

Megjegyzés: Az összes végzett arányában.

Forrás: OECD.

A nemzetközi oktatási felmérések (PISA, TIMSS) alapján a magyar diákok meg tudják tanulni a kijelölt tananyagot természettudományok területén a közoktatásban, azonban nem tudják megfelelő mértékben alkalmazni ezt a gyakorlati életből vett példák esetében. A tudás gyakorlati alkalmazását mérő PISA tesztek természettudományi területen jelentős romlás volt megfigyelhető az elmúlt két felmérés során, ám a tananyag ismeretét mérő TIMSS felmérésen még mindig a nemzetközi átlag felett teljesítettek a magyar diákok. A közoktatási rendszer reformjával a „Középfokú oktatási rendszer erősítése” fejezetben foglalkozunk.

A reál végzettségűek arányának további növekedése az innovációs tevékenység erősödésével hozzá tud járulni a fenntartható felzárkózás megvalósulásához. Minden jel arra utal, hogy a következő évtizedek munkaerőpiacát döntően befolyásolni fogja a digitalizáció és az automatizáció folyamata. Ahhoz, hogy hazánk sikeresen meg tudjon felelni ezeknek a kihívásoknak, szükséges, hogy minden munkavállaló rendelkezzen a szükséges digitális tudással és készségekkel (lásd bővebben a „Készségfejlesztésre koncentráció

⁴⁴ Reál végzettségnek számít a természettudományi, a matematikai, statisztikai, a számítástechnikai (infokommunikációs), a mérnöki, a gyártási vagy az építési terén szerzett diploma.

alapfokú oktatás” fejezetet), illetve, hogy a megfelelő számú, informatikai és mérnöki területen magasan képzett munkavállaló legyen jelen a gazdaságban. Ők azok, akik igazán képesek lesznek kihasználni a technológiai fejlődés adta lehetőségeket, és így az innováción keresztül kimozdítan hazánkat a közepes fejlettség csapdjából.

A műszaki, természettudományos és IKT területeken végzetek arányának növeléséhez elsősorban a közoktatásban kell fejleszteni a reál tantárgyak oktatási színvonalát.

Azok a diákok ugyanis, akikkel az általános iskolában nem szerettetik meg például a környezetismeretet vagy a fizikát, nagyon nehezen lesznek rávehetőek arra, hogy reális opcióként tekintsenek ezekre a továbbtanulási területekre. A jelen fejezetben tárgyalt szakterületek közös jellemzője, hogy sokkal tudatosabb karrier-tervezést igényelnek, mint más szakmák. Ahhoz ugyanis, hogy valaki reál területen tanuljon tovább, a matematikán felül további legalább egy reál tantárgyból tett (bizonyos esetekben emelt szintű) érettségivel kell rendelkeznie. Ez viszont a tantárgyi struktúra miatt a gyakorlatban szinte csak úgy valósítható meg, hogy az adott diáknak már 10. évfolyamon úgy kell döntenie, hogy ezen tárgyak egyikéből fakultációra fog jelentkezni. Mindez azt jelenti, hogy azok a diákok, akik nem rendelkeznek erős preferenciával továbbtanulásuk irányát illetően, és így csak

az utolsó pillanatban döntenek el, hogy merre tanulnak tovább, már nem tudnak reál képzésre jelentkezni.

Javasolt intézkedések

(46) Matematikán felül további kötelező természettudományos érettségi: Annak érdekében, hogy a növekedjen a reál területeken továbbtanulók aránya, megfontolásra javasoljuk, hogy a jelenleg szabadon választható 5. érettségi tárgyat mindenképpen valamelyik természettudományos tantárgyból kelljen tenni. Ezzel az intézkedéssel meg lehetne teremteni annak a lehetőségét, hogy minden érettségizett diáknak legyen lehetősége reál területen továbbtanulni.

(47) Lemorzsolódás csökkentése az egyetemi képzéseken: A végzettség nélkül az egyetemet abbahagyó hallgatók arányának csökkentése érdekében javasoljuk gyakorlatiasabb tantervek kialakítását, illetve a duális képzést kínáló szakok számának növelését. Továbbá fontosnak tartanánk azt, hogy a diákok már a képzés megkezdése előtt tisztában legyenek a képzések valós tartalmával és így ne a képzés elkezdése után jöjjenek rá, hogy teljesen más típusú oktatásban szeretnének részt venni. A lemorzsolódás csökkentésében segíthet az is, ha az egyes szakok közötti átjelentkezés lehetősége egyszerűsödik (támogató hozzáállás, összehangoltabb tantervek).

9.2.5. Pénzügyi ismeretek terjesztése

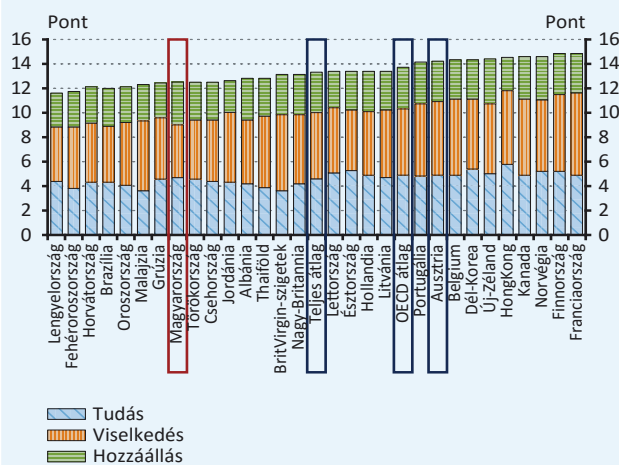
(48) Pénzügyi kultúra mélyítése

(49) Pénzügyi szakemberek továbbképzése

Helyzetértékelés

A gazdaság és a pénzügyi szektor fejlődése szempontjából lényeges lenne, ha a magyar lakosság pénzügyi ismeretei bővülnének. Az OECD 2014 és 2016 között 29 ország vagy gazdasági egység lakosságának pénzügyi műveltségét mérte fel. A felmérésben Magyarország a 22. helyen végzett 12,5 pontos eredménnyel, ami elmaradt a felmérésben részt vevő OECD országok és Ausztria eredményétől is (9.20. ábra). Fontos azonban megjegyezni, hogy a maximálisan elérhető 21 pontból egyetlen ország sem tudott 15 pontnál többet elérni, így tehát mindenhol van még érdemi tér a fejlődésre. Hazánk a pénzügyi tudásban a mezőny közepén (14. hely), a pénzügyi viselkedésben a mezőny végén (29. hely), míg a pénzügyekhez való hozzáállásban a mezőny elején (3. hely) végzett. A pénzügyi tudás támogatja a pénzügyi lehetőségek kihasználását, alacsony szintje pedig lassítja a gazdasági növekedés mértékét. A pénzügyi viselkedés gyenge hazai eredménye főként a bankszámlán kívüli megtakarítással rendelkező háztartások alacsony arányának köszönhető. A gazdasági adatok e tekintetben a felmérés óta eltelt években már pozitívabb képet tükröznek, ám célszerű lenne az aktív megtakarítók arányának további bővítése. A pénzügyi kultúra javulása a bankrendszer prociklikus viselkedését is képes tompítani a tudatosabb fogyasztói (hitelfelvételi) döntések révén.

9.20. ábra
Pénzügyi műveltség (2014-2016 közötti felmérés)

Megjegyzés: 18-79 éves korosztály szerepelt a felmérésben.

Forrás: OECD/INFE.

A Kormány számos intézmény (többek között az MNB és az ÁSZ) és társadalmi szervezet bevonásával, illetve a nemzetközi szervezetek (kiemelten az OECD/INFE) ajánlásainak figyelembevételével stratégiát fogadott el 2018-ban a pénzügyi kultúra mélyítése érdekében (Kormány, 2018b). A stratégia kiemelt prioritásként jelölte meg a megfelelő pénzügyi tudással és attitűddel rendelkező lakosság nevelését, amely jelentősen segítheti az ország versenyképességét, hatékonyságát és eredményességét. A stratégia hét célkitűzést tartalmaz:

1. A köznevelés rendszerén belüli valós pénzügyi oktatás kereteinek megteremtése, erősítése és általánossá tétele
2. A tudatos pénzügyi magatartás alapjainak és a háztartások pénzügyi stressztűrő képességének erősítése
3. Körültekintő pénzügyi döntéseket előmozdító szemlélet megteremtése és a tudatos pénzügyi fogyasztói magatartást támogató intézmények/infrastruktúrák létrehozása és széles körű megismertetése
4. A lakosság öngondoskodási szemléletének erősítése
5. A pénzügyi termékekhez, pénzügyi alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés és pénzügyi beilleszkedés (financial inclusion) mértékének növelése
6. A korszerű, készpénzkímélő fizetési eszközök használatának ösztönzése
7. Körültekintő hitelfelvétel támogatása

A Magyar Nemzeti Bank törvényi mandátumából fakadóan számos csatornán keresztül hozzájárul a pénzügyi műveltség mélyítéséhez. Ezek közül – a nemzeti stratégia kialakításában való részvételen felül – a Pénziránytű Alapítvány keretében végzett munka, valamint a Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Központ működtetése emelendő ki. Az Alapítvány tevékenysége kiterjed többek között tankönyvek fejlesztésre, tanárok továbbképzésére, általános és középiskolai hálózat kialakítására, és átfogó ismeretterjesztő kampányok (például: Pénz7) megvalósítására. A Pénziránytű Alapítvány a BankVelem programért nemzetközi díjat is kapott 2016-ban. Fogyasztóvédelmi területen kiemelendő a Pénzügyi

Navigátor sorozat, amely tájékoztató füzetek és filmek készítésén felül kiterjed egy mobiltelefonos alkalmazásra is.

Javasolt intézkedések

(48) Pénzügyi kultúra mélyítése: a lakosság pénzügyi műveltségének növelése érdekében javasoljuk a Kormány és a releváns szakmai szervezetek (köztük az MNB) által kidolgozott „Pénzügyi tudatosság stratégia” teljeskörű végrehajtását. Kiemelten nagy lehetőséget látunk az alacsony végzettségűek pénzügyi ismereteinek bővítésében, hiszen

az ő esetükben már kis ráfordítással is jelentős eredményeket lehetne elérni. Pénzügyi ismeretek bővítésével számos ország kezdett el foglalkozni az elmúlt években. Első orszákként Ausztráliában kezdtek el nemzeti szinten is foglalkozni a kérdéssel 2011-ben (OECD, 2017)

(49) Pénzügyi szakemberek továbbképzése: a pénzügyi piacokon aktív szereplők tudásának frissen tartása céljából javasoljuk a számukra szervezett továbbképzések (például: second chance, valós kockázatok felmérése) támogatását. Ezt a célt támogatják a Budapest Institute of Banking képzései.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2015. évi CXXXI. törvény az egyes, a felsőoktatás szabályozására vonatkozó törvények módosításáról
- Európai Bizottság (2017): Erasmus+ annual report 2016. Elérhető: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/49350560-0d56-11e8-966a-01aa75ed71a1/language-en>
- Eurostat Database. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurydice (2018): Magyarország: Mobilitás és az oktatás nemzetközi dimenziója. Elérhető: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/mobility-and-internationalisation-29_hu
- Felvi (2018): Ösztöndíjak a felsőoktatásban. Elérhető: https://www.felvi.hu/felveteli/jelentkezes/koltsegek_es_juttatasok/osztondijak?itemNo=3&itemno=3
- Financial Times: World University Rankings. Elérhető: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings>
- HÖÖK (2016): Országok Kollégiumfejlesztési Program. Elérhető: www.kormany.hu/download/d/a9/e0000/OKS%2020160904_clean.docx
- Kormány (2016): Magyarország digitális oktatási stratégiája. Elérhető: <http://www.kormany.hu/download/0/cc/d0000/MDO.pdf>
- Kormány (2018a): Mintegy százezer informatikai eszközt kapnak iskolák. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/oktatasert-felelos-allamtitkarsag/hirek/mintegy-szazezer-informatikai-eskoz-tkapnak-iskolak>
- Kormány (2018b): Pénzügyi tudatosság stratégia. Pénzügyi tudatosság stratégia. Elérhető: <http://www.kormany.hu/download/c/85/51000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20strat%C3%A9gia.pdf>
- KSH (2018): STADAT táblák
- Magyarország Alaptörvénye (2011). Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>
- NKFIH (2018): Hol tartanak a FIEK központok?, Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Hivatal, június. Elérhető: <https://nkfi.gov.hu/hivatalrol/hivatal-hirei/hol-tartanak-fiek>
- Palotai, D. – Virág, B. (2016): Versenyképesség és növekedés. Magyar Nemzeti Bank.
- OECD Database. Elérhető: <https://data.oecd.org/>
- OECD (2015): Students, Computers and Learning: Making the Connection. Elérhető: https://www.oecd-ilibrary.org/education/students-computers-and-learning_9789264239555-en
- OECD (2017): National Strategies for Financial Education. Elérhető: <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/National-Strategies-Comparative-Tables.pdf>
- OECD (2018) Education at a Glance 2018. Elérhető: <http://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>
- QS: World University Rankings. Elérhető: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>
- Shanghai Ranking: Academic Ranking of World Universities. Elérhető: <http://www.shanghairanking.com/>

10. Kutatás-fejlesztés és innováció

Fő cél: A K+F kiadás érje el a GDP 2 százalékát

A kutatás-fejlesztés és az innovációs kapacitások alapvetően meghatározzák a gazdaság megújulási képességét. Az Európai Bizottság European Innovation Scoreboard rendszerében Magyarország továbbra is a mérsékelten innováló országok csoportjába tartozik. A Bizottság pontrendszerén nagyságrendileg 35 százalékos elmaradásban vagyunk az uniós átlagtól és kevesebb, mint a felét éri el hazánk innovációs teljesítménye az európai élvonalat jelentő Svédországnak.

Érzékelve a régóta fennálló lemaradásunkat az európai élmezőnytől, az elmúlt években nőtt a kutatás-fejlesztés támogatása. Ennek különösen nagy haszonélvezői a vállalatok, hiszen adózási kötelezettségüket társasági adókedvezménnyel csökkenthetik K+F ráfordításaik, illetve célzottan a fejlesztéseik után is. Ezen felül járulékkedvezményt is tudnak érvényesíteni K+F bérköltségeik után. Az adó- és járulék jellegű intézkedések mellett fontos kiemelni, hogy a 2014-2020-as uniós ciklusban kutatás-fejlesztési és innovációs célokra fordítható források a teljes elkölthető uniós forrásaink 8-9 százalékát teszik ki. Összehasonlítva, EU forrásokból Ausztria harmadannyit költhet a K+F támogatására, miközben a lakosságszámát tekintve nálunk ötször nagyobb Franciaország csak másfélszer több EU forrást tud költeni K+F-re, mint mi (Európai Bizottság, 2018). Végezetül a nemzetközileg is elismert kutatási infrastruktúrák is szerepet játszanak abban, hogy Magyarország felkerüljön a világ innovációs térképére. E tekintetben a jelenleg épülő szegedi ELI „lézerközpont”, valamint a budapesti székhelyű Európai Innovációs és Technológiai Intézet jelent jó lehetőséget.

A források rendelkezésre állása önmagában nem elégséges ahhoz, hogy a kutatás-fejlesztési tevékenységben felzárkózunk. További lépéseket szükséges tennünk annak érdekében, hogy a kutatói humán erőforrásért folytatott nemzetközi versenyben ne maradjon le Magyarország. Ennek érdekében javasoljuk a kutatói adókedvezmény kiterjesztését a magán-szférában egyetemi végzettséggel rendelkező kutatókra.

A K+F ráfordításunk növelése hatékonysági kérdés is. Elsődleges fontosságú lesz a tovaryűrűző folyamatok létrejöttét támogatni a kutatások nemzetköziesedésével, illetve a vállalatok és az állami tulajdonú kutatóintézetek közötti projektek növelésével. Az adminisztrációs terhek enyhítésére ebben a szegmensben is érdemi tér mutatkozik például azzal, hogy az elbírálási határidők rövidülnek, vagy a szabadalmi díjak csökkennek.

10.1. A KUTATÓI HUMÁN ERŐFORRÁS BIZTOSÍTÁSA

- (1) A PhD végzettséggel rendelkezőkre vonatkozó adókedvezmény kiterjesztése az egyetemi végzettséggel rendelkező kutatók részére
- (2) A kutatási-fejlesztési segédszemélyzet létszámának növelése a bérek további emelésével
- (3) A 30 év feletti munkavállalók számára a doktori képzés költségei 50 százalékanak állami átvállalása

Helyzetértékelés

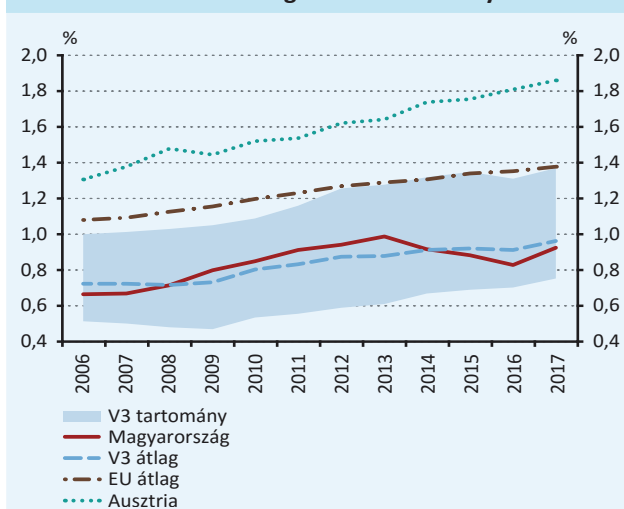
Magyarországon a K+F létszám elmarad az uniós átlagtól és az osztrák értéktől (10.1. ábra), és a növekedését hátráltatja az, hogy alacsony a reál területeken végzettek aránya a társadalomban. Emellett a K+F pálya választását az is fékezi, hogy a világ legjobb 200 egyeteme között nem található magyar intézmény. Többek között ennek az állapotnak a javítására indult 2017-ben uniós és nemzeti forrásból a kutatási infrastruktúra fejlesztésére hivatott nyolc (három budapesti, öt vidéki) Felsőoktatási és Ipari Együtműködési Központ létrehozására irányuló projekt, amelynek megvalósítása folyamatban van (NKFIH, 2018). Az ilyen projektek számának növelésével a K+F pálya vonzereje nő, ami hozzájárulhat a kutatók-fejlesztők létszámának emelkedéséhez és ezáltal a fenntartható felzárkózáshoz is.

A kutató-fejlesztők megfelelő ösztönzők melletti foglalkoztatása mellett hasonlóan fontos a kutatói segédszemélyzet rendelkezésre állása és az agyelszívás lefékezése is. A kutatók a feladatok komplexitása miatt nem képesek egyedül végezni munkájukat, így fontos megfelelő keretfeltételeket teremteni a segédszemélyzet kedvezőbb foglalkoztatására. A kutatás-fejlesztés egyik fontos sarokköve továbbra is a kutatói humán erőforrás marad, amelynek biztosítását nehezíti az agyelszívás. Egy kutatás alapján 2012-ben egy

kezdő kutató majdnem háromszor annyit keresett Ausztriában, mint Magyarországon (vásárlóerő-paritással korrigált adatok). A külföldi bérprémium ráadásul tapasztalattal arányosan növekszik (Idea Consult, 2013).

A kutatói pálya hosszú távú hivatás, amelyet több anyagi támogatás is ösztönöz Magyarországon, de ezek további bővítése hasznos lehet. A K+F létszám növekedését segíti elő a vállalati szektorban a kutatóhelyeken alkalmazott PhD fokozattal rendelkező kutatók és fejlesztők szociális hozzájárulási adó kedvezménye. Jelenleg a PhD vagy annál magasabb fokozattal rendelkező kutatók 500 ezer forint bruttó bérig 19,5 százalékos szociális hozzájárulási adó kedvezményben és 1,5 százalékos szakképzési hozzájárulási adókedvezményben részesülnek, míg a doktoranduszok után 200 ezer forint bruttó bérig 9,75 százalékos (a teljes szociális hozzájárulási adó mértékének felét kitevő) szociális hozzájárulási adókedvezmény jár. Ez azonban az egyetemi végzettséggel rendelkező kutatók után nem vehető igénybe. A tudományos háttérű munkában elhelyezkedettek doktori tanulmányainak anyagi támogatása azért lehet lényeges, hogy a kutatói utánpótlás ne apadjon el. A 2017/18-as tanévben 7676-an vettek részt doktori képzésben, 82,5 százalékuk nappali tagozaton (KSH adatok). A 2018/2019-es tanévben 1270 új doktori hallgatónak biztosítanak állami ösztöndíjat (Országos Doktori Tanács adat).

10.1. ábra
K+F létszám az összes foglalkoztatott arányában

Forrás: Eurostat.

Javasolt intézkedések

(1) A PhD végzettséggel rendelkezőkre vonatkozó adókedvezmény kiterjesztése az egyetemi végzettséggel rendelkező kutatók részére: Magyarországon a foglalkoztatottak 0,8 százaléka dolgozik kutatás-fejlesztési területen, míg az EU átlaga 1,3 százalék körüli. A K+F tevékenységet végzők számának növelésére hatékony eszköz lehet a kutatók és fejlesztők szociális hozzájárulási adójában elérhető kedvezményének kiterjesztése a vállalati szektorban kutatóhelyeken alkalmazott egyetemi végzettségű kutatókra is. Egy ilyen intézkedés a K+F területen foglalkoztatottak háromnegyedét érintené (KSH, 2017).

(2) A kutatási-fejlesztési segédszemélyzet létszámának növelése a bérek további emelésével: A kutató-fejlesztők számának növelése mellett a kutatás-fejlesztési segédszemélyzet létszámának emelése is lehetőség nyújt az

eredményesebb K+F tevékenységre. A kutatási-fejlesztési segédzsemélyzethez tartoznak azok, akik tudományos és műszaki feladatok ellátásával vesznek részt a K+F-ben, melyek elméleti és gyakorlati módszerek alkalmazását igénylik. Munkájukat általában a kutatók, fejlesztők irányításával végzik. Ebbe a csoportba tartoznak például a technikusok, a laboránsok és az asszisztensek (KSH, 2017).

(3) A 30 év feletti munkavállalók számára a doktori képzés költségeinek 50 százalékos állami átvállalása: Jelenleg a doktori képzés költségeinek fedezésére az egyetemek egyedi elbírálása alapján – a férőhelyek függvényében – állami (rész)ösztöndíj és egyéb, specifikus ösztöndíjak ítéltethetők meg. A 30 év feletti, tudományos háttérű

munkatapasztalattal már rendelkezők doktori tanulmányainak megkezdését segítené elő, amennyiben a magyar állam a hallgatókkal kötött szerződésben az állami (rész)ösztöndíjban nem részesülő hallgatók esetében is átvállalná képzési költségük felét. A kedvezményt érdemes lehet úgy szabályozni, hogy az átvállalt költségeket abban az esetben vissza kelljen fizetni, amennyiben a doktorandusz a képzés elvégzését követően hosszabb távon nem Magyarországon és kutatás-fejlesztési tevékenységnek minősülő területen helyezkedik el. A kedvezmény visszatérítésére lehetne szükség abban az esetben is, ha a doktorandusz tanulmányai – a hallgatón múló okokból – képzettség megszerzése nélkül szakadnak meg. Egy ilyen intézkedés növelhetné a doktori végzettségűek és a K+F foglalkoztatottak számát is.

10.2. A KUTATÁSI RÁFORDÍTÁSOK NÖVELÉSE

- (4) A vállalkozások K+F kiadásainak ösztönzése az üzleti környezet további fejlesztésével (kevesebb bürokratikus teher, több kedvezmény K+F-re)
- (5) Életciklus elején lévő vállalkozások K+F kiadásainak kiemelt támogatása
- (6) Feltételes munkáltatói járulékcsoökkentés azon kkv-k részére, amelyek K+F beruházást hajtanak végre
- (7) A szabadalmak fenntartási díjának csökkentése
- (8) A szabadalmakból szerzett bevétel kedvező elszámolása

Helyzetértékelés

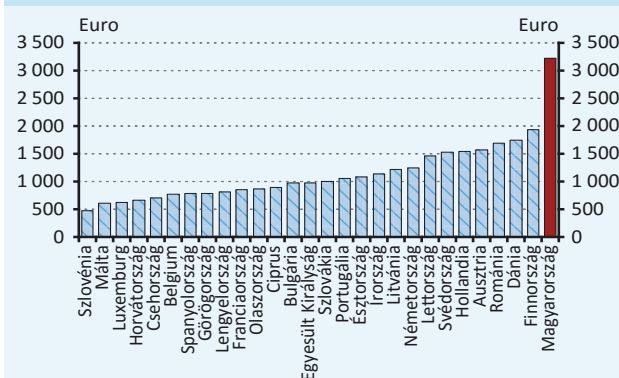
A kutatás-fejlesztés egyértelműen az egyik legfontosabb meghatározója egy ország megújulási képességének.

A nemzetközi eredmények arra figyelmeztetnek, hogy a gazdasági felzárkózáshoz csökkenteni kell lemaradásunkat e tekintetben is a fejlett államokhoz képest. Ehhez elsősorban a vállalati K+F kiadásokat kell emelni, amelyek mindössze a GDP 0,9 százalékára rúgnak, szemben az 1,3 százalékos uniós átlaggal. A különbség mögött részben a magyar gazdaság duális szerkezete húzódhat meg. A külföldi tulajdonú nagyvállalatok elsősorban termelési tevékenységet végeznek Magyarországon, nem pedig fejlesztéseket. Másfelől a hazai tulajdonú kkv-k innovációs kapacitása alacsony. A tőke, a technológia és gyakran a menedzsment képességek is hiányoznak, amelyek a fejlesztéseket sikeressé tudnák tenni. Ausztriában minden harmadik kis- és középvállalat költ kutatás és fejlesztésre, miközben Magyarországon csak minden 4-5. vállalat tesz így (Eurostat CIS felmérés, 2015).

A helyzet javítására a Kormány az elmúlt években több adó, illetve direkt támogatási jellegű intézkedést is tett, ezzel az egyik leginkább bőkezű kutatás-fejlesztési támogatási környezetet létrehozva a régióban. Ennek ellenére a vállalati szektor kutatás-fejlesztési ráfordításai csak a GDP 0,9 százalékát tették ki 2016-ban, ami ugyan magasabb a tíz évvel ezelőtti 0,5 százalékos értéknél, de nem éri el az EU átlagát.

Emellett a kutatás-fejlesztési ráfordítások meghatározó eleme a szabadalmi szabályozási környezet. A jogi védelem hatékonysága mellett a szabadalmi díjak is érdemben befolyásolják a bejegyzési hajlandóságot. E tekintetben látható, hogy a magyar szabadalomfenntartási költségek kiemelkedően magasak (10.2. ábra). A magas magyar szabadalomfenntartási költségekhez hozzájárul az, hogy hazánkban a szabadalom bejelentését követő néhány évben is meg kell fizetni a szabadalmi fenntartási díjat. Ausztriában a szabadalom bejelentését követő ötödik év végéig mentesülnek a szabadalmi fenntartási díj megfizetése alól, és a hatodik-nyolcadik évben is alacsonyabb a fizetendő összeg a magyar értéknél.

10.2. ábra
Szabadalmi fenntartási díjak (2016)

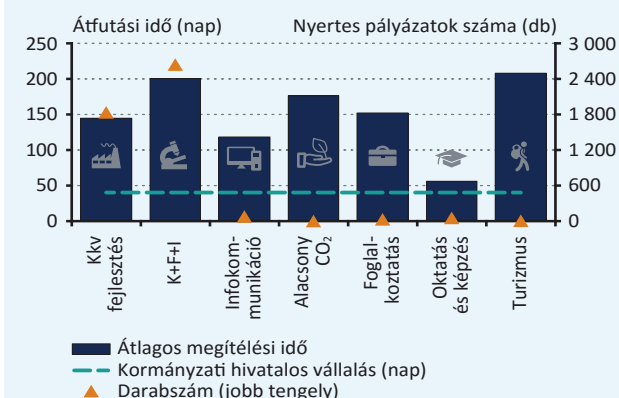

Megjegyzés: Tíz éves időszakra számolva.

Forrás: EPO.

A kutatás-fejlesztési pályázatok érdemben segítik a K+F ráfordítások növekedését. Ezek eredményességét azonban hátráltatja, hogy a pályázatok elbírálási ideje az egyik leghosszabb a kutatási és innovációs projektek esetében. Becslésünk alapján egy átlagos K+F+I pályázatra fél év alatt születik döntés, míg egy informatikai témájú pályázatra 2 hónappal rövidebb az elbírálási idő (10.3. ábra).

10.3. ábra
Pályázati átfutási idők a GINOP pályázatainál prioritás szerint (2018)

Megjegyzés: Átlagosan eltelt napok száma a támogatási döntés dátuma és a leadási határidő között (a negatív értékek nem kerültek számbevitelre).

Forrás: palyazat.gov.hu alapján MNB becslés.

Javasolt intézkedések

(4) A vállalkozások K+F kiadásainak ösztönzése az üzleti környezet további fejlesztésével valósulhat meg. A nemzetközi keresztmetszeti adatok azt mutatják, hogy az üzleti célú kutatás-fejlesztési támogatások hatékonysága alacsony Magyarországon, emiatt szükséges növelni az elköltött források hatékonyságát. Jelenleg a K+F pályázatokhoz semmilyen együttműködést nem szükséges felmutatni, ami nem támogatja a tudás cégek közötti áramlását. Emiatt javasolt a konzorciumi vagy klaszter formában megvalósuló K+F projektek jelentős előnyben részesítése. A bürokratikus terhek további csökkentésére is tér mutatkozhat, ideértve a pályázati elbírálási időtartalmak javítását.⁴⁵

(5) Életciklus elején lévő vállalkozások K+F kiadásainak kiemelt támogatása segítheti az innovatív cégek kutatói tevékenységét. Az innovatív vállalkozásoknak dedikált kutatás-fejlesztési költségelszámolási rendszer kiegészítheti a már meglévő üzleti angyal adókedvezményt. A jelenlegi társasági adótörvényben a vállalkozások a K+F ráfordítások közvetlen költségét teljes mértékben elszámolhatják adóalap-csökkentő tételként. Az innovatív, már nem korai fázisú vállalkozások adóalap kedvezményre való jogosultsága meghaladná a jelenleg érvényes szabályozás szerinti közvetlen K+F ráfordítások 100 százalékát, 200 százalékra módosulva. Ehhez a korai fázisú vállalkozásokhoz hasonlóan a fejlődő fázisban lévő vállalkozások rendeletben szabályozott körülhatárolása szükséges.⁴⁶

(6) Feltételes munkáltatói járulékcsoökkentés azon kkv-k részére, amelyek K+F beruházást hajtanak végre: A kutatás-fejlesztési személyzet bérköltségei jellemzően magasabbak az átlagnál. A jelenlegi járuléktörvény megengedi a vállalkozások számára, hogy a kutatás-fejlesztési személyzet

foglalkoztatása után negatív adóalappal is csökkenthessék járulékfizetési kötelezettségüket. A segédszemélyzet bérnövelési javaslatot kiegészíthetné egy célzott járulékcsoökkentés (a PhD hallgatókhoz hasonlóan) azon kkv-k számára, amelyek K+F beruházást hajtanak végre.

(7) A szabadalmak fenntartási díjának csökkentése: Uniós összehasonlításban a magyar hatóságnál bejegyzett szabadalmak száma alacsony. Egymillió főre kevesebb, mint 50 szabadalom jut. Ez nem éri el az uniós országok átlagának felét és alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagánál is. A szabadalmi oltalom tartamára évenként fenntartási díjat kell fizetni Magyarországon. A fenntartási díjak mérséklése, illetve az első két évben – ami általában az elbírálás időszakát is magába foglalja – a fenntartási díjak elengedése elősegíthetné, hogy a hazai szabadalmi aktivitás növekedjen és a szabadalmakat a tulajdonosaik hosszabb ideig fenntartsák.

(8) Emellett a szabadalmak után keletkezett bevétel kedvezőbb adózása is segítheti a szabadalmi aktivitás fokozását. Az Egyesült Királyságban 2013 óta létezik ilyen kedvezmény (UK Patent Box). A kedvezményrendszer biztosítja a brit cégek számára, hogy minden szabadalomhoz köthető árbevételük után csökkentsék társasági adókulcsukat 10 százalékra (2017-ben 20,5 százalékos volt az effektív társasági adókulcs az Egyesült Királyságban). A kedvezményt igénybe lehet venni EPO szabadalom után is, illetve egy szabadalmazott technológia exkluzív használatára. A kedvezményhez árbevétel-növekedési feltétel tartozik. Kapcsolt vállalkozás akkor veheti igénybe a kedvezményt, ha részt vett a szabadalom kifejlesztésében. Ehhez szükséges kidolgozni egy olyan számviteli sztenderdet, ahol a szabadalmi jogok után szerzett árbevétel elkülönítetten szerepel.

⁴⁵ A K+F felhívások legalább 13 féle beadandó dokumentumot határoznak meg.

⁴⁶ 331/2017. (XI. 9.) Korm. rendelet határozza meg a korai fázisú vállalkozásokat. Hasonló rendelet megalkotása szükséges az innovatív, de már nem korai fázisú kkv-k célzott kedvezményeinek allokálásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ClearViewlp (2013): The Patent Box: Benefits, Challenges, Financial Implications. Elérhető: <http://www.clearviewip.com/wp-content/uploads/2015/05/Patent-Box-Doc.pdf>

Eurostat (2015): Community Innovation Survey 2012–2014. Elérhető: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Idea Consult (2013): Support for continued data collection and analysis concerning mobility patterns and career paths of researchers. Remuneration – Cross-Country Report (WP4). Elérhető: https://cdn2.euraxess.org/sites/default/files/policy_library/report_on_case_study_of_researchers_remuneration.pdf

Magyar Kormány (2018): Támogatott projekt kereső. Elérhető: https://www.palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso

Magyar Parlament (2018): 2018. évi LII. törvény. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800052.TV×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT>

Nemzeti Kutatás, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (2018): Hol tartanak a FIEK központok? Elérhető: <https://nkfih.gov.hu/hivatalrol/hivatal-hirei/hol-tartanak-fiek>

11. Állami hatékonyság

Fő cél: Vállalati adóbevallással töltött idő évi 170 órára csökkenése

Az állam, mint a legnagyobb foglalkoztató, szabályozó és szolgáltató számos csatornán keresztül befolyásolja a versenyképességet és a felzárkózást. Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy az állam szolgálja polgárait, valamint a tulajdonában lévő szervezetek gazdálkodásuk során legyenek figyelemmel a törvényességre, a célszerűségekre és az eredményességre (Magyarország Alaptörvénye, 2011). Az államapparátus működtetése költséges, így fontos, hogy a kiadások hatékonyan kerüljenek felhasználásra. Az eredményes működéshez hozzájárulhat többek között a bürokrácia csökkentése, a munkafolyamatok és a közigazgatásban foglalkoztatottak létszámának optimalizálása, a párhuzamosságok megszüntetése és a közigazgatás digitalizációja. A magyar foglalkoztatottak 6,8 százaléka dolgozik az államapparátusban, ami régiós és uniós összehasonlításban is magasnak tekinthető. Az állami létszám körültekintő és fokozatos csökkentése – a jelenleg feszes munkapiaci viszonyok mellett – jelentős munkaerőt szabadíthat fel a magánszektor számára, amiben az e-közigazgatás fokozott kiterjesztése segíthet.

Az online intézhető közigazgatási ügyek (e-közigazgatás) fejlesztése folyamatos Magyarországon, azonban a közszolgáltatások digitalizáltságának szintje még jelentősen elmarad az Európai Unió más országaihoz képest. Az elmúlt évek egyik legnagyobb előrelépését hazánkban a személyi jövedelemadó bevallásának adóhatóság általi elkészítése jelentette, ami közel 4 millió adózót érint. A vállalatok működése szempontjából az adóadminisztrációval töltött idő azonban még mindig magasnak tekinthető, 2018-ban átlagosan 277 órát kellett egy vállalatnak adófizetéssel eltöltenie, miközben az EU átlag 172 óra volt, így további intézkedések szükségesek ennek csökkentése érdekében. A digitalizáció előretörésével a csökkenő adminisztrációs teher a magánszektor erőforrásait sem köti le túlzott mértékben, a vállalatok több időt fordíthatnak a saját tevékenységükre, ami a javuló erőforrás-allokáció miatt a termelékenység növekedésében mutatkozhat meg.

2010 után csökkent a rejtett gazdaság mértéke Magyarországon, ám annak szintje még magasabb a régiós és uniós átlagnál, így további intézkedések szükségesek a gazdaság fehéritése céljából. Magyarországon 2010-től kezdődően számos gazdaságpolitikai intézkedés támogatta a gazdaság fehéredését (online pénztárgépek adóhivatali bekötése (OPG), Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER) bevezetése, online számlázás elindítása), amelyek eredményeképpen mérséklődött az adóelkerülés becsült mértéke, és gyorsan csökkent az áfaelkerülés mértéke. A teljes adóelkerülés azonban még mindig több, mint négy százalékponttal magasabb az uniós átlagnál (17,9 százalék). Az adóelkerülés mértékének további csökkenését támogathatja a pénzügyi tranzakciós illeték kivezetése a lakosság körében, az OPG szélesebb körű kiterjesztése, és az elektronikus fizetési módok támogatásának folytatása.

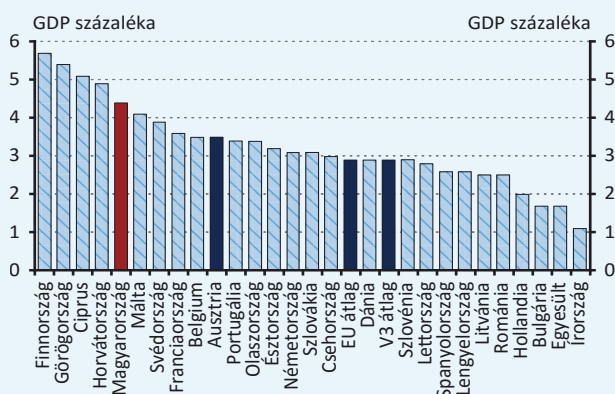
11.1. KISEBB BÜROKRÁCIA

- (1) Állami intézményrendszer átvilágítása, racionalizálás, párhuzamosságok kiszűrése
- (2) Átlagos bérek emelése a közigazgatásban, a bürokrácia csökkentése
- (3) Bértömeggazdálkodás és teljesítménymérés a létszámgazdálkodás helyett
- (4) Állami vállalatok és állami szolgáltatások hatékonyságának mérése

Helyzetértékelés

A magyar állam közigazgatásra fordított kiadása GDP arányosan az egyik legmagasabb Európában, a V3-országok átlagánál harmadával magasabb. A gazdaság megfelelő működőképességéhez szervesen hozzátartozik az ezt támogató államapparátus, amelynek révén a fejlett piacgazdaságokban az állam a legnagyobb foglalkoztató, szabályozó és szolgáltató is egyben. Ebből adódóan a közigazgatás működtetése - mérettől és kiterjedtségtől függően - jelentős állami kiadással jár. A szervezeti átalakítások hatására Magyarországon az állami közigazgatási kiadások GDP-arányos mértéke 2014 és 2016 között számottevően, mintegy 1 százalékponttal csökkent. Ennek ellenére a 2016-os 4,4 százalékos érték továbbra is magas nemzetközi összehasonlításban. Az Európai Unió és a visegrádi országok 2,9 százalékos kiadási szintje alapján megállapítható, hogy van még tartalék az intézményrendszer átalakításában, hatékonyságának javításában.

11.1. ábra
Állami közigazgatási kiadások a GDP arányában (2016)

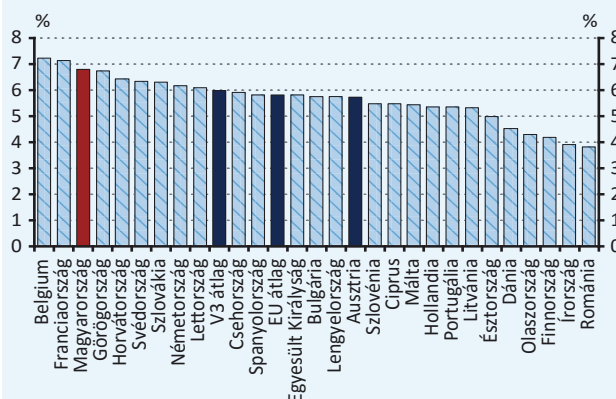

Megjegyzés: Adósságszolgálattal kapcsolatos tranzakcióktól szűrt adatok.
Forrás: Eurostat.

A magas létszám hozzájárul az állami közigazgatás magas fenntartási költségéhez. A régiós országokat meghaladó közigazgatási kiadás oka Magyarországon az átlagot meghaladó foglalkoztatás az államigazgatásban. A szűken

értelmezett közigazgatási foglalkoztatási statiszták szerint a magyar foglalkoztatottak 6,8 százaléka dolgozik az államapparátusban, miközben az Európai Unió és a régió átlaga is 6 százalék alatti.

11.2. ábra
Közigazgatásban foglalkoztatottak száma a nemzetgazdaságban foglalkoztatottak arányában (2017)

Megjegyzés: Az egészségügyi, oktatási, rendvédelmi és szakképzettseget nem igénylő foglalkozások nélkül.
Forrás: Eurostat.

Miközben GDP-arányosan viszonylag sokat költ a magyar állam közigazgatásra, addig a szektor átlagos bérszínvona a uniós összevetésben alacsony. A magas állami foglalkoztatás miatt sajátos kettősség figyelhető meg a közigazgatásban: egyrészt az államnak a nemzetközi átlagnál költségesebb az apparátus fenntartása, másrészt a közigazgatásban dolgozók bére a nemzetgazdasági átlagkeresethez képest alacsonyabb, mint az európai országokban. A versenyszektorban évek óta látható dinamikus keresetnövekedés mellett szükségessé vált a bérfelállítás az államapparátusban. 2016-tól kezdődően az adóhatóságnál, valamint a járási- és kormányhivatalokban volt érdemi keresetemelés. A minisztériumokban és egyes háttérintézményekben 2019 elejétől vezették be az új bérezési rendszert. A közigazgatásban dolgozók széles körét érintő intézkedésekkel olyan modell felé mozdulhat el a rendszer, ahol a kisebb központi létszám magasabb átlagkeresettel hatékonyabban látja el a feladatát.

Javasolt intézkedések

(1) Állami intézményrendszer átvilágítása, racionalizálás, párhuzamosságok kiszűrése: A nagyobb rendszerszintű átalakítás előtt szükséges tervek készíteni az ellátandó állami feladatok mennyiségére és minőségére, az intézményrendszer kívánt szerkezetére, majd ezekből vezethető le a szükséges létszám. A közigazgatásban nagyobb átalakítások kezdődtek meg a 2010-es években, aminek első lépcsőfoka az önkormányzati tevékenységek egy részének központi igazgatásba való integrálása volt. Ennek szerves folytatásaként a központi közigazgatásban 2016 után 46 állami háttérintézmény került megszüntetésre, főként jogutódlással. A párhuzamosságok kiszűrése azonban nem történt meg maradéktalanul. A tevékenység racionalizálásával, valamint a szinergiák kihasználásával a költségcsökkentés még növelhető, ami a meglévő állomány béremelésére fordítható.

(2) Átlagos bérek emelése, bürokrácia csökkentése: A nemzetközi összehasonlításokból látható, hogy kisebb méretű bürokrácia is képes az állami feladatokat magas szinten ellátni. A kedvező gazdasági konjunktúra, a feszes munkaerőpiaci környezet és az adminisztrációs teher folyamatos enyhítése egyszerűbbé és szükségessé is teszi az állami létszámkapacitások felszabadítását a versenyszektor számára. Ezzel összhangban a kormány 2018. októberében jelentette be, hogy a minisztériumoknál és az alájuk rendelt intézményeknél összesen 6810 állást szüntet meg. A feszes költségvetési gazdálkodás fenntartása mellett a létszámcsökkentésből származó megtakarítás megfelelő költségvetési fedezetet képezhet a szektorban maradó béremelésére. Az államigazgatás egyes részein már elindult a bérfejlesztés. Az új életpályamodell bevezetésével a kormányhivatalokban dolgozók 2016-tól több ütemben átlagosan 30 százalékos, a NAV alkalmazottai átlagosan 50 százalékos béremelésben részesültek. A minisztériumokban 2019-től átlagosan 30 százalékos bérfejlesztésre kerül sor. A béremelés szélesebb körű megvalósulásától hatékonyságjavulás is remélhető.

(3) Bértömeggazdálkodás és teljesítménymérés a létszámgazdálkodás helyett: Az államapparátusban gyakran

alkalmazott költségtervezési módszer a létszámgazdálkodás. Ez kevésbé célravezető megközelítés, mert az intézmények vezetői a minél magasabb létszám elérésében érdekeltek függetlenül a tevékenység hatékonyságától. Ezzel szemben a bértömeggazdálkodás esetében az intézmény az adott évben az előre meghatározott bértömegeből gazdálkodhat, ami a létszám vagy bérszint meghatározásakor nagyobb mozgásteret biztosít. Ebből adódóan a kifizetett bérek és a hatékony munkavégzés közötti kapcsolat szorosabbá válhat. Ennek megvalósulását egy jól parametrizált teljesítményértékelési rendszer jól támogathatja. Az új rendszer magasabb teljesítményre ösztönöz. Az angol közigazgatásban végzett kutatások megerősítették, hogy a teljesítményhez kötött bérezési rendszer növeli az egyéni hatékonyságot és képes a feladatokhoz jobban illő alkalmazottakat társítani. A magyar közigazgatás egy részében a korábbi többlépcsős, normatív rendszer helyét 2016-tól átvette az egyéni felelősség és munkakör alapú bérezési rendszer. Az átlagosan 30 százalékos béremelést biztosító új rendszer 2016-ban a járási hivatalokban, majd 2017-ben a megyei kormányhivatalokban indult el. A kormányzati igazgatásról szóló törvény elfogadásával 2019. januárjától az államigazgatás további szintjein is életbe lép az új szabályozás, ami a minisztériumi dolgozók mellett a kormányhivatalok munkavállalóira is érvényes. A 2016-tól megkezdett intézkedések a javaslattal egy irányba tett lépésként értékelhetők.

(4) Állami vállalatok és állami szolgáltatások hatékonyságának mérése: A költségvetés hagyományos mutatói mellett nagyobb szerepet kellene kapniuk az eredményeket, valamint az eredmények és a költségek viszonyát leíró hatékonysági mutatóknak. Bár ez kihívást jelent egyes szolgáltatásoknál, amelyeket túlnyomórészt az állam lát el, így korlátozottan lehet hozzá piaci analógiát használni, azonban vannak már nemzetközi jó gyakorlatok ennek mérésére is. A legjobb nemzetközi gyakorlatot Anglia szolgáltatja, ahol rendszeresen mérik az állami szolgáltatások termelékenységét. Az IMF becslései szerint éves szinten a GDP 3 százalékát is kiteheti a hatékonyságjavulásból fakadó költségcsökkenés vagy bevételnövekedés (IMF, 2018).

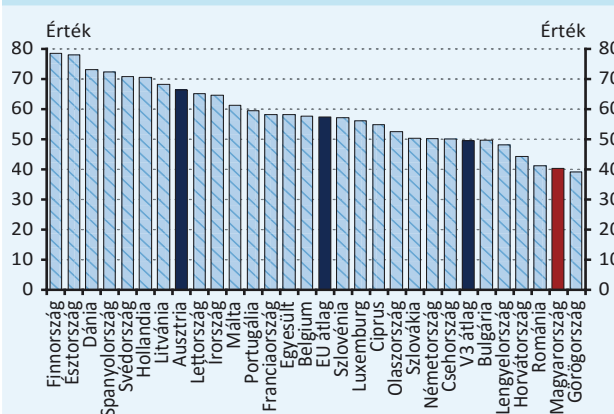
11.2. DIGITÁLIS KÖZIGAZGATÁS

- (5) Minden, a kormányablakokban elintézhető ügy legyen elvégezhető online is észt mintára
- (6) Közigazgatási szervezetek adatbázisainak összekapcsolása
- (7) Mobilalkalmazások továbbfejlesztése az egyszerűbb ügyintézés érdekében
- (8) Az elektronikus űr- és adatlapok előre kitöltött részeinek növelése
- (9) Online rendszeres elégedettségmérés a közszolgáltatásoknál

Helyzetértékelés

Magyarország a közszolgáltatások digitalizáltságában jelentősen elmarad az európai uniós országokhoz képest. Az Európai Bizottság által készített Digitális Gazdaság és Társadalom Index (EU-DESI) Köszolgáltatások pillére a közigazgatás digitalizáltságát értékeli különböző feltételek alapján. Ennek alapján az e-kormányzati portálok használok aránya Magyarországon alacsony. Az EU-DESI alapján a magyar lakosság kevesebb mint fele használ és küld adatokat online, így a 28 uniós ország közül csak a 24. helyen szerepel Magyarország. Az előre kitöltött adatok elérhetőségében hazánk kedvezőbb eredménnyel bír, 22. helyen szerepel az uniós országok között, amit az elmúlt évek kormányzati intézkedései is támogattak. Ilyen intézkedés volt például az adóhivatal által előre kitöltött adóbevallás elkészítése, amely a 2016-os adóévtől már minden magánszemélynek elérhető. A vállalatalapításhoz és vállalati üzletmenethez szükséges ügyintézés digitalizáltsága az elmúlt években fokozatosan javult, azonban Magyarország még elmarad az EU átlagtól és a 23. helyen szerepel az EU-DESI részmutatójában. A nyílt adatokhoz való hozzáférés fontos a lakosságnak, a magánszektor szervezeteinek és a közfeladatot ellátó intézményeknek egyaránt. Ebben a részmutatóban hazánk elmaradása jelentős, a 28 uniós ország közül csak a 26. helyen szerepel. 2017-ben az e-egészségügyi rendszerek fejlettsége területén Magyarország az utolsó előtti helyen szerepelt az EU-ban. Azonban 2017 novemberétől elindult a magyar egészségügy felhő alapú szolgáltatása, az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér (EESZT - e-egeszsegugy.gov.hu/eeszt), így ezen a területen jobb helyezés várható a jövőben.

11.3. ábra
EU Digitális Gazdaság és Társadalom Index – Digitális Köszolgáltatások (2018)

Forrás: Európai Bizottság.

Javasolt intézkedések

(5) Minden, a kormányablakokban elintézhető ügy legyen elvégezhető online is észt mintára: Az online intézhető közigazgatási ügyek (e-kormányzás) fejlesztése már évek óta folyamatban van, azonban digitálisan még csak korlátozott számú hivatalos ügy intézhető el teljes folyamatában. E téren a legjobb nemzetközi gyakorlatot Észtország szolgáltatja, ahol már 1997-ben megkezdődött az e-kormányzás kiépítése, és a lakosság már több ezer szolgáltatást tud online intézni. Az intézkedések között az a felismerés húzódik meg, hogy az e-közigazgatás elterjedése középtávon mérsékli az állami ráfordításokat és munkaerőigényt, így munkaerőt szabadít fel a versenyszféra számára. Emellett a digitalizáltsággal csökkenő bürokratikus terhek a magánszektor erőforrásait kevésbé kötik le, így javítják a vállalkozások hatékonyságát. 2018. év elejétől személyre szabható ügyintézési felülettel (SZÜF) elindult egy új kormányzati portál (szuf.magyarorszag.hu), amely a magyarorszag.hu oldalt leváltva összefogja azokat az állami intézményeket, amelyek digitális ügyintéztést kínálnak. Az online intézhető ügyek száma is bővült, ettől az évtől bizonyos eljárásoknál már a rendőrség is biztosítja az állampolgárok számára az elektronikus ügyintézés lehetőségét. A jövőben várható az elektronikus lakcímbeljelentés bevezetése, a közlekedési nyilvántartás

megújításával és továbbfejlesztésével pedig a járművek első forgalomba helyezését is online lehet majd intézni. 2018 szeptemberben az EU Versenyképességi Tanácsa egy minden tagállamból elérhető online adminisztrációs adatbázis létrehozásáról (EU-s ügyfélkapu) döntött, ami tagállami eljárásokhoz, valamint segítségnyújtó és problémamegoldó szolgáltatásokhoz biztosít majd hozzáférést magánszemélyeknek és vállalkozásoknak egyaránt (Európai Tanács, 2018).

Az elektronikus fizetések biztosítása az állami ügyintézés során szintén időt és költséget spórol meg a lakosságnak és a vállalkozásoknak egyaránt. A sárga csekk használata az elektronikus megoldásokhoz képest drágább, és ösztönzi a készpénzhasználatot is. A sárga csekkel történő fizetésnél a befizetőket nem terheli külön díj, de a kedvezményezettnek (pénzt fogadó) költségekkel jár, amit végső soron a szolgáltatást használó ügyfelek fizetnek meg, mivel a költségek beépülnek a szolgáltatók áraiba. 2015. júliustól a Magyar Posta bankkártyás csekkbefizetést biztosít, a csekkeken pedig megjelentek a QR kódok, így azok mobilalkalmazással egyszerűen beolvashatók és befizethetők. A sárga csekkes fizetésnek még nagy hagyománya van hazánkban, a lakosság 54 százaléka készpénzt használ ilyen esetben (Nézőpont Intézet, 2018). A jövőben cél, hogy a csekkes befizetések aránya csökkenjen az elektronikus fizetési megoldások térnyerésével.

(6) Közigazgatási szervezetek adatbázisainak összekapcsolása: Az adatbázisokban tárolt adatok összekapcsolása és automatizálása gyorsítja az ügyintézacskét, így időt spórol meg a lakosság és a vállalkozások számára. A cél, hogy kevesebb helyen kelljen megadni az adatokat, ami a gyorsabb ügyintézés mellett a hibák arányát is csökkenti. Az osztrák bejelentésmentes családtámogatás rendszere jó példa az állami intézmények adatbázisának összekapcsolására, ahol az osztrák népszámlálórendszerből automatikus adatszolgáltatás útján továbbítják az adatokat az adóhatóság rendszerébe. Az osztrák adóhatóság ennek köszönhetően az újszülött gyermekek után a családi pótlékot automatikusan kifizeti a családok számára minden adóhivatalban történő ügyintézés nélkül. A közigazgatási nyilvántartási rendszerek fejlesztése Magyarországon jelenleg is folyamatban van. A közigazgatási szervezeteknek nem saját nyilvántartások építése és fejlesztése a célja, hanem közhiteles adatbázisokból a legfrissebb adatok elérése és összefésülése. A Belügyminisztérium tájékoztatása szerint az adatbázisok összekapcsolásával a jövőben nem fordulhat

majd elő olyan eset, hogy ugyanannak a személynek más helyesírással szerepeljen a neve például a földhivatali nyilvántartásban, mint a lakcímnnyilvántartásban. Az igazgatási ügyek az élethelyzetekhez igazodnak majd, így például az okmányok elvesztése esetén egy ügyintézacskével lehet majd mindent pótolni, a korábbi több eljárás helyett.

(7) A mobilalkalmazások elterjedése gyorsítja és egyszerűíti az ügyintézacskét és támogatja a gazdasági szereplők működését. Dél-Koreában az adóhatóság lehetővé teszi a vállalkozásoknak az előre kitöltött adóbevallások benyújtását mobilalkalmazáson keresztül. A mobil felületen a vállalkozások elektronikus számláikat is megtekinthetik, információkat tudhatnak meg üzleti partnerükről, a magánszemélyek pedig adójóváírást is kezdeményezhetnek. Magyarországon a közigazgatási vagy adózási ügyek mobilalkalmazáson keresztül történő intézése még nem gördülékeny, így ezek fejlesztése előnyös lenne. A Belügyminisztérium OkmányApp alkalmazása ügyfélkapus bejelentkezés után az okmányügyek gyors és egyszerű intézését ígéri, az adóhivatal NAV-Mobil alkalmazása pedig adózással kapcsolatos tájékoztatásra helyezi a hangsúlyt.

(8) Az elektronikus űr- és adatlapok előre kitöltött részeinek növelése: Az előre kitöltött elektronikus adatlapok aránya az elmúlt években fokozatosan emelkedik, de a megkezdett fejlesztések folytatása indokolt. A közigazgatási nyilvántartási rendszerek fejlesztésével várható az előre kitöltött adatlapok arányának javulása is. Ehhez szükséges a közhiteles adatbázisokért felelős hatóságok együttműködése is, melyek biztosíthatják az intézmények közötti adatok szabad áramlását. A Belügyminisztérium tájékoztatása alapján az elektronikus ügyintézacskét során előre kitöltött adatlapok számának bővítése várható: az e-személyi igazolvány vagy személyi szám megadásával a szükséges űrlapok automatikusan kitöltődnek majd a személyes adatokkal.

(9) Az online rendszeres elégedettségmérés a közszolgáltatásoknál visszacsatolást adhat az államapparátus hatékony működéséről. Ha a lakosság elégedett a közigazgatás működésével, és azt érzi, hogy az állami intézményrendszer ügyfélközpontú, akkor jó bizalmi kapcsolat építhető ki a két fél között. Az e-kormányzás hozzájárul az állampolgárok és az állam kapcsolatának erősítéséhez, továbbá segítheti a lakosságot, hogy véleményük szélesebb körben eljusson döntéshozókhöz.

11.3. ÜGYFÉLBARÁT ADÓHIVATAL

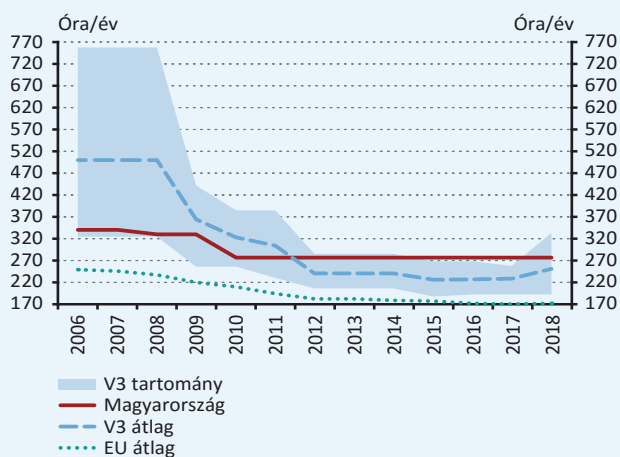
- (10) Az adóhivatal fejlesztése, hatékonyságának növelése
- (11) NAV által készítenő társasági adó és áfa bevallás rendszer végrehajtása
- (12) Adózóbarát, átlátható weboldal fejlesztése, online intézhető ügyek bővítése
- (13) Társasági adóelőleg-kiegészítés megszüntetése
- (14) Társasági adó közelítése a „pénzforgalmi adózás” felé
- (15) Adminisztratív terhek csökkentése

Helyzetértékelés

Az adóigazgatás reformja 2016-ban kezdődött, amely során cél volt egy olyan ügyfélbarát és együttműködő adóhatóság kialakítása, amely helyes eszközökkel és modern ösztönzőkkel tereli az adózókat a szabályok betartása felé. Az adóhatóság átalakításával egy hatékonyabban működő intézményt kívántak létrehozni, ami kooperatív, támogató módon hozzájárul az adófizetők adminisztratív terheinek csökkentéséhez, és az adómorál javulásához. A paradigma-váltásnak köszönhetően számos új intézkedés bevezetésre került, mint például az **adózói minősítő rendszer**, a **támogató eljárás**, a **mentorálás**, az **adótraffipax** és a **feltételes adóbírság** intézménye (Palotai és Parragh, 2018).

Az adóadminisztráció csökkentése érdekében a **Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) 2016-os adóévtől átvállalja a személyi jövedelemadó bevallások elektronikus elkészítését**. Az **e-szja** elindítása mellett 2018-tól a **jövedéki adóbevallást** is az adóhivatal készíti el, 2018. júliustól pedig az **online számlázás** rendszere is elindult. Az ügyfélközpontú szemlélet fejlesztésével, a **büntetések nagyságának mérséklésével**, a **tanácsadás jellegű szolgáltatások előtérbe helyezésével** pedig az adómorál további javulása várható.

11.4. ábra
A vállalatok adóbevallással töltött óráinak száma egy évben

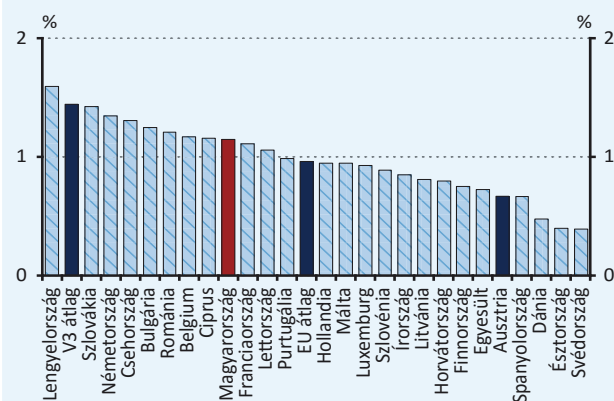
Forrás: Világbank-Doing Business, PwC.

A vállalatok működése során az adóadminisztrációs terhek azonban még mindig magasak. Az adóadminisztrációval töltött idő visszafogja a gazdasági szereplők termelékenységét. 2018-ban a vállalatok adófizetéssel töltött ideje Magyarországon 277 óra volt átlagosan, míg az Európai Unióban ez átlagosan 172 óra.

Javasolt intézkedések

(10) Az adóhivatal fejlesztése, hatékonyságának növelése úgy biztosítja a költségvetés számára az adóbevételeket, hogy közben társadalmilag elfogadható és teljesíthető adózási szabályokat hoz, kevés adminisztratív terhet rak az adófizetőkre, azok működését nem fogja vissza, és támogatja a szabályok minél nagyobb fokú betartását. 2016-tól az adóhatóság szervezeti struktúrája átalakult, a regionális főigazgatóságok megszűnésével a háromszintű rendszer helyett kétszintű jött létre (megyei igazgatóságok és központi irányítás). 2016. január elsejével létrejött a NAV Fellebbviteli Igazgatóság, amely biztosítja az egységes jogértelmezési és jogalkalmazási gyakorlat feltételeit.

11.5. ábra
Adószakmai igazgatási költség az adóbevételek arányában (2015)

Forrás: OECD.

Az adóhivatal szervezeti átalakításának célja volt a korábban fennálló párhuzamosságok megszüntetése és a belső folyamatok gyorsítása, valamint a működési költségek mérséklése. 2015-ös adatok alapján Magyarországon az

adószakmai működési költségek uniós viszonylatban még magasnak tekinthetők (az adóbevételek 1,15 százalékát teszik ki). A 2016-tól megkezdett átalakítások az adóigazgatási költségek csökkenését eredményezhetik. Az adóigazgatási költségek csökkentése érdekében érdemes a működési folyamatokat még inkább racionalizálni, és további hatékonyságnövelő intézkedésekkel a költségeket mérsékelni.

(11) NAV által készített társasági adó és áfa bevallás rendszer végrehajtása: Az adóbevallások adóhivatal által történő kiállításával és az adóadminisztráció automatizálásával az adózási folyamatok tovább gyorsíthatók. Az adóhivatal által kiállított, előre kitöltött adóbevallás a 2016-os adóévtől már minden magánszemélynek elérhető. Az e-szja rendszer elindításával az új elektronikus rendszeren keresztül 3,8 millió magánszemélynek nyílt lehetősége a bevallás tervezetét megtekinteni, módosítani és jóváhagyni. Az ész digitális állam program egyik meghatározó lépése is az elektronikus adóbevallás elindítása volt, amit ma már akár 3 perc alatt is véglegesíteni lehet. Hazánkban idén a személyi jövedelemadó mellett már a jövedéki adó bevallását is az adóhivatal készíti el az adózók részére. A jövőben célszerű lenne az előre elkészített adóbevallások rendszerét kiszélesíteni több adónemre, például a társasági adózásra is. Az online számlázás elindulása óta gyakorlatilag minden áfa köteles ügyletre rálát az adóhatóság, ami megteremti annak a lehetőségét, hogy idővel az áfa bevallás elkészítését is átvállalhasa a NAV. Ezt a javaslatot segíti az állami adatbázisok összekötése a szükséges mértékben.

(12) Adózóbarát, átlátható weboldal fejlesztése, online intézhető ügyek bővítése: Egy jól strukturált, egyszerűen kezelhető weboldal segíti a gyors tájékozódást és csökkenti az adóadminisztrációval töltött időt. Példaértékű a brit kormány weboldala, amely az adóhatósági weboldallal szinte egybefonódva, átfogó módon nyújt tájékoztatást, tanácsokat, üzleti tervezési segítséget a vállalkozásoknak. A honlap felépítése logikus, a szolgáltatásokat átlátható módon közli, hozzáigazítva a felhasználók élet- és üzleti helyzetükhöz. Az adóhivatal 2016-ban indította el e-szja oldalát (eszja.nav.gov.hu), ami infografikákkal is segíti az adózók tájékozódását, így egyszerűen kezelhető és jól strukturált. Az elindult fejlesztések jó irányba mutatnak, melyeket folytatni szükséges. A NAV webes felületének fejlesztése azonban még

nem történt meg, annak felépítése nehezen áttekinthető és kevésbé felhasználóbarát. Sokat javítható – az e-szja mintájára – az ügyfelekkel való írásos kommunikáció, amely ma még általában nem felhasználóbarát, és nehezen követhető nyelvezetet alkalmaz.

(13) Társasági adóelőleg-kiegészítés megszüntetése: A társasági adó fizetésének egyszerűsítése révén a vállalkozások adminisztrációs terhe tovább csökkenthető. A jelenlegi szabályozás kötelezi a 100 millió forintot meghaladó nettó árbevételű vállalatokat az adóelőlegük decemberi kiegészítésére. Az éves eredményt és az adókötelezettséget decemberben még számos bizonytalanság övezi, ezért az előlegkiegészítés adminisztrációs többlettel jár a vállalatoknak. A kiegészítéssel járó bizonytalanság negatívan érinti a költségvetés tervezhetőségét is. Az előlegkiegészítés fokozatos kivezetése tehát mind a vállalatok, mind a költségvetés számára pozitív hatással járhat.

(14) Társasági adó közelítése a „pénzforgalmi adózás” felé: A társasági adó beruházási és megtakarítási döntéseket torzító tulajdonságának enyhítése javíthatja a gazdaság termelékenységét. A társasági adó jelenlegi szabályozása több koncepcionális problémán (nem realizált nyereség, értékcsökkenés, infláció figyelem kívül hagyása, forrászerkezet) keresztül torzítja a gazdálkodó szervezetek döntéseit. A hatékonyságot növelhetné a pénzforgalmi adózásra való áttérés, ahol az adóalapot a számviteli eredmény helyett a pénzforgalmi eredményből vezetik le. Ebben az esetben a visszaforgatott tőkejövedelem megadóztatására a jelenlegitől eltérően a beruházás időtartama alatt csak egyszer kerülne sor, ezáltal ösztönözve a vállalati beruházások emelkedését.

(15) Az adminisztratív terhek csökkentése szinte minden nemzetközi versenyképességi rangsorban kiemelt szerepet kap. E tekintetben Magyarország nem áll rosszul, hiszen ma már számos ügyet tudnak a vállalatok elektronikusan elintézni és a vállalat alapítás is könnyebb lett. A legfrissebb adatok alapján egy közepes magyar vállalat évente 277 órát fordít az adminisztrációs kötelezettségek ellátására, valamint a vállalkozásoknak 60 adónem változásait kell nyomon követniük. Ez jelentősen egyszerűsítható lenne. A közelmúltban történtek erre irányuló lépések.

A digitális gazdaság nemzetközi vállalatai különösen érintettek az adóelkerülésben, mivel bevételük nemcsak azokban az országokban keletkezik, ahol fizikailag vagy jogilag jelen vannak. Emellett az immateriális javakra való erőteljes támaszkodásuk révén kihasználják az egyes országok közötti szabályozási különbségeket is. Az OECD és az Európai Bizottság évek óta dolgozik a probléma nemzetközi megoldásán, emellett átmeneti intézkedésekkel lehet enyhíteni a vonatkozó cégek adóelkerülését.

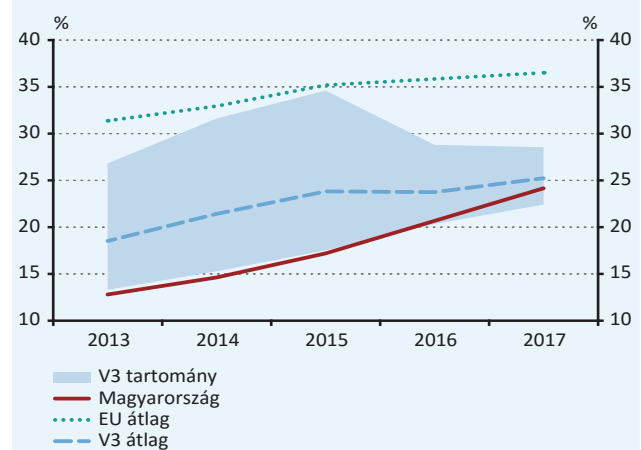
(17) Az online pénztárgépek rendszerének kiterjesztésével a rejtett gazdaság mértéke tovább csökkenthető. Az online pénztárgépek bevezetése 2013. év végén kezdődött el sikeres bolgár és svéd példára alapozva. 2017-ben az online pénztárgépek alkalmazására kötelezett ágazatok köre újabb tevékenységekkel bővült, mint például gépjárműjavítás és karbantartás, autóalkatrész kiskereskedelem, pénzváltás, plasztikai sebészet, taxizás, ruhatisztítás és fitness-wellness szolgáltatások. Érdemes megvizsgálni, hogy milyen további ágazatok vonhatóak be, mint például a szerencsejáték, az utazási irodák, a szépségápolás, valamint a magánegészségügyi és állatorvosi szolgáltatások.

(18) A lakossági pénzügyi tranzakciók illeték megszüntetése: Az átutalásokat közvetlenül terhelő pénzügyi tranzakciók illeték (PTI) kivezetésével támogatni lehet a hazai készpénzhasználat visszaszorítását. Míg a készpénzes fizetések esetében a fizető fél nem szembesül közvetlen költségekkel, addig az elektronikus tranzakciókat számos ilyen tétel terheli. Ez nagyban hozzájárul ahhoz, hogy Magyarországon rendkívül magas, 80 százalék körüli a készpénzes tranzakciók aránya (Ilyés és Varga, 2015; 2018), aminek számos hátránya van. Az elektronikus fizetési módok nagyobb fokú használatával akár 100 milliárd forintos költségmegtakarítás is elérhető lenne társadalmi szinten (Turján és szerzőtársai 2011), továbbá a készpénzhasználat visszaszorulása az adóelkerülés és a feketegazdaság visszaszorításához is számottevően hozzájárulhat. Az azonnali fizetés 2019. évi hazai bevezetésével technikai szempontból gyakorlatilag minden fizetési helyzetben megoldható lesz az elektronikus fizetés. Azonban ahhoz, hogy az átutalások költségszempontból versenyképesé váljanak a készpénzhasználattal, szükséges az elektronikus fizetési tranzakciókat közvetlenül terhelő díjak kivezetése. Ebben a tekintetben jelentős előrelépés, hogy 2019-től az átutalási tranzakciók 20 ezer forint alatti része mentessé válik a PTI-től, ami az MNB becslései szerint az átutalási forgalom mintegy 45 százalékát érinti. Ugyanakkor az illeték teljes kivezetésével további jelentős előrelépés lenne elérhető a készpénzes fizetések nagyrányú elektronizálása terén. A PTI hosszú távú kivezetésénél figyelembe kell venni, hogy a pénzforgalmi szempontból

legfontosabb és legnagyobb számú lakossági átutalások esetén a teljes kivezetés költségvetési hatása viszonylag alacsony, körülbelül 15 milliárd forint körüli bevételkiesést eredményezne.

(19) Elektronikus fizetési módok kötelező elfogadása meghatározott kereskedői kör esetében: Hiába megoldható technikailag az elektronikus fizetés lehetőségének biztosítása, különböző megfontolások alapján számos kereskedő mégsem teszi ezt lehetővé, vagy ajánlja fel a fogyasztóknak. Emiatt a fogyasztók számára sok esetben nem biztosított jelenleg a fizetési módok közötti szabad választás. Ez hátrányosan érinti az elektronikus fizetési módok széleskörű elterjedését, illetve ezzel párhuzamosan a társadalmi szempontból igen költséges készpénzhasználat visszaszorítását. Ezt figyelembe véve javasolt a kereskedők és szolgáltatók meghatározott csoportjai (pl. az online pénztárgép bevezetésére kötelezettek) esetében az elektronikus fizetések kötelező elfogadásának biztosítása.

11.8. ábra
Vásárlások elektronikus fizetésének aránya

Megjegyzés: Bankkártyás és egyéb elektronikus fizetett vásárlások éves összege / Éves lakossági fogyasztás.

Forrás: Nemzetközi adatok esetében: EKB, Eurostat; magyar adatok esetében: MNB, KSH.

(20) Építőipari foglalkoztatás fehéritése: A mezőgazdasági, turisztikai idegenmunkára és alkalmi munkára igénybe vehető ún. egyszerűsített foglalkoztatás kiterjesztése megfontolható az építőiparban is. Az egyszerűsített foglalkoztatás keretrendszere cégméret függvényében jelenleg is meghatározza, hogy a munkavállalók mekkora hányada lehet alkalmi foglalkoztatott, ezzel továbbra is biztosítható lenne a tömeges átjelentések elkerülése. Ugyanakkor a jelenleg nem formálisan foglalkoztatott munkavállalók számára egyszerű és olcsó megoldást jelentene a hivatalos munkavégzésre.

11.5. VERSENYKÉPES KINCSTÁRI RENDSZER

(21) A Kincstári rendszer konszolidációja, hatékonyságának növelése

(22) Kincstári számlavezetés az önkormányzatoknak és állami vállalatoknak

(23) A Kincstár ügyfélkapcsolatainak fejlesztése, kiemelten a lakossági állampapírértékesítések területén

Helyzetértékelés

A versenyképességi törekvések érdekében a ma működő kincstári rendszer működési keretrendszere alapvető átgondolást igényel. Ahány ország, annyiféle működési modell található, ugyanakkor az egyértelműen kimondható, hogy nemzetközi összehasonlításban a Magyar Államkincstárban meglévő infrastruktúra életkora magasnak számít, széttagolt és bonyolultabb informatikai rendszerekkel működik, mint ami kívánatos lenne. Ez hátráltatja a gyors, célzott állami gazdálkodással kapcsolatos döntések meghozatalát, azok végrehajtását, nehezíti a Kincstár szerteágazó ügyfeleinek magas színvonalú kiszolgálását, valamint magában hordozza az üzemeltetési feladatok többletterhét és kockázatát. A Magyar Államkincstárban zajló folyamatok és végrehajtott feladatok szerteágazóak, azok a hagyományos kincstári feladatokon jelentősen túlmutatnak, melyek optimális újraosztása segítheti egy hatékonyabb intézményrendszer kialakulását.

A Kincstár, mint az állami kiadások végrehajtásának legjelentősebb intézménye szerteágazó ügyfélkapcsolattal rendelkezik. Az érintettek kiszolgálása valamennyi terület vonatkozásában jelenleg jelentős manualitás mellett biztosított, arányaiban magas ügyintézési időigénnyel. Több szigetszerű fejlesztés, több párhuzamos kulcsprojekt jellemzi a kincstári működést.

A jelenlegi keretek között csak korlátozottan teljesíthetők a versenyképességet és az ország stabilitását segítő fontos célok. Ilyen például a Kincstári Egységes Számla likviditásának növelése a számlavezetési kör bővítésével, a bevételek-kiadások összhangjának erősítése, az ügyfélkapcsolatok korszerűsítése, kiemelten a lakossági állampapír-állomány további növelése érdekében.

Javasolt intézkedések

(21) A Kincstári rendszer tevékenységeinek konszolidációja, hatékonyságának növelése: A kincstári rendszer működtetését biztosító legfontosabb szereplők a Magyar Államkincstár, az Államadósság-Kezelő Központ Zrt., a Pénzügyminisztérium, valamint a független Magyar Nemzeti Bank. Valamennyi kincstári feladat tekintetében szükséges lenne a magyar sajátosságokat és a nemzetközi legjobb gyakorlatokat figyelembe véve megvizsgálni, hogy versenyképességi és megvalósíthatósági szempontból mi a leghatékonyabb feladatelosztás. Például a kincstári pénzforgalmi tevékenység végrehajtása a nemzetközi gyakorlatban megjelenik a kincstári-, jegybanki-, illetve kereskedelmi banki keretek között is. Ezek alapján szükséges újraértékelni, hogy mi a leghatékonyabb intézményi struktúra az állam pénzforgalmának megvalósítható, hatékony és versenyképes lebonyolítása szempontjából.

(22) Kincstári számlavezetés az önkormányzatoknak és állami vállalatoknak: Az önkormányzatok megközelítőleg 1000 milliárd forintot tartanak a hitelintézeteknél. Amennyiben az önkormányzatok és állami vállalatok a KESZ-en vezetnék számlájukat, az megkönnyítené az állam finanszírozását és közvetetten csökkentené az államadósságot.

(23) A Kincstár ügyfélkapcsolatainak korszerűsítése, kiemelten a lakossági állampapír-értékesítés területén: A meglévő és várható ügyfélkört kiszolgálni és magas színvonalú, versenyképes szolgáltatást nyújtani a legalapvetőbb elvárás. Ezen belül is kiemelt jelentősége van a lakossági állampapíroknak, melyek további értékesítésében mind az Államadósság Kezelő Központ Zrt-re, mind a Magyar Államkincstárra kiemelt szerep hárul.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Belházyiné, I., Á., Leszko, Á. (2017): Csökkenő ütemben, de továbbra is nő a készpénzállomány. Magyar Nemzeti Bank, Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/keszpenzes-cikk-2017-03-09-veglegesmnb-honlapra.pdf>

Európai Tanács (2018): Single Digital Gateway Regulation adopted by Council: better online access to information and procedures across the EU. Elérhető: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/09/27/single-digital-gateway-regulation-adopted-by-council-better-online-access-to-information-and-procedures-across-the-eu/>

Ilyés, T., Varga, L. (2015): Mutasd, mivel fizetsz, megmondom, ki vagy – A pénzforgalmi szokásokat befolyásoló szociodemográfiai tényezők. Hitelintézeti Szemle, 14/2. Elérhető: <http://www.hitelintezetiszemle.hu/letoltes/2-ilyes-varga.pdf>

Ilyés, T., Varga, L. (2018) A kereskedők fizetési kártya-elfogadása Magyarországon az online pénztárgépek adatai alapján. Hitelintézeti Szemle, 17/1. Elérhető: <http://hitelintezetiszemle.hu/letoltes/hsz-17-1-t4-ilyes-varga.pdf>

IMF (2018): Fiscal Monitor – Managing Public Wealth. Elérhető: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/fiscal-monitor/2018/October/pdf/fm1802.ashx?la=en>

Magyarország Alaptörvénye (2011): Magyarország Alaptörvénye, 2011. április 25. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>

MNB (2018): Fizetési Rendszer Jelentés. Elérhető: <https://www3.mnb.hu/letoltes/mnb-fizetesi-rendszer-jelentes-2018-hun.pdf>

Nézőpont Intézet (2018): A hófehér gazdaságért. Javaslatok a készpénzforgalom csökkentésére a modern, átlátható és csalásmentes hétköznapokért. Elérhető: <http://nezopontintezet.hu/wp-content/uploads/2018/09/elemzes1.pdf>

Palotai, D., Parragh, B. (2018): Az ösztönző adórendszer felé. Az adórendszer és az adóigazgatás reformja Magyarországon. Pénzügyi Szemle, 2018/2. Elérhető: https://www.penzugyiszemle.hu/documents/palotai-parragh-2018-1-mpdf_20180709124321_89.pdf

Schneider, F. (2016): Estimating the Size of the Shadow Economies of Highlydeveloped Countries: Selected New Results. CESifo DICE Report, 4/2016.

Turján és szerzőtársai (2011): Semmi sincs ingyen: A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségének felmérése. Magyar Nemzeti Bank, Elérhető: <http://www.mnb.hu/letoltes/mt93.pdf>

12. Modern infrastruktúra és hatékony energiafelhasználás

Fő cél: Energiaimport 50 százalék alá csökkentése

A fejlett hagyományos (közút, vasút, vízi és légi közlekedés) és modern (infokommunikáció, elektromos hálózat, kibervédelem) infrastruktúra megléte, valamint a hatékony energiafelhasználás kulcsfontosságú ahhoz, hogy Magyarország gazdaságilag hosszú távon is versenyképes legyen. A modern infrastruktúra csökkenti a szállítási költségeket, vonzza a gazdaságfejlesztő beruházásokat és segíti a munkaerő országon belüli mobilitását. Az állam emellett a megfelelő energiamix kialakításával, illetve az energiafelhasználás hatékonyságának ösztönzésével csökkentheti az ország energiafüggőségét, és hozzájárulhat a külkereskedelmi többlet fenntartásához. A zöld gazdaság fejlesztése érdekében szintén lényeges az állami szerepvállalás, elsősorban a kkv-k környezetvédelmi célú beruházásainak támogatása, a megújuló energiaforrások térnyerése és a hulladékgazdálkodás fejlesztése terén.

A magyar vasúti és közúthálózat sűrűsége megfelelő, de a minősége több tekintetben elmarad az európai átlagtól. A vasúthálózatban a nagysebességű, villamosított és kétvágányú pályaszakaszok aránya alacsony, ami visszafogja a vasúti közlekedés sebességét. A közúthálózaton belül a gyorsforgalmi utak hossza kedvező, de nemzetközi összekapcsoltsága hiányos. A közúthálózat egyéb részein jelentősebbek a minőségi problémák az útburkolat állapotát illetően. A közlekedést gyorsabbá és biztonságosabbá tenné további autópálya ráhordó utak építése, a gyorsforgalmi utak önvezető autózásra alkalmassá tétele, valamint az intermodális csomópontok kiépítése.

A távközlési infrastruktúra minősége Magyarországon megfelelő, de a fejlődés gyors, így nyomon követése folyamatos erőfeszítést igényel. A 4G mobilinternet technológiában hazánk nemzetközi összehasonlításban élenjár, de a negyedik ipari forradalom kihívásainak megfelelően az infokommunikációs területen a vezető pozíció elérésére további lépéseket érdemes tenni. A 4G mobilinternet hálózat lefedettségében és sebességében Magyarország az élmezőnyben van nemzetközi összehasonlításban, és az 5G hálózat kiépítése is megkezdődött már. E téren a jó pozíciók megőrzését elsősorban az új generációs telekommunikációs hálózatok kiépítésének támogatása és az üvegszálalás telekommunikációs vezetékek arányának növelése segítheti elő. Az MNB is résztvevője a modern technológiákból eredő kihívások alakításának (Fintech Lab és az Innovation Hub létrehozása, tagság a Mesterséges Intelligencia Koalícióban). Az információbiztonsági tudatosság terén azonban Magyarország uniós összehasonlításban lemaradt, ennek erősítése és a kapcsolódó fejlesztések támogathatnák a modern technológiai versenyképességünk megőrzését.

A magyar gazdaság energiafelhasználása uniós összehasonlításban magas, ami elsősorban a hazai vállalkozások és háztartások elavult energiagazdálkodásának tulajdonítható, ezért több eszközzel is érdemes támogatni az energiahatékonysági beruházásokat. A magyar energiaversenyképesség erősítése érdekében az elmúlt években több lépés történt, amelyek folytatása és bővítése érdemben hozzájárulhat a gazdasági felzárkózáshoz. Bár a gazdaság egészében csökkent az egységnyi kibocsátásra jutó energiafelhasználás 2005 és 2015 között, az iparban azonban nőtt az energiaintenzitás hazánkban, miközben az Unióban csökkent. A vállalati energiafelhasználás hatékonyságának növelését a környezetbarát megoldások és az energiatakarékosság támogatásával lehet elősegíteni, amit az energiahatékonysági adókedvezmény népszerűsítése, illetve kibővítése szolgálhat. A hazai épületállomány kétharmada energetikai szempontból továbbra is elavult, amelyek modernizálását a nyílászárók felújításával, a fűtési megoldások modernizálásával, valamint a hőszigetelt falfelületek arányának növelésével lehetne elősegíteni. Elsősorban az Otthon Melege Program folytatása és költségvetési mozgástér esetén a programon belül a támogatási intenzitás növelése segíthetné az ingatlanállomány korszerűsítését.

Magyarországon uniós összehasonlításban magas a kifejezetten környezetszennyező energiaforrások aránya, amit a megújuló energiát termelő erőművek számának növelésével és a Paks 2 projekt megvalósításával lehetne csökkenteni.

Hazánkban a megújuló energiaforrások energiafogyasztáson belüli aránya (13 százalék) közel megkétszereződött 2006 óta, amivel Magyarország teljesíti a vállalt EU 2020 nemzeti célkitűzést (13 százalék). Ugyanakkor a hazai szint továbbra is elmarad az uniós átlagtól (18 százalék) és az osztrák értéktől (33 százalék), és javítható a megújuló energiaforrások szerkezete is. Alacsony a nap-, a szél- és a geotermikus erőművek előállításából származó energia, miközben magas a biomassza felhasználás, amelybe beletartozik a fával történő tüzelés. Jelenleg is folyamatban vannak Magyarországon megújuló energiát termelő erőművek építését támogató projektek, de van tér a megújuló erőművek számának további növelésére. A megújuló energiaforrások magyar gazdaságon belüli súlyának erősítése mellett a paksi atomerőmű kibővítésével 2030-ra 2400 MW-nyi többletkapacitás fog keletkezni, ami szintén hozzájárul hazánk energiafüggőségének csökkentéséhez.

Magyarországon az elmúlt tíz évben környezetbarátabbá vált a gazdálkodás, de a környezeti fenntartható felzárkózáshoz további intézkedésekre lehet szükség. A környezet védelmének biztosítása, valamint az egészséges környezethez való jog elismerése és érvényesítése Magyarország Alaptörvényében is szerepel (Magyarország Alaptörvénye, 2011). Nem éri el az uniós átlagot azoknak a magyar kkv-k-nak az aránya, amelyek környezetvédelmi beruházásokat hajtanak végre, ezért az ilyen beruházások finanszírozását elősegíthetné egy állami alap létrehozása. Magyarországon az uniós átlagnál és az osztrák értéknél magasabb a részecskekibocsátásból származó légszennyezettségnek való kitettség, amelynek csökkentését elsősorban a fűtési megoldások korszerűsítése segíthetné. Magyarországon az ivóvíz minősége jó, de a lakosság több, mint egyötöde (akik főként kistelepüléseken élnek) nincs rácsatlakoztatva a szennyvízelvezető hálózatra. Ezt az arányt a kistelepülési szennyvízcsatlakozások számának növelésével lehetne csökkenteni. A keletkező hulladék mennyisége mérséklődött, de annak újrahasznosítási aránya alacsony, ezért olyan alternatív ösztönzők bevezetése is megfontolható, mint a műanyag és üveg palackokra vonatkozó betéti díjak bevezetése.

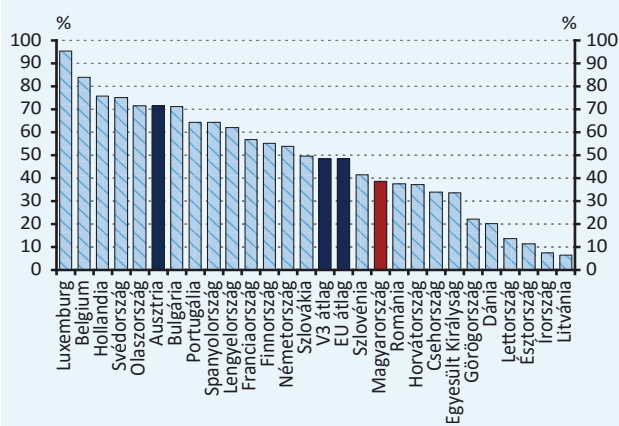
12.1. GYORSABB VASÚTI KÖZLEKEDÉS

- (1) Minden legalább 30 ezer fő lakosságú város és az észak-balatoni régió váljon villamosított vasútvonalon elérhetővé
- (2) Minden fő vasútvonalon legalább 160 km/h sebesség
- (3) A vasúti mozdonyok és személykocsik cseréje, valamint felújítása
- (4) Minden megyeszékhelyen intermodális csomópont építése és a teherpályaudvarok fejlesztése

Helyzetértékelés

A magyar vasúthálózat sűrűsége megfelelő, de alacsony a nagysebességű, villamosított és kétvágányú pályaszakaszok aránya, ami visszafogja a vasúti közlekedés versenyképességét. A vasúti hálózat Magyarországon európai uniós összehasonlításban az ötödik legsűrűbb, ezer négyzetkilométerre 84 km hosszúságú vasúti pálya jut: ami 30 százalékkal haladja meg az osztrák értéket és másfélszerese az uniós átlagnak. Hazánkban azonban a villamosított pályaszakaszok aránya (39 százalék) az uniós és a többi visegrádi ország átlagától 10, az osztrák értéktől 30 százalékponttal elmarad (12.1. ábra). A villamosítottág mellett jelentős az elmaradás a kétvágányú pályaszakaszok arányában is. A magyar vasúthálózat csupán 16 százaléka kétvágányú, ami több, mint 20 százalékponttal marad el az osztrák értéktől.

12.1. ábra
Villamosított vasútvonalak aránya (2016)

Megjegyzés: Belgium, Dánia, Németország és Olaszország esetében az adatok korábbi évekből származnak.

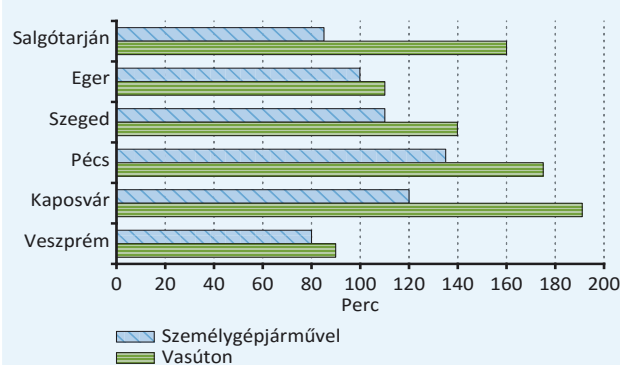
Forrás: Eurostat.

Az elmúlt 10 évben jelentős forrás áramlott a vasúti fejlesztésekbe, aminek következtében érdemi modernizáció valósult meg, a vasúti járműpark ugyanakkor továbbra is elavult. A 2007–13-as többéves uniós programozási időszakban az Európai Uniótól kapott források 10 százalékát fordították Magyarországon vasútfejlesztésre, míg 2022-ig várhatóan 11 százalékot (megközelítőleg 1000 milliárd forint), a GDP 2,6 százalékát fogják erre a célra felhasználni, de emellett is jelentős

tér maradt a vasúti fejlesztések folytatására (KPMG, 2017; Magyarország Kormánya, 2018a). A MÁV teljes vasúti járműparkjának mindössze 15 százaléka van kifogásolhatatlan állapotban, amely arányt várhatóan javítani fogja a jelenleg beszerzés és forgalomba állás alatt álló 40 új, emeletes elővárosi szerelvény. Az időközben MÁV kezelésébe került HÉV járműparknak pedig több, mint a 90 százaléka szorul teljeskörű felújításra vagy cserére. E cél érdekében – a HÉV pályák teljeskörű felújítását is beleértve – 2018 novemberében több kormányhatározatot is elfogadott és a korszerűsítés kivitelezésére 11 milliárd forintot elkülönített a kormány. A személyszállításon túl a vasúti teherszállítási kapacitások növelését egyelőre akadályozza az intermodális csomópontok hiánya.

A hálózat minőségi hiányosságai és a szerelvények elavultsága következtében lassú a vasúti közlekedés átlagsebessége. Magyarországon jelenleg csak három olyan pályaszakasz van, amely alkalmas a 160 km/h-val való közlekedésre, néhány további szakaszon pedig folyamatban vannak ilyen irányú fejlesztések. A hazai fővonalakat többnyire 120 km/h-s sebességre tervezték, a vasúti mellékvonalakon pedig ritka a 80 km/h feletti sebesség. A közúti áruszállítás esetében az eljutási és várakozási idők lényegesen kedvezőbb képet mutatnak, mint a vasúti közlekedésben (12.2. ábra). Uniós összehasonlításban a vasúti késések is jelentősek a magyar vasúthálózaton, 2017-ben a járatoknak átlagosan mindössze a 85 százaléka érkezett maximum 5 perces késéssel a célállomásra (MÁV, 2018).

12.2. ábra
Magyar megyeszékhelyek elérésének ideje személygépjárművel és vasúton (2018)

Forrás: Google Maps.

Javasolt intézkedések

(1) Minden legalább 30 ezer fő lakosságú város és az észak-balatoni régió váljon villamosított vasútvonalon elérhetővé: A villamosított vasútvonalak arányának emelése növeli a vasúti közlekedés sebességét és csökkenti a környezeti terhelést azáltal, hogy kiváltja a dízelvontatást. A villamosítás során fontos szempont, hogy a főváros és a megyeszékhelyek, valamint a megyeszékhelyek egymással történő összekapcsolása prioritást élvezzen. A villamosítás során érdemes figyelembe venni, hogy a határátkelőhelyeknél a két ország technológiai megoldásai összhangban legyenek egymással. A dízelvontatás kiváltása csökkentené az energiafelhasználást és hozzájárulna az energiatartósság mérséklődéséhez azáltal, hogy itthon is előállítható energiára való áttérést jelentene.

(2) Minden fő vasútvonalon legalább 160 km/h sebesség: A vasúti menetidő csökkentését a vasúti pályák minőségi fejlesztése segítheti elő a legnagyobb mértékben. A nemzetgazdaságot érdemben támogatná, amennyiben a nemzetközileg fontos vasúti vonalak esetében kiépítésre és alkalmazásra kerülne az Egységes Európai Vonatbefolyásoló Rendszer (ETCS 2) és az aktuális sztenderdeknek megfelelő, GSM-R rádiókommunikációs rendszer. A vasúti hálózat negyedik ipari forradalom kihívásainak is megfelelő (internetalapú jelzőrendszerek, félautomatizált mozdonyvezetés) fejlesztésére jó példa Norvégia, ahol megközelítőleg 2 milliárd euróból digitalizálják a vasúti pályát és építik ki a legújabb ETCS rendszert 2034-ig (SmartRail, 2018). Továbbá jelentősen növelni lehetne a vasúti vonalak kapacitását, sebességét, valamint elősegítené az igény esetén sűrűbb és ütemesebb menetrend bevezetését, ha – a villamosítás mellett – megvalósulna a fő vasúti vonalak kétvágányúsítása is. Az észak-déli irányú Budapest-Pozsony-Brno-Varsó és Budapest-Belgrád, valamint a nyugat-keleti irányú Bécs-Budapest-Kolozsvár-Bukarest gyorsvasúti vonalak kiépítését a pályafelújítások során prioritásként érdemes figyelembe venni. A legalább 160 km/h-val utazható gyorsvasúti vonalak kialakítása mellett a vasúti mellékvonalak esetében is lényeges lenne garantálni a legalább 80 km/h sebességet. A felújítások mellett az új vasúti pályák építése is elősegítheti a gyors vasúti közlekedés elérését. A 2018. évi CXXXIX. törvényben több, tervezett nagysebességű vasútvonal és további, tervezett országos törzshálózati vasúti pályák

fejlesztése szerepel, amely támogathatja e javaslat megvalósulását.

(3) A vasúti mozdonyok és személykocsik cseréje, valamint felújítása: A vasúti pályák korszerűsítése önmagában nem elegendő ahhoz, hogy gyorsabbá és kényelmesebbé váljon a közlekedés. A vontatás és a személykocsik modernizálása is fontos lépés ahhoz, hogy a XXI. század európai közlekedéséhez méltó magyar vasúti közlekedés jöhessen létre. Egyrészt érdemes lenne növelni azoknak a mozdonyoknak a számát, amelyek alkalmasak a legalább 160 km/h sebességgel való közlekedésre, másrészt a modern mozdonyokat fontos lenne felszerelni járműoldali ETCS 2 típusú vonatbefolyásoló rendszerrel, ami a nyílt pályán kiépített rendszerrel kommunikálni tud. A sebesség növelését és a korszerűbb közlekedést az is elősegítené, amennyiben a MÁV járműparkjában nőne annak a flottának a súlya, amelyekben a vontatás (mozdony) és a személyszállító vagonok egybe vannak építve. A kényelmi és szolgáltatási színvonal szempontjai mellett a vasúti sebességet szintén befolyásolja a személykocsik állapota, ezért érdemes folytatni az új vasúti szerelvények beszerzését, illetve a már meglévő Intercity vagonok felújítását. A járműpark fiatalításában a magyar vasúti járműgyártó- és javító kapacitásra is érdemes támaszkodni. A járművek modernizációja mellett a vasúti kiszolgáló épületek karbantartása és felújítása is javíthatja a kötött pályás távolsági közlekedés versenyképességét.

(4) Minden megyeszékhelyen intermodális csomópont építése és a teherpályaudvarok fejlesztése: A személyszállítás mellett a vasúti teherforgalom növelése többletbevételt jelent és erősíti hazánk logisztikai szerepét. A teherforgalom mértékét növelheti az intermodális csomópontok számának növelése, a teherpályaudvarok modernizálása, valamint kapacitásbővítése és az ezekhez a beruházásokhoz kapcsolódó vasúti városelkerülő szakaszok létrehozása. Szintén elősegíti a teherforgalom fejlődését a megvalósuló, vasúti sebességet növelő pályafelújítások és kétvágányúsítások (a tehervonatok átlagosan egy órát késtek 2017-ben (Világgazdaság, 2018a)). Emellett a vasúti áruszállítás terén az ún. egyesítő-szegmens (az indulási hely és a célállomás között a teher-szerelvény megbontása, kocsik lecsatolása vagy hozzáillesztése) fejlesztésében van potenciál, mivel ez gazdaságossá teszi a kisebb volumenű szállításokat is, ami a kkv-k számára is vonzóvá teheti a vasúti szállítást (Világgazdaság, 2018b).

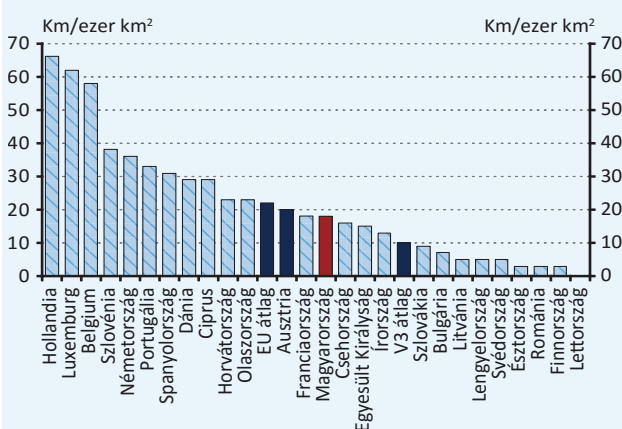
12.2. KIVÁLÓ ÚTHÁLÓZAT

- (5) M1, M7 háromsávósítása
- (6) Autópálya ráhordó utak település elkerülésének előmozdítása
- (7) Önvezető autók közlekedésére alkalmas gyorsforgalmi utak

Helyzetértékelés

A magyar gyorsforgalmi úthálózat sűrűsége uniós összehasonlításban megfelelő, de a teherbíró képessége és nemzetközi összekapcsoltsága, valamint a településeket elkerülő autópálya ráhordó utak kiépítettsége hiányos. Az ezer négyzetkilométerre jutó gyorsforgalmi utak hossza 18 km, ami kissé alacsonyabb az EU átlagnál és az osztrák értéknél, de közel kétszerese a többi visegrádi ország átlagának (12.3. ábra). A gyorsforgalmi úthálózat terhelése nem egyenletes. Az M1-es, az M3-as és az M7-es autópályák Budapesthez közel eső szakaszainak, valamint az M0-as autópályának a forgalma a legerősebb, aminek következtében e négy autópálya útburkolata hamarabb amortizálódik (Portfolio, 2016). Megoldásra vár a magyar gyorsforgalmi úthálózat hiánytalan nemzetközi összekapcsolása is. Egyrészt az M3, M6 autópályák és több további gyorsforgalmi út még nem éri el az országhatárt, másrészt az országhatáron túl nem készült még el mindegyik magyar autópálya folytatása. A megyeszékhelyek autópálya hálózatba csatlakozása is hiányos, mivel Békéscsabára, Egerbe, Kaposvárra, Salgótarjánba, Szolnokra és Zalaegerszegre nem lehet gyorsforgalmi úton eljutni. A közvetlen csatlakozással még nem rendelkező megyeszékhelyek bekapcsolása a gyorsforgalmi úthálózatba a körülbelül 3500 milliárd forintos keretösszegű Modern Városok Programon keresztül fog megvalósulni. A gyorsforgalmi úthálózat hiányosságai mellett még nem teljeskörű a településeket elkerülő autópálya ráhordó utak kiépítettsége és nem rendelkezik minden magyar város forgalomcsillapító elkerülő útvonallal. 2018 végén több jelentős, az úthálózat fejlesztésére vonatkozó intézkedést fogadott el a kormány. A 2018. évi CXXXIX. törvény tartalmazza a távlati gyorsforgalmi utakra, valamint főútvonalakra vonatkozó fejlesztési terveket. A 1792/2018. sz. kormányhatározat pedig kijelöli azokat a kistépüléseket érintő, alsóbb rendű útszakaszokat, amelyek a Magyar Falu Program keretei között fognak megújulni.

12.3. ábra
A gyorsforgalmi úthálózat sűrűsége (2016)

Megjegyzés: A Horvátországra és Olaszországra vonatkozó adatok 2015. éviiek.

Forrás: Eurostat.

A közutak állapotát vizsgálva a megyék kétharmadában az utak több, mint fele rossz állapotban van. Komárom-Esztergom, Nógrád és Győr-Moson Sopron megyében a legnagyobb a rossz útburkolatú utak aránya, csak Pest és Veszprém megyében alacsonyabb a rossz állapotú⁴⁷ utak aránya az egyharmadnál. Míg a főútvonalakon jelentős korszerűsítések történtek az elmúlt évtizedben, az alsóbb rendű utak felújítása sok esetben elmaradt. Az alsóbb rendű útvonalak fejlesztését célozza a Magyar Falvak Programra elkülönített 150 milliárd forint harmada, és az autópályahasználati útdíjából, valamint a tehergépjárművek úthasználata után fizetendő díjak emelkedéséből befolyó megközelítőleg 40 milliárd forintot is erre a célra tervezi felhasználni a Kormány (Magyarország Kormánya, 2018b; 2018c).

⁴⁷ Azt nevezik rossz állapotú útnak, ahol a felületek több, mint 20 százaléka repedezett, foltozott, deformálódott, gyakoriak a kátyúk.

Javasolt intézkedések

(5) M1, M7 háromsávósítása: A nagyon forgalmas vagy kiemelt gyorsforgalmi utak fejlesztése, sávbővítése egyrészt csökkenti az útburkolat terhelését, másrészt a forgalmi torlódás kialakulásának esélyét, ezáltal biztonságosabbá teszi a közlekedést és mérsékeli a menetidőt. A kormány bejelentése szerint a legforgalmasabb M1-es autópálya három sávossá bővítése 2021-ben kezdődhet meg, a felújítási és bővítési munkálatok idejére pedig akciótervet dolgoztak ki a forgalom könnyítésére (Magyarország Kormánya, 2018d). Az M7-es autópálya Budapest és Balatonvilágos közötti háromsávósítására azért lehet szükség, mert a Balatonra, illetve Horvátországba utazók és az onnan hazatérők, valamint a közúti teherszállítás jelentős többlet terhelést és gyakori torlódásokat okoz ezen az útvonalon. Jelenleg a fővárosba tartó oldalon van kiépítve három sáv, Székesfehérvár és Budapest között.

(6) Autópálya ráhordó utak település elkerülésének előmozdítása: Az autópályákról a környező főútvonalakra célforgalomból történő lehajtás, illetve az autópályákra

történő felhajtás sok csomópont esetében kisebb településeken keresztül történik, ami jelentősen növeli az érintett települések útjainak forgalmát. Csökkentené a forgalomterhelést, ezáltal javítaná az életminőséget és környezetkímélő hatással járna, amennyiben országszerte növekedne a főútvonalakat a gyorsforgalmi úthálózattal összekötő, kisebb településeket elkerülő utak száma.

(7) Önvezető autók közlekedésére alkalmas gyorsforgalmi utak: Magyarországon egyelőre nincs olyan gyorsforgalmi út, amely az önvezető autók közlekedésére alkalmas. Javasoljuk, hogy a jövőben kizárólag olyan gyorsforgalmi út épüljön Magyarországon, amely műszaki értelemben alkalmas az önvezető autók közlekedésére. Bajorországban München és Ingolstadt között az A9-es autópálya már alkalmas önvezető járművek fogadására, amelyet az autóiipari vállalatok 2015 óta tesztelnek. A kormányzati tervek szerint a zalaegerszegi tesztpályához kapcsolódóan, az autonóm járművek közlekedésére alkalmas műszaki feltételekkel épül meg az R 76-os számú, az M7-es autópályát Zalaegerszeggel összekötő gyorsforgalmi út.

12.3. A 4. IPARI FORRADALOMNAK MEGFELELŐ TELEKOMMUNIKÁCIÓS ÉS ELEKTROMOS HÁLÓZAT

- (8) Az 5G technológia fejlesztése a magasabb frekvenciatartományok megnyitásával és a kisebb cellaméreték fejlesztésének állami támogatásával
- (9) Az üvegszál vezetékek elterjedésének állami támogatása
- (10) Az elektromos hálózat szigetelésének javítása
- (11) A föld alatt futó elektromos vezetékek arányának növelése
- (12) Állami támogatás a magasabb áramerősségű csatlakozások számának növeléséért a háztartásokban
- (13) A főváros és minden magyar megyeszékhely váljon okos várossá
- (14) Magyar információbiztonsági szoftveripar fejlesztése

Helyzetértékelés

A negyedik generációs mobilinternet hálózat lefedettségében és sebességében Magyarország élen jár nemzetközi összehasonlításban, és az 5G Koalíció kormányzati létrehozásával és működtetésével jelentős lépéseket tett az új generációs telekommunikációs hálózatok elterjedésének érdekében. Hazánkban 99 százalékos az országos 4G lefedettség. A 100 felhasználóra jutó mobilinternet-előfizetések számában (49 db) ugyanakkor hazánk az utolsó az EU tagállamok között. A legmodernebb mobilinternetes megoldások fejlesztése és kiépítése érdekében jött létre Magyarországon 2017-ben az 5G Koalíció, amelynek egyik fő feladata a „dolgok internete” kiépítésének és a területen hazánk éllovasa tételének elősegítése (Magyarország Kormánya, 2018e).

A szélessávú internet ára alacsony Magyarországon uniós összehasonlításban, azonban a szélessávú internetre előfizetők aránya elmarad az élmezőnybe tartozó országoktól. A mobilinternet mellett lényeges a hálózati internetkapcsolat fejlettsége is. Szélessávú internethez a magyar háztartások 82 százaléka rendelkezik hozzáféréssel, ami az uniós átlagnak megfelelő, de az élmezőnybe tartozó országoktól több, mint 10 százalékponttal elmarad. A gyors (30 Mbit/sec letöltési sebességet meghaladó) szélessávú internet előfizetések aránya az összes internetelőfizetésben 63 százalék, ami az EU átlagot közel 20 százalékponttal haladja meg, de az élmezőnybe tartozó országoknál 15–20 százalékponttal alacsonyabb. A gyors szélessávú internet hozzáférés arányának növelése érdekében indította a kormány a Szuper gyors Internet Programot, amelynek a célja az volt, hogy 2018 végére minden magyar háztartásban elérhetővé váljon a legalább 30 Mbit/sec sebességű szélessávú internet. 2019 elejétől pedig elindul a program második fázisa is (Szuper gyors Internet Program 2.0), ami már a legalább 100 Mbit/sec feletti és elsősorban optikai hálózati fejlesztésekre fog összpontosítani. Magyarországnak komoly versenyképességi előnyt jelent az, hogy a szélessávú internet ára Litvánia után a második legalacsonyabb az EU-ban. Az alacsony árakat támogatja, hogy a Digitális Jólét Program (DJP) keretei között

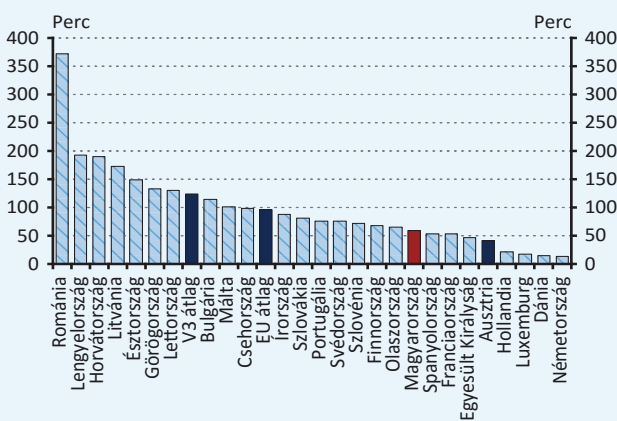
két lépésben 27-ről 5 százalékra csökkent az internet áfája 2018-ra, valamint a kormány létrehozta a Digitális Jólét Alapcsomagot. Ez az előfizetési konstrukció a szolgáltatók kínálatában meglévő legkedvezőbb árú internet-előfizetés csomagok árához képest is legalább 15 százalékkal olcsóbb megoldás azok számára, akik eddig még nem rendelkeztek internet előfizetéssel.

Az MNB több, modern technológiát érintő kezdeményezésben is aktív résztvevő. A jegybank alapító tagként részt vesz a 2018 őszén létrehozott Magyarországi Mesterséges Intelligencia Koalíció munkájában. A koalíciónak 70 tagja van, egyetemi és akadémiai kutatóközpontok, technológiai vállalatok és állami szereplők. Az új testület feladata a mesterséges intelligenciával kapcsolatos közös stratégia és fejlesztési irányok megfogalmazása, és az együttműködési keretrendszer kialakítása annak érdekében, hogy Magyarország e technológia terén az európai élvonalba kerüljön. A Mesterséges Intelligencia Koalíció létrehozása mellett az MNB 2018-ban külön Fintech Lab szervezeti egységet alapított a pénzügyi technológiai innovációk, így a mesterséges intelligencia hatékony fejlesztésének és alkalmazásának előmozdítására. Az MNB más innovatív megoldásokban is proaktív szerepet tölt be. A szintén a jegybankon belül létrehozott Innovation Hub egyrészt szabályozói támogató platformként működik az innovátorok számára az újításokkal kapcsolatos pénzügyi jogi kérdések tisztázására, másrészt az információmegosztást és együttműködést szolgáló kommunikációs felület is. Az Innovation Hub mindemellett nemzetközi kooperációs platformként szolgál (MNB, 2018).

A magyar elektromos hálózat fejlett, de még nem készült fel teljeskörűen a modern technológiák befogadására. A magyar elektromos hálózat minősége és megbízhatósága megfelelő, amit mutat, hogy az egy fogyasztóra jutó előre nem tervezett kieső idő hossza évi 59 perc. Ez 37 perccel alacsonyabb az EU átlagnál és 65 perccel kevesebb a V3-ak átlagánál (12.4. ábra). Másfelől az Európai Unióban Magyarországon az egyik legalacsonyabb a föld alatti elektromos vezetékek aránya (20–30 százalék), ami növeli a váratlan

áramkimaradás esélyét. (Council of European Energy Regulators, 2018) Az áramellátás stabilitása mellett az elektromos áram új felhasználási területeit is érdemes vizsgálni. Az egyik ilyen az elektromos autózás, amelyet a kormányzat a Jedlik Ányos Terv keretei között támogat. E terv részeként kiépítésre kerül az elektromos autózáshoz elengedhetetlen közúti töltő infrastruktúra, azonban a háztartások elektromos hálózata még nem készült fel az otthoni töltésre és ezáltal a technológia tömeges használatára.

12.4. ábra
Az összes nem tervezett, hosszabb ideig tartó elektromos ellátás szünetek hossza (2016)

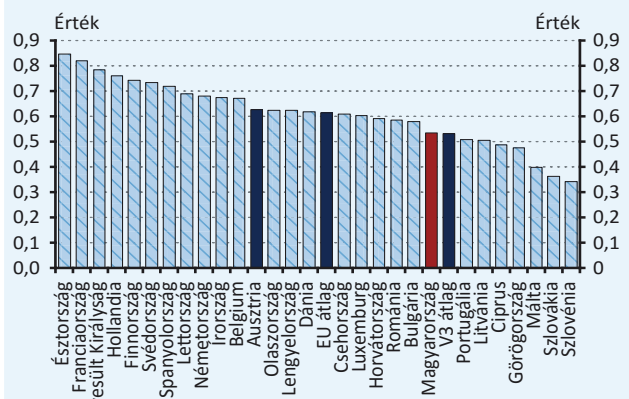

Forrás: Európai Energia Szabályozók Tanácsa (CEER).

Nem megfelelő az információbiztonsági tudatosság Magyarországon. A digitalizáció nemcsak lehetőségeket, hanem veszélyeket is rejt azzal, hogy a komplex rendszerek sérülékenyebbek a rosszindulatú támadásokkal szemben. A hálózatok magas szintű védelme szükséges feltétele a biztonságos műköedésnek. A magyar gyakorlat alacsony szintű tudatosságot mutat ezen a területen. A vállalatok 80 százaléka nem rendelkezik fejlett információbiztonsági megoldással és a rosszindulatú kódokkal fertőzött robottámadásokban első helyen áll hazánk uniós összehasonlításban. A Nemzetközi Távközlési Egyesület Globális Kiberbiztonsági Mutatója alapján Magyarország kibervédelmi fejlettsége elmarad az uniós átlagtól (12.5. ábra). A sérülékenység csökkentésére 2013-ban létrehozták a Kormányzati Eseménykezelő Központot, aminek kiemelt szerepe van a nemzetgazdaság és az állami működőképesség szempontjából kritikus fontosságú informatikai rendszerek védelmében, ezzel összefüggésben a nemzetközi szervezeteknél Magyarország képviselőjében, és a hálózatbiztonság tudatosításában is (Kormányzati Eseménykezelő Központ, 2018). 2015-ben az addigi kibervédelmi szervezeti keretrendszer átalakították és a Belügyminisztérium felügyelete alatt központosították. Létrejött az ernyőszervként működő Nemzeti Kibervédelmi Intézet és ez alá tagozták be a Kormányzati Eseménykezelő

Központot is, amelynek feladatkörei bővültek (Orbók, 2015). A Digitális Jólét Program 2.0-ban a kormány javasolta a Nemzeti Kibervédelmi Stratégiának a felülvizsgálatát és számos további információbiztonsági javaslatot tett (K+F fejlesztések a kiberbiztonság területén, nemzeti eseménykezelő központ létrehozása).

12.5. ábra
A Globális Kiberbiztonsági Mutatóban elért eredmények (2017)

Megjegyzés: A Globális Kiberbiztonsági Mutató egy 25 indikátorból álló kompozit mutató, amelyben az 1 a legjobb, a 0 a legrosszabb elérhető eredmény.

Forrás: Nemzetközi Távközlési Egyesület (ITU).

Javasolt intézkedések

(8) Az 5G technológia fejlesztése a magasabb frekvenciatartományok megnyitásával és a kisebb cellaméreték fejlesztésének állami támogatásával: Az 5G hálózat gyors és az egész országot lefedő kiépítése azért lényeges, mert ebben a technológiában még egyik uniós országnak sincs érdemi előnye, így jól koordinált fejlesztésekkel jelentős versenyelőnyre tehetünk szert. Előrelépés lehet, amennyiben Magyarországon a felhasználók elsőként használhatják az 5G technológiát az uniós országok között. Ezt segítheti elő a telekommunikációs vállalatok és a kormányzat aktív együttműködése: a magasabb frekvenciatartományok megnyitása, valamint a magasabb frekvenciával kompatibilis kisebb cellaméreték fejlesztésének elősegítése.

(9) Az üvegszálak vezeték elterjedésének állami támogatása: Az egész országban elérhető, hosszabb távon is versenyképes széles sávú internet biztosításához az üvegszálak (optikai) kábelek arányának növelése szükséges. A Szuper gyors Internet Program keretei között megközelítőleg 60 ezer kilométernyi üvegszál kábelt, a 2020-as évek elején – az e-közigazgatás fejlesztésére, valamint az 5G bázisállomások összekötésére – pedig várhatóan évente 20 ezer kilométernyi üvegszál kábelt fognak lefektetni. Stratégiai

és nemzetgazdasági szempontból egyaránt előnyös lenne, ha ezeknek a kábeleknél a gyártását részben Magyarországon végeznék, amit elősegítené a hazai üzemi környezet kialakításának állami támogatása.

(10) Az elektromos hálózat szigetelésének javítása: Az elektromos hálózat karbantartása és korszerűsítése előfeltétele a 4. ipari forradalomban megjelenő eszközök biztonságos használatának. Az elektromos hálózat minőségét javítja, amennyiben a már meglévő elektromos hálózat szigetelését – különösen a lakótelepek esetében – folyamatosan modernizálják, ezáltal biztosítva az áramhálózat megfelelő üzemeléséhez szükséges szigetelési ellenállást.

(11) A föld alatt futó elektromos vezeték arányának növelése: Támogatná az elektromos hálózat minőségét, amennyiben a föld alatti – külső hatásoknak kevésbé kitett – elektromos vezeték aránya növekedne. Ennek hatásaként feltehetően a váratlan elektromos üzemszünetek hossza is rövidülne. Dániában a 2000-es évek során az elektromos vezetéknek jelentős részét helyezték a föld alá, ezáltal kivédhetővé tették az ellátásbiztonságot befolyásoló időjárási viszontagságokat (Danish Energy Agency, 2016).

(12) Állami támogatás a magasabb áramerősségű csatlakozások számának növeléséért a háztartásokban: A háztartások elektromos hálózatának kapacitásnövelése szükséges ahhoz, hogy könnyebbé váljon az egyre több és összetettebb elektromos áramot használó új fogyasztási cikkek (pl. az elektromos gépjárművek) használata. A háztartások elektromos csatlakozásainak bővítéséhez egyrészt lényeges, hogy az ingatlanok (családi házak és társasházak egyaránt) jövőben várható elektromos áram igényét felmérjék és az eredmények alapján megkezdődjön a megfelelő áramerősségű csatlakozások számának növelése (pl. társasházakhoz tartozó teremgarázsokban a magasabb feszültség kiépítése, új építésű ingatlanok esetében már a tervezéskor elegendő mennyiségű és feszültségű elektromos csatlakozás figyelembevétele), másrészt, hogy az áramszolgáltató is felkészítse a fizikális infrastruktúrát a várhatóan megnövekvő

terhelésre. A fogyasztói igények, illetve a kapacitások monitorozását segítheti elő az intelligens villamosenergia-hálózat kiépítése, vagyis a hálózat okosmérőkkel való felszerelése.

(13) A főváros és minden magyar megyeszékhely váljon okos várossá: Az okos város olyan település, amely környezetét és digitális infrastruktúráját a lakosainak fokozott bevonásával fejleszti. Emellett a területén elérhető szolgáltatások minőségét és gazdasági hatékonyságát korszerű és innovatív információtechnológiák alkalmazásával, fenntartható módon, polgárai visszajelzéseit is figyelembe véve modernizálja (Magyar Közlöny, 2017). A valós idejű adatszolgáltatások fejlesztése és elemzése segítheti a városi infrastruktúra (közmuhasználat, közlekedés) gazdaságilag hatékonyabb és a felhasználói igényekhez igazodó szervezését. Ilyen fejlesztésnek minősül a közlekedési szolgáltatások minden pontján megvalósuló IKT integráció. További példa az energiafelhasználás területi és időbeli felhasználásának elemzése és ezen keresztül az energiahatékonyság elősegítése. Budapest 2017 óta rendelkezik egységes okos város jövőképpel (Budapest Főváros Önkormányzata, 2017). Európai uniós támogatások segítségével is számos európai városban, köztük Barcelonában, Bécsben, Lisszabonban és Londonban hajtanak végre az okos városok létrehozását elősegítő energetikai, közlekedésfejlesztési és infokommunikációs újításokat (Európai Bizottság, 2017a).

(14) Magyar információbiztonsági szoftveripar fejlesztése: Az alkalmazott rendszerek és hálózatok fokozottabb védelme szükséges az adatszerzéssel és más rosszindulatú támadásokkal szemben. Ennek minimum feltétele modern védelmi rendszerek telepítése ott, ahol még nincsen (azaz a magyar vállalatok jelentős részénél). Ezen túlmenően azonban önmagában az információbiztonsági iparágban is jelentős növekedési potenciál van. Romániában és Szlovákiában is vannak már saját, nemzetközileg versenyképes információs- és kibervédelemmel foglalkozó cégek. Az innovációs tevékenységek fejlesztése céljából és nemzetbiztonsági szempontból is jelentős előrelépés lehetne az, amennyiben Magyarország saját tudására tudna támaszkodni e területen.

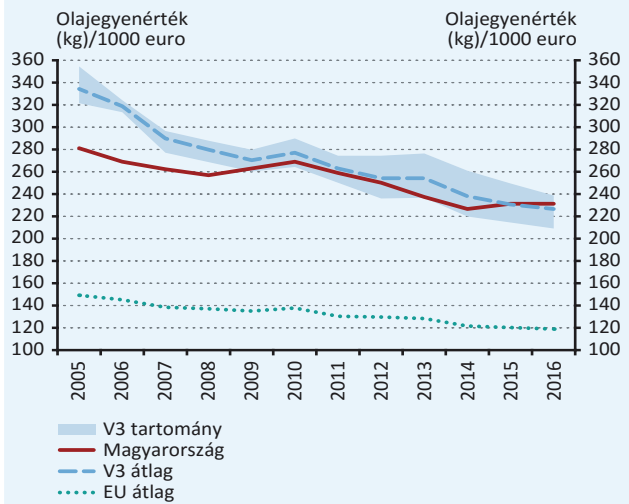
12.4. HATÉKONY ENERGIAFELHASZNÁLÁS

- (15) A vállalati energiafelhasználás hatékonyságának növelése adókedvezményekkel
- (16) Az energetikai auditálás bevezetésének támogatása állami forrásokkal
- (17) Háztartások energiahatékonyságának javítása a felújítások állami támogatásának erősítésével
- (18) Szabályozott energiaárak további csökkentési lehetőségének folyamatos vizsgálata
- (19) A villamosenergia hálózat nagy kapacitású áramtárolókkal való kiegészítése

Helyzetértékelés

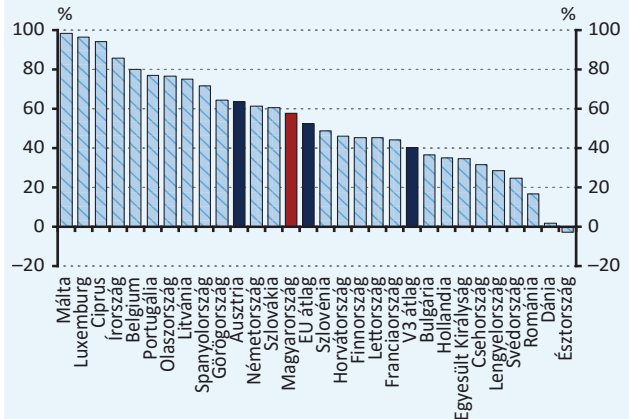
A magyar nemzetgazdaság energiafelhasználása uniós összehasonlításban magas, ami elsősorban a hazai vállalkozások és háztartások elavult energiagazdálkodásának tulajdonítható. Habár Magyarországon 2005 és 2015 között 18 százalékkal csökkent az egységnyi kibocsátásra jutó energiafelhasználás, még ma is megközelítőleg kétszerese az uniós átlagnak (12.6. ábra). Jelenleg hazánkban a legnagyobb energiafelhasználó a háztartási szektor (34 százalék), ezt követi a közlekedési szektor (25 százalék) és az ipar (24 százalék). Az egyes szektorokat vizsgálva jelentős különbségek figyelhetők meg az energiafelhasználás mértékében. Az iparban nőtt az energiaintenzitás Magyarországon, miközben az Unióban csökkent, így az EU átlaghoz képest itt a legnagyobb a lemaradásunk (66 százalékos). A háztartások esetében az energiaintenzitás stagnált, míg az Európai Unióban átlagosan csökkent, tehát a magyar és az EU-s energiafelhasználás közötti különbség (38 százalék) nőtt (Európai Bizottság, 2017b). Utóbbi oka főképpen az, hogy bár számos, energiahatékonysági fejlesztés történt az elmúlt években, a hazai épületállomány kétharmada azonban továbbra is elavult energetikai szempontból és ehhez járul hozzá az elavult magyar járműpark is (a személygépkocsi-állomány átlagos kora 14 év). Az iparban a termelés során használt elavult, környezetterhelő technológiák is növelik az energiaintenzitást. A magas energiafelhasználás – az alacsony hazai energiatermelés mellett – hozzájárul a V3-ak átlagánál 20 százalékponttal magasabb, 55–60 százalékos nettó energiainport arányhoz, és ezáltal hazánk számottevő energiafüggőségéhez is (12.7. ábra).

12.6. ábra
A gazdaság egységnyi kibocsátásra jutó energiafelhasználása

Forrás: Eurostat.

12.7. ábra
Nettó energiainport a teljes energiahasználat arányában (2015)

Megjegyzés: A Ciprusra, Horvátországra, Lettországra, Litvániára, Máltára és Romániára vonatkozó adatok 2014. évi.

Forrás: Világbank.

A magyar energiaversenyképesség erősítése érdekében az elmúlt években már számos lépés történt, amelyek folytatása és kibővítése érdemben hozzájárulhat a gazdasági felzárkózáshoz. Energiahatékonysági beruházásokra az üzleti szektorban adókedvezmény vehető igénybe, ami a társasági adóalapból részben leírható. Az adókedvezmény hat adóévben érvényesíthető legfeljebb a számított adó 70 százalékáig és a beruházás összköltségének 30–50 százaléka írható le vállalati mérettől és a vállalat telephelyének földrajzi elhelyezkedésétől függően (NAV, 2018). Az uniós források felhasználása is számottevően támogatja az energetikai korszerűsítéseket nemzetgazdasági szinten. A 2014-ben indított Otthon Melege Program a magán- és középületek energiahatékonyságának javítását célozza és a program keretei között energetikai korszerűsítéseket lehet végrehajtani, valamint háztartási gépeket lehet lecserélni állami támogatással. Emellett a háztartások számára jelenleg kedvezményes hitelek vehetőek igénybe az energiahatékonyság növelése céljából (Nemzeti Fejlesztési Minisztérium, 2015; Magyarország Kormánya, 2017a).

A háztartások számára elérhető energiaárak vásárlóértéken az EU átlaga alatt vannak. A magyar földgáz ára vásárlóértéken a háztartások részére a harmadik legalacsonyabb az uniós tagországok között. A lakossági gáz ára 34 százalékkal csökkent le 2011 és 2014 között és a lakossági villamosenergia ára is több, mint 25 százalékkal mérséklődött 2012 és 2014 között, alapvetően a szabályozott árak 2013–2014 során több lépésben végrehajtott csökkentése következtében (Eurostat adatok). A hosszú távon is fenntartható, alacsony árakat szolgálja a 2018 októberében létrehozott Energetikai Innovációs Tanács felállítása is. A Tanács munkája többek között az energiacsökkentésre, a fogyasztói igények változására, az innovatív energiatárolási lehetőségekre, valamint a kiserőművek integrációjára fog fókuszálni. A Tanács munkájának eredményei az új Nemzeti Energiastratégiába is bekerülnek (Magyarország Kormánya, 2018f).

Javasolt intézkedések

(15) A vállalati energiatárolás hatékonyságának növelése adókedvezményekkel: A vállalkozások számára elsősorban az energiahatékonysági beruházások céljából igénybe vehető társasági adó kedvezmény jelent segítséget az energetikai korszerűsítésekhez. Ennek az adókedvezménynek a további fenntartására és népszerűsítésére van szükség ahhoz, hogy a vállalkozások környezetkímélőbb, energiahatékonyabb termelési technológiákba ruházzanak be. A vállalati energiatárolást csökkentheti az energiahatékonysági beruházásokból leírható adó mértékének növelése is. Emellett hozzájárulhat a vállalati energiahatékonyság növeléséhez az, amennyiben a kis és közepes méretű vállalkozások

üzleti célokra használt járműparkjukat megfiatalíthatják és ehhez támogatásban részesülnek.

(16) Az energetikai auditálás bevezetésének támogatása állami forrásokkal: Javíthatja az energiahatékonyságot a kkv szektorban az energetikai auditálás (átfogó energiahatékonysági vizsgálat) önkéntes bevezetése is, amelyet Lengyelországban állami forrásokkal is támogatnak (Odyssee és Mure, 2015). Jelenleg csak a nagyvállalatokra vonatkozik energetikai auditálási kötelezettség Magyarországon.

(17) Háztartások energiahatékonyságának javítása a felújítások állami támogatásának erősítésével: Az Otthon Melege Program keretében a kormányzat jelenleg is támogatja az ingatlanok nyílászáróinak felújítását és cseréjét, a homlokzatok és fűdémek hőszigetelését, a fűtési és használati melegvíz rendszer korszerűsítését, valamint a fűtési, illetve áramtermelési célú napkollektorok telepítését. A támogatási intenzitás mértéke 40–55 százalékos. Ennek a programnak a folytatása és költségvetési mozgáster esetén a támogatási intenzitás növelése jelentősen hozzájárulhat ahhoz, hogy a régebben épült lakóingatlanok energiatárolása csökkenjen. A következő többéves EU-s programozási ciklusban az energetikai korszerűsítésekre fordítható forrásokat úgy érdemes előirányozni, hogy több forrás jusson a lakóingatlanok energetikai korszerűsítésére. Az Egyesült Királyságban a szociális alapon arra rászoruló háztartások energiahatékonysági fejlesztés esetén állami pénzügyi támogatásban részesülnek (Egyesült Királyság Kormánya, 2018a; 2018b). A fűtőkorszerűsítési beruházások végrehajtása hozzájárulhat a légszennyezettség csökkentéséhez is. Franciaországban a hagyományos kazánoknál jóval környezetkímélőbb kondenzációs kazánok vásárlásának támogatása érdekében a vételár 15–25 százalékának megfelelő adókedvezményt vezettek be a 2000-es években. Az intézkedés hatására a kondenzációs kazánok piaci részesedése kevesebb, mint tíz év alatt 25 százalékponttal nőtt (IEA (b), 2013). Emellett a hőszigetelésben érdemes használni az új, innovatív megoldásokat is, például a magyarok által fejlesztett fűtésre alkalmas falfestéket, amely csökkentheti az ingatlanok ökológiai lábnyomát (Világ gazdaság, 2018c). A nyílászárók, fűtési rendszerek megújítása és a hőszigetelés mellett a háztartási gépek csereprogramjainak folytatása is hozzájárulhat a háztartások energiaintenzitásának csökkenéséhez.

(18) Szabályozott energiaárak további csökkentési lehetőségének folyamatos vizsgálata: A kőolaj és földgáz világpiaci ára folyamatosan változik és a magyar földgázimport árát típustól függően 75–90 százalékban a nyugat-európai tőzsdék irányadó határidős ügyletei befolyásolják (Palotai és Virág, 2016). A két nyersanyag árának nyomon követése azért fontos, hogy abban az esetben, amennyiben árai

trendszerűen csökkennek, a hatóságilag szabályozott árakat mérsékelni lehessen. A lakossági gáz alacsony árszínvonala növeli más cikkek fogyasztását, vagy a háztartások megtakarítását, ezen keresztül pedig a gazdasági versenyképességet is. Az alacsony energiaárak fenntartásához fontos lehet az is, hogy az egyoldalú orosz gázfüggőség csökkenjen hazánkban. Ezt segítheti elő a magyar-román, a magyar-horvát, illetve a magyar-szlovén-olasz kétirányú szállításra alkalmas gázszállítási interkonnektorok (határt átlépő hálózati összeköttetések) kiépítése. A fenntarthatóan alacsony áramárhoz pedig a magyar-szlovák interkonnektor megépítése járulhat hozzá. Az árakra gyakorolt pozitív hatás mellett ezek a fejlesztések a magyar energiaimport földrajzi diverzifikációját is elősegítik.

(19) A villamosenergia hálózat nagy kapacitású áramtárolókkal való kiegészítése: A megújuló energiaforrások terjedésével egyre lényegesebbé válik az energiatárolás fejlesztése, ami a megújuló energiaforrás előállítás időjárástól

függő jellegének tompításában, illetve a periodikusan változó (nappal-éjjel, nyár-tél) fogyasztói igények hatékonyabb kiszolgálásában jelenthet előrelépést. Szükség lehet a megújuló erőművekben előállított elektromos áram nagy kapacitású akkumulátorokban való tárolására. Az európai villamosenergia-hálózatban már működnek 10–20 megawattos energiatároló egységek és 50 megawattos, valamint ennél nagyobb teljesítményű akkumulátorok kiépítése is folyamatban van. A fokozódó lakossági igénybevétel miatt egyre nehezedő hálózatbővítés több esetben elodázható, vagy későbbre ütemezhető a hálózati elemek (vezetékek, trafó állomások) időszakos túlterhelésének akkumulátoros "kivédésével" (Portfolio, 2018). Ennek érdekében Magyarországon is előnyös lehet a villamosenergia-hálózat elektrokémiai elven működő, nagy kapacitású áramtárolókkal történő kiegészítése és ehhez kapcsolódóan a tárolási kapacitás bővítési lehetőségeinek kutatása. A megújuló energiaforrások tárolásának megoldása elősegíti a felhasznált fosszilis energia mennyiségének további csökkenését is.

12.5. ZÖLD GAZDASÁG

- (20) 50 milliárd forint szél- és naperőművek támogatására
- (21) 25 milliárd forint a kkv-k környezetvédelmi célú beruházásainak támogatására
- (22) A víziközművek felújítása és felszerelése okosmérőkkel
- (23) A szennyvízelvezetési infrastruktúra bővítése a 2000 főnél kisebb településeken és a szennyvíztisztító üzemek számának növelése
- (24) Az újrahasznosított hulladék arányának növelése és a betéti díjas rendszer bevezetése
- (25) Az elektromos járművek támogatásának erősítése
- (26) A mezőgazdasági öntözési infrastruktúra fejlesztése

Helyzetértékelés

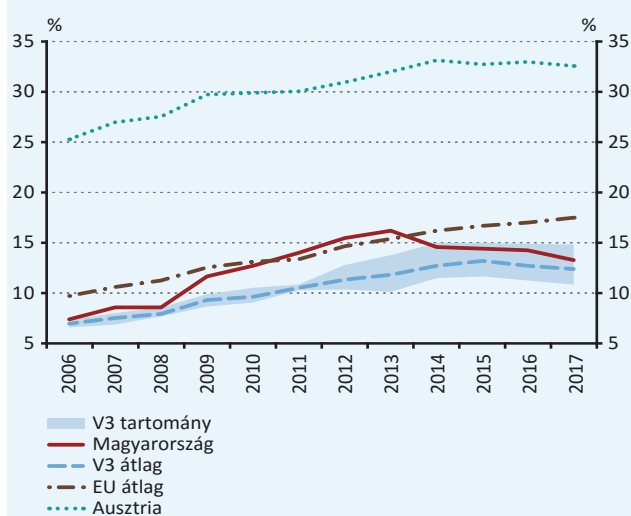
A megújuló energiaforrások aránya az energiafogyasztásban 13 százalék, ami 20 százalékponttal marad el az osztrák aránytól (12.8. ábra). A megújuló energiaforrások aránya Magyarországon 6 százalékponttal nőtt 2006 és 2017 között, ami az uniós országok átlagának változásától 2 százalékponttal elmarad, ugyanakkor a magyar érték teljesíti a nemzeti EU2020 célkitűzést (13 százalék). A magyar megújuló energiaforrások szerkezete azonban kedvezőtlen. Hazánkban 92 százaléka biomasszából (tehát főképp tűzifából), megújítható hulladék újrahasznosításából és biogázból származik. A biomassza fűtőértéke alacsony és felhasználásának környezetterhelése magas. Alacsony a nap-, a szél- és a geotermikus erőművek előállításából származó energia Magyarországon. A megújuló energiaforrások energiafogyasztáson belüli arányának növekedését segíti elő a 2017-ben bevezetett METÁR (megújuló támogatási rendszer), amelynek keretében azok a villamoserőművek kaphatnak támogatást, amelyek megújuló energiaforrásból állítanak

elő elektromos áramot. METÁR támogatásban olyan villamosenergia-termelés részesülhet, amely új beruházáshoz kapcsolódik vagy olyan erőműegységek, amelyek jelentős felújításon, fejlesztésen esnek át (MEKH, 2017). A vállalati működéshez kapcsolódóan a megújuló energiaforrások felhasználási arányának növelése érdekében uniós források is rendelkezésre állnak. A hazai energiatermelés növelését támogatja a Paks2 projekt. A tervek szerint 2030-ra a mostani 2000 MW-ról 4400 MW-ra nő az atomerőmű összkapacitása, csökkentve Magyarország energiatülszövését.

A magyar kis- és középvállalkozások az EU átlagnál kisebb mértékben hajtanak végre környezeti terhelést csökkentő beruházásokat. Kevesebb kkv hajt végre környezetvédelmi célú beruházást, mint a nyugat- és észak-európai országokban. A legnagyobb a lemaradás a termelés során végzett anyag- vagy hulladékújrahasznosítás terén. A magyar kkv-k mindössze 18 százaléka végez ilyen tevékenységet, ami 22 százalékponttal alacsonyabb az uniós átlagnál. Tíz százalékpontnál kisebb mértékben marad el az uniós átlagtól azon magyar kkv-k aránya, amelyek anyagmegtakarító beruházásokat (49 százalék), illetve intézkedéseket tesznek. Az uniós átlagnak azonban megfelelő az energia- és vízmegtakarítást végrehajtó kkv-k aránya (az összes kkv 59, illetve 44 százaléka) (Európai Bizottság, 2017c). Elsősorban pénzügyi akadályai vannak annak, hogy a hazai kkv szektor növelje környezetvédelmi területen a beruházási aktivitását.

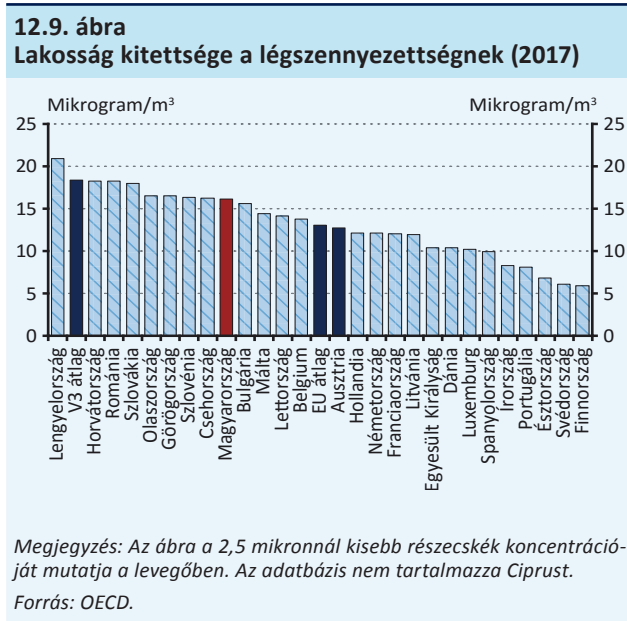
Magyarországon meghaladja az EU átlagot és az osztrák értéket a részecskekibocsátásból származó levegőszennyezettségnek való kitettség. A légszennyezettség fő forrása a szilárd tüzelőanyagok, köztük régi bútorok és hasonló hulladékok használata lakóházak fűtésére. A finomrészecske kibocsátás az Egészségügyi Világszervezet által meghatározott irányadó érték több, mint másfélszerese. A magyar kormány 2011-ben akciótervet hirdetett a kisméretű szálló por koncentráció csökkentésére (PM₁₀), amely elsősorban a fűtés és közlekedés korszerűsítésével kívánja a finomrészecskek koncentrációját csökkenteni (Magyarország Kormánya, 2011). A levegő terhelésének csökkentését a 2,5 mikronnál kisebb méretű, a tüdőbe bejutó és onnan többé

12.8. ábra
Megújuló energiaforrások használata a teljes energiahasználat arányában

Forrás: Eurostat.

nem kiürülő szennyezőanyagok csökkentésére fókuszáló további intézkedések segítenék. Az uniós országok körében jelenleg Magyarországon a kilencedik legmagasabb az egy köbméterre jutó 2,5 mikronnál kisebb légi szennyezőanyag koncentráció (12.9. ábra).

Magyarországon az ivóvíz minősége jó, azonban a népesség több, mint egyötöde nincs rácsatlakoztatva a szennyvizet elvezető hálózatra. A magyar ivóvíz több, mint 95 százalékban jó minőségű, mentes a mikrobiológiai és vegyi szennyezőanyagoktól, illetve a hazai fürdővizeknek mindössze három százaléka gyenge minőségű. A vezetékes vízhez átlagosan a lakosság 97 százaléka fér hozzá. A szennyvízelvezetés területén azonban hazánk helyzete kevésbé kedvező. A lakosság 78 százaléka csatlakozik a szennyvízhálózathoz, ami bár a többi visegrádi ország átlagának megfelel és a 2010-es 70 százalékos arányhoz képest előrelépés, azonban az osztrák értéktől 17 százalékponttal elmarad (OECD, 2018). Magyarországon a tiszta víz 67 százalékát elektromos hűtésre használják, ez az arány a második legmagasabb az OECD országok körében. 2017-ben fogadta el a kormány a Nemzeti Vízstratégiát (Kvassay Jenő Terv), amelynek a célja a fenntartható vízgazdálkodás biztosítása a XXI. században. A stratégiában megfogalmazott hét hosszú távú cél 2030-ig: vízvisszatartás a vizeink jobb hasznosítása érdekében, kockázat megelőző ár- és belvízvédelem, minőségi víz- és víziközmű szolgáltatás, a társadalom és a víz viszonyának javítása, a tervezés és irányítás megújítása, valamint a vízgazdálkodás gazdasági szabályozórendszerének a megújítása. Mivel a felszín feletti hazai vízkészlet jelentős része külföldről érkezik Magyarországra, hazánk többek között ezért is aktív a vízdiplomácia területén. Ennek sikerét mutatja például a 2013-ban és 2016-ban megrendezett Budapesti

Víz Világtalálkozó és Magyarország szerepe a Vízügyi Elnöki Testületben (Magyarország Kormánya, 2017b). Emellett Magyarország exportjában a vízgazdálkodási technológiák és a víztisztítás perspektivikus ágazat.

Csökkenett a keletkező hulladék mennyisége, de annak újrahasznosítási aránya alacsony. Hazánkban több, mint 20 százalékkal csökkent a létrejövő települési hulladék mennyisége 2006 és 2016 között. A keletkező hulladék újrahasznosításának aránya azonban alacsony, mivel a keletkező összes települési hulladék mindössze 35 százalékát hasznosítják újra vagy komposztálják, ami 24 százalékponttal alacsonyabb az osztrák aránynál. A keletkező hulladék fele kerül hulladéklerakóba Magyarországon, habár 10 év alatt ez az arány 30 százalékponttal lecsökkent. A 2014–2020 közötti időszakra szóló Országos Hulladékgazdálkodási Tervben a kormány legfőbb célkitűzésként a hulladék hasznosítási arányának növelését, a hulladék elkülönített gyűjtésének kialakítását és fejlesztését, valamint a hulladékképződés csökkentését jelölte meg. A dokumentum emellett felhívja a figyelmet az üvegek és palackok esetében a betéti díjas rendszer bevezetésének lehetőségére is (Magyarország Kormánya, 2013).

A rendszerváltáshoz képest jelentős mértékben csökkent a magyar üvegházhatású gáz kibocsátás, de a nemzetközi törekvésekkel és kötelezettségekkel összhangban további lépésekre lehet szükség. A bruttó üvegházhatású gáz kibocsátás összesen 35 százalékkal csökkent 1990 és 2016 között, illetve az egységnyi GDP-re jutó üvegházhatású gáz kibocsátás 60 százalékkal mérséklődött ez idő alatt. A csökkenés 80 százaléka az energiaszektor modernizációjára vezethető vissza, kisebb mértékben pedig a vegyipar átalakulása járult hozzá. 2014-ben azonban növekedni kezdett a bruttó üvegházhatású gáz kibocsátása, ami 2014 és 2016 között összesen hét százalékkal nőtt. Az egységnyi kibocsátásra jutó üvegházhatású gáz csökkenése is megtorpant. A kedvezőtlen folyamat elsősorban a közlekedésnek és kisebb mértékben a mezőgazdaságnak tulajdonítható. A közlekedés üvegházhatású gáz kibocsátásának növekedése a forgalomban lévő személygépkocsik száma és átlagéletkora (2010 végén 11 év, 2017 végén 14 év) emelkedésének a következménye. A mezőgazdaság a dinitrogén-oxid tartalmú műtrágya használatának növelésével, valamint a metán kibocsátást erősítő állatállomány növekedésével járult hozzá az üvegházhatású gáz kibocsátás emelkedéséhez (OECD, 2018). A magyar kormány a 2017–2030 közötti időszakra vonatkozó és a 2050-ig tartó időszakra is kitekintést nyújtó Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiával és az ebben szereplő Hazai Dekarbonizációs Úttervvel kíván lépéseket tenni az üvegházkibocsátás további csökkentésére (Magyarország Kormánya, 2017).

Javasolt intézkedések

(20) 50 milliárd forint szél- és naperőművek támogatására:

A környezetkímélő energiaforrások teljes energiatermelésén és energiafelhasználáson belüli arányának növelésével javítani lehetne az ország energiafelhasználási szerkezetén. A teljes megújuló energiatermelés kevesebb, mint 10 százaléka származik valóban környezetbarát energiaforrásokból. Jelenleg is folyamatban vannak Magyarországon megújuló energiát termelő erőművek építésére vonatkozó projektek. A modern energiagazdálkodás erősítése érdekében tovább lehet növelni a megújuló energiát termelő erőművek számát. A kisebb és nagyobb kapacitású naperőművek építésének ösztönzése mellett fontos lenne a szélerőművek és a geotermikus erőművek számának bővítése is. Ehhez állami támogatásra és az uniós forrásokra egyaránt szükség van, amelynek érdemes, hogy részét képezze a METÁR fenntartása mellett az 50 és 500 kW közötti teljesítményű naperőmű építés pénzügyi támogatásának kibővítése.

(21) 25 milliárd forint a kkv-k környezetvédelmi célú beruházásainak támogatására:

Javasoljuk egy olyan célzott, állami forrásból működő alap létrehozását, amely a kis és közepes méretű vállalkozások környezetvédelmi célú beruházásait támogatja. A vállalati termelés során a magyar kkv-k az uniós átlagtól csak kisebb arányban hasznosítják újra a felhasznált anyagokat, illetve a keletkező hulladékot. A vállalati hulladék nagyobb arányú újrahasznosítása hozzájárulna a zöldebb termeléshez. Hozzájárulna egy zöldebb, környezetbarátabb gazdaság kialakulásához a hulladék keletkezésének minimalizálását, a vízmegtakarítást, valamint a termelés során felhasznált anyagok minimalizálását elősegítő beruházások megvalósítása is. A környezet megóvása mellett egy ilyen alap azt is lehetővé teszi, hogy a kkv-k nagyobb összeget tudjanak fordítani más típusú, alapvetőleg technológiai modernizációt lehetővé tevő beruházásokra. Emellett a környezetvédelmi célú beruházások elősegítik a „zöld munkahelyek”, vagyis a környezetminőséget megőrző, illetve a környezet helyreállításához közvetlenül kapcsolódó munkahelyek számának növekedését.

(22) A víziközművek felújítása és felszerelése okosmérőkkel:

A hosszú távon is megbízható vízellátás előfeltétele, hogy a víziközművek korszerűek legyenek és ezáltal hozzájáruljanak az ellátásbiztonsághoz. A víziközművek avulása igényli, hogy az állam megteremtse a régi vízvezetékek és a kapcsolódó infrastruktúra korszerűsítéséhez szükséges forrásokat. Javasoljuk a víziközművek országos felújításának megtervezését és végrehajtását, valamint a felújításra kerülő és újonnan megépített vízi közművek digitalizálását (például a vízfogyasztás monitorozása okosmérőkkel), amely az okos városok elterjedését is szolgálja. A közműhálózatokba beépített okos mérés öt kritériuma a mérési adatok

automatikus továbbítása és feldolgozása, a mérők távolról történő vezérlése, kétirányú kommunikáció a mérő és mérési szolgáltatást végző fél között, a fogyasztási információk eljuttatása az arra jogosult feleknek, valamint az energiahatékonyság növelésének elősegítése az egész vertikumon keresztül (Országgyűlés Hivatala, 2017). A víziközművek esetében az okosmérők telepítése hozzájárulhat a tudatosabb és takarékosabb vízfogyasztáshoz.

(23) A szennyvízelvezetési infrastruktúra bővítése a 2000 főnél kisebb településeken és a szennyvíztisztító üzemek számának növelése:

Magyarországon a lakosságnak csak valamivel több, mint háromnegyede rendelkezik szennyvízelvezetéssel. Bár a szennyvízelvezetési hálózat elmúlt években végrehajtott bővítésével és fejlesztésével, valamint 2010-ben Budapesten egy újabb szennyvízüzem megnyitásával történt előrelépés a területen, további lépésekre lehet szükség. A 2000 lakosnál kisebb települések szennyvízelhelyezésének korszerűbb megoldását a falvak és tanyák szennyvízhálózatba való bekötése segítheti elő. Emellett nagyobb hangsúlyt érdemes fordítani a szennyvizek megtisztítására és újrahasznosítására. A kibocsátott magyar szennyvíz több, mint háromnegyede fejlett tisztításban részesül, azonban a magyar lakosság 17 százaléka a 2000 fős lélekszámnál kisebb, szennyvíztisztítóval nem rendelkező településeken él. Emellett számos, még nem felújított szennyvíztisztító telep túlterheltté vált, amelyet ezek rekonstrukciója, valamint újabbak építése orvosolhat.

(24) Az újrahasznosított hulladék arányának növelése és a betéti díjas rendszer bevezetése:

Az osztrák szinttől jelentősen elmaradó hulladék újrahasznosítási arányt egyrészt a szelektív hulladékgyűjtés infrastrukturális fejlesztésével (szelektív hulladékgyűjtő szigetek, valamint egyéni felhasználású szelektív hulladékgyűjtők növelése), a szelektív hulladékgyűjtés környezetterhelést csökkentő hatásával kapcsolatos tájékoztató kampányokkal, valamint a környezetvédelem közoktatásban való hangsúlyosabb megjelenésével lehetne növelni. Az újrahasznosítás infrastrukturális lehetőségeinek bővítése mellett társadalmi ösztönzők bevezetése is elősegítheti a hulladék újrahasznosítási arány növekedését. Ilyen ösztönző lehet a műanyag és üveg palackok visszaválthatóságának bevezetése német példára. Németországban 2003 óta minden egyszer használatos műanyag-palack (ásványvíz, üdítőital, sör) után 25 centes betéti díjat kell fizetni (BMU, 2018). A betéti díjat az élelmiszerboltokban elhelyezett visszaváltó automatákban lehet visszakapni a leadott üres palackok után. Az újrahasznosítás arányának növelését segítheti elő a hulladéklerakóban való elhelyezést terhelő adó fokozatos emelése is. A hulladék újrahasználat és újrafeldolgozás növekedése javíthatja a magyar gazdaság erőforrás-hatékonyságát, növelheti az üzleti lehetőségeket és az újrafeldolgozási ágazatban munkahelyeket teremthet.

(25) Az elektromos járművek támogatásának erősítése: Az üvegházhatású gáz kibocsátás mérséklését újabb lépések támogathatják. Az egyik fontos terület az elektromobilitás erősítése. Az elektromos autók számának növekedését az elektromos töltőinfrastruktúra további bővítése, valamint az elektromos autók vásárlásához nyújtott állami támogatás mértékének és a támogatottak számának növelése segítheti elő a Jedlik Ányos Tervben meghatározott alapelveknek és az uniós elvárásoknak megfelelően.

(26) A mezőgazdasági öntözési infrastruktúra fejlesztése mérsékelné a hazai agrárium hozzáadott értékének

nemzetközi összehasonlításban is magas változékonyságát. Az időjárási körülményeknek közvetlenül kitett növénytermesztés súlya 60 százalék körül alakul hazánkban. Magyarországhoz hasonlóan magas a növénytermesztés részesedése Olaszországban, Spanyolországban és Portugáliában is, ugyanakkor az öntözés nagyobb elterjedtségével összhangban az ágazat teljesítményének volatilitása érdemben alacsonyabb. Az öntözött területek arányának emelése és a rendelkezésre álló vízkészlet hatékony felhasználása hozzájárulna az agrárium versenyképességének emelkedéséhez és csökkentené a teljesítményének volatilitását. Ehhez azonban elengedhetetlen a megfelelő minőségű mezőgazdasági infrastruktúra.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BMU (2018): Verpackungsabfälle. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und nukleare Sicherheit. Elérhető: <https://www.bmu.de/themen/wasser-abfall-boden/abfallwirtschaft/abfallarten-abfallstroeme/verpackungsabfaelle/>
- Budapest Főváros Önkormányzata (2017): Smart Budapest. Budapest okos város jövőképe, január.
- Council of European Energy Regulators (2018): CEER Benchmarking Report 6.1 on the Continuity of Electricity and Gas Supply, július. Elérhető: <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/963153e6-2f42-78eb-22a4-06f1552dd34c>
- Danish Energy Agency (2016): Security of electricity supply in Denmark. Elérhető: https://ens.dk/sites/ens.dk/files/Globalcooperation/security_of_electricity_supply_in_denmark.pdf
- Digitális Jólét Program (2018): Szupergyors Internet Program (SZIP). <https://digitalisjoletprogram.hu/hu/tartalom/szupergyors-internet-program-szip>
- Egyesült Királyság Kormánya (2018a): Green Deal: Energy saving for your home. Elérhető: <https://www.gov.uk/green-deal-energy-saving-measures/getting-the-work-done>
- Egyesült Királyság Kormánya (2018b): Find energy grants and ways to improve your energy efficiency. Elérhető: https://www.gov.uk/energy-grants-calculator/y/help_energy_efficiency/benefits/pension_credit/before-1940/flat/top_floor/mains_gas
- Európai Bizottság (2017a): The making of a smart city. Best practices across Europe. Elérhető: https://www.smartcities-infosystem.eu/sites/default/files/document/the_making_of_a_smart_city_-_best_practices_across_europe.pdf
- Európai Bizottság (2017b): Energy Union Factsheet Hungary. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/energy-union-factsheet-hungary_en.pdf
- Európai Bizottság (2017c): A környezetvédelmi politikák végrehajtásának uniós felülvizsgálata. Országjelentés – Magyarország, február. Elérhető: http://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_hu_hu.pdf
- International Energy Agency (2013): Transition to sustainable buildings. Strategies and opportunities to 2050, 224. old. Elérhető: https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Building2013_free.pdf
- Kormányzati Eseménykezelő Központ (2018): Magunkról. Elérhető: <http://www.cert-hungary.hu/node/1>
- KPMG (2017): A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése a 2007-2013-as programozási időszak vonatkozásában, március. Elérhető: http://adko.hu/01_files/adotanulmanyok/2017/KPMG-eu-elemzes.pdf
- Magyarország Alaptörvénye (2011): Magyarország Alaptörvénye, 2011. április 25. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>
- Magyarország Kormánya (2011): A Kormány 1330/2011. (X.12.) Korm. határozata a kisméretű szálló por (PM₁₀) csökkentés ágazatközi intézkedési programjáról. Elérhető: <http://pm10.kormany.hu/download/a/78/60000/PM10%20Program.pdf>
- Magyarország Kormánya (2017a): IV. Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terv, november. Elérhető: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/hu_neeap_2017_hu.pdf
- Magyarország Kormánya (2017b): Nemzeti Vízstratégia (Kvassay Jenő Terv). Elérhető: <http://www.kormany.hu/download/6/55/01000/Nemzeti%20V%3C%ADzstrat%3C%A9gia.pdf>
- Magyarország Kormánya (2018a): A közlekedéspolitika központi eleme a versenyképes vasút megteremtése. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/kozlekedespolitikaert-felelos-allamtitkar/hirek/a-kozlekedespolitika-kozponti-eleme-a-versenykepes-vasut-megteremtese>
- Magyarország Kormánya (2018b): Falusi útalap jön létre, szeptember. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/az-ep-nem-fogadta-el-a-dokumentumot>
- Magyarország Kormánya (2018c): Útdíjbevételek is gyarapítják a falusi útalap forrásait. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/kozlekedespolitikaert-felelos-allamtitkar/hirek/utdijbevetelek-is-gyarapitjak-a-falusi-utalap-forrasait>

Magyarország Kormánya (2018d): Felújítják, majd három-sávossá bővítik az M1-es autópályát, augusztus. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/hirek/felujitjak-majd-harom-savossa-bovitik-az-m1-es-autopalyat>

Magyarország Kormánya (2018e): Új elnökséggel és már 64 taggal működik az 5G Koalíció, június. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/hirek/uj-elnokseggel-es-mar-64-taggal-mukodik-az-5g-koalicio>

Magyarország Kormánya (2018f): Megalakult az Energetikai Innovációs Tanács, október. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/hirek/megalakult-az-energetikai-innovacios-tanacs>

Magyar Közlöny (2017): 56/2017. (III. 20.) Korm. rendelet az egyes kormányrendeleteknek az „okos város”, „okos város módszertan” fogalom meghatározásával összefüggő módosításáról. Elérhető: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK17039.pdf>

MÁV (2018): Menetrendszerúség adatok 2018. Elérhető: <https://www.mavcsoport.hu/mav-start/bemutakozas/menetrendszeruseg>

MEKH (2017): Tájékoztató az új Megújuló Energia Támogatási Rendszerről (METÁR). Magyar Energetikai és Közmű-Szabályozási Hivatal, november. Elérhető: http://www.mekh.hu/download/e/fc/40000/mekh_metar_tajekoztato_2017_nov.pdf

MNB (2018): Az MNB a Mesterséges Intelligencia Koalíció alapítóinak sorában, október. Elérhető: <http://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2018-evi-sajtokozlemenyek/az-mnb-a-mesterseges-intelligencia-koalicio-alapitoinak-soraban>

NAV (2018): Az energiahatékonysági célokat szolgáló beruházás adókedvezménye.

Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (2015): Magyarország Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terve 2020-ig, augusztus. Elérhető: http://www.kormany.hu/download/1/25/80000/IIIINemzeti%20Energiat%20Hat%C3%A9konys%C3%A1gi%20Cselekv%C3%A9si%20Terv_HU.PDF

Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (2017): Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (benyújtott tervezet, melléklet az OGY. határozathoz). Elérhető: http://www.kormany.hu/download/f/6a/f0000/N%C3%89S_2_strat%C3%A9gia_2017_02_27.pdf

Odyssee – Mure (2015): Energy efficiency trends and policies in Poland, július. Elérhető: <http://www.odyssee-mure.eu/publications/national-reports/energy-efficiency-poland.pdf>

OECD (2018): Environmental performance reviews: Hungary 2018, OECD Publishing, Paris. Elérhető: https://read.oecd-ilibrary.org/environment/hungary-2018_9789264298613-en#page3

Orbók, Á. (2015): Rövid áttekintés a Nemzeti Kibervédelmi Intézet megalakulásáról, működéséről, előzményeiről. Hadmérnök, X. évfolyam, 4. szám, december. Elérhető: http://hadmernok.hu/154_23_orboka.pdf

Országgyűlés Hivatala (2017): Víziközmű szolgáltatók – okosmérők. 2017/79, október. Elérhető: http://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_79_vizikozmu-okosmerok.pdf/c12af3a4-6a7c-4e86-9310-d98ad2957c09

Palotai, D. – Virág, B. (2016, szerk.): Versenyképesség és növekedés. Magyar Nemzeti Bank. 682-683. old.

Portfolio (2016): Ezért vannak óriásdugók Magyarország útjain, november. Elérhető: <https://www.portfolio.hu/ingatlan/varos/ezert-vannak-oriasdugok-magyarorszag-utjain.240324.html>

Portfolio (2018): Az energiátárolás elhozhatja a nap- és szélenergia végső győzelmét. Elérhető: <https://www.portfolio.hu/vallalatok/energia/az-energiatarolas-elhozhatja-a-nap-es-szelenergia-vegso-gyozelmet.286546.html>

Smartrail (2018): Siemens wins biggest rail infrastructure order in its history, with Norway ETCS contract, április. Elérhető: <https://www.smartrailworld.com/siemens-wins-biggest-order-in-its-history-norway-etcs-contract>

Világ gazdaság (2018a): Átlag egy órát késtek a tehervonatok, február. Elérhető: <https://www.vg.hu/vallalatok/atlag-egy-orat-kestek-tehervonatok-2-798907/>

Világ gazdaság (2018b): Fordulat várható a vasúti áruszállításban, augusztus. Elérhető: <https://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagi-hirek/fordulat-varhato-a-vasuti-aruszallitasban-1062696/>

Világ gazdaság (2018c): Jövő ősztől már falfestékekkel is fűthetünk, október. Elérhető: <https://www.vg.hu/gazdasag/innovacio/jovo-osztol-mar-falfestekkel-is-futhetunk-1131008/>

Javaslat melléklet

AZ MNB VERSENYKÉPESSÉGI PROGRAM 330 PONTJÁNAK FELSOROLÁSA

1. ÚJ PÉNZÜGYI MODELL
1. „Fordított” kezességvállalási eljárás kialakítása
2. Kizáró („KO”) kritériumok célzott lazítása
3. Hitelintézeti vállalások az addicionálisnak tekinthető portfólió arányának növelése érdekében
4. Rugalmasabb (70–90 százalékos) garanciamérték
5. A nagyobb kockázatvállaláshoz kapcsolódó banki folyamatok átalakítása
6. Összehangolt, intézményi garanciát népszerűsítő marketing
7. Az üzleti angyal adókedvezmény kiterjesztése a 3 évnél idősebb vállalkozásokra
8. Co-investment lehetőségek elősegítése állami közreműködéssel
9. Az ügyfelek kamatkockázatának csökkentése
10. Pénzügyi tudatosság erősítése
11. A Minősített Fogyasztóbarát termékek további terjesztése
12. A hitelkiváltások átfutási idejének csökkentése
13. Az előtörlesztéshez kapcsolódó adminisztratív terhek és díjak mérséklése
14. A pozitív hiteltörténeti adatok kötelező átadásának lehetővé tétele
15. A hiteltörténeti adatok folyamatos lekérdezhetőségének biztosítása
16. Egyszerű és felhasználóbarát bankszámlaváltás lehetőségének megteremtése
17. Bankszámlacsomagok összehasonlíthatóságának erősítése
18. Bankszámla konstrukciók kidolgozása és terjesztése nyugdíjasok, szociálisan hátrányos helyzetben lévő bankkapcsolatainak növelésére
19. Egységes bankszámlakivonatok alkalmazása
20. Egységes hiteligénylési felület kisvállalatoknak
21. Fiókhálózatok optimalizálása
22. POS terminálok és egyéb elektronikus fizetési megoldások lefedettségének javítása
23. Adókedvezmény a pénzügyi tranzakciók illetékből az elavult IT rendszerek felújítására, cseréjére és az azonnali fizetési rendszerrel összehangolt fejlesztésekre
24. A digitalizáció fejlesztése és mélyítése
25. Mobilfizetési alkalmazások fejlesztésének ösztönzése illetékkedvezménnyel
26. Az azonnali fizetési rendszerrel összehangolt digitalizációs fejlesztések támogatása
27. Banki csomagárazás bevezetése a lakossági pénzforgalmi szolgáltatások területén
28. Egyszerűbb és gyorsabb online szerződéskötés és aláírás
29. A NAV-nál elérhető kereset kimutatások hitelintézetek általi elektronikus lekérdezhetőségének biztosítása
30. A lakáshitelek felvételéhez kapcsolódó közjegyzői díjak csökkentése
31. A közjegyzői hitelesítés kiváltása egy központi digitális platformmal
32. Teljeskörű online ügyintézés a fedezetlen hitelek felvételekor
33. Központi értékbecslő adatbázis létrehozása
34. A földhivatali információk (TakarNet) automatizálása a folyamatos elérhetőség biztosítása mellett
35. A digitális csatornán értékesített jelzálog- és fogyasztói hitelek arányának növelése
36. Az adminisztratív és működési előírások legyenek a kockázatokkal arányosak
37. A meglévő információforrásokhoz való szélesebb körű hozzáférés biztosítása a piac új belépői számára

38. Innovátorok és a szabályozó közti szoros együttműködés elősegítése az Innovation Hubon keresztül
39. Előzetes tevékenységi engedély biztosítása a Regulatory Sandbox keretrendszerben
40. A szabályozói előírások alól mentességet nyújtani képes Regulatory Sandbox kibővítése
41. Állami vállalatok bevezetése kisbefektetői részvényprogrammal
42. Bankok tőzsdei bevezetésének ösztönzése
43. Modern vállalati kötvénypiac kiépítése
44. Állami szerepvállalás a hazai részvénytőzsde fejlesztésében
45. A tartós befektetési számla (TBSZ) adómentességének biztosítása új tőzsdei részvény esetén
46. Kkv-kra specializált kereskedelmi platform elindítása
47. Tőzsdére lépés költségeinek levonhatósága a társasági adóból
48. A tőkepiaci szabályok és az általános EU-s gyakorlatok összhangjának biztosítása
49. Digitális platformok elérhetőségének javítása
50. Tőzsdéfejlesztési kormány- vagy miniszteri biztos vagy megbízott kinevezése
51. A nem-életbiztosítási ágban a termékek ügyfélértékének növelése
52. A biztosítótársaságok jogi és technológiai eszközökkel
53. Teljes költségmutató (TKM) rendszer továbbfejlesztése és kiterjesztése a pénztári szektorra
54. A biztosítási és a banki szektor közötti digitális kapcsolatrendszer fejlesztése
55. Casco-penetráció növelése
56. Garanciarendszer fejlesztése a biztosítási és pénztári szektorban
2. HÁZTARTÁSI MEGTAKARÍTÁSOK AKTIVIZÁLÁSA
1. Futamidő növelése és termékstruktúra átalakítása
2. Készpénzből állampapír
3. Technikai újítások és kényelmi szolgáltatások a lakossági állampapírok vásárlása során
4. Adókedvezmény nyújtás technikájának átalakítása, a TBSZ újragondolása
5. Értékesítési csatornák fejlesztése
6. A tőzsdei osztalék adómentessége
7. Munkavállalói részvényprogram ösztönzése
8. Jóléti alapok létrehozása a nyugdíj- és az egészségmegtakarítások fúziójával
9. NYESZ számlán is osztalékadó mentesség
3. KKV STRATÉGIA
1. A kkv-k által igénybe vehető fejlesztési adókedvezmény esetében a beruházás értékhatárának 500 millió forintról 100 millió forintra csökkentése
2. A beruházások azonnali elszámolhatósága az adóalapban
3. A beruházások levonhatósága a helyi iparüzési adóból
4. Kkv bérfejlesztési támogatás beruházási feltételekkel
5. Felvásárlások és fúziók elősegítése
6. Felszámolási eljárások egyszerűsítése, gyorsítása
7. 2 éves osztalékadó-elengedés, ha a vállalat élen generációváltás történik
8. A kkv-k innovációs menedzsment kapacitásának növelése nonprofit tanácsadó központ létrehozásával
9. Klaszterek működésének a támogatása
10. Klaszterek és egyéb hálózatosodási formák létrejöttének támogatása
11. Állami programok, lehetőségek széles körű kommunikációja
12. Mentorhálózatok működésének támogatása
13. Fiatal és női vállalkozók számára kedvezőbb pályázati és hitelfelvételi lehetőségek biztosítása
14. Nagyvárosi co-working irodák számának emelése
15. Nagyvállalatok által szponzorált akcelerátorok számának növelése
16. Egyetemi inkubátorok és spinoffok támogatása

17. Releváns startup konferenciák, meetupok szervezése és támogatása
18. A kezdő vállalkozók első három évében társasági adó mentesség
19. A szociális hozzájárulási adó további mérséklése csak kkv körben
20. Stratégiai partnerségi megállapodások innovatív kkv-kkal
21. Eredménycélokhoz kötött digitális kurzusok
22. Kötelező vállalati honlap
23. Vidéki digitális infrastruktúra fejlesztése
24. IKT kockázatok kezelésére vonatkozó szabályok szigorítása
25. Neumann János Alap a vállalkozások IKT fejlesztéseinek támogatására
26. Uniós támogatások szempontrendszerének súlyozása a tudásintenzív ipari szolgáltatások felé
4. KÜLGAZDASÁG ÉS GAZDASÁGSZERKEZET
1. Áruexport mellett a szolgáltatásexport erősítése
2. Egy övezet – egy út kínai kezdeményezés által elérhető előnyök kiaknázása
3. Gyorsan növekvő és stabil intézményekkel rendelkező új piacokra való belépés támogatása
4. Hazai külkereskedő réteg támogatása, új kereskedőház koncepció
5. Piacra kész vállalatok átmeneti működése nemzetközi co-working irodában
6. Ország-, szektor-, termékpromóció és céges brandépítés szétválasztása
7. Állami gazdaságfejlesztési források irányítása a tudásintenzív, illetve belföldön jól beágyazott feldolgozóipari ágazatokra
8. Kiemelten támogatott vállalatok magyar beszállítói aktivitásának ösztönzése
9. Következő uniós támogatási ciklus tervezésénél kiemelt szempont legyen a termelőberuházások szolgáltatások felőli támogatása
5. MUNKAERŐPIAC
1. Az állam fizesse a munkába álló közfoglalkoztatott bérét, amennyiben a munkáltató legalább még ugyanannyi ideig tovább foglalkoztatja
2. A közmunkáért fizetett bér és a minimálbér különbségének növelése
3. A nyugdíjkorhatár alatt, nyugdíj mellett munkát vállalók esetében növekedjen a munkajövedelem összegének engedélyezett felső határa
4. Atipikus foglalkoztatási formák további ösztönzése kapacitásbővítés és szervezetfejlesztés érdekében
5. Munkahelyvédelmi Akcióterv szakképzetlen foglalkoztatottak kategóriájának bővítése
6. Munkahelyvédelmi Akcióterv kiterjesztése a munkavállalói járulékokra
7. Munkahelyvédelmi Akcióterv kibővítése a minimálbérig
8. Munkahelyvédelmi Akcióterv kiterjesztése gazdaságfehérítő szempontok alapján szektorspecifikus kedvezmény formájában
9. Nyugdíjazási korhoz közel állók alkalmazásának ösztönzése az önkéntes nyugdíjpénztári munkáltatói befizetések adómentessé tételével
10. Anticiklikus munkaerőpiaci járulék
11. Célzott munkaidő csökkentés részben vagy egészben szociális hozzájárulási adó kompenzációval és/vagy állami bérkompensációval a sérülékeny csoportokban
12. A munkát terhelő adók csökkentésének folytatása, egyszámjegyű szja
13. Digitális nomádok vonzása
14. Bérfejlesztés az állami hiányszakmákban
15. Családtámogatási elemek ismertségének növelése, az államilag támogatott oktatási és egészségügyi rendszerre való figyelemfelhívás kampányokkal
16. Magyar vállalatok külföldi toborzásának támogatása költségek leírásával, adókedvezményekkel
17. Külföldön szerzett diplomák elfogadtatásának egyszerűsítése
18. Kimenetszabályozás és független vizsgaközpontok bevezetése a felnőttoktatási és -képzési rendszerben
19. Első végzettség megszerzésének ingyenessé tétele a felnőttképzésben
20. Digitális és nyelvi készségek fejlesztése az idősebb korosztályok körében
21. Élethosszig tartó tanulás ösztönzése az oktatási költségek társasági adó alapból való levonhatóságával

22. Kötelező vállalati továbbképzési minimum bevezetése
23. Sikeres vizsga díjának utólagos állami megtérítése a legismertebb, nemzetközi sztenderdeket jelentő vizsgák esetében
24. A bürokráciacsökkentés keretében felszabaduló munkaerő átképzésének támogatása a költségek átvállalásával, járulékkedvezményekkel
25. Vállalkozói ismeretek oktatása, vállalkozói készségek fejlesztése a köznevelésben és a felsőoktatásban
26. Belföldi és külföldi médiaprogramok a vállalkozói lét népszerűsítésére
6. TERÜLETI FELZÁRKÓZÁS
1. A munkaerőpiaci mobilitás támogatása az ingázás ösztönzésén keresztül
2. A munkaerőpiaci mobilitás támogatása az állandó lakhelyváltoztatás támogatásával
3. A közfoglalkoztatottak elhelyezkedési juttatásainak mobilitási ösztönzőkkel való kiegészítése
4. A helyközi közlekedés fejlesztése
5. Kuponos támogatások hazai bevezetése lengyel mintára
6. Erős támaszkodás a Budapesten kívüli gazdasági központok ágazati és technológiai specializációira
7. Helyi beszállítókra és erőforrásokra építő pályázatok előnyben részesítése
8. Munkaerőpiaci elszívó hatást ellentételező területi kompenzációs mechanizmus bevezetése
9. Kompenzációs mechanizmus a kevésbé fejlett régiókban munkát vállaló pedagógusok számára
10. Területi alapon differenciált Széchenyi Kártya Program
11. Tőke és forrás egyidejű biztosítása banki részvétellel
12. Szabad Vállalkozási Zóna kedvezményeinek kibővítése
13. Az Európai Beruházási Bank (EIB) által biztosított források nagyobb mértékű kihasználása
7. CSALÁDBARÁT PROGRAM
1. A csecsemőgondozási díj (csed) és a gyermekgondozási díj (gyed) felső határának növelése
2. Az egyszeri anyasági támogatás összegének munkaviszonyhoz kötött emelése (gyermekszámtól függő progresszív támogatási összeg bevezetése a további gyermekekre vonatkozóan)
3. Induló-tőke-program bevezetése a hazatelepülő és itthon gyermeket vállaló fiatalok számára
4. Egyszeri egészségpénztári támogatás biztosítása a gyermek születéséhez kapcsolódó ellátások fedezetére
5. A felsőfokú intézményben tanuló hallgatók gyermekvállalásának támogatása
6. A családtámogatási rendszer elemeinek folyamatos felülvizsgálata, hatékonyságuk elemzése
7. A gyermekvállalás népszerűsítése (figyelemfelhívás, családtámogatási elemek ismertségének növelése, felkészítő tréningek támogatása)
8. Gyermekvállalást gátló betegségek megelőzése, kezelése
9. Tájékoztató kampány az inzulinrezisztenciáról és ingyenes inzulinrezisztencia-szűrővizsgálat biztosítása a szülőképes korban lévő nők számára
10. Mesterséges megtermékenyítés aktívabb támogatása
11. Terhesség alatti államilag támogatott vizsgálatok körének bővítése
12. Magzati halálozások csökkentése a terhességgondozás további fejlesztésével
13. Védőoltások árának csökkentése
14. Rendelési idők munkaidőhöz történő igazítása
15. Pénzügyi családtámogatási rendszer munkavállaláshoz kötött elemei kövessék a dinamikus bérnövekedést (pl. családi adóalap kedvezmény)
16. Családi adóalap kedvezmény rendszerének megreformálása negatív adó engedélyezésével
17. Nagycsaládos anyák teljes adómentességének bővítése
18. A 30 éves kor előtt gyermeket vállaló anyák gyermekei után járó családi adóalap-kedvezmény növelése
19. Valamennyi 2 és 3 év közötti magyar gyermek számára legyen elérhető bölcsődei férőhely
20. Az óvodai férőhelyek számának bővítése annak érdekében, hogy 2,5 éves kortól lehetséges legyen az óvodai felvétel minicsoportokba
21. Magánbölcsődék és magánóvodák igénybevételeinek támogatása a térítési díjakhoz való állami hozzájárulás révén
22. A köznevelési rendszer családbarát fejlesztése (pl.: ügyeletek meghosszabbítása a munkaidő végéig)

23. A nők szülést követő munkaerőpiaci visszatérésének támogatása
24. Családbarát munkahelyi környezet kialakítása és munkahelyi gyermekfelügyeleti rendszer ösztönzése
25. A gyermekek nyári táboroztatásának támogatása
26. A bébiszitterek jogállásának tisztázása
27. Állami iskolabusz-rendszer létrehozása
28. A pénzügyi rendszer szolgáltatásainak családbarát fejlesztése
29. A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) vissza nem térítendő támogatásának kiterjesztése a második gyermek megszületésének ösztönzésére
30. A CSOK szabályaiban lefektetett értékek módosítása az ingatlanpiaci folyamatok hatékony lekövetése érdekében
31. A 35 millió forintos értékhatár eltörlése a használt lakás vásárlásakor igényelhető CSOK esetén
32. A befektetési cél esetén szigorodó lakásvásárlási szabályok
33. Új városrész-koncepciók kidolgozása a lakásfejlesztések területi elhelyezkedésének javítása érdekében
34. Üres önkormányzati lakások hasznosítása
35. Az első lakásvásárlás esetén az illetékkedvezmény növelése
36. Új lakás vásárlása esetén az illetékkedvezmény értékhatárának folyamatos felülvizsgálata
37. Építőipari munkaerőállomány bővítése
38. Állami beruházások ütemezett piacra vitele
39. A lakásépítések előtt álló adminisztratív korlátok oldása
40. Az induló nyugdíj összegének megállapításakor a felnevelt gyermekek számának figyelembevétele
41. A családi adókedvezmény figyelembevétele a nyugdíj megállapítása során
42. Alanyi jogú tagság kiegészítő nyugdíjalapokban
43. Munkáltatói hozzájárulások támogatása a kiegészítő nyugdíjalapokhoz
44. Állami támogatások hatásosságának növelése a kiegészítő nyugdíjalapokban
45. Befektetési- és költséghatékonyság, biztonság növelése
46. Családbarát szolgáltatási paletta és a lakásvásárlás támogatása a jóléti alapokban
8. EGÉSZSÉGES TÁRSADALOM
1. Egészséges étkezési szokások elősegítése tájékoztatással és adókedvezményekkel
2. Egészségügyi alapismeretek a közoktatásban
3. A népegészségügyi termékadó bővítése
4. Röviditalok jövedéki adójának növelése
5. A dohányzás elterjedtsége és az általa okozott megbetegedések költségeinek csökkentése a jövedéki adó emelésével
6. Rendszeres sportolás lehetőségének megteremtése
7. Minőségi munka- és lakókörnyezet kialakításának támogatása pályázatokkal
8. A háziorvosi rendszer funkcióinak erősítése
9. Rendszeres állapotfelmérések és szűrővizsgálatok támogatása
10. Nemzeti Egészségügyi Adatbázis létrehozása
11. Átfogó mentális egészségcsomag kidolgozása és szisztematikus végrehajtása
12. Mentési rendszer erősítése
13. Beteg-együttműködésen alapuló finanszírozási módszerek kiterjesztése
14. Rehabilitációs ellátások erősítése
15. Hosszú távú- és otthonápolási kapacitások növelése az egészségügyi és szociális ellátórendszer közötti együttműködés erősítésével
16. Valós költségekre épülő állami finanszírozási rendszer kialakítása
17. Eset szintű adminisztráció és kontrolling bevezetése az egészségügyi intézményekben
18. Teljesítményvolumen korlátok alkalmazásának felülvizsgálata
19. Ellátási szinteken átívelő finanszírozás kialakítása
20. Eredményességhez kötött finanszírozási módszerek alkalmazásának bővítése

21. A betegek korábbi kezelésére vonatkozó szakmai visszajelző rendszer kialakítása
22. Átlátható bérezési rendszer kialakítása
23. Egészségügyi szakszemélyzet számának növelése
24. Szolgáltatásfinanszírozó kiegészítő magán egészségbiztosítási rendszer feltételeinek megteremtése
25. Alanyi jogú egészségpénztári tagság és a be- és kifizetések célzott ösztönzése
26. Prevenációs és szolgáltatásfinanszírozási számlák támogatásának bővítése
27. Adókedvezmény vállalati egészségügyi csomagokra
28. Magán egészségbiztosítások számára adókedvezmény
29. Minimumfeltételek, szakmai és finanszírozási irányelvek, protokollok folyamatos felülvizsgálata, frissítése
30. A társadalombiztosítás által finanszírozott ellátási csomag pontos definiálása
31. A szakmai és pénzügyi ellenőrzés erősítése
32. Az egészségügyi intézmények teljesítményének és a betegek elégedettségének standardizált mérése és publikálása
33. Magánszolgáltatók adatszolgáltatási kötelezettségeinek növelése
34. Menedzsmentértékelési rendszer bevezetése az állami intézményekben
35. Egynapos aktív ellátások kapacitásának növelése
36. Gyógyszerkiadások szakmai alapú átcsoportosítása, csökkentése
37. Gyógyszerkereskedelem stratégiai iparágként kezelése
38. Telemedicina fejlesztése
39. Ellátás szervezését egyszerűsítő innovatív technológiák fokozottabb használata
9. TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOM
1. Igény esetén alapozó 0. évfolyam bevezetése az általános iskolákban
2. Készségfejlesztésre és gyakorlati tudnivalókra koncentráló Nemzeti alaptanterv kidolgozása
3. Tanulási-tanítási módszerek, formák fejlesztése
4. Az oktatási intézmények teljesítményének és az érintettek elégedettségének standardizált mérése és publikálása
5. Általános iskolai tanulmányokat lezáró alapvizsga bevezetése
6. Természettudomány és informatika súlyának növelése a középiskolai felvételinél
7. Pályaorientáció fejlesztése és tudatosabb karriertervezés elősegítése
8. Középiskolai tantárgyi reform végrehajtása
9. Kimeneti kritériumok és rugalmasabb tantervek alkalmazása
10. Duális képzés erősítése
11. Szakképző intézmények és piaci szereplők kapcsolatának erősítése
12. Rugalmas átjárhatóság biztosítása az oktatási formák között
13. Képzettség nélküli (korai) iskolaelhagyás csökkentése
14. Az oktatásra fordított költségvetési és privát források növelése
15. Tanítók és a pedagógiai asszisztensek számának növelése
16. Rendszeres továbbképzések biztosítása a tanároknak
17. A pedagógusok, óvónők és dajkák társadalmi megbecsültségnek emelése az életpályamodell kiterjesztésével és továbbfejlesztésével
18. Nyelvvizsgák elvárásainak átalakítása, az iskolai oktatás ezekhez történő igazítása
19. Tanítási időn kívüli idegen nyelvű szakkörök, nyelvvizsga-felkészítők állami támogatása, helyszín biztosítása
20. Angol nyelvű középiskolai felvételi és érettségi lehetősége minden tárgyból
21. Külföldi csereprogramokban való aktívabb részvétel
22. Külföldi diákok Magyarországon tartása
23. Két- vagy többnyelvű képzés valamennyi megyében
24. Feliratos filmek és sorozatok népszerűsítése
25. Informatikai eszközpark fejlesztése és karbantartása az iskolákban és a szakképzési centrumokban
26. Digitális tananyagok fejlesztése

27. Programozás integrálása a matematika oktatásba
28. Versengő környezet kialakítása a felsőoktatásban
29. Felsőoktatási intézmények infrastruktúrájának és felszereltségének fejlesztése
30. A felsőoktatás és vállalatok közötti kapcsolat erősítése
31. A piaci igények és a magántőke becsatornázása az oktatásba
32. A felsőoktatási K+F kiadások a GDP 0,5 százalékára emelése
33. Egyetemi infrastruktúra bérlésének lehetősége
34. Oktatói pálya vonzóbbá tétele
35. Felsőoktatási rangsorok szempontjainak érvényesítése a finanszírozásban
36. Kettős diploma programok támogatása
37. Angol nyelvű publikációk támogatása
38. Specifikus posztgraduális képzések elindítása az elvándorlás visszafordítására
39. A felsőoktatás beiskolázási bázisának szélesítése
40. Kollégiumi férőhelyek számának növelése
41. Tanulmányi eredményektől függő, illetve szociális ösztöndíj-rendszerek bővítése
42. Felsőoktatás önköltségi díjának egyetemi eredményektől függővé tétele
43. Felsőoktatási tantárgyi szerkezet átalakítása
44. Hallgatói aktivitás növelése
45. Külföldi részképzési lehetőségek növelése
46. Matematikán felül további kötelező természettudományos érettségi
47. Lemorzsolódás csökkentése az egyetemi képzéseken
48. Pénzügyi kultúra mélyítése
49. Pénzügyi szakemberek továbbképzése
10. KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ
1. A PhD végzettséggel rendelkezőkre vonatkozó adókedvezmény kiterjesztése az egyetemi végzettséggel rendelkező kutatók részére
2. A kutatási-fejlesztési segédszemélyzet létszámának növelése a bérek további emelésével
3. A 30 év feletti munkavállalók számára a doktori képzés költségei 50 százalékának állami átvállalása
4. A vállalkozások K+F kiadásainak ösztönzése az üzleti környezet további fejlesztésével (kevesebb bürokratikus teher, több kedvezmény K+F-re)
5. Életciklus elején lévő vállalkozások K+F kiadásainak kiemelt támogatása
6. Feltételes munkáltatói járulékcsoökkentés azon kkv-k részére, amelyek K+F beruházást hajtanak végre
7. A szabadalmak fenntartási díjának csökkentése
8. A szabadalmakból szerzett bevétel kedvező elszámolása
11. ÁLLAMI HATÉKONYSÁG
1. Állami intézményrendszer átvilágítása, racionalizálás, párhuzamosságok kiszűrése
2. Átlagos bérek emelése a közigazgatásban, a bürokrácia csökkentése
3. Bértömeggazdálkodás és teljesítménymérés a létszámgazdálkodás helyett
4. Állami vállalatok és állami szolgáltatások hatékonyságának mérése
5. Minden, a kormányablakokban elintézhető ügy legyen elvégezhető online is észt mintára
6. Közigazgatási szervezetek adatbázisainak összekapcsolása
7. Mobilalkalmazások továbbfejlesztése az egyszerűbb ügyintézés érdekében
8. Az elektronikus űr- és adatlapok előre kitöltött részeinek növelése
9. Online rendszeres elégedettségmérés a közszolgáltatásoknál
10. Az adóhivatal fejlesztése, hatékonyságának növelése
11. NAV által készített társasági adó és áfa bevallás rendszer végrehajtása
12. Adózóbarát, átlátható weboldal fejlesztése, online intézhető ügyek bővítése

13. Társasági adóelőleg-kiegészítés megszüntetése
14. Társasági adó közelítése a „pénzforgalmi adózás” felé
15. Adminisztratív terhek csökkentése
16. Digitális multicégek adófizetői körbe vonása
17. Online pénztárgép rendszerének további kiterjesztése
18. A lakossági pénzügyi tranzakciók illeték megszüntetése
19. Elektronikus fizetési módok kötelező elfogadása meghatározott kereskedői kör esetében
20. Építőipari foglalkoztatás fehéritése
21. A Kincstári rendszer konszolidációja, hatékonyságának növelése
22. Kincstári számlavezetés az önkormányzatoknak és állami vállalatoknak
23. A Kincstár ügyfélkapcsolatainak fejlesztése, kiemelten a lakossági állampapírártékesítések területén
12. MODERN INFRASTRUKTÚRA ÉS HATÉKONY ENERGIAFELHASZNÁLÁS
1. Minden legalább 30 ezer fő lakosságú város és az észak-balatoni régió váljon villamosított vasútvonalon elérhetővé
2. Minden fő vasútvonalon legalább 160 km/h sebesség
3. A vasúti mozdonyok és személykocsik cseréje, valamint felújítása
4. Minden megyeszékhelyen intermodális csomópont építése és a teherpályaudvarok fejlesztése
5. M1, M7 hátrahívásosítása
6. Autópálya ráhordó utak település elkerülésének előmozdítása
7. Önvezető autók közlekedésére alkalmas gyorsforgalmi utak
8. Az 5G technológia fejlesztése a magasabb frekvenciatartományok megnyitásával és a kisebb cellaméretű fejlesztésének állami támogatásával
9. Az üvegszál vezetékek elterjedésének állami támogatása
10. Az elektromos hálózat szigetelésének javítása
11. A föld alatt futó elektromos vezetékek arányának növelése
12. Állami támogatás a magasabb áramerősségű csatlakozások számának növeléséért a háztartásokban
13. A főváros és minden magyar megyeszékhely váljon okos várossá
14. Magyar információbiztonsági szoftveripar fejlesztése
15. A vállalati energiafelhasználás hatékonyságának növelése adókedvezményekkel
16. Az energetikai auditálás bevezetésének támogatása állami forrásokkal
17. Háztartások energiahatékonyságának javítása a felújítások állami támogatásának erősítésével
18. Szabályozott energiaárak további csökkentési lehetőségének folyamatos vizsgálata
19. A villamosenergia hálózat nagy kapacitású áramtárolókkal való kiegészítése
20. 50 milliárd forint szél- és naperőművek támogatására
21. 25 milliárd forint a kkv-k környezetvédelmi célú beruházásainak támogatására
22. A víziközművek felújítása és felszerelése okosmérőkkel
23. A szennyvízelvezetési infrastruktúra bővítése a 2000 főnél kisebb településeken és a szennyvíztisztító üzemek számának növelése
24. Az újrahasznosított hulladék arányának növelése és a betéti díjas rendszer bevezetése
25. Az elektromos járművek támogatásának erősítése
26. A mezőgazdasági öntözési infrastruktúra fejlesztése
<i>Forrás: MNB</i>

Rövidítések jegyzéke

AZ MNB 2019. ÉVI VERSENYKÉPESSÉGI PROGRAMJÁBAN MEGJELENŐ RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA

ÁEEK	Állami Egészségügyi Ellátó Központ
ÁFA	általános forgalmi adó
ÁKK	Államadósság Kezelő Központ
ÁNTSZ	Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat
ASEAN	Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége
ÁSZ	Állami Számvevőszék
ATM	bankautomata
BCE	Budapesti Corvinus Egyetem
BÉT	Budapesti Értéktőzsde
BEVA	Befektető-védelmi Alap
BigTech	technológiai óriáscégek
BMI	testtömeg-index
BMU	Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und nukleare Sicherheit (Németország)
B-N ágazatok	a KSH TEÁOR'08 osztályozás szerinti ágazatok (versenyszféra a mezőgazdaság nélkül)
BUBOR	Budapesti bankközi forint hitelkamatláb
BVI	Banki Versenyképességi Index
CEEPUS	Central European Exchange Program for University Studies
CEER	Európai Energia Szabályozók Tanácsa
CFA	Chartered Financial Analyst
CIS	közösségi innovációs felmérés
CISA	Certified Information Systems Auditor
CISSP	Certified Information Security Professional
COPD	krónikus obstruktív tüdőbetegség
COSME	Programme for Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises
CRM	ügyfélkapcsolat kezelés
CT	Komputertomográfia
csed	csecsemőgondozási díj
CSOK	Családok Otthonteremtési Kedvezménye
DESI	Digitális Gazdaság és Társadalom Index
DJP	Digitális Jólét Program
EESZT	Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér
EIB	Európai Beruházási Bank
EIOPA	Európai Biztosítás- és Foglalkoztatáinyugdíj-hatóság
EKÁER	Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer
EKB	Európai Központi Bank
EKB CBD	Európai Központi Bank - Consolidated Banking Data
ELI	Extreme Light Infrastructure

EMF	European Mortgage Federation
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
EPO	Európai Szabadalmi Hivatal
ERP	vállalati erőforrás tervezés
ESHRE	European Society of Human Reproduction and Embryology
ESzCsM	Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium
ETCS	Egységes Európai Vonatbefolyásoló Rendszer
EU	Európai Unió
FDI	közvetlen külföldről beáramló tőkebefektetés
FEOR	Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere
FinTech	pénzügyi technológia
FRM	Financial Risk Management
GDP	bruttó hazai termék
GINOP	Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program
GVH	Gazdasági Versenyhivatal
gyed	gyermekgondozási díj
GYESZ	Gyermek Előtakarékossági Számla
HBCs	Homogén Betegségcsoport
HEPA	Magyar Exportfejlesztési Ügynökség
HÉV	Helyiérdekű Vasút
HIPA	Nemzeti Befektetési Ügynökség
HÖÖK	Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája
HPV	humán papillomavírus
IEA (a)	Nemzetközi Tanulói Teljesítménymérő Szövetség
IEA (b)	Nemzetközi Energiaügynökség
IELTS	International English Language Testing System
IKT	információs és kommunikációs technológiák
IMD	International Institute for Management Development
IMF	Nemzetközi Valutaalap
IPO	elsődleges nyilvános forgalomba hozatal
IRS	kamatcsere ügylet
IT	infokommunikációs technológia
ITU	Nemzetközi Távközlési Egyesület
K+F	kutatás-fejlesztés
K+F+I	kutatás-fejlesztés és innováció
KATA	kisadózó vállalkozások tételes adója
KESZ	Kincstári Egységes Számla
kgfb	kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás
KHR	Központi Hitelinformációs Rendszer
KIVA	kisvállalati adó
KKE	Közép- és Kelet-Európa
KKM	Külgazdasági és Külügyminisztérium
KKV	kis-, és középvállalkozás
KO kritériumok	knockout kritériumok
KSH	Központi Statisztikai Hivatal

MAT	Munkavédelmi Akcióterv
MÁV	Magyar Államvasutak
MEKH	Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal
METÁR	Megújuló Energiák Támogatási Rendszere
MFL	Minősített Fogyasztóbarát Lakáshitel
MNB	Magyar Nemzeti Bank
MRP	Munkavállalói Részvényprogram
MTF	multilaterális kereskedési platform
Nat	Nemzeti Alaptanterv
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
NCSSZI	Család-, Ifjúság- és Népesedéspolitikai Intézet
NEAK	Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő
NEHR	National Electronic Health Record (Szingapúr)
NETA	népegészségügyi termékadó
NFC	rövid hatótávú kommunikáció
NFSZ	Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat
NHP	Növekedési Hitelprogram
NHS	National Health Service (Egyesült Királyság)
NKE	Nemzeti Közszolgálati Egyetem
NKFIH	Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
NYESZ	nyugdíj előtakarékossági számla
OBA	Országos Betétbiztosítási Alap
OBDK	Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ
OBH	Országos Bírósági Hivatal
OECD	Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
OECD INFE	OECD International Network on Financial Education
OKJ	Országos Képzési Jegyzék
OMSZ	Országos Mentőszolgálat
OPG	online pénztárgépek
PAD	Payment Accounts Directive
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Nemzetközi Tanulói Teljesítményértékelő Program
PM	Pénzügyminisztérium
POS	Point of Sale
PTI	pénzügyi tranzakciós illeték
SZJA	személyi jövedelemadó
SZÜF	Személyre Szabott Ügyintézési Felület
SZVZ	Szabad Vállalkozási Zóna
TAKAR	Térképen Alapuló Kataszteri Rendszer
TAO	társasági adó
TBSZ	Tartós Befektetési Számla
TEÁOR'08	Gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszer
THM	teljes hiteldíjmutató
TIMSS	Trends in International Mathematics and Science Study
TKM	Teljes Költségmutató

TOEFL	Test of English as a Foreign Language
TOP	Területfejlesztési Operatív Program
Tpt.	tőkepiaci törvény
TVK	teljesítményvolumen korlát
V3	Visegrádi Négyek Magyarország nélkül
V4	Visegrádi Négyek
Világbank-FII	Világbank Financial Inclusion Indicators
Világbank-GFD	Világbank Global Findex Database
WEF	Világgazdasági Fórum
WHO	Egészségügyi Világszervezet

Szent-Györgyi Albert

(Budapest, 1893. szeptember 16. – Woods Hole, Massachusetts, 1986. október 22.)

Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas magyar orvos, biokémikus.

1904 és 1911 között a Lónyay utcai református gimnáziumban végezte a középiskolát, majd tanulmányait a Budapesti Tudományegyetem Orvostani Karán folytatta. Az első világháborúban katoniorvosként vett részt a keleti fronton. Életét kockáztatva segítette a sérültek kimentésében, amiért Ezüst Vitézségi Érmét kapott. Az első világháború után Pozsonyban, Prágában, Berlinben, Leidenben, Groningenben folytatott tanulmányokat a biológia, az élettan, a gyógyszerstan, a bakteriológia, majd a fizikai-kémia terén.

Kutatásai során állatok mellékveséjében azonosított egy új anyagot, amelyet később káposztából és narancsból sikerült ki-nyernie. A $C_6H_8O_6$ összegképletű anyag a hexuronsav elnevezést kapta. 1927-ben megvédte a hexuronsav felfedezéséről írt doktori disszertációját a cambridge-i egyetemen, és a kémiai tudományok doktora lett.

1928. október 1-én kinevezték a szegedi egyetem tanárává, ahol 1931-ben kezdte meg kutatói és tanári tevékenységét az orvosi vegytani intézet professzoraként. 1931-től a C-vitamin kutatásával foglalkozott, amelynek pontos összetétele, akkor még ismeretlen volt. Szent-Györgyi viszont kimutatta, hogy a mellékvesében található hexuronsav és a C-vitamin ugyanaz az anyag. Ezt követően paprikából sikerült nagy mennyiségű C-vitamint előállítani. További kutatásai kiterjedtek többek között a biológiai oxidációra, az akkor egészségben még nem ismert citrátciklus egyes részeinek vizsgálatára és a mechanikai izommozgás fehérjekémiai hátterének feltárására.

1937-ben élettani-orvosi Nobel-díjat kap a C-vitaminnal kapcsolatos kutatásaiért "a biológiai égés folyamatával kapcsolatos felfedezései, különösen a C-vitaminnal és fumársav katalizátorral végzett kutatómunkája elismeréseképpen". A Nobel-díjjal kapott érmét az akkoriban kitört finn háború szenvedőinek ajánlotta fel, amit Wilhelm Hilbert helsinki vállalati igazgató később megvett és 1940-ben a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, ahol a mai napig őrzik az érmét. 1938-ban a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett.

1947-ben elhagyta az országot és a Boston melletti Woods-Hole-ban telepedett le, ahol előbb a tengerbiológiai laboratóriumának igazgatója, majd a Dartmouth-i Egyetem professzora volt. Élete utolsó két évtizedét a rákkutatásnak szentelte. Fontos meglátása volt a szabad gyökök szerepének felismerése a rák kialakulásában és a vitaminok (mint például a C-vitamin) gyökfogó szerepének felismerése. 1972-ben létrehozta a Nemzeti Rákkutató Alapítványt. Az 1960-as évek-ben elkezdett a politikával is foglalkozni. Számos cikket írt, amiben bírálta a nukleáris fegyverkezést és 1970-ben a vietnámi háború ellen is felszó- lalt. 1978-ban tagja volt a koronázási ékszereket Magyarországra szállító küldöttségnek.

Szent-Györgyi Albert öregkorában is megtartotta szellemi és fizikai frissességét. 1986. október 22-én halt meg otthonában veseelégtelenség következtében. Az Atlanti-óceán partján lévő háza kertjében temették el.

**VERSENYKÉPESSÉGI PROGRAM 330 PONTBAN
2019**

Nyomda: Pauker–Prospektus–SPL Konzorcium
8200 Veszprém, Tartu u. 6.

mnb.hu

©MAGYAR NEMZETI BANK

1054 BUDAPEST, SZABADSÁG TÉR 9.